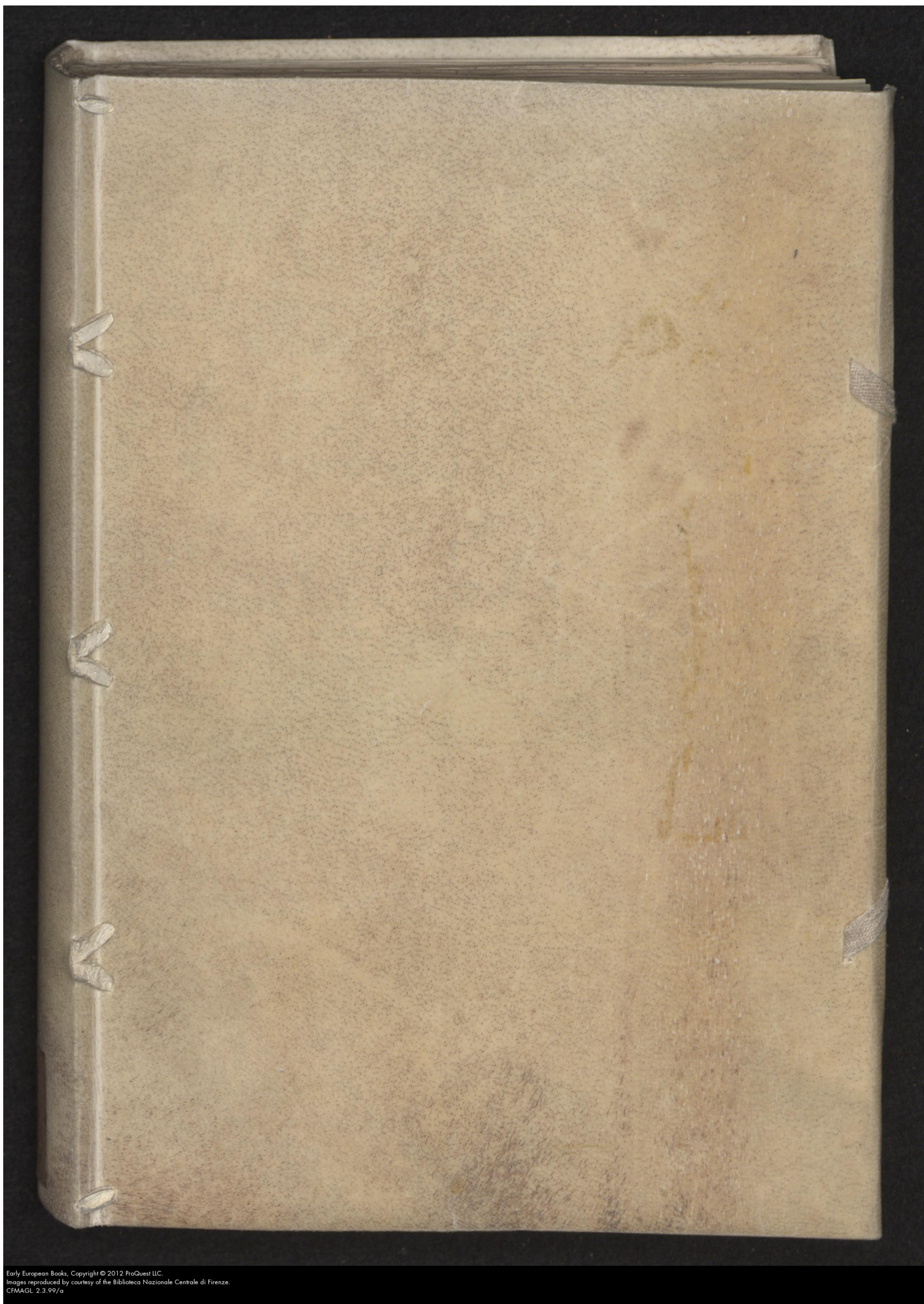
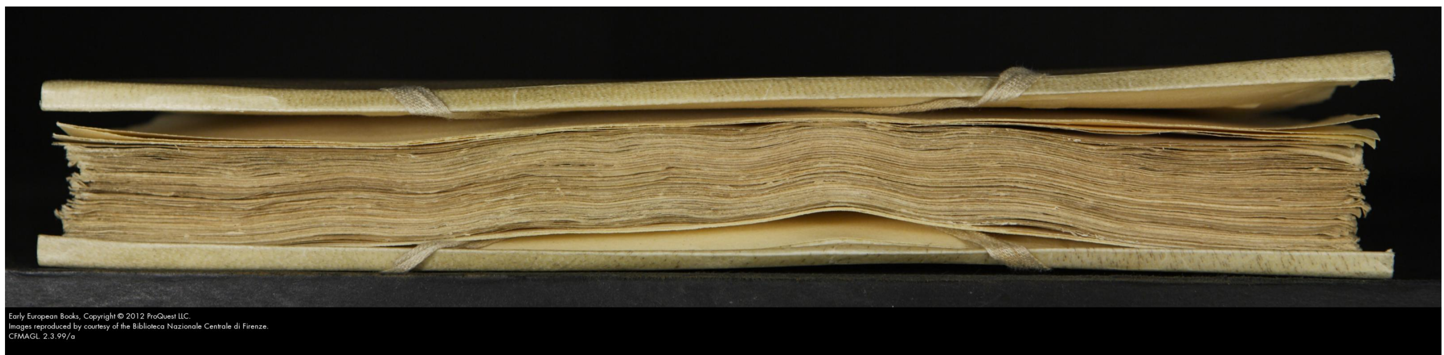

2
3
99

AVGVSTINI STEVCHI EVGVBINI BIBLIOTHECARII CONTRA LAVRENTIVM VALLAM,

De falsa Donatione Constantini.

LIBRI DVO.

EIVSDEM

De restituenda nauigatione Tiberis,

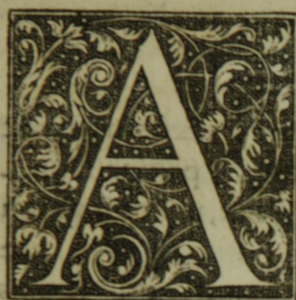

LVGDVNI APVD SEB. GRYPHIVM,

M. D. XLVII.

Laurentius Vallensis contra donationem Constantini libellum conscribens, eum blasphemiis & impiis irrisionibus refersit. Visum igitur est præstare, eum ex hoc opere subducere, sensibus duntaxat in redarguendo prolatis.

DEDICATIO LIBRI AD SANCTVM PETRVM.

Accipe, quæſo, radiantiſsimũ cœli ſidus, quo tenebræ terris incumbentes diſiectæ ſunt, lucémq; noſtra corda haurire cœperunt, quos tibi ſacro, quos uni tibi Eccleſiǽue tuæ exantlaui labores. Nec aſperneris, maiora ac lectiora tibi ſacrare cupientem. Qua benignitate, uiam cœleſtẽ ignaros, largiſsimè in terris abditæ ſapientiæ theſauris effuſis, docuiſti: nec ulla res ingentem largitatem repreſsit, eadem nos miſeratus aſpice. Adſis, ac tuæ ditiſsimis aulę donis ſolare inopes: ex humo iacentes attolle.

INDEX EORVM QVAE DVOBVS HISCE ADVERSVS LAVRENTIVM VALLENSEM LIBRIS CONTINENTVR.

LIBRO PRIMO.

Numerus primus paginam: alter eum qui margini adſcriptus eſt numerum ſignificat.

(non ſic

SECVNDI LIBRI CAPITA.

utpote

Ea

Argum

AVGVSTINI
STEVCHI EVGVBINI BIBLIOTHECARII CONTRA LAVRENTIVM VALLAM,

De falsa Donatione Constantini.
LIBRI DVO.

VAE Laurentius Valla de falsa donatione Cōstantini disseruit, propositurus, eaq́ꝫ falsa, & inania, quibuscunqꝫ potero uiribus ostēsurus, in primis commemorandum mihi existimaui, plerosque ad styli acerbitatē, historiasq́ꝫ atroces scribendas, seipsos perpulisse non tam rationibus, ac ueritate, cui dandam operam omnibus modis censuissent, quàm sępius odio, atqꝫ ut illatas à principibus referrent ingratitudinis iniurias. Idq́ꝫ maxima interdum mala, magnū dedecus attulit principibus: quibus multo quidem auro cicatrices illas, notasq́ꝫ in sempiternum tempus à scriptoribus inustas, redimere profuisset. Hoc scelus à Laurentio Valla imprimis peccatum esse memoriæ proditum est: quæ cùm Rom. Pontifex, qui tunc rerum potiebatur, beneficiis, quibus forsan non esset in-

dignus, minime affeciſſet, ignominia, & dolore permo-
tus, & ad Regem Alphonſum Pontificis hoſtem profe
ctus, non tam aduerſus priuatam perſonã, quàm ipſam
dignitatem inuectus eſt: atq; de Falſa donatione librũ
conſcribens, omnes hic odii, & iracundiæ ſuæ uires effu
dit, aduerſus eccleſiæ dignitatem irritatus, atq; doloris,
quo quidem arderet, impetum, contra inſontem uer-
tens, ſimile quid perpeſſus, ut ſi quis ab aliquo igni læ-
ſus aut læſus à Sole, totum ignem, & Solem tollendũ è
mundo perſuadere niteretur. Aut qui inſano impetu, fu
rẽtiq; ſimilis, patrem, matremq́;, aut amicos in conſpe-
ctu uerberibus appeteret. Seu qui non malos oratores,
ſed orationem maledictis inceſſat. At irato (ut ſcriptor
2 grauiſsimus ait) nihil eſt credendum. Ipſa quinetiam
ſcriptoris natura facilè probare poterit, quæ ſcripſit,
ab inimico animo profecta eſſe, qui fuerit alioqui ma-
ledicus, ac petulans, qui ſe continere non potuerit, quin
ſagittas ſe habere paratas iactauerit quibus configeret
Chriſtum. Quod Pontanus retulit in eo quem ſcripſit
de Sermone. Facile igitur effectum eſt, ut nihil non
acerbum in Eccleſiam ſtatueret. De Laurentio quoque
id eruditorum conſenſus reor iudicabit: eum quidem,
ut ferebant tempora, eruditum fuiſſe, multumq́; in ob-
ſeruatione Latinæ linguæ ſtudioſis profuiſſe: ſed ei co-
piam defuiſſe, qua depelleret, ſi qua in literis, & in
Theologia ei ſuborta eſſet dubitatio. Quale de Sole
Martii menſis ferunt Medici habere eum uim humores
diſſoluendi, ac commouendi, ſed non exiccandi: ob
3 eamq́; cauſam exitialem eſſe. In animos ſæpe non tam
imperitorum, quàm eruditorum, dubitationes inci-
dunt, quas propter reconditarũ rerum inſcitiã, intima-
rumq́;

rumq; causarum ignorationem, ad quas paucis aditus datur, deturbare nequeant. Multa super Donatione, ac Baptismo Constantini occurret dubitatio, scriptoribus inter se contraria referentibus: sed pauci poterunt dissoluere, quod pleraq; Græcè, & Latinè nosse oportet, quæ copia Laurentio defuit, ut cui secretiores literas, uetustissimas historias Græcas, & Latinas adire non licuerit. Multa de Conciliis Græcè scriptis scire eum oportuerat, multas cæteris incognitas historias Latinas perspicere, uniuersam lustrare bibliothecam, series temporum, regnorum successiones, sacra, & profana conferre necesse erat. Quid item de Laurentio Romano homine sentire fas est, qui aduersus ecclesiam permotus, eam scriptis suis non modò non adiuuare, sed perniciem etiam ei quærere ausus est. Quod scelus, fu- 4
rorisq; cùm neminem quocunq; ex genere procreatum inuasisse decuit, propterea quòd ab ecclesia Romana, maxima in omnes gentes, si quis uetustissimis monimentis insistat, profecta sunt beneficia, tum longe magis à Romanis hanc indignitatem submotam esse oportet: quos cogitare necesse sit, Romano Imperio euerso, quod propter Imperatorum suorum turpitudinem uitæ accidit, nisi Deus Pontificatum restituisset, in quo Romana maiestas renasceretur, futurum fuerit, ut Roma nullo tempore excitata, ac restituta, inhabitabilis post hac, fœdissima boum, porcorumq; futura esset habitatio. At in Pontificatu, & si nõ illa ueteris Imperii magnitudo, species certè nõ longè dissimilis renata est, qua gentes omnes ab ortu, & occasu, haud secus Romanum Pontificẽ uenerantur, quàm omnes nationes olim Imperatoribus obtẽperabant. Eorumq; iudiciũ uerissi-

mum eſt, qui cenſeant, niſi ſuprema ſacerdotii dignitas Romæ diuinitus excitaretur, tam etſi ex ueteribus reliquiis aliqua urbs ædificata fuiſſet, futuram tamen uelut unam è uicinis urbibus ut Vetulonia, Tuder, Interamna, Narnia, nunquã autem in hodiernã amplitudinẽ fuiſſe uenturã. Si quis igitur Romanus aduerſus eccleſiæ maieſtatem, Regiamq́ꝫ Pontificatus dignitatẽ inuehitur, perinde facit, ut ſi contra patriã ſuſceptis armis non modò ciuium ſuorum, ſed ſuam quoqꝫ domum, familiamq́ꝫ eodem interitu euertere, aut deformare niteretur: ipſam autẽ patriam ex Imperatrice, Regiaq́ꝫ urbe ſeruam, ſubiectamq́ꝫ alterius Imperiis reddere conaretur. Is furor inceſsit Laurentio qui non perſpexerit nihil urbem ſuam futuram, tametſi Romanum nomen ſæpius iactet, niſi regia Pontificatus maieſtas eam restituiſſet, auxiſſet, decoraſſet. Hæc regia dignitas facit ut in dies melior, ædificiisq́ꝫ auguſtior urbs appareat. Id quoqꝫ cõmemorandum exiſtimaui, quò tam deprauati moris in Laurentio cauſa innoteſcat, repertos eſſe neſcio quos Romanos, quibus uetus Romanorum idolatria non diſpliceret, profanitatem, paganiſmumq́ꝫ priſcorum Romanorum adamantes, Chriſtum ob faſtum, famamq́ꝫ maiorum, non magni æſtimãtes, in hæc terreſtria penitus deflexi, de cœleſtibus minus laborantes, deificationem quãdam corpoream, poſthabita cœleſti, ſuſpicientes, antiquatas, exoletasq́ꝫ ceremonias, & ſuperſtitiones ſæpe ſomniãtes. Hi conferũt cauſam (quod Cypriani, Auguſtiniq́ꝫ tẽporibus obiiciebatur item Chriſtianis) euerſi Romani Imperii in religionem Chriſtianam, ac magno mercentur, Romanũ Imperium potius ſtetiſſe, quàm Chriſtianam religionem

Romæ

Romæ apparuisse. Maledictis Cōstantinum appetunt, quem putāt discessu suo ex urbe Romanum Imperium euertisse. Facere igitur optimè mihi uidetur, qui rationibus, quas potiores existimet, ecclesiæ Romanæ maiestatem, cœlitusq; in terris institutam dignitatē, ab hoc genere hostis defendat, Donationemq; Constantini ueram esse comprobet. Nam ecclesiæ maiestate defensa, cùm Roma mater, & magistra omnium gentium, tum uerò totum Christianorum genus, quod religionis, ac sanctitatis, sapientiæq; cœlestis ab hac Vrbe accepit exemplum defenditur. Respice enim ueteres Pontifices, contemplare flumen Sapientiæ, pietatis, religionis, quæ in omnem terrarum orbem ab hac urbe inundauit.

Cùm sit igitur perspectissimum, uniuersum terrarum orbem ab hac cœlesti sede, lucem, qua tenebræ per omnes sparsæ, discussæ sunt, accepisse: certè impietatis, & imprudentiæ plenum consilium eorum fuit, qui uel cæcitate animi, atque ingratitudine, uel ob iniurias acceptas irritati, contra eam, nempe communem cunctarum gentium parentem, atq; alumnam, sumptis armis, eam bello profligare non dubitauerunt: pro cuius quidem sanctissimæ patriæ dignitate potius unicuiq; sanguis esset effundendus: quod nonnulli hac tempestate sanctissimi uiri in conspectu impiorū tyrannorum subire non recusauerunt. Quocirca perspicua sit impia simulataq; Laurentii pietas, qui se causa deffendendæ ueritatis, etiam cōtempto mortis periculo, ad scribendum contulisse prædicat: quod planè contrarium esse, ingenii, linguæq; eius ferocia, tum scripta maledicentiæ, & procaciæ ubique plena testantur. Quid autem ueri ab his expectes, quorum omnis libido in derrahendo est,

quosq; rapit uelut tranſuerſos impetus arrogantiæ?

7 Sed illud in primis, cum eo pedem collaturus, proponendum ſapientibus, ut diligenter expendant cenſeo: an uerũ ſit, quod ab imperitis prædicari ſolet, Non prodeſſe Reipub. Chriſtianæ hanc ſedẽ habere poteſtatem dominandi, ſubiectas urbes, Imperiumq; obtinere. Hæc prædicatio ſpecioſa quidem eſt: quòd omnibus ferè perſuaſum eſt, quos ſcilicet uel odium uel inſcitia in has cogitationes induxit, Maiore integritate, & quiete, res ſacras, ipſamq; religionem ab hac ſede adminiſtrandas, cum rerũ corporearum, terreſtrisq; imperii regendi cura dimiſſa, tota in rebus ſpiritualibus moderandis inſiſteret: habenas autẽ illas, quas hodie regni tanti obtinet, alteri traderet. Neq; in eo minuendam ſedis huius dignitatem, ac diuitias, ſed augendas potius, amplioresq; opes futuras, quas ex prouẽtibus ſacrarum rerum ad eã redigendas, & ex omni orbe conflandas aſſerunt.

Hæc igitur hominum opinio cùm prima fronte uera uideatur, ſed falſiſsima ſit: nihil earum rerum, quas futuras exiſtimat, offerens: ac potius pro quiete, & pace, ſeditionum, maximarumq; diſcordiarum cauſas exhibens, totumq; terrarum orbem atrociſsimis incommodis exponens: in quo maximè Laurentius Valla deceptus, alios omnes decipere ſtuduit, omnibus rebus expelli, atq; odio haberi debet. Quietem ſcilicet, & pacem, tranquillitatem, & otium necnon maiorem Chriſtianorum ſanctitatem, feruentiorem religionem fore pollicentur, ſi ſedes hæc nullum habeat imperium, nullum regnum, nullas urbes regendas, quas ei Conſtantinus tradidit, nullos deniq; prouentus ex uectigalibus prouintiisq; ſed tantùm prouentus ſpirituales, quos fo

re lon

re longè copiosissimos asserunt. At ex præteritarum, præsentiumq; rerum exemplis, quibus prudentia futurarum colligitur, luce clarius percipies, miserrimum rerum statum consecuturum, si religioni uires detraxeris, ablatoq; Imperio eneruaueris, fræna quibus populorum, principumq; uiolentorum furor coërcetur, eripueris, quibus hominum improborum nouas sectas, atque hæreses inducere meditantium, conatus sceleratus compescitur, impetus ipsi sedi, ipsi religioni, ipsi capiti nocere parantium tardatur: has, inquam, uires si ademeris, liquidò cernes, nihil illo rerum statu fore miserabilius, redituras ueteres hæreticorum tragœdias, sceleratas illas malorum hominum cōtra religionis caput iniurias, denuoq; totam religionem fœdè prostituendam ac conculcandam: nec solùm ad summam inopiam, sordesq;, quod tolerabilius foret, ipsam religionem redigēdam: uerùm etiam pessimarū opinionum autoribus omnem uiam aperiendam. Ac primùm perpendas eorum errores, ac detegas, qui prouentus ecclesiæ uberiores fore, dimissa cura Imperii, ex rebus spiritualibus contendunt. Si quis enim consideret ea, quæ ubique terrarum apud principes & regulos hac tempestate geruntur, qua summus Pontifex uiribus non est inferior, uidebit quis status consecuturus sit, si cum uiribus, & potestate dimissa, corporalis autoritas tota ad profanos principes transierit. Nemo enim ferè nunc principum est, quin rerum sacrarum, beneficiorumq; ipse dominus, ac dispensator, aut uerius occupator esse uelit: nusquam ferè, nisi per uim, debitæ pecuniæ persoluuntur. Quid nullo cogente terrore? In ipsa autem urbe si milites, pretorq; alteri principi, quàm ipsi Pontifici paruerint, quæ stra-
ges

ges erit ſacrorum? quis religionis contemptus? quis non audebit principi, ſi quid imperauerit, obſiſtere, & contrà, quàm imperatum ſit, facere? Quis eum exterrebit? alienus prætor ſcilicet, qui in alium quàm ipſum Pontificem reſpiciat? Quæ ludibria, quis religionis contemptus ab omnibus magiſtratibus, quæcunq; imperauerint fieri cogentibus, multaq; fœdiſsima cernentur. Cuiuſmodi priſcis tẽporibus uidere erat, cùm mulierculæ Pontificibus imperabãt, inſultabant, minabãtur, niſi earum libidini paruiſſent, in eos poteſtatem habebant. Inde tot hæreſes, tot humanæ uitæ incommoda, nondum capitis autoritate ſtabilita, omnia magnis ludibriis iactari, peſſundari tota religio, tempeſtates, iactationes, opinionum agmina, examina ſectarum obambulare? Quãta porrò circa ipſam urbem, ut olim uaſtitas erit? quæ latrocinia, priuatorumq; ædificiorum, atq; urbium cõflagrationes, inter ſe Romanis ut quondam armis contendentibus, quæ cædes uexationesq; ubiq;? Quanta in ipſis uiis, quibus ad urbẽ itur, prædonum impunitas? Nã Imperatores facilè in Hiſpaniam, aut Germaniam, aliasq; longinquas regiones, ut quondam, diſcedẽtes, urbem, Italiamq; uaſtitati relinquent.

In primis igitur nulli prouentus erunt, in ſordibus res ſacrę iacebunt, quas non tam paupertate diuitiarũq; contemptu, quàm diuitiis regere neceſſe eſt. Nulla religioni reuerẽtia, nullus metus. Nec ſeſe priuatim ſuosq; rex ſacrorum, nec ipſam etiam religionem tueri poterit. Quod ſi is qui religiõis caput eſt, ipſam religionem non tueatur: an principes, quibus alia mens eſt, aliæ curæ, tuebuntur? Quorũ animus potius ad res terreſtres, libidinesq; corporeas inclinet? Conſideremus autem,

quis

quis regat, tueatur ſalutarius aliquam prouinciam: an is. qui legitimè imperat, cuius eſt peculium ipſa prouincia, qui mores populi noſcat, qui ritus ipſos intelligat: an alius? Quòd ſi religioni opus eſt defenſione, opus eſt prçſide, qui ſalutariter eam regat: ſi quid autem aduerſatur, à calamitate prohibeat. Si item tueri non poteſt, qui non habeat poteſtatem, tum non eſt uerisſimile melius quenquam aliquam prouinciam defenſurum, quàm prouinciæ principem, non ſcilicet alienum principem: certè neceſſe eſt principem, cui religionis credita cuſtodia ſit, armis, & opibus potentem eſſe, tum ut religionem opibus illuſtret, adiuuet, ſuſtentet, uelut mens, ratioq́ corpore, corporeisq́ adiumentis ſuſtinetur: tum ut eam ab inimicis tueatur. Inimicitiæ religioni conflantur, uel à priuatis hominibus, uel à principibus. A' priuatis, quoties nouas hæreſes, noua dogmata exuſcitant, quibus ueteris religionis ineſt pernicies. A' principibus, quoties hos improbos alunt, fouent: quoties item decretis religionis ſeſe opponunt, quotiens parere recuſant, cùm ea quæ ſunt religionis eripiunt. Non eſt igitur defenſio ſine poteſtate, itemq́ non eſt magis ſalutaris, magisq́ legitima defenſio, quàm à principe ipſius prouinciæ, qui magis ipſam amet. At prouinciam regnumq́ religionis cui magis earum eſſe credendum eſt, an ipſi principi, præſidiq́ religionis, an alieno, cuius ſcilicet regnum non ſit ipſa religio, ſed alterius generis regnum? Non perſpicis igitur, religionis, ſacrorumq́ præſes, ad quem rerum ſacrarum: rituumq́ diuinorum ſumma redigitur, quòd multiplices ſunt hominum improbitates: nec erit tempus unquam, quin homines ſint in uitia, quàm uirtu-

tes: malum, quàm bonum, ut ſunt humana ingenia, propenſiores: niſi fuerit his opibus, atque ea poteſtate præditus, qua ſcelera retundat, ſeſe impiis conatibus opponat, compeſcat impia dogmata proſeminantes, fore ut maximi tumultus, uariæq; corruptelæ per omnes terras exoriantur, quibus diſciſsi inter ſe populi ob dogmatum diſsidia, armis decertent. Cuius quidem rei tot ſunt tradita memoriæ poſteris exempla. Vidit & experta eſt noſtra ætas. Perpendamus autem, niſi religio diuitiis adiuuaretur, quid tandem eſſet? Verè enim quidam rerum non ignarus dixit: Vbi eſt abundantia, eſt obſeruantia rerum ſacrarum, cùm pietas, religio, ritusq; ſacri, cum pompa ſacra peraguntur,
8 quæ populus cernens ueneretur, admiretur. Sordida religio contemnitur. Niſi habeas quibus ſacerdotes alas, niſi loca ſacrorum locupletaueris, nulli erunt ſacerdotes, nulla ſacra loca: deſerentur, ſolitudini erunt. Homines cùm ſimus corpore conſtantes, uitam corpoream degentes, quibus corporea ſint neceſſaria, quibus neceſſe ſit populo ſatiſfacere non ſapienti ſed ignaro, cæcitatis pleno: niſi, inquam, ſit his opibus inſtructus, ipſe ſacrorum Rex, ut ſummum, maximeq; uenerabile caput ſit conſpicuum, cuius maieſtas exteriorem aſpectum præ ſe ferat, qualis ſummo regum conueniat, non'ne facile deſpicietur, totusq; ipſius contemptus ad religionem, ad ipſum Deum perueniet? Contemptis ſacerdotibus, contemnitur Deus. Non'ne cùm Deus daret ſe in conſpectum, uenerabilis, terribilis occurrebat: præcedebant tempeſtates, fulgura, tonitrua, caligo, clangor tubarum. Talis in monte Sinai, talis ad Eliam uenit, talis uiſus eſt apoſtolis in monte. Facilè igitur

quicunq;

quicunq; alicuius iudicii sit perspiciet, sine corporeis opibus, corporeisq; adiumẽtis, neq; uenerabilem esse, neq; sustineri posse religionem: propterea quòd homines nõ Dii, non angeli sumus, in corporibus habitantes, rebus ad uitam degendam necessariis indigentes. Rationibus igitur ostẽdentibus eos manifesto insanire, qui sibi meliorem rerum statum pollicentur, si Pontifices imperare desierint, solosq; spirituales prouentus habuerint, illa prior, potiorq; errores eorum maximè coarguit, atq; unde maiores uberioresq; prouentus ostendunt, inde longe deteriores futuros probat, uidelicet si metus armorũ, atq; potestas absuerit, neminem futurũ, qui pecunias illas persoluat, easq; in usum suũ principes conuersuros. Quæcũq; ad summum sacerdotem ad urbem aduehere ius iuberet, princeps securè sibi, prętexẽs aliquid honesti, præripiet. Cuius est hodie exemplorum copia maxima, cùm in tanta Pontificis potentia uel minimus quisq; regulorum audet prouentus hos, aut conatur, si possit, intercipere. Aliud malum si religio potestate, 9
regnóue caruerit, latissimũ est: quòd impia dogmata, nouasq; hæreses omni tẽpore subnascentes, excindi, coërceri qui eas disseminant, non poterunt: quibus per omnes urbes inuulgatis, à uera pietate, cultuq; singularis Dei populi auertentur, ubiq; erunt maximæ, exitialesq; dissensiones. Scimus enim ad quos religio potestatẽ suã non extenderet, quòd terrore, & potẽtia fręnare eos nõ posset, nihil non ausos hac tempestate contra cœlũ, cœlicolasq;, atrocissimisq; incommodis terras repleuisse. Tantũdem ubiq; malorum erit, imperio, gladioq;, quo sese tueatur, ecclesiæ, quę pietas, religioq; est, adempto. Verè enim prędicari solet, cõtra hæreticos opus esse fu-

ſtibus, non anathematis, quæ contemnunt: aſinos
eſſe fuſtibus cædendos, nouorum dogmatum auto-
10 res. Quoties igitur, ut tertium malum ſub oculos
ponas Romani ciues intra ſuum palatium Pontifices
obſederunt? cædes ſacras dirripuerunt? quot ipſi cru-
deliter necauerunt? quot in mole Adriani compre-
henſos ſtrangulauerunt? Quot ſtrages in urbe, foriſꝗ
edebantur, inter ſe armis Romanis decertantibus?
Quanta circa urbem uaſtitas, quemadmodum ſupe-
rius demonſtratum eſt? propterea quòd Pontifex ſce-
leratos ciues coërcere, & in eos animaduertere non
poſſet? Non'ne id fuit in cauſa cur urbs crudeliter,
ſceleratéꝗ diriperetur? Non'ne Romani ciues ho-
ſtes Pontifici eius calamitatis autores fuerunt? Non'ne
ipſi iidem palatium paucis ante menſibus diripue-
runt, militibuſꝗ introductis omnia ſacra prædæ fue-
runt? Hæc ſcilicet ſunt pulchra illa, præclarus ille re-
rum ſtatus, quem nobis promittunt, qui ſanctæ ſedi
regnum auferri oportere contendunt. Inuitant a-
liæ rationes ut hoſtes totius Chriſtianæ gentis, o-
mniumꝗ priuatim & publicè inimicos fatearis, qui
11 hæc cupiunt. Eſt enim hoc regnum ut omnium ſanctiſ-
ſimum, ſic omnium nobiliſsimum: plenum charitatis,
commune totius Chriſtianæ gentis patrimonium, in
quo cùm omnes gentes, prouinciæꝗ omnes, & urbes,
omneſꝗ familiæ, ut ſecula tulerunt præfuerint, ac præ-
eſſe poſsint, iure dici poteſt regnum cunctarū gentium,
ad quod nemo ferè non aſpirare poſsit, placidiſsimum
ſinum cunctis aperiens, humiles in altiſsimum gradum
extollens, ob quod nemo deſperet quin dari poſsit fa-
cultas ei fore, ut aliquando ſit Rex, Nam in reliquis re-
gnis

gnis quis aliquando ſe regem futurum, niſi ſit è ſtirpe regia, ſperauerit? Hoc regnum modò Hiſpani, modò Germani, nunc Galli, nunc Itali tenuerũt, ipſe Senatus ex omnibus gentibus conſtat. Tota deniq; ipſa ciuitas ex omni natione quæ ſub cœlo eſt, conflata eſt, ut meritò poſsit appellari patria omnium gentium, urbs omnium Chriſtianorum, in qua ſint domicilia cunctarum nationum, omnesq́; ad ipſas ſupremas ciuitatis dignitates admittantur, omnibus pręmia ſint propoſita, nec minus prouehantur humiles, abiectioresq́;, quàm proceres, ac principes. Cùm ſit igitur patrimonium omnium gẽtium, cùm neminem à ſummis dignitatibus excludat, cùm opes hæ non ſint ullius priuatæ familiæ, ſed omnium familiarum, quid aliud dicendum de his eſt, qui hoc regnũ ſcriptis euertunt, quàm eos eſſe publicos hoſtes, proditores patriæ, ſuimet homicidas? Hoc imperii genus cùm ſacroſanctum eſt propterea quòd Deo deſeruit, conſtatq́; eius religione, & cultu, tum uerò optimum eſt, charitatem ſuam, ueluti lucem ubique diffundens, omnes complectens. Meliora autem eſſe publica quàm priuata, excellẽtius eſſe bonũ quod plures, quàm quod paucos amplectitur, nemo eſt qui non fateatur. Quemadmodum lux Solis, omnium facum, lampadarumq́; luce maior, præſtantiorq́; eſt. Quid de ipſa pietate, ac religione, qua nihil in terris melius homines habent, dices? Eſt enim religio dux in cœlum, cùm in terris autem fons iuſtitiæ, qua benè, beatæq́; res humanæ gubernantur, eſtq́; minus iniuſtitiæ, iniquitatis, quibus malis turbantur res humanæ, ubi plus eſt pietatis, ac religionis, plus felicitatis, ac beatitudinis. Omnis autem minor pars religionis à maiore regatur 12

neceſſe eſt, eſſe uidelicet caput oportet, ad quod totius religionis ſumma redigatur, qui regnum hoc oppugnat nempe caput eccleſiarum, cor totius regni ſacri, turbant totam ubique religionem, omnibus urbibus pietatem detrahunt, id uidelicet detrahunt quo uiuitur beatè, & cum iuſtitia in cunctis urbibus. Omnia miſcent, urbibus, ac locis omnibus tumultus, diſcordias, ſeditiones cient, propterea quòd priuatis religionibus non eſſet caput, à quo dependet totius corporis ordo. Ac cùm per conſenſum religionis, homines ſocientur, conſentiant, ut ex multis gentibus una quaſi gens efficiatur, omnia diſſociat, diripit, diſſoluit, hoſtis huius maieſtatis, in diſſenſione aut ſunt omnia mala. Quod facile hodie uidere eſt inter Chriſtianos, & Turcas uſquequaq; diſſociatos, ac diſsidētes, quippe quos nulla communis coniungat, ſocietq́; religio. Omnibus ergo rationibus conſtat, apertiſsimè falli, quibus uiſum eſt, eccleſia nullū habere regnum oportere: quos cùm ratio non modo imprudentes, ac malè ſanos, prorſuſq́; futurarum rerum imperitos, ſed etiã hoſtes priuatim, & publicè: atq; etiã patriæ proditores probet: è contra plenos æquitatis, ac bonitatis exiſtimare neceſſe eſt, qui ſtatuerunt hoc regnum, cuius fundandi rationem cùm à piiſsima pruden tia, prudentiſsimaq́; pietate, tum uerò à ſanctis oraculis auſpicati ſunt. Quæ quidem pietas cœleſtiſq́; prudentia cùm à Conſtantino ubiq; magno cœperit: confirma
13 ta deinceps eſt ab omnibus imperatoribus. Quo fit, ut hoc regnum quantopere ſanctitate, ac claritate præſtat omnibus regnis, quæ toto nunc orbe terrarum noſcuntur: tantopere uetuſtate, quo nec Hiſpaniæ, nec Galliæ, nec reliquarum nationum regnum ſit antiquius, ſi quis
altius

altius ab hiſtoriis rem dignoſcat, ſingula tempora, ex-
ordiaq; regnorum diligenter perpendens. Itaq; eccleſię
regnum antiquiſsimum eſt, poſt quod exortum ſit re-
gnum Hiſpaniæ, & Galliæ, Panoniæ, etiamq; ipſum
occidentale Imperium natum, ac partum à regno ſan-
cto. Nam & ſi fuit quando in Italia ante regnum eccle-
ſiæ Romani Imperatores Chriſtiani regnauerint, fuit
tamen eorum præcipua ſedes Conſtantinopoli, cuius
rei teſtimonium eſt, quod in ſecutis temporibus, tan-
dem nullus erat Imperator in Italia, nullum Imperiũ,
totaq; res in orientem recidit. Nata ſunt igitur occiden-
talia regna tum poſt eccleſiæ regnum, tum ab ipſa eccle
ſia, quod uetuſtiſsima monimenta quæ Laurentio Val-
læ magis Grammatico, quàm reconditarum ſcientia-
rum perito, obſcura fuerunt, facilè teſtantur. Qui-
bus argumentis colliget prudentiſsimus quiſq;, uerum
eſſe quod circumfertur, hoc regnum à Conſtantino ue-
niſſe. Antiqua ſcilicet monumenta prodiderunt, quæ
ego in omnium oculis explicabo regna occidentalia ue-
lut genitorem autoremq; ſuum recognouiſſe regnum
eccleſiæ, atq; ab eo conſueuiſſe confirmationem accipe-
re, propterea quòd ab eccleſia, regibus illis à principio
fuiſſet donata, conſtitutaq;. Cuius regni maieſtas, eo 14
quoq; uetuſtior probatur, quòd non à ſeipſo Conſtan-
tinus eam ſtatuit, decretiſq; ſtabiliuit: ſed quòd à Deo
prius uidit conditam. Quod cùm apertè in ſuo decreto
ipſe princeps fateatur, facilè nouimus, ipſum Romanũ
Imperium, quod poſt aduentum Chriſti in terras exor-
tum eſt, Cùm uidelicet Romana res ad unius arbitrium
recidit, uetuſtate præcellere ſedis apoſtolicæ regnũ cla-
rius paulò poſt oſtendendum. Atq; decretũ illud (ut 15
huc

huc demum descendam, ac super his ad dicendũ aggre-
diar) siue ut Græcis uocari solet quasi oraculũ, θέσπισμα,
Constantini, per uniuersam Græciam circũferetur, eius
uniuersas Græcorum Bibliothecas plenas reperies, non
una in bibliotheca palatina, quod quidam calumniatus
est, delitescit. Ipsos Græcos uoca testes, lustra quot sunt
in Italia Græcæ bibliothecæ. Omnis Græcia piè, reue-
renterq; assurgit huic edicto, ipsum adorat. Nec fuit tẽ-
pus unquam, postquã ea sanxit Constantinus, quin fue-
rint semper ea pro uerissimis habita, si rem altius perspi
cere cupiens ab ipsis Imperatoribus aggrediaris, qui o-
mnes unanimiter uenerati sunt uti uerissimum, ac san-
ctissimum decretum illud. Ipsæ synodi confirmauerũt,
iidem ipsi Græci, qui scriptis aliquid memoriæ prodide
runt, id abundè testantur. Sæpe ego percunctatus sum
ex Græcis, propter sparsam in homines à Laurentio du
bitationẽ, quam fidem haberẽt huic decreto, nunquam
non reperi eos constanter affirmare, nullam esse super
eo apud eos dubitationem: imò uenerari, adorare.
Atq; eo usque uenerationi fuit decretum illud uetustis
Imperatoribus, ut eum libros sacrorum canonum con-
fici imperassent, quemadmodum apud Latinos Gra-
tianus, primum ferè locum tribuerint inter alios cano-
nes huic decreto. Lege enim librum, qui Græcis inscri-
bitur νομοκάνων, lege titulos, uigesimo tertio titulo, repe-
ries uniuersam ecclesiam ab ecclesia Romana, modera-
men, ordinemq; accipere, quemadmodum scripserit
decreto suo Constantinus. Repertum etiam hoc decre-
tum multis in Italiæ locis, ut uetustatem agnoscas lite-
ris Longobardicis scriptum. Tempus autem quo lite-
ris Longobardorum ueteres utebantur, octingẽtorum
annorum

annorum eſt, ac ſuprà. In primis autem ſcire conuenit non donaſſe nominatim Conſtantinum paucas illas urbes, paucaꝗ́ oppida, quæ dicuntur patrimonium eccleſiæ, neꝗ enim id in decreto eius reperies: ſed donaſſe uniuerſum occidentē, & quaſi maiori principi ab urbe decedentem ceſsiſſe, ipſamꝗ́ Romam caput, domiciliumꝗ́ pietatis eſſe decreuiſſe, in qu[illegible]fas eſſet præter quàm præſidem religionis imperare: propterea quòd ſi duo præſides in ea præfuiſſent, unius autem intereſſet gubernaculum tenere, magiſtratus adhibere, præſidem ſacrum quod ei turpe uidebatur, ſubiacere magiſtratibus terrenis neceſſe fuiſſet. Duos in una urbe, ad quam Petrum apoſtolorum principem, religionis caput ueniſſe nouerat imperare, nefarium iudicabat, præcipuè ſi princeps terreſtris habenas Vrbis 16
teneret. Senſit ſapientiſsimus Imperator, Chriſtum caput, fontem, domicilium religionis ibi poſuiſſe, cùm ad eam miſit principem, ac petram religionis. At duos in eadē urbe principes regnare, ea maximè ratione fieri non poterat, quòd res terreſtres rebus ſacris dominatæ fuiſſent: accidiſſet uidelicet, quod in prouerbio eſt, ἄνω τῶν ποταμῶν, ire retro flumina. À neceſsitate certè profectum ſi quis huic neceſsitati parēdum exiſtimet, ut quæ Chriſtus decreuit neceſſario retineātur. Non eſt bonū, doctiſsimus uates ait, Imperium, principatusꝗ́ multorum. Malè autem habente religione, & ſuccumbente, ipſa etiam res terreſtris periiſſet. Dignum, inquit magnus Imperator, ac neceſſarium duximus, ubi caput totius religionis, ubi legatum ſuum Deus ſtatuiſſet, ibi imperium principatumꝗ́ eius unius eſſe. Hæc ratio in 17
toto decreto clarius apparebit. Sed primum noſſe

oportet, quod non dubito quin Laurentio ignotum fuerit, antea quàm piiſsimus Imperator ad ſanctionē, decretumq́; deſcendiſſet, ſcripſiſſe primum de ſua illa prodigioſa ſanitate, quam ſua illa clara prædicatione cunctis gentibus perſpectam eſſe cuperet, beneficii tanti nunquam immemor, ob quod omnibus ſatanæ pompis, idol[illegible]æq; ſcelere ſeſe penitus abdicauerit, atque ad ſalutarem Chriſtianorū religionem trāſierit, quemadmodum docuerit eum diuinus præceptor Syluester. Hic ſuam confeſsionem explicat, qua ſancta Trinitate, omniaq́; myſteria quæ prædicantur de ea in religione Chriſtiana ſuppliciter ueneratur, adorat. Tum ſalutem humani generis per Ieſum Chriſtum allatam, cùm in perditionem decipiente ſerpente prius abiiſſet. Qui nō ceſſet omnibus ſeculis ut plurimos trahat in exitium, inſidiari, cupiensq́; eos à ueritate deducere, cultum idolorum per orbem induxerit. Qua re commotus Deus, hominesq́; miſeratus, miſerit primùm prophetas, exin filium ſuum natum ex Maria uirgine, reliquaq́; myſteria confitetur, quæ habentur in ſymbolo quod in ſy-
18 nodo Nicena fuerat confectum. Vt hinc liceat coniectare, totam hanc confeſsionem, eandem eſſe, quam eodem tempore Synodus Nicena expreſsit. Hanc fidem ait ſe cunctas gentes hortari ut retineant, ut baptizentur, quam uniuerſalis, Summusq́; antiſtes ἱεράρχης Syluester oſtenderit. Miſeratus ait Deus me peccantem, miſit apoſtolos ſuos. Ad poſtremum ait quòd uenientibus ſanctis clericis, & ei unoquoque imponente manum, Tunc eum confitente ſanctam Trinitatem, tertioq́; in piſcinam eum Sylueſtro mergente, quod in primis obſeruandum eſt, χεῖρα ἁψαμένην ἐμοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ

τοῖς

τοῖς ἰδίοις εἶδον ὀφθαλμοῖς, ὑφ' ἧς καθαρὸς ἀναστὰς, παντὸς τοῦ ἀπὸ τῆς λέπρας αἴσχους, ἐμαυτὸν ἔγνων ἐκκαθαρμένον. Propriis oculis uidiſſe contingentem ſe de cœlo manum, qua nitidus purusq́; à turpi illa lepræ contagione conſurgens uiderit ſe penitus expiatum. Tunc omni religione, quam Syluester docuiſſet, cognita, intellectoq́; ſanctum Petrum poſitum uti fundamentum, ac baſem totius pietatis, dataſq́; ei claues regni cœlorum, quibus solueret, ac ligaret. Hæc, inquit, cùm cognouiſſem ſanctiq́; Petri beneficio ad perfectam ſanitatem me reſtitutum uidiſſem, διὸ ἐκρίναμεν σὺν πᾶσι τοῖς σατράπαις ἡμῶν ob eam cauſam inquit oportere cum omnibus proceribus noſtris duximus. Hoc inquam eſt initium decreti quod circumfertur. Vides igitur decretum coniunctum eſſe cum confeſsione, eundem eſſe utriuſque contextum, ut ſi uera eſt confeſsio, nempe Conſtantinum edidiſſe ſua uoce eam confeſsionem, reliqua quoque neceſſariò ſint uera. Eſt enim, quemadmodum dictum eſt unus, idemq́; contextus, unusq́; loquitur ubique. Hoc itaque prudentibus erit perſpicuum ſuper illo decreto, magniq́; momenti argumentum. Nam confeſsio illa ſacroſancta, quemadmodum ſuperius demonſtratum eſt, eadem eſt, quam in concilio Niceno latius Conſtantinus expreſsit, uerißimumq́; eſt, ea confeſſum eſſe exerta uoce Conſtantinum ob quam cauſam uocatur à Græcis ἁγιώτατος ἰσαπόστολος, Sanctiſsimus, æqualis apoſtolis. Conſule Gregorium contra Iulianum Imperatorem, eiuſdem temporis theologum. Hæc confeſsio per omnem Græciam circumfertur, omnia ſacraria plena ſunt eius etiam inimicis Græcis qui ſemper Romanę maieſtati inuidiſſent aſſentien-

tibus. Hæc igitur primum falſas illas, ipſius è pectore
19 natas, non è natura petitas Laurentii rationes coar-
guunt, quibus uniuerſum libellum ſuum ſuperſtru-
xit. Proponens principio quatuor rationes, quibus
funditus donationem Conſtantini euerteret. Non eſſe
ueriſimile Conſtantinum donaſſe: minus Syluestrum
acceptaſſe. Si detur Conſtantinum donaſſe, non po-
tuiſſe donare, quæ iuris ſui non eſſent. Ad poſtre-
mum cum anteceſſore Sylueſtri Melkiade geſta eſſe,
quæ cum Sylueſtro geſta dicuntur à Conſtantino.
Quæ ſingula diligentius per totum librum commemo-
rata ac repetita diluentur. Hæc, ut à principio docui-
mus, eo maximè refelluntur, quòd donatio coniuncta
eſt cum confeſsione, quod Laurentio nunquam per-
ſpectum fuiſſe, liber eius facit ut credam. Hæc erit pri-
ma ratio cum piiſsima confeſsione Conſtantini con-
iectum eſt decretum, ſiue donatio eiuſdem certè eſſe ut-
cunque ueritatis. Quam excipit alia ratio, qua pro-
caces aduerſarii exclamationes ineptiſsimaq́ꝫ rhetorica
diluitur. Neque enim temerè, inconſiderateq́ꝫ donauit
urbem, ceſsitq́ꝫ Cōſtantinus: ſed audi tam multas eum
tibi rationes reddētem. Ductus eſt ad hæc ſingulari illo
diuinitus accepto beneficio, quòd ad eū Petrus ueniſſet,
quòd ad priſtinam ſanitatem reſtituiſſet, quòd intelle-
xiſſet eum, præſidem, caput, fundamentum totius reli-
gionis, quòd Rex ſacrorum, pietatis Imperator fuiſſet
à Deo declaratus. Maior eſt autem Imperator ſacro-
rum, quàm terrenorum. Quòd Petri in ſe potentiam
expertus eſſet, ad quam, ſua potentia non attingeret,
quòd uideret urbem eſſe ſedem, thronum, regnum
ipſius ſummi capitis, cœleſtis Imperatoris, Regis æthe-
rii,

rii, ſacri principis. Cum urbe uerò conſequitur Italia, reliquæ'ue prouinciæ adnexæ capiti. Neqꝫ donare caput, membra relinquere fas erat. Nec dubitabit an compos mētis fuerit, qui tot prouincias donauit, niſi qui ipſe deſipit. Nam qui ea quæ à pietate, magnoq́ꝫ erga Deum amore, atqꝫ ab ea prudentia, cuius eſt pietas initiū, proficiſcuntur, à dementia proficiſci contendit, ipſe dementiſsimus eſt. Eſt eorum è numero, quibus, ut ait diuinus Paulus, Chriſtum ſponte ſe ſupplicio obtuliſſe, ſtultitia uidebatur. Prædicamus ait Chriſtū crucifixum, Iudæis ſcandalum, gētibus ſtultitiam. Vtroqꝫ è genere uidetur Laurentius fuiſſe, cui ſcandalum & ſtultitia fuerit, optimum Imperatorem ardentiſsimo pietatis affectu, Imperium ſuum, Chriſto donaſſe, ac quaſi ſacraſſe. An dementes ſunt, qui ſe, ſuaq́ꝫ Deo deuouent, qui ſe pro patria in diſcrimen obtulerunt? Stultus uiſus eſt Rex Dauid, Nicol filię Saul, quòd ante arcam inſpectante populo exiliret, caneret. At quid ei Rex reſpondit, quia Deus magis eum quàm patrem eius elegiſſet, omnibus modis, gratias pro eo ſe habiturum. Stulti ſcilicet clariſsimi illi uiri, nam uitam deuouere, ac quaſi donare, multò maius eſt quàm Imperium donare quoties ſe pro cæteris ſeruandis donauerunt. Oſtendit igitur ratio Laurentium, cui maximus ardor pietatis uiſus eſt dementia, uel ethnici, uel Iudæi mentem habuiſſe, quibus ſcandalum, ſtultitiaq́ꝫ fuit ardentiſsima Dei charitas, flagrantiſsima pietas, cuius æmulus noſcitur fuiſſe Conſtantinus, propterea dictus Græcis, æqualis apoſtolis, ſanctiſsimus. Cuius ardentiſsimā pietatem, alia facta eius comprobant ſi legeris ea quæ de uita eius ſcripſit Euſebius.

Nec ea Syluestro, à Conſtantino, ſed Petro, & Chri- 20

ſto donabantur. Non tibi, inquit alius Imperator, cùm ſe ante pedes Pontificis proſterneret, ſed Petro. Qui autem Chriſto donat, donat non ſua, ſed quæ Chriſti ſunt. Meus eſt enim, ait in Pſalmis, orbis terrarũ, & plenitudo eius. Quocirca donatio Conſtantini, fuit reſtitutio, nec magnæ fuit admirationi Imperatorem non ſua reddidiſſe, qui fateretur omnes Romanorum uictorias in Deum autorem referendas: quo reliqua dementia Laurentii coarguitur, non potuiſſe Conſtantinum, ſi detur id eum feciſſe, donare non ſua. Oblata enim ſunt omnia ipſi Chriſto, & quaſi ſuper altari eius poſita, uelut cum Abraham filium, omni regno cariorem ſuper altari obtulit Deo. Diadema purpuramq́ꝫ ſibi Conſtantinus detraxit, Chriſto deuouit. Exue, qui uelis iſta dignoſcere, recto iudicio perpendere, mentẽ humanam, indue mentem Conſtantini. Non te, rerum iniuſtus æſtimator, humanus affectus impediat, qua ratione, quo miraculo id factum ſit. Terrenum quendam Imperatorem exhibere non decet, non proferre terreſtria, cupiditatumq́ꝫ corporearum inducere teſtimonia. Nam quod Cõſtãtinus geſsit, prodigioſum, inſolitumq́ꝫ fuit, miraculũ, ardor
21 pietatis fuit. Quæ quidem demẽtia ſtuporq́ꝫ ſit hominibus huius mundi, non animis diuinis. Eiuſmodi ſtupor erat, cùm apoſtoli Spirituſancto prouecti, uariis linguis loquerẽtur, inſani, ebriiq́ꝫ ab inſana plebe iudicabãtur: Laurentius Conſtantinum induxit quaſi ebrium, inſanientẽ: uocat omnes, ut admirentur, conſiderent, an fieri potuerit, eò ſobrium Imperatorem uecordiæ proceſſiſſe: aſciſcit Imperatorum profanorum affectus acqui-
22 rendi, retinendiq́ꝫ Imperii. At cur eſt, quòd in Conſtantino talia miretur, quando ſepoſito afflatu diuino, ſimi-

lia

lia quædã Imperatores profani facere non erubuerunt. Cur nõ admiraris, insanumq́ uocas Diocletianum, qui se spõte Imperio abdicauit. Vtrum maioris insaniæ, totum Regnum sibimet, an regni partem eripere, sibi tantas opes, pro quibus, ait Laurentius, Reges in arma ruere, abstulisse: aut uolentem reipublicæ cõsulere, partem Imperii melius disposuisse, commutato rerum ordine, nihil Imperii uiribus imminutis? Quo quidem Diocletiani exemplo facilè cohibentur illę Laurentii exclamationes, uanaq́ rhetorica, qua coram Regibus, & populis rhetoricatur, qui fieri posſit, ut Constantinus abstulerit sibi partẽ Imperii, cùm regnandi causa soleant Reges ius uiolare, nihil non miscere. Quid dices de his Regibus, qui spretis honoribus, ob quos itur in arma, se in solitudines, in monasteria penitus abdiderũt? Quis eos Spiritus induxit, ut tãtas, tot laboribus partas opes relinquerẽt, diuinos honores, populorum acclamationes spernerent? Constantinum miremur, quem diuinus ardor agebat, quem salus insperata ad magnas cogitationes excitabat. Quid alii Imperatores, amore mierculariarum? Nonne Marcus Antonius Cleopatrę, quam miserè deperibat, cùm in Parthos proficisceretur, Arabiã, Iudæam, Palęstinã, multasq́ alias prouincias, & quasi maximam Romani Imperii partem in oriente donauit? Cur hic non inducis senatum, populumq́ accurrentem, lamentantem, fletibusq́ donationem illam prohibentem? Cur hic exaggerationes, exclamationes non profundis, totumq́ orientẽ misces, quemadmodum in donatione Cõstantini totam urbem reples tumultu, facis lamentari populum, senatum, filios Constantini, lamẽtari scilicet quòd fieret Christianus, quòd mentẽ di-

uiniorem

uiniorem concepiſſet, quod agitante Deo totum ſeſe, & quidquid poſsideret, Deo ſacraret? Cur illã Marci Antonii donationem non putas fabuloſam, quia non fuit ſcripta, in æs inciſa, non legitur acceptaſſe Cleopatra?

23 Quid quod ſi donauit, non alienis donauit, quemadmodum ſuperius dictum eſt, non quaſi Turcis, aut Perſis, aut Ægyptiis, ſed cùm donauerit Petro, & Chriſto, res ipſa donata, in toto Regni corpore remanſit. Neque ea Imperii parte orbata eſt reſpub. Sed amplificata, incredibiliter illuſtrata. Quod enim Chriſto, & religioni donatur, nõ eripitur reipub. Sed in eo reſpub. augetur, fit nobilis. Donare Chriſto aliquam Regni partem, nõ eſt quaſi abſcindere, ac regni corpus dilacerare, ſed potius augere Regnum, aucta, & illuſtrata regni parte, qua ſalus toti regno cõtingit. Aucta in regno amplificataq́ꝫ religione, totum regnum amplificatur: atqꝫ ea pars quæ religioni donata fuit, nõ quaſi longius abiit, ipſa repub. magna ſui parte, membroq́ꝫ orbata, ſed in ea nobilior, auctiorq́ꝫ remanſit. Nec fuit ea donatio quaſi alienatio, quæ tũ in ipſo Romano Imperio remanſit, tum ob eam Imperium nobilitatum, illuſtratũ, amplificatumq́ꝫ fuit. Magnus quidem error diuidere Romanum Imperium in regna terreſtria, atqꝫ ipſam religionem, quaſi duo inter ſe diſiuncta. Romanum Imperiũ conſtat religione, tum regnis, opibusq́ꝫ corporeis. Cùm dicitur regnum ſanctum, religionisq́ꝫ regnũ, dicitur præclariſsima pars Imperii Romani. Quare cùm hęc pars religioni fuit cõſecrata, non fuit à reliquo Imperio abſciſſa. Nec in eo quiſquàm eſt offenſus, in quo, reſpub. maxime profecit. Tunc enim religio magnum accepit incrementum, aucta autem religione, regnũ augetur, omnium bono-

rum

rum copia prorumpit. Quid de Laurentio dicã, eum'ne chriſtianum fuiſſe, qui Chriſtianæ religionis aduentum in urbem, ad Imperium Romanum, mœrorem populi, infelicitatẽ, lacrymas interpretatur? At Lactantius Firmianus prædicat, feliciſsimum orbi terrarum illuxiſſe diem, cùm Cõſtantinus iniit principatum, in principio ſuarum Inſtitutionum. Qui primus, inquit ad Conſtantinum, Romanorum principum repudiatis erroribus, maieſtatem Dei ſingularis, ac ueri, & cognouiſti, & honoraſti. Nam cùm ille dies feliciſsimus orbi terrarũ illuxiſſet, quo te Deus ſummus ad beatũ Imperii culmen euexit, ſalutarem uniuerſis, & optabilem principatum, præclaro initio auſpicatus es, cùm euerſam, ſublatamq́ iuſtitiam reducens, teterrimum aliorum facinus expiaſti. Hæc ille. Laurentius mœrentes, lachrymantes indu- 24
cit populos, totamq́ rempub. & filios Cõſtantini, cùm ſeſe totum religioni Chriſtianæ deuouere pararet. Iam enim à principio claruit iactantia eius cõtra Chriſtum, quẽ ſumptis ſpiculis uulnerare pararet. Fecit quod promiſit, tota enim hæc eius ſcriptio cõtra donationẽ Conſtantini, effuſa eſt tenditq́ clam contra Chriſtum. Reddita igitur eſt reſpub. longè felicior, ac beatior Conſtantini ſanctiſsimo illo facto, publicam'q́ lætitiã fuiſſe par eſt. In primiſq́ familiã ipſius Cõſtantini, propinquos, cõſanguineos, tum proceres omnes, omnemq́ curiã gauiſam eſſe, quorum in oculis res prodigioſa edita eſſet. Imperatorem ſuũ fœdiſsima contagione liberatum, nitidũ è ſalutari lauacro ſurrexiſſe. Nec tam ob principis inſperatam ſalutem fuiſſe ſtuporem, ac gaudium, quàm ſuper ipſo facto prodigioſo. Res diuinę, ac ſanctę, bonitatis, ac iuſtitiæ plenæ nõ inducũt homines ad mœrorẽ,

ſed lætitiam, gratulationẽ. Sic quoq; diluitur quicquid inducit ſenatũ obiicientem Cõſtantino, urbem, prouinciasq; donantẽ. Proponẽs incõmoda reipub. ex eo prouẽtura. Maiora enim cogitabat Cõſtantinus, quàm illa terreſtria, ſuoq; illo facto, rẽpub. uidebat futuram bea-
25 tiorem. Eadem ratione nõ ſunt cõſentanea rationi, quæ Syluestrum inducit loquentem ſuper oblatis, repudiantemq; oblata. Vnus enim idẽq; ſpiritus erat Conſtantino, & Syluestro, quasq; Conſtantinus rationes propoſuit Imperii ſacrandi, easdẽ & Syluester agnouerat, nec ſolùm non reiicere cogebatur oblata, ut potius ampliſſimas haberet gratias Deo ob Imperatoris inauditã pietatem. Eratq; cõſenſus, mensq; una, dantis, & accipiẽtis. Quidquid de principatu Petri in illo ſuo decreto ſcripſit Cõſtantinus, didicit à Syluestro, à quo de Petro, & Paulo, de Ieſu Chriſto, de tota religione cognouit. Quare probabile eſt, unũ ambobus animum conſiliũq; fuiſſe. Nec poterat, aut debuerat ſpernere Syluester, quę non ſibi, ſed Petro, & Chriſto donabantur. Nõ hic ego loquacis hominis ſequar ueſtigia, ut totidẽ uerba in contrarium proponam, quot Syluestrum, Cõſtantinumq; inducit loquẽtes, ſuper quibus mirè rhetoricatur, more uidelicet eorum, quorũ omnis fiducia in uerbis eſt. Quę enim munera ſpreuit Heliſeus ſanato à lepra principe Syriæ, iure potuit ſpernere, q; ſibi dabantur: at de Sylue-
26 ſtro longè alia ratio. Succeſſor erat Chriſti & Petri Syluester, eaq; quæ ſibi dabãtur, Chriſto & Petro dabãtur, à quo fuerat Imperator ſanatus, ad Regnum Chriſti adiungebantur. Inſtituebatur regnum ſanctũ, regale ſacerdotium: id agi à Deo per Syluestrum uidebat Conſtantinus, ut religio ſtabiliretur, amplificaretur, magnũ autẽ

incre

incrementum accepturam, si Romanum Imperium ei subiiceretur. Hoc factum ferre secum omnẽ felicitatem, ornamentumq́ꝫ reipub. plusquam humanum factũ appellandũ. Quod si Fabii, & Scipiones, ac Cæsares ob auctam rempub. diuinos honores meruissent, longe certè diuiniores debentur Constantino. Non poterat, aut debebat hæc spernere Syluester, animumq́ꝫ feruentis Imperatoris impedire. Adiunctum est illo præclaro facto Imperium Romanũ religioni Christianæ, Imperio autem Romano adiuncta est religio Christiana, quę fuit diuinissima, maximeq́ꝫ salutaris cõiunctio. Hoc tantum commodum, oblatam cœlitus per uniuersum terrarum orbem diffundendæ religionis occasionẽ potuit'ne Syluester repudiare? Si Rex regum dicitur Summus sacerdos, si regibus imperat, tota hæc gloria Christi est. Præstabat tempore illo nascentis Ecclesiæ inferre in fidem Christi, Imperii partem: futurum erat eo, ut plures crederẽt. Hoc'ne debuit contemnere Syluester? Hæc ratio quoqꝫ est, quòd hodierni piissimi Imperatores arbitrati ab Imperio non aliena, quę religio possidet, sed Constantini imitati pietatem, auidè, animoq́ꝫ promptissimo parent huic sancto regno, quæ ab eo possidentur, nõ ab externis teneri, sed in corpore reipub. existere, sibi persuadentes. Atqꝫ hęc sua, & Christi, Christianęq́ꝫ reipub. existimantes ea gladio districto deffendentibus similes aspiciuntur. Neqꝫ pie, sed planè impiè, & quasi una domo inter se, aut membro cum membro pugnãte factum est, cùm inter hoc regnum, & Imperatores dissensio coorta est. Quid enim aliud id fuit, quàm cũ rabie quis correptus, ipse sua mẽbra morsibus discerperet? Est una respub. unũ Imperiũ, quod ab Imperatoribus, quod à re-

gno sancto possidet. De utroq; uelut duobus disiunctis differere, est eorũ qui cuiuspiã interitum cupientes, eiq; persuadere conati duos in eodẽ corpore inesse, eum ad ipsiusmet exitiũ adigerent. Prima igitur ratio Laurẽtii, ut sæpius hęc exagitẽ, fuit, Cum populũ Romanũ, senatũq; in mediũ protrahit clamãtes, accurrẽtesq; ad Imperatorẽ, q rẽpub. quasi perdere decerneret, eripiẽs Imperio, filiisq; suis tam pręclarã Imperii partẽ. Secũdo loco Syluester multis cũ uerbis, multis rationibus auersatur oblata. Suo facit eũ ore loq Laurẽtius, qui si uiueret nec ore illo scelerato locutus esset, nec illa mẽs ei placuisset, omnia superius diluta sunt. Ea fuit facti Cõstantini diuinitas, ut nullã calũniã, nullã cõtrouersiã patiãtur. Lõge em̃ maiora cõmoda erãt prouẽtura ex illa piissima liberalitate, Imperiiq; consecratione, quã mala in religionẽ ex tãtarũ opũ possessione. Nã cõiũcta religione, ac pietate, cũ rerũ terrestriũ moderatione, fit ipsa res administrata melior, solidior. Rectius, iustiusq; reddit Imperiũ religio, dirigit, moderatur, erigit, efficit iustitiã clariorẽ, reddit quos cõplectitur seruantissimos æqui. Quare nõ debuit Syluester repudiare, quo minus religio cũ Imperio sociaretur, acciperet sociũ Imperiũ religio. Nã mala quę quis rhetoricando enumerare ualeat, ex opulẽtia illata in religionẽ, sunt longe minora, quàm utilitas cõsequens ex illa societate. In omni autẽ re cõsideratur num cõmodũ pręstet incõmodo: ut si quis hortũ, aut uineam cõsiturus, multũ ea ex colenda sudoris profusurus, multum pecunię agricolis impẽsurus. Cõsiderabit uidelicet cõmodũ, fructumq; lõge locupletiorẽ præstare laborẽ, pecuniarumq; iacturam. Ita accedente ad religionẽ Imperio, opibus associatis, & Christo socratis, præsertim
religio

religione nascente, longe maximum fuit commodum, longè autem minor iactura ex possessione diuitiarum. Nam populi intelligētes Imperatorem se & imperium Christo sacrasse, tam prȩclaro, tam prodigioso facto cogitare cogebantur, religionem illam esse uerisimã, sanctissimam, cui tantæ opes, tanto sanguine partæ sacrarentur, donarētur, Imperator propter Christũ eas contemneret. Fiebatq; quod Christus prȩceperat, ut renunciares pro nomine eius omnibus quȩ posides, centuplũ accepturus. Si sapiens à Christo iudicatur, qui fratrem, patrem, matremq; relinquat, qui uendat, quæ habet, & pauperibus eroget: cur tãta pietate Cõstantinus id imitatus à syluestro non debuit cõprobari, non debuit syluester suspicere mentem diuinitus actam, incensam ardore cœlesti? Si syluester has opes affectasset, si uoluptatibus satiandis accepisset, ratio de repudiandis opibus audiri posset. Nunc cùm donantur ecclesiis diuitiȩ, cùm donantur altari, cùm sacrantur Deo, sacerdotes reiicere nec possunt, nec debent, nec aspernari donantes, non sibi dari, & sacrari, sed Deo perspectum habentes, fieri sacra, fieri thesaurum ecclesiæ, ut cùm calices, cùm uestes offeruntur. An si seruo quid tradideris, quod domino deferat, recusabit, quasi potestatis suæ sit reiiciēdi, quasi sua respuat? Atqui uapulabit multis, rem domino oblatam, & donatam, aut ferre recusans, aut abiiciēs, uel recusando tardans impetũ donantis. Quare rationes illæ Laurentii de non acceptandis oblatis, cùm ad scopum uerum non tendant, rem uti est, minimè proponētes potius cauillationes, quàm rationes sunt. Contēnere enim diuitias, nostras libidines adiuuantes iubemur: non diuitias quæ Christo sacrantur, non opes Christi, non sa-

crificia quæ ei offeruntur. Data est sacerdoti pecunia ut ecclesiam ædificet, ut dotes uirginibus distribuat, ut domicilia peregrinis, pauperibus instituat: tantam iuuandi homines occasionem non admittat, quia Laurentius monstrat pecunias in religionem non esse inferendas? Quod autem ex ore Laurētii repudians Syluester prouincias quas Constantinus offerret, ostendit, si sacerdotes regnare cœperint, necessariò eis euenturum ut inter cædes, & sanguinem uersentur, gubernādo, retinēdoq; Imperio, eadem poterant opponi antea quàm Constantinus donasset, si quid ecclesiæ tempore Syluestri posside rēt, si quod ius, si quid ditionis, ac potestatis. Eadem obiicientur, cùm Abbatiæ sacrarentur, cùm Benedicto, cæterisq; sanctis oppida, castra donabātur, cùm in Germania, Hispania, amplissimi Episcopatus statuerentur. Omnibus enim his locis ius dicitur, sunt magistratus, delinquentes puniuntur, laboratur gubernando, hos labores Benedictus Augustinus totoq; orbe Christiano sanctissimi quiq;, qui Episcopatus, dignitates ecclesiasticas erigebant, non recusauerunt propter commoda à principio enumerata. Detrimenta autem fore longe inferiora, potestatem, ditionemq; ecclesia accipiente, intellexerūt, postea quàm primus ardor refrixerat, cœlestes gratiæ cessauerant, miracula non amplius uisebantur. Expellenda erat illa Constantini donatione, omnis idolatria, confirmandum regnum Christi, tollendi ex urbibus superstitiosi cultus, omnis impietas abolenda. Cui autem dubium, facilius idolatriam excidendam, si Imperium religioni subiiceretur, aut utrūq; sociaretur, alterumq; alterius ope adiuuaretur, quàm si Imperium religioni dominaretur? Adiuuat religio Imperiū; effi-

ciens

ciens id iustius, sanctius, rectius. Imperiũ autem, nempe opes corporeæ religionem defensant. Hæc cùm sint maxima bona, eos insanire facile coarguunt, qui leuiora mala proponentes, ingentia illa bona nituntur euertere. Velut si quis orationem contenderet esse perniciosam, maximorumq́ꝫ hominibus causam malorum, clades urbibus illatas à malis oratoribus enumeraret. Et in omni genere rerũ si quis uitia recenseret, prętermissis magnis bonis. Aut si quis quempiam calũniari cupiẽs, referret quædam in eo leuiora uitia, magnas uirtutes silentio prætergressus. Coniunctio igitur Imperii & religionis cùm diuina fuerit, nõdum ecclesia stabilita, dum uexationibus iactaretur, dum in eam plurimum possent mali, certè indigna sunt quæ opponantur, si qua uitia comitata sunt hanc coniunctionem.

27 Quis item est, qui nesciat, diuinos scriptores, theologosq́ꝫ nostros, quos Romanis Imperatoribus edidit ætas, sæpe res illorum temporum describentes, solitos appellare felicitatem illorum temporum, solitos prædicare, Ecclesiam floruisse, lætissimam fuisse, quoties aliquid gratię, ac benignitatis ab Imperatoribus manaret, quoties eos aut persequi desisterent, aut omnino rem Christianam adiuuarent, si quam pietatem in religionem præ se ferrẽt, si quibus opibus sustentarent, si quid ecclesiis largirentur, quod miseris donaretur, quo necessitates ecclesiæ subleuarentur. Hanc inquam Imperatorum in se propensam uoluntatem, felicitatem suorum temporum uocãt sancti Theologi, religionis incrementum. Econtra sæuas hyemes proponũt, procellas, & tenebras, cùm cardine uerso, tempestatibus irruentibus conflictarentur. Si felicitas igitur fuit aliqua in reli-

gionem

gionem animi propensio, si patres sancti exosculaban-
tur hanc occasionē, gratias immortales habebant Deo,
Nonne maxima felicitas fuit, maximus mœror infide-
libus incessit, magna suę superstitionis fuit cōsternatio,
cùm Imperator aduenit, qui nō aliquid gratiæ, beneuo-
lentiæ'ue religioni impenderet, sed fulmen gratiarum
effunderet, quantum uix optare liceret. Quoad cogita-
re posset, qui eum ardorem cōcepisset, ut se totum, Im-
periumq́; cum filiis pietati, ac religioni consecraret. Ob
hanc causam exultant sancti Theologi, prædicant ma-
ximam ad ecclesiam tunc factam bonorum accessionē,
felicitatem illorum temporum oratione prosequuntur,
indefesse concelebrant. At id Laurētio non est gratum
acceptumq́;, affert ei mœrorem, luctum, ueluti pagano
indignanti ecclesiā creuisse, id ab Imperatoribus gratiæ
in eam exundasse ut Imperium ei traderent. Quod pa-
tribus summæ lætitiæ fuit, in eo triumphabant, gloria-
bantur, Laurētius ut id tollat, opprimat, ne tantum læ-
titiæ, doniq́; cœlestis ad ecclesiā uenisse comprobet (so-
lent enim qui inuident, dolorem ex alterius felicitate ca
pere) artificiose proponit Syluestrum ea repudiantem,
afferentemq́; rationes in ecclesiam opes inferendas non
28 esse. Cur non potius inducat Syluestrum nescio quā co-
gitationem concipientem quæ mihi interdum occurrit:
Si quis apud remotissimos Indos degens eò nostris ex
locis profectus prædicaret, esse sacrosanctā in orbe ter-
rarum religionem: cuius caput, ac moderator ab omni-
bus Regibus, principibusq́; adoretur, isq́; tantæ pote-
statis apud eos habeatur, ut omnia Regna nutibus eius
regantur, propter religionis, ac pietatis altissimū prin-
cipatum, quem Reges adorēt, quibus perspectissimum

sit,

ſit, ſummum hunc ſacrorum principem, ſucceſſorē eſſe Chriſti, totamq́; illam potentiam ac maieſtatem, ſi quis per ætates aſcendat redigi reſoluiq́; ad ipſum Dei filiū, qui quendam ſuum in terris legatū reliquerit, quem homines uti interpretem, magiſtratumq́; eius reſpiciāt, ab eo de pietate, ac religione diſcentes. Ob hanc cauſam ſolitum eſſe apud eos, ut non tam mortalem illum hominem, quàm in eo, Deū ipſum, qui eum ſibi in terris ſuffeciſſet ſuſpiciētes, omnes actiones, muneraq́; pietatis exprimāt, ſumma ueneratione tolerātes abſtinētesq́; maledictis, ſi quid is ut homo peccet, propterea quòd in eo uenerentur filium Dei. Non'ne cogitabunt hæc audientes eam religionem eſſe ueriſsimam, à Deo profectam, quā inde ab initio Reges piiſsimè coluerint, cui Regna, opesq́; ſuas ſacrauerint, cui ſubiecerint Romani Imperatores Imperium ſuum, quo non fuit toto orbe terrarum maius? Non'ne percipient ingentem cauſam fuiſſe cur ſeſe deuouerint, ſacrauerintq́;. Cur ante principis eius pedes procumbant, eos exoſculantes?

Quid etiā hoc loco de Laurentio, & his, quibus eius maledicētia non diſplicuit, dicam, ſed maximè de ipſo? 29
quàm ſolet ſeipſum mēdaciū, ac malitia prodere! quippe quæ contra naturā tendit: quæ autē naturæ aduerſantur, nō diu ſubſiſtūt, citius euaneſcunt. Si quis tuetur falſa, quantūuis congeſtis argumentationibus rhetoricando: ueritas tamen cogit eum quippiam efferre, quo tota eius oratio refellitur, conatus malus coarguitur. Ait Laurentius in aliis ſuis ſcriptis efferens linguam Latinam, non penitus eam cōcidiſſe, remāſiſſe uelut in Imperio Romano, in Italia, Hiſpania, Germania, quot nationes Latinè loquantur, totidem dicendas eſſe Roma-

num Imperium. Cur igitur non perſpicit huius rei cauſam Romanæ eccleſiæ fuiſſe maieſtatem, quæ uelut filius Romano Imperio ſucceſsit. Hæc enim hæc fecit, ut Romanum Imperium, quod iam ſeneſcebat, in occaſum præcipitabat, tanquam propago ex ipſa renaſceretur, Latina lingua retineretur, Latinè loqui nationes perſeuerarent. Ex arido ſtipite ſurgens formoſa arbos inſitis oculis à Conſtantino ramis felicibus uniuerſum terrarum orbẽ occupauit. Filius adoleſcens, patri ſenectute confecto, propediemq́; morituro ſucceſsit, con tinuata patris in omne æuum dominatione per filium. Ac uerè profertur à nonnullis de eccleſia carmen Virgi lianum oraculum ſummi Iouis,

Imperium ſine fine dedi.

Hoc inquã de eccleſia, de Romanæ ſedis maieſtate uerè profertur, quæ fecit ut Imperium Romanorum eſſet ſine fine renatum in ipſa eccleſia. Hinc fit, ut in palatio ſummi Pontificis in cunctis ferè negotiis Latinè loquantur. Eſt enim quaſi populus Romanus, Senatus, plebsq́; Romana. Fuit igitur Dei beneficium, ut Conſtantinus hunc filium adoptaret, qui hęres eſſet occiden talis Imperii, quod maxime Romanum Imperiũ fuit. Hoc domiciliũ, hi natales Romani Imperii. Agnoſcãt omnes Laurẽtianã cæcitatem. Indignatur, fremit, admi ratur Imperiũ ad eccleſiã acceſsiſſe, & in Imperii gratiã, non patitur eccleſiæ donaſſe Conſtantinũ: dum ſcilicet Romanũ Imperium tuetur, non uidet ſeſe illud potius euertere. Quod putat Imperii defenſionem, Non donaſſe Conſtantinũ: id non cernit eſſe Imperii euerſionẽ. Perinde ſi quis quempiam his argumentis defenderet, quibus ei mortẽ apud iudices cõflaret? Excepit eccleſia

imper

imperium ſeneſcens, Conſtantinus diuinitus inſpiratus hanc ſucceſsionē prouidit: inclinatumq́ꝫ Imperiū, eccleſiæ ueluti fortiſsimo parieti admouit, alioqui magno interitu ruiturū, in primis ipſa Imperii ſede labēte Roma. Nō igitur mens ea fuit Syluestro, quā Laurētius ei tribuit, nō ea oratio. Syluester, & ipſe Romanus, incōparabiliter melior, ac ſapientior Laurētio, patriæq́ꝫ ſuę amātior ſummis laudibus extulit Cōſtantinū donantē, ſacrantemq́ꝫ Imperiū Chriſto, acceptauit, approbauit, gratias Deo egit immortales, tātæ felicitatis autori, qui tam prodigioſam pietatē magno Imperatori aſpiraſſet, quo patriā ſuam uidebat non ruiturā, ſed lōgè nobilius renatā, cum Imperio terreſtri, etiam cœleſtis religionis principatum habituram. Hanc non inuidit patriæ felicitatem, non falſa pietate, falſaq́ꝫ diuitiarum deteſtatione prætenta, quod fingit Laurentius, reprobauit. Mirificè gauiſus eſt, proſpiciens patriæ & religionis mirabile augmentū. Non aſpernatus eſt gratiā cœlitus uenientē, ſpiritū illū ſanctiſsimū, quo magnus Imperator agebatur nō reſtinxit, impetū non tardauit, potius animū incēſum inflāmauit amore. Perſpexit, ſatius eſſe Imperiū à religione poſsideri, atq́ꝫ adminiſtrari, quàm à profanis, ab inimicis Chriſti qualis poſtea fuit Iulianus. Si qua apud Antipodes natio antea profana, idolatra, ad Chriſtianā religionē tranſire cupiens, totā ſeſe, & quidquid publicè poſsidetur eccleſiæ cōſecraret, an ſacerdos qui quaſi Rex apud eos inſtitueretur, pietatē hominum cōtempſerit, repudiarit, perſuaſerit eis id factū eſſe perniciosum? Quid etiam mirum profana facta eſſe ſacra, uelut templa deorum facta ſunt eccleſiæ ſanctorū? Pantheon tunc omnium deorum fanū, nunc eſt eccleſia uir-

ginis. Castoris, & Pollucis in foro Romano, nunc Cosmæ & Damiani. Omnes uestes, ac ritus profani, nunc sacri sunt. Sic imperium antea profanum, factum est eo tempore sacrum, ad religionem tralatum. Claret igitur Syluestrum nulla excusatione respuere debuisse Imperii donationem, ac consecrationem, nec eum locutum esse, aut loqui potuisse, quæ fingit Laurentius. Nec rationibus, & argumentis ex Theologia productis impedire tantum bonum decuisse. Repudium diuitiarũ alio tempore utile esse posse, sed repudium Imperii accedentis ad religionem, non sine iniquitate, & scelere futurum fuisse. Imperii donationem fuisse religionis auctionem. Plus detrimenti passuram fuisse religionem non adiuncto imperio quàm diuitiis in eam illatis. Nã Imperio non adiuncto, periculum erat idolatriam remansuram, ac regnaturam. Adiuncto autem Imperio periculũ erat ne sacerdotes insolescerent. Collato utroque malo, res ipsæ contrariæ quod apud philosophos fit, intelligantur. Vt si quis scire cupiẽs quæ clarior uirtus, Pietas, an Liberalitas, assumat contraria utriusque uirtutis. Pietati aduersatur Impietas, Liberalitatẽ, ac opes sequitur Insolentia. Maius autem malum Impietas, quàm Insolentia aut superbia: præstantius ergo bonum Pietas. Sic maius bonum Imperium uenisse ad religionem, quàm Imperium cõtempsisse, ne religio in insolentiam, aut superbiam incideret. Maius malum incidere in idolatriam, quàm iactantiam ex diuitiis.

30 His omissis quoniam Laurentius descendit ad aliam Romæ oppugnationem, Italiæ omniq́; occidenti bellũ indicens, & donationẽ non fuisse conatur ostẽdere, etiã si superiora argumenta nihil roboris haberẽt, ea ratione

quod

quòd nihil conſtet de acceptatione, non conſtet Sylue-ſtrũ poſſediſſe, de eo diſquiratur. Hoc ſcilicet agunt qui quempiam circumuenire nituntur, qui quippiam poſsi-deret, unde eum deturbare contendunt. Non deſunt in-quam qui ſi quid prætendere poſſent, falſosq́ʒ teſtes ad-ducere, ueſtem quã poſsides non eſſe ueſtem tuam, quò minus id facerent. Aut qui patrimonio tuo, muneri-busq́ʒ inſidiantes aliquam cauillationem excogitarent, qua tibi patrimonium eriperent, aut munera auferrent, quæ dicerent te rapuiſſe, nõ te à donante accepiſſe. Eiuſ-modi nunc quoq́ʒ eſt Laurentiana cauillatio. Non habe tur ſcriptio acceptationis, nullis tabulis eſt inciſa, non aſcendit Sylueſter in Capitolium, nec per Imperium eſt à Conſtãtino circumuectus: nõ promouit magiſtratus, Prætores, quod faciunt, quibus regna traduntur. Non igitur donatio fuit. At non iſta leuiora, ſed longe maio- 31
ra geſta ſunt: Inſpectante toto populo, cunctis proceri-bus, omni ſenatu, omnibus propinquis, Romanũ Impe rium eſt conſecratum Chriſto & Petro, in manibus Syl ueſtri donatũ. Hoc maximum fuit argumentum ad con firmationem donationis. Hæc maxima fœdera, hi ma-ximi teſtes. Vulgaribus & plebeis dabis currus uecta-tionẽq́ʒ, ſummo, & ſacroſancto ſacerdoti ſatis erat, imò maximum erat, Imperatorem procubuiſſe ante altare, ſuper ipſo coram tot teſtibus Imperium ſacraſſe, deuo-uiſſe. Vt nouum erat, & inuſitatum hoc Conſtantini fa-ctum, diuinum potius quàm humanum, ſic nouo gene-re celebrationis tranſactum eſt. Quæ Laurẽtius profert profana ſunt, plebeia, uulgaria. Hæc ſumma pietate, ſummo cultu exercebantur, non aura popularis, non ſtrepitus, clamorq́ʒ plebis aderat. Coram Deo & ange-

lis eius, coram ſenatu, & proceribus gerebātur. Abfuit ambitio tumultus, uanitas, oſtentatio. Nouus ſpiritus inſinuauerat mentes illas præſentes, in lachrymas prorumpētes: aſtabant reuerenter, corde eorum alia, quàm terreſtria, quàm uana cogitante. Fuerunt grauiſsimę ceremoniæ, nō ante id temporis celebratę, quia nunquam accidiſſet in Imperio Romano eiuſmodi prodigium.

32 Sed grauius urgens percunctatur Laurentius, quid egerit Sylueſter abeunte Conſtantino, quæ bella geſſerit, quas ad arma nationes ſpectantes oppreſſerit. Nunquam eū fuiſſe in poſſeſsione, ſi detur poſſediſſe, omnes Cæſares, etiam ipſum Conſtantinum uſq; ad ultimum diem poſſediſſe, profert teſtimoniū Eutropii de Iuliano filio fratris Cōſtantini, qui totum Orientale & occidentale Imperium tenuerit. Reperta fuiſſent aliqua numiſmata, ſi Pontifices imperaſſent, quemadmodū aliorum Imperatorum reperiuntur. In ſecunda ratione ponitur teſtimonium Melchiadis Papæ, Cōſtantinum donaſſe palatium Lateranenſe, & quædam prædia: de Imperio nullum uerbum. Agit poſtea de priuilegio. Principio dicam, Nō defuit quid ageret Sylueſter poſt diſceſsum Conſtantini, pręerat religioni, erudiebat Romanos, eorum quæ Conſtantinus egiſſet teſtimonio probabat religionē eſſe ueram generis humani ſalutem, per uniuerſum terrarum orbem ad eccleſias de facto Conſtantini ſcribebat, magiſtratibus, Prætoribuſq; prouinciarum, quæ gubernarent Chriſtianæ religionis eſſe probabat, ſi quos eueſtigio ad pietatem commouere poſſet ſin minus, ſinebat eos præeſſe, gubernare. Non potuit fieri ſubita mutatio à profanis ad ſacra, quemadmodū non itur repente à morbo ad ſanitatem. Bonus medicus in-

ſequitur

ſequitur naturam, tempusq́; optimus pietatis pręſul, nõ ſubito cuncta turbabat, rapiebat, prouinciis idolatras deturbabat. Satis erat Imperium fuiſſe Chriſto, & Petro conſecratum. Tempus autem, opitulante Deo, paulatim animos mutabat, ſenſim ab idolatria tranſiebatur ad religionem, ſenſim Imperium iam ſemel ſacratũ, ad eos redigebatur quibus fuiſſet ſacratum. Paulatim imperare incipiebat religio, habenas Imperii capere, Ius ſuum acquirere. Nihil hic ſubitum, tumultuarium, nihil ſolitum quòd non fuit ſolita, ſed inuſitata Imperii mutatio. Non fuit uelut ſi mortuo patre filius ſtatim regnare cœpiſſet. Alia mutatio Imperii, alia ſucceſsio. Quemadmodum mortuo, ac reſurgente Chriſto, non protinus omnis mundus factus eſt Chriſtianus, licet tantum initium præceſsiſſet, tantum miraculum in mundo conſpicuum fuiſſet, omnia priſtinæ conſuetudini inſtiterunt, tam etſi Chriſtus declaratus eſſet à Deo patre ſuo Imperator mundi. Remanſerunt iidem Reges, magiſtratus, nec ſubito regnare Chriſtus cœpit. Sic totum occidentale Imperium, & ſi erat religioni ſacratũ, in manus Syluestri traditum, nec ſtatim cœpit Syluester Imperare, ac tumultuare, magiſtratus commutare nec alios eorũ loco ſufficere, omnia miſcere. Nihil horum egit, quòd inſolita eſſet, nouaq́; & inaudita Imperii ſacratio, mutatio. Religio cuncta moderatè, patienter agit, interuallo temporis iniecto. Multa cõtemnit. Ius ſuum non agnoſcit, execratur iactantiam, tumultũ, inſolentiam, ſuperbiam. Nihil ei cum ſtrepitu, & perturbatione, ac contentione agere conſuetum eſt. Patienter tempora expectat, ſi quis etiam res illius rapiat, haud properè conſurgit ad arma, regnare patitur quos ad regnũ cupiditas rapuiſſet.

ſet. Omnia ſuffert, benigna eſt, patiens eſt. Itaq; non oportebat, tum primum Syluestrum, rerum habenas capere. Quiete, & tranquille ad religionem reginam, uerumq; Imperatorem omnia tranſibant. Interim ea Pontifices, ut ſua agnoſcebāt, ac fatebantur, publicis edictis, epiſtolisq; ad Reges, & principes ea pro ſuis habebant, ut poſtea probabo. Itaq; non oportuit Syluestrum bella gerere contra nationes, reipub. tuendæ cauſa, quemadmodum non oportuit eum confeſtim Imperium conceſſum inuadere, auidum regnandi. Nō hęc agit religio: principes terreſtres agunt, quibus cupiditas ineſt dominandi. Quocirca non mirum ſi permittente, & cōniuente Syluestro, multisq; Pontificibus poſt Conſtantinum in Italia Imperatores qui res occidentales moderarentur, præfuerunt. Eos habuit Sylueſter uti regni Chriſto ſacrati miniſtros, habuit, & habere ſe eis probauit. Volens & prudens paſſus eſt eos imperare, reiecta in eos cura gubernandi: oſtendebat tamen & fatebatur ea Chriſti eſſe, Imperiumq; illud religioni deberi donatū Chriſto, & Petro à Conſtantino. An totus orbis miſceri debuit à Syluestro, Imperii poſſeſsione capiēda, nouis magiſtratibus deſcribendis, omnibus nouādis? Quæ ſi etiā facile, & ſine ſtrepitu fieri potuiſſent, nunquā Sylueſter feciſſet. Clarum tamē erat, Imperium Chriſto, & Petro eſſe ſacratum, clarum perſpectumq; ſummis Pontificibus, & eccleſię, idq; omni tempore, ſeculorumq; decurſu fatebantur, literarum monimētis mandantes. Quod probari multis exemplis poterit. Itaq; quid prohibet fuiſſe donatum Imperium, ſi Sylueſter nunquam fuit in poſſeſsione, quaſi non eſſet Chriſtus Imperator mundi, tametſi per cultum nominis ſui apud nationes nondum

eſſet

esset in possessione. Terrestria sunt quæ proponit Laurentius, & ex terrestribus conatur conuincere, ac deiicere cœlestia. Non eodem ordine sancta, pia, cœlestia tendunt, ac terrestria, corporea. Assumit exempla corporea, mortalia exhibet Syluestrum quasi quendam satrapam. Commodum, aut Heliogabalum, aut duos filios Seueri, qui simul defuncto patre, pro Imperio inter se armis decertarunt.

Eadem responsio est de Numismatis non repertis. 33
Scilicet is labor erat Syluestro, ut profanos principes gloriam huius mundi affectantes, imitaretur, quasi studuerit uanitatem Romanorum Principũ æmulari? Deerant uidelicet meliora, quibus gloriam Imperatoris Christi propagaret. Vanissima proponit Laurentius, nec pudet hominem ex rebus, & exemplis profanorum Imperatorum disceptare contra Imperium cœleste, contra religionem. Velut si quis animum oppugnaturus, aut mortalem ostensurus exclamaret, pes, manus, oculi sauciantur, corrũpuntur, ergo sauciatur corrumpiturq́ animus. Cùm fuerit factum illud Constantini cœleste, diuinum, prodigiosum, cùm Donatio sit tota cœlestis: cùm is qui donabat, & is cui donabatur, & is qui acceptabat fuerint alterius rationis, alterius mentis, ingeniiq́, quàm principes terrestres, ipsæq́ res fuerint omnino diuersæ. Cur misces tam discrepantia, & ex uno probas alterum?

De his igitur qui post Cõstantinum in occidente Im- 34
perauerunt, etiam filii Constantini, ea est responsio, non prohibere, quo minus Imperium Christo, & Petro fuisset sacratũ, quòd illi rebus præessent, tum quòd religio nihil miscet, nec fremit cum strepitu, iactantia, tumultu:

tum quòd ſimul eſſe religionis illa regna poterant, ſi-mul à Regibus & principibus, Imperatoribusq́ teneri. Quemadmodum inſecutis temporibus, tametſi multa regna Pontifices eccleſiæ eſſe fatebantur, idq́ ipſi reges agnoſcebant, uenerantes eccleſiam, uti quæ eis regna donaſſet, id tamen non prohibebat, quo minus eccleſiæ eſ-ſent. Velut cùm Romanis ſinẽtibus, Reges in Ægypto, Armenia, Pergami regnabant. Chriſtus uenit, ut in eo-dem exemplo perſiſtam, cùm medium ſilentium agerẽt omnia, adueniente Imperatore cœleſti in terras, nullus fuit in orbe terrarum tumultus, nulla perturbatio. Vix agnitus eſt aduentus ille. Mirum erat tanto ad homines Rege ueniente ſilentium. Quid igitur mirum, ſi donato Imperio nulla fuit in eccleſia iactantia, tumultus, ſtrepi-tus, oſtentatio? Facta ac declarata eccleſia Imperii Ro-mani regina, Chriſtum Regem ſuum imitata, ſuper ea donatione non adeo gloriata eſt, ut ubiq; ſe oſtentaue-rit, omnia miſcuerit, euerterit: Reges poſſeſsione deie-cerit, contra Cæſares qui poſt Cõſtantinum in occiden-te imperare, ac iura antiqua retinere uoluerunt, arma ſumpſerit. Eadem modeſtia ſilebat, & conniuebat il-lis donata occupantibus, qua donata accepiſſet. Accepit autem ſine uanitate, oſtentatione terreſtri, accepit quaſi non accipiens, tantum ob gloriam nominis Chriſti, & Petri. Quare exempla de Iuliano apoſtata à Laurentio producta ex Eutropio, & de reliquis Cæſaribus, qui in occidente poſt Conſtantinum imperauerunt, nullum habent locum: nec tollunt donationem. Multa autem eius mendacia poſt coarguentur, uelut quod ait ex Eu-ſebio Conſtantinum à pueris cum patre Cõſtantio fuiſ-ſe Chriſtianum: cùm Euſebius in uita, ſiue Encomio

Conſtantini, quod nunquam Laurentius uidit, apertè fateatur eum tunc religionem Chriſti penitus agnouiſſe, cùm contra Maxentium pugnaturus ſignum crucis uidit in cœlo. De Melchiade quoque qui tantum prædia quædam ſcripſerit donaſſe Conſtantinum, poſtea diſquiretur, eóq; apertè contra eum probabitur, qui dicat Conſtantinum prædia donaſſe, non ex alio potuiſſe dicere, quàm quod ſcripſit Syluester, qui ei ſucceſsit. At Syluester ſcribit Conſtantinum Imperium donaſſe. Sed controuerſia de Melchiade poſtea diſſoluetur, quandoquidem Melchiade martyrio coronato, non fuerit Chriſtianus Conſtantinus, quo imperante, uel ſuperiore ſeculo interfectus eſt Melchiades. Omnes autem hiſtoriæ fatentur à Syluestro fuiſſe Conſtantinum baptizatum. Tum hiſtoria quæ ſcribat Conſtantinum donaſſe palatium Lateranēſe, & ob reuerentiam ceſsiſſe, eadem ſcribit donaſſe occidentem, licet id Melchiades non expreſſerit. Et apud Græcos quæ de Melchiade ſcribuntur, pro falſis habentur, ab Arrianis conficta, ut oſtendam. Sed his omiſsis, ad Priuilegium 35
cum Laurentio ueniendum eſt, diſſoluendæq; illius calumniæ. Nam quod de pagina ſcribit, & de eo qui Gratianus uideri uoluit, qui ad iura Pontificia quædam adiecerit, mihi de eo nulla cura erit, cuius ante oculos ſunt longe potiora, neque de donatione mihi dicendum eſt ex Gratiano, ſed uetuſtiſsimis autoribus. Neque nomen Paleæ mihi curæ eſt, cùm id ſit nomen barbarum, & apud bonos autores Græcos, & Latinos appelletur Decretum, ſiue Oraculum Conſtantini: Græcæ διάταξις, ſiue θέσπισμα, à Latinis Donatio, ab indoctis canoniſtis Palea, ab antiquis pagina donationis.

tionis. Neque de his, quæ locutus est Constantinus, dicendum mihi erit, ut apud Gratianum habentur, ac leguntur: sed ut in antiquioribus exemplaribus Latinis ac Græcis, unde forte desumpsit Gratianus. Quare nunc Gratianum missum facio. De testimonio quoque Gelasii super historia Syluestri postea locus erit differendi. Nam Gelasius, qui fateatur gesta beati Syluestri à plerisque legi, & approbari, idem hoc suo testimonio etiam quæ de donatione in ea historia scribuntur, comprobat. Est enim eadem historia, quæ si uera est in uno, in altero quoque uera sit necesse est. Omnia sunt inter se connexa atque apta. Quòd Gelasius scripsit de gestis Syluestri, scripsit de tota historia Syluestri, in qua est donatio Constantini à reliqua historia indissociabilis, si quis omnia perspexerit ut postea docebo. Testimonium quoque Iacobi Voraginensis, cùm oppositum fuerit antiquorum, longeque illo doctiorum testimonium contra donationem nullum erit. Quod igitur ait primum Laurentius, inter gesta Syluestri priuilegium non haberi, prorsus in contrarium est. Omnes historiæ quæ Græcæ & Latinæ de Syluestro meminerunt, simul cum gestis eius habent donationem. Nec alia ferè sunt gesta Syluestri, quàm ea, qua inter ipsum, & Constantinum acciderunt de baptismo, de donatione, de discessu ab urbe propter donationem. Quare mirabilis hominis impudentia, qui neget in historia, siue gestis Syluestri, quorum meminit Gelasius, haberi donationem, seu priuilegium. At ego testes omnes bibliothecas proferam, quæ habent historiam Syluestri cum baptismo & donatione Cōstantini, siue priuilegio.

Quod

Quod poſterius clarè probabitur: Oſtendeturq́ꝫ in caſ-
ſum tot uerba ſuper eo Laurentiũ profudiſſe inſultan-
tem, & triumphantem ubi non eſſet opus. Quod au- 36
tem cupit in auro uel argento, aut æreis, ſiue lapideis ta
bulis inciſam fuiſſe hanc donationem: ridiculum eſt,
quàm leuiſsima quæq́ꝫ captauerit, ut ſuę opinioni faue-
ret. Quaſi hæc tollant donationem, quæ in memoria
hominum per ſuccedentes ætates inciſa remanſit omni-
bus teſtimoniis confirmata, ac corroborata. Quas qui-
dem ſolidas, ac ueras tabulas, uel neſciuit, uel noluit in
medium afferre Laurentius. Sed delectatur inſultare
contra eos, qui hanc donationem, aut Paginam, aut Pri
uilegium uocauerunt. Quaſi hæc nomina à recentiori-
bus inducta debuerunt tollere uetuſtiſsimam donatio-
nem. Iam docui non uocari Paginam, uel Priuilegium
priſcis ſcriptoribus, ſed Edictum, ſiue Oraculum, ſiue
Ordinationem, aut Conceſsionem Cõſtantini. Omnis
labor Laurentii toties ut impius eſt, ſic uaniſsimus eſt
captans ex leuiſsimis cauſas calumniãdi. Totumq́ꝫ hoc
calumniarum genus contra donationem cognoſcetur
eſſe inane, propterea quòd profert uerba ex donatione,
ut apud Canoniſtas haberentur: nec curauit, auiditate
calumniandi prouectus, proferre ex Græcis, aut uetu-
ſtis Latinis codicibus uerba iſta donationis.

Quod primum exclamat contra principium dona-
tionis. Vtile iudicauimus unà cum omnibus ſatrapis
noſtris. Ecce fons totius inſcitiæ, totius iniquitatis, o-
mnium calumniarum, non profert antecedentia, unde
uentum fuerat ad iſtam conceſsionem. Vnde Conſtan-
tinus ardore prouectus exclamauit, dignum, ſiue utile
iudicauimus. Antecedentia ſunt commemoratio totius

miraculi, ut è lauacro purus emerſerit, ut primum ei principes apoſtolorũ apparuerint, quibus docentibus, atque uirtutem ſuam inſpirantibus, priſtinæ incolumitati ſit reſtitutus: ut manum è cœlo tangentem mundãtemq́; lepra corpus aſpexerit. Hæc omnia antecedũt, ob quæ ſubiecit: Neceſſarium ſiue utile duximus, Græcè δέον ἐκρίναμεν. Vetuſtiſsima enim hiſtoria à Græcis in ſuam dialecton fuit tralata. Hæc, ait, cauſa nos impulit, ut Imperium Deo, & Petro dicaremus. Antecedit etiam confeſsio totius Trinitatis, & totius myſterii, quo genus humanum fuit redemptũ. Quibus commemoratis diuino furore commotus Imperator exclamauit: Hoc uiſum eſt nobis, & uniuerſo ſenatui, proceribus, belliq́; magiſtris. Quorum in conſpectu cùm ſanguis innoxius puerorum fundendus eſſet, facinus exhorreſcens perorauerat. Audite inquit me, ò proceres. Horum in conſpectu fœdiſsima contagione liberatus, Imperium ſacrauit ipſis approbantibus, inauditamq́; ſalutẽ admirantibus. Si conſideraſſet hæc Laurentius, atq; ea quæ antecedebant perſpexiſſet, fortaſſe cõtra reliqua ſcribere, aut ueritus eſſet, cũ quibus priora oportuiſſet euertere, aut eũ omnino ſceleris puduiſſet. Nam qui tollit donationem ac conſecrationem Imperii: Confeſsionem, totamq́; hiſtoriam euertat neceſſe eſt. Euentus enim confeſsionis eſt Imperii conſecratio. Continuiſſet etiam ſeſe contra donationẽ, & clarius totum ipſum ſermonem cognouiſſet, nullamq́; cauſam contra ſacra dimicandi habuiſſet, ſi uidiſſet antecedentia, cùm in conſpectu procerum, magiſtrorumq́; belli execratus facinus ſanguinis effundendi oraſſet. Eos ibi appellat Proceres, Optimates eoſdem adhibet, cùm

Imperium adiungit religioni. Quare ſuper his minime admirari debuit Laurentius, nec fuiſſet admiratus, ſi priora uidiſſet. Vociferatur autem contra principium 37
illius edicti, quod in conſpectu Senatus, & illis approbantibus Imperium fuerit ſacratum. Cùm nemo ſenatorum, niſi multo poſt, fuerit Chriſtianus. At tu Laurenti, prædicas quæ ignoras. Cur non potius ſuſpicaris, Imperatore cum matre, & filiis cum uniuerſa familia ad religionem Chriſtianam tranſeuntibus, multos ex ſenatoribus hoc exemplum imitatos? Nam Helena mater Chriſtiana tunc fuit, & Cōſtantia filia. Si potiores Chriſtiani erant exemplum principis ſecuti, cur inferiores multi eſſe non debuerunt, præſertim tanti miraculi teſtes, ac ſpectatores? Huc adde, quod omnes hiſtorię demonſtrant, & Euſebius perſcripſit, in exercitu Conſtantini, multos duces, ac prætores Chriſtianos fuiſſe. In exercitu quoq; Conſtantii patris. Quin etiam in exercitu Maxētii, ſuperius etiam in exercitu Diocletiani Chriſtianis inimiciſsimi. Hos ergo teſtes adhibet Conſtantinus, ac primū nominat Senatū, tum Optimates, ac Satrapas. Quòd autem indignatur, furit contra nomen Satrapæ Laurentius, ipſumq; ſermonem donationis oſtendit minime Romanū. Cui dubium tempore Con- 38
ſtantini non fuiſſe purum Romanum Sermonem, nec principes illius temporis loqui ſolitos ut priores Romani Cæſar, Pompeius, ſenatusq;. Cuius rei teſtimonia ſunt tam multa, cùm in arcu Conſtantini, qui uiſitur Romæ habeatur, Diuinitatis inſtinctu ſumpſiſſe Conſtantinum arma contra Maxentium. At nunquam apud priſcos Romanos leges Diuinitatem pro Deo, inſtinctu Dei, ſiue deorum dixiſſent, non more Græco τὸ θεῖον. Le-

ge

ge epiſtolas Imperatorum in conciliis Niceno, Epheſi-
no, Chalcedonẽſi, aliisq́ꝫ, quàm abhorreant à priſca Ro
manorum phraſi. Non mirum igitur, ſermonem dona-
tionis non eſſe purè Romanum. Eſt ſermo illius ſeculi
potius id indicio ſit eo tempore ſcriptum edictũ quod
redoleat ſermonem ſeculi iam in barbariem degeneran
tis. Lege ſcriptores illius æui, præter unum Lactantiũ.
Deſine mirari nomen Satrapæ illatum fuiſſe in ſermo-
nem Latinum, quo tempore non purè Romanè loque-
rentur. Quanquam id nomen apud Euripidem, apud
Terentium inuenies. Eſt nomen Perſicum in ſermone
Græco, à Græcis enim uenit ad Romanos, ut Machęra,
Sariſſa, primum Germanicum, alterum Macedonicũ,
pluraq́ꝫ alia. Sermo igitur ſi legeris illius temporis ſcri-
ptores, non uidebatur ab illo ſeculo alienus. Adeas
Ammianum, Arnobium, Boëtium Seuerinum. Nõ eſt
ſermo, quo ſenatus tẽpore Cæſaris, ac Pompeii loque-
bantur, edictaq́ꝫ ſcribebant. Non in lingua ſolùm, ſed
omnibus penè ritibus, Romanis priſcus candor abie-
rat. Nulla itaqꝫ prudentia deſiderat illic puritatem Ro-
mani ſermonis Laurentius, deſiderat edictum more pri
ſcorum, aut cùm Reſpub. floreret, perſcriptum fuiſſe.
Somniat antiquitatem Romanam, ad eam reuocat ſe-
culum Conſtantini, de optimatibus, ſatrapis. Et cur de
cæteris magiſtratibus ſit ſilentium, admiratur. Inue-
hitur etiam contra uerbum quod dixerit populos ſubia
39 centes Romanæ eccleſiæ. Sed ſuus liber falſo habebat,
Romanæ eccleſiæ: cùm dicendum ſit iuxta uetera exem
plaria, Romanæ gloriæ. Lege Græca. τῷ τῆς ῥωμαϊκῆς βα-
σιλείας μεγαλότητι ὑποκειμένῳ λαῷ. Populo qui Romani Im-
perii maieſtati ſubiacet. Aliud itẽ exemplar καὶ τῷ δήμῳ
τῷ

τῷ τῆ δόξῃ ῥωμαϊκῆς βασιλείας ὑπείκοντι. Et populo qui gloriæ Romani Imperii ſubiacet. Quēadmodū igitur dixit in confeſsione ſubiectos omnes Epiſcopos, Archiepiſcopos eccleſię Romanę: ſic decuerat intelligere Laurentiū ſcriptū eſſe populum, ſiue plebem Romanam ſubiacere Romanæ gloriæ. Ex ea quoq; confeſsione perſpicuum argumentum eſt, quemadmodū apud Reges ac principes fit, ut loquantur ore eorum, quos habent à ſecretis, per quos edicta conſcribāt, ſtyluſq; eorū eſt, non Imperatorū: ſic Conſtantinum, illud ſuum edictum donationis, & illam confeſsionē dictaſſe ore alicuius Chriſtiani forſan Epiſcopi, qui magis Chriſtianè, & iuxta ſacras literas, quàm Romanè loqueretur. Ac forſan quiſpiam Græcus fuit, qui poſtea iubēte Imperatore ſcripſerit edictum quantum ei Latinè loqui dabatur. Edita enim eſt confeſsio, & Imperii conſecratio, literiſq; conſcripta poſt aliquod tempus. Eueſtigio quidem cōfeſſus eſt, & donauit Conſtantinus, ſed hæc literis mādata ſunt, annis iniectis. De ſtylo igitur donationis nō erat cur miraretur Laurētius, potuit excuſare ſtylū eſſe alicuius Chriſtiani, qui non omnino Romanè loqueretur. Qualis ut dixi Arnobius, Ammianus. Sed maximè potuit eſſe aliquis peregrini ſermonis homo, poſtea quàm Conſtantinus Byzātium tenuiſſet. Scire quoq; operæpretium 40
eſt uerba donationis à Laurētio proferri non adhibitis uariis exemplaribus, ſed quo calumniis ſuis eſſet locus dumtaxat, ut legerat apud Gratianū. Nam quod proſequens profert ex edicto. Eligētes nobis ipſum principē apoſtolorum, uel eius uicarios firmos apud Deum eſſe patronos, & quæ ſequūtur. In codice Græco poterat uarietatē ſubnotare. Et uolumus, inquit, ipſum principē,

aut coryphæum apostolorū καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ. Suc-
cessoresq́; eius ex persona eius πρώτους πρὸς τὸν θεὸν πατέρας
εἶναι primos apud Deum esse patres. Vides ut non ha-
beat, Firmos apud Deum esse patronos: sed, primos
apud Deum esse patres. Apud Deū quoq; sentit rogan-
do, intercedendo, precando. In religione quoq;, & his
quæ ad pietatem spectant, Primos patres, principem lo
cum inter omnes patres, habentes. Nec dixit Vicarios,
sed Successores. Sed demus Vicarios esse in codice Lati
no uetusto, uti est, uox usitata in antiqua ecclesia usq; ad
hæc tempora. In sermone quæ barbaries. Eligentes esse
patronos, cum etiam Græci eo modo transtulerint προ-
κρίνοντες τὸν μακάριον Πέτρον καὶ τοὺς τὸν τόπον ἐκείνου ἐπέχοντας. Eli
gentes proponentes beatum Petrum, locumq́; eius te-
nentes apud Deum nostros esse patronos. Non'ne bo-
nus sermo? Nec excludit aut istum, aut illos, ut tu ma-
ligne interpretaris, sed copulat, coniungit, tam illum,
quàm istos, tam istos quàm illum, quia successores
eius. Nobis, & nostro Imperio. Non barbaries, sed
& se, & totum Imperium adducit donatorē, se suamq́;
coronam, suum Imperium prosternit Christo, & Pe-
tro. Terrena Imperialis potentia, Rectè duo adiecti-
ua, imperialis potentia quæ terrestris est contra quam
ista Petri cœlestis tota, Græcum quoque καὶ ὥσπερ ἡ βα-
σιλικὴ ἐξουσία ἡμῶν εἰς τὴν γῆν σέβεται καὶ τιμᾶται οὕτω θεσπίζομεν
σέβεσθαι καὶ τιμᾶσθαι τὴν ἁγίαν τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησίαν. Et quem-
admodum, inquit, Imperialis nostra maiestas in ter-
ris adoratur, & colitur, haud aliter decernimus coli,
atque adorari ecclesiam Romanam. Vides ut Lauren-
tius quo facilius proscinderet, ac debaccharetur, non
inspexit exemplar emendatius, adhibere etiam Græca

ſi modo notum ei eſſet hæc apud Græcos haberi po-tuiſſet. Is dicendi modus bonus eſt. Non erat cur aſci-ſceret Lactantium. Sunt codices qui habent firmos, quid hoc abſurdi eſt, ſtabiles, ueros, ſolidos, ſynceros patronos. Vigor & honorificẽtia. In antiquis emen-datis exemplaribus Græcis δεδόντες αὐτῇ δύναμιν καὶ δόξαν καὶ ἀξίωμα. Dantes ei poteſtatem honorem, dignitatem, ſiue amplitudinem. Nec tumor eſt in oratione glorio-ſè exaltari: ſed oratio ſacris literis uſitata, qua uteban-tur, qui ex ore Conſtantini edictum ſcripſerunt, uten-tes ſacrorum librorum uocabulis, quæ reliqui Impera-tores, & Theologi ubique uſurpare conſueuerunt, ſed de ſtylo in ſecundo libro Arrogare ſibi titulos Dei fre-quenter Conſtantinum. iniquiſsimus eſt hæc prædi-cans impudens grammaticus. Proſequitur proferens ex edicto, ubi præfertur eccleſia Romana quatuor ec-cleſiis, Alexandrinæ, Antiochenæ, Hieroſolymitanæ, Conſtantinopolitanæ: primumq́ ait, Omitto ſermo-nis barbariem: iam de hoc dictum. Miſereri nos po-tius oporteret tantam hominis barbariem, mentisq́ ca-liginem, quæ omnem ei lucem, benignitatemq́ dicen-di, & ſentiendi denegauit. Non eſt in exemplari uero eiuſmodi barbaries. Ac primum non eſt, ut tu legiſti, Celſior: &, Princeps cunctis ſacerdotibus: ſed Græ-cum exemplar uetuſtum habet, Atque eum qui per ætates ſuccedentes futurus eſt Romanus Epiſcopus ὀφείλει εἶναι ἔνδοξος καὶ ὑψηλότερος παρὰ πάντας τοὺς ἱερεῖς τοῦ κόσμου. Decet eſſe inſignem, omnibusq́ mundi ſacerdo-dotibus ſuperiorem. Princeps, ut uides, hoc loco nuſquam eſt, nullaq́ in ſermone barbaries, neque pro caſu gignendi, poſitus eſt caſus dandi, Sed demus in

exemplaribus Latinis haberi eam lectionem, non eſt barbaries ſi quis ſtylum illius temporis reſpiciat, ut poſtea probabitur. Sic quoque Extiterit, pro exiſtat: &, Totius mundi, in toto orbe terrarum. Fides autem, & ſtabilitas habent rectè, & uenuſtè πρὸς διόρθωσιν καὶ στερέωσιν τῆς πίστεως. Ad correctionem, ſtabilimentumq́ fidei. Hæc loquendi ratio non'ne bona eſt? Reliqua ut leuiora prætereo. Quod autem grauiter reprehendit, nec ferendum putat, quò totum edictum euertat, quod cùm à Chriſto primatum acceperit Romana ſedes, & id Gratianus, & octaua ſynodus aſſerat, dicatur in edicto accepiſſe à Conſtantino uix dum Chriſtiano. At non perſpexiſti Laurenti Conſtantinum apertè fatentem, principatum hunc à Chriſto profectum. Ipſum autem Imperatorem, qui Chriſtum imitari decreuiſſet edicto confirmaſſe, ac comprobaſſe. Hoc clarè profatus eſt Conſtantinus, ut ſuperius demonſtratum eſt. Quare non primus hunc principatum Conſtantinus conſtituit, ſed à Chriſto conſtitutũ confirmauit edicto. Hoc non uidiſſe animi fuit ſtrabi. Secunda calumnia eſt de ſede Cõſtantinopolitana, quod de ea fiat mentio in edicto, cùm nondum eſſet Conſtantinopolis: nondum Conſtantinus ad eam pro-
41 fectus ei nomen indidiſſet. Reſponſum ſuperius eſt, Conſtantinum quidem ea, quæ ſanctione, aut conſtitutione illa continentur, cùm primum baptizatus eſt, edidiſſe: inſecutis autem non multis annis edictum conſcriptum fuiſſe. Cuius rei clara ratio eſt, quod in confeſsione, quàm lepra expiatus ſcribitur protuliſſe, multa loquitur prȩclara de Trinitate, de myſteriis Chriſtianȩ religionis. At hȩc qui noſſe potuiſſet in ipſo limi-
ne fid

ne fidei, & uix dum Christianus? Ergo perscripsit cõfessionẽ sanctæ trinitatis, mysteriorumq́ religionis Christianæ multos post annos, iam doctior, & instructior, plenusq́ pectore sacra philosophia, haud aliter donatio, siue edictum donationis cum cõfessione cõiunctum perscriptum est eodem tempore, nonnullis annis interpositis, digestumq́ inter Imperatoria decreta. Quemadmodum Dauid plerosq edidit psalmos in senium ætate uergente super his quæ pertulisset multis retro annis, decantans uictorias olim auxilio Dei partas, easq́ carmine digerens, pronuntiansq́, uelut si tunc res accidisset. Videat igitur, qui uelit, Confessionem Constantini, quam tractet mysteria Trinitatis, creationem hominis, ac totius mundi, deceptionem serpentis, legem ac prophetas, qui de Christo uaticinarentur. De uerbo Dei ad nos è regnis cœlestibus delapso, utq́ ex uirgine nasci uoluerit, tuleritq́ humanas passiones: multaq́ præterea, quæ nisi à doctissimo, & in sacra philosophia eruditissimo proferri non potuissent. Hæc certe à Constantino tertio die postea quàm baptizatus esset: neq sciri, neq recenseri potuissent. Est igitur uera ratio, hæc post aliquot annos, & forsan sub tempora cõcilii Niceni fuisse digesta. In quo cõcilio est dispositio cathedrarum Con- 42
stantinopolitanæ, Alexandrinę. Daturq́ primatus Romanæ sedi. Ad eum canonem concilii Niceni directa est confessio, & donatio, siue ante concilium, siue aliquanto post, cum diuinus Imperator religionis Christianæ feruore penitus arderet, ut demonstrat Eusebius in eius uita, siue Encomio. Imperator Byzantium profectus, tactus ardore diuino, nihil non pro Christianæ religionis augmento animo agitabat. Cui dubium igitur quin

cùm de principatu Romanę ſedis locuturus eſſet, neceſ-
ſarium ei fuerit inſerere de reliquis patriarchalibus ſedi-
bus, ſi contendas hęc ab eo fuiſſe à principio perſcripta.
Totam hiſtoriam, ſeriemq́ꝫ multorum annorũ, neceſſe
fuit complecti, ut eſſet edictum perfectũ, atqꝫ abſolutũ.
Pronunciatumq́ꝫ eſt edictum, ut à principio res accidiſ-
ſet, adiunctis his, quæ tempus attulit de ſedibus patriar-
chalibus. Commemorauit autem Byzantium, reſpiciẽs
tempus illud, cùm primũ baptizatus eſt: de ſedibus au-
tem patriarchalibus additum eſt ex his, quę poſtea con-
ſtituta, atqꝫ ordinata fuerunt. Hunc ritum omnes hiſto-
riæ ſequuntur. In ſacris literis ſæpe eſt hyſteron prote-
ron. ut cum Sara dicitur fuiſſe uetula, ut ſibi uideretur
filium parere nõ poſſe, non procul inde rapitur à Palæ-
ſtinis ob pulchritudinem. In libro Geneſis cum agitur
de creatione mundi, ſæpe eſt ὕστερον πρότερον, ἀνακεφαλαίωσις
recapitulatio, repetitio eorũ quæ dicta ſunt. Et ſæpe re-
feruntur prius, quæ poſterius facta ſunt, ob cõtinuatio-
nem hiſtoriæ. Hæc ratio mihi clara uidetur. Omnia igi-
tur quæ locutus eſt Conſtantinus de transferendo, aut
tralato Imperio, & quæ de Byzantio declarant potius
contra Laurentium edictum hoc, & hanc confeſsionem
perſcriptã fuiſſe temporis intercapedine iniecta. Cùm
autem tota donationis hiſtoria principiũ habeat (quod
toties relatum eſt) à confeſsione ſummæ trinitatis, reli-
gionisq́ꝫ Chriſtianæ in ipſo principio non retulit Impe-
rator uſquam, hæc ſe protuliſſe, ac ſanxiſſe tertia die, ſed
eſt ſimplex rei narratio ſublata temporis definitione.
Confitetur autem Imperator ſe è tenebris ad lucem be-
neficio cœleſti euocatum, traductum'ꝫ ad cognitionem
ueritatis, lumine diuinæ claritatis circumfuſum. Lepræ
turpiſsi

turpiſsima cõtagione emaculatum: totamq́ꝫ hiſtoriam recenſet. Quare uidetur apertè hæc miraculi commemoratio, hiſtoriæq́ꝫ totius repetitio multo poſt tempore perſcripta. Recenſetur quod prius accidiſſet quẽadmodum Dauid commemorauit iam ſenex bellum Goliat, & coniurationem Abſalon, commemorauit auxilium Dei ſibi allatum. Itaqꝫ referri potuit à Conſtantino, de baptiſmo, de Syluestro, de urbe condenda ſui nominis Byzantio, poſteris annis, cùm eſſet Byzãtii, quòd narratio reſpicit hiſtoriam præteriti temporis, referens miraculum quod Romæ accidiſſet, & quid ob pietatem oblatamq́ꝫ cœlitus ſalutem, de relinquẽda urbe, Byzantioq́ꝫ tenẽda decreuiſſet. Hic igitur neqꝫ mendatium eſt, neqꝫ obliuio. Quòd autem ordinem illum ſedium patriar- 43
chalium, præſertim Romæ, & Conſtantinopolis, inſtituerit Conſtantinus, quemadmodum ipſe in ſuo decreto memorat, in quo Vallenſis imperitia cognoſcitur, præter alios declarat Zonaras hiſtoricus his uerbis ἄλλοις τε οὖν ὡς εἴρηται πολλοῖς τὴν πόλιν ὁ μέγας Κονσαντῖνος ἐκόσμησεν, καὶ πρότερον ἐπισκοπὴ ὂν τὸ Βυζάντιον τῆς Θρακικῆς Ἡρακλείας ὡς ὑπὸ Σεβήρου τοῖς Περινθίοις ὑποτεθὲν μετὰ τὴν ἅλωσιν ὡς ἐν τοῖς περὶ Σεβήρου ἱστόρηται, εἰς τιμὴν ἀνήγαγε πατριαρχικὴν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ, τὰ πρεσβεῖα τηρήσας διὰ τὴν πρεσβυγένειαν καὶ τὸ ἐκεῖθεν τὴν βασιλείαν ἐνταῦθα μετενεχθῆναι. Nempe.

Multis igitur aliis ornamẽtis urbem decorauit magnus Cõſtantinus, & cùm prius epiſcopatus eſſet Byzantium Heracleæ Thraciæ quippè à Seuero ſubiectũ Perinthiis poſtea quàm ab eo captum eſſet quemadmodum in hiſtoria Seueri ſcriptũ eſt, ad patriarchatus honorem eam extulit, ſeruato uetuſtæ Romæ primatu, tum propter antiquitatẽ, tum ob eam cauſam, quòd illinc Imperium

huc

huc eſſet tralatum. His inſcitia Laurentii coarguitur:
decretum autẽ donationis uerum eſſe probatur, in quo
Conſtantinus ſedes patriarchales quò inter ſe gradu dif
ferrent, inſtituit, & declarat, in primisq́ Romam decer-
nit omnium eccleſiarum habere primatum, quod nunc
ſcribit Zonaras. Hęc nota perſpectaq́ habentes antiqui
patres, qui ſub Theodoſio iuniore concilium Conſtan-
32 tinopoli ex diuerſis prouinciis coëgerunt: inter alia dif-
finierunt, τὸν μέντοι τῆς Κονσαντίνου πόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσ-
βεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπον διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην
Epiſcopum Conſtantinopolis principalem honorem
habere debere poſt Epiſcopum Romę, propterea quòd
ipſa eſt noua Roma. Quòd uerò reprendit quòd By-
zantium prouinciam appellet, & quòd Thraciam uelit
eſſe in Oriente, quæ potius uergat ad Aquilonem. Exẽ-
plaria Græca quæ ad coarguendam Laurentianam cæ-
citatem, plurimum ſuffragantur, non habent, In Byzan
tiæ prouincia optimo loco, ſed rectius, & ſine barbarie
καὶ ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Βυζαντίου ἀρίστῳ τόπῳ. Et in regione Byzan-
tii qui locus optimus eſt, ſiue fertiliſsimus, & amœniſsi
mus. Cernis ut non dicat Byzantiam prouinciam, ſed
prouinciam, ſiue regionem ſeu ſitum Byzantii: ut ſi dixe
ris, Situm, aut regionem Romanę urbis, Regionem ubi
ſita Roma eſt. Sed demus in codice Latino haberi in
Byzantia prouincia. Hoc loco adiectiuũ eſt Byzantius
Byzantia Byzantium. Orientales autem locos reſpectu
Vrbis, & Italiæ appellare regionẽ Byzantii, adeo nihil
habet abſurdi, ut nõ alia ratione etiam hodie loquantur
in Italia, præſertim Venetiis, cùm profecturi Conſtan-
tinopolim, aut ad Heleſpontum in orientem ferant ſe
proficiſci. Quin ipſam Aſiam minorem, quæ oppoſita
eſt

eſt Thracię,interiacente freto,hodie uocant Græco no- mine Anatoliam nempe ἀνατολὴν oriētem. Hæ regiones in oriente ſunt Italiæ,quemadmodū Græci uocauerunt Italiam, Heſperiam à ſtella quæ uiſitur eis in occaſu, Imperiumq́ Romanum incipiens ab Italia,uocatur oc- cidentale,ut orientale cum Conſtantinopoli reliquæ o- mnes prouinciæ. Quod autem reprehenſurus ſubiicit ex edicto: Eccleſiæ beatorum apoſtolorum Petri, & Pauli pro cōtinuatione luminariorum,poſſeſsionum, prædia contulimus, & rebus diuerſis eas ditauimus, & per no- ſtram Imperialem iuſsionem ſacrā tam in oriēte, quàm occidente,quàm etiā à ſeptentrione,& meridionali pla- ga,uidelicet in Iudęa, & Græcia,Aſia, Thracia, Aphri- ca,& Italia,uel diuerſis inſulis, noſtra largitate eis con- ceſsimus ea prorſus ratione,ut per manus beatiſsimi pa tris noſtri Syluestri ſummi Pōtificis ſucceſſorūq́ eius, omnia diſponantur. Hæc protulit Laurētius ex edicto, primumq́ coarguit,quòd uideatur aſſerere, fuiſſe tunc Romæ templa Apoſtolorum Petri, & Pauli, multaq́ alia de luminibus. Primum ſcire operæpretium in an- tiquis exemplaribus Græcis (quatuor autem ante ocu- los palatina bibliotheca ſuggeſſerat cùm hæc ſcriberen- tur) nō haberi totam ſuperius propoſitam periodon: ac ſuſpicari cogimur,multis in locis corruptum fuiſſe hoc edictum propter crebras tranſcriptiones, Librorū com munis fere calamitas. Igitur in uetuſtioribus exempla- ribus ea particula non extat, forſan interiecta ex aliis li- bris. In duobus uetuſtis codicibus Gręcis nihil habetur, de luminibus,de Aphrica,& Aſia,ſeptentrione, de prę- diis poſſeſsionum. In aliis autem duobus exemplaribus ubi hæc habentur, nullus patet locus Laurentianæ ca-

h lumniæ.

lumniç. Nam ſummus Imperator primum memorat ut ipſe apoſtolorum templa exædificauerit, eaq́ꝫ ditauerit. Nullas autẽ eccleſias apoſtolorum ante id tẽpus fuiſſe, ſed à ſe ædificatas, dotatasq́ꝫ memorat. Sic enim ſcribit ὠκοδομήσαμεν δὲ ἐκκλησίας καὶ τοῖς μακαρίοις Πέτρῳ καὶ Παύλῳ τοῖς πρώτοις ἀποστόλοις ἃς ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ διαπρεπεῖς καὶ ἁβρὰς ἀπεφήναμεν ἔνθα καὶ τὰ γεραίτατα αὐτῶν σώματα κηδεύσαντες μεγάλῃ τιμῇ θήκας αὐτοῖς ἐξ ἐλέκτρου οὗπερ οὐδεμία στοιχείου δύναμίς ἐστιν ἰσχυροτέρα κατεσκευάσαμεν σταυρόντε χρυσίου καθαρωτάτου καὶ μαργαριτῶν τιμίων πεποιημένον καθ᾽ ἑκατέραν θήκην ἀνέθημεν χρυσοῖς προσηλώσαντες ἥλοις, αἷς ἐκκλησίαις ὑπὲρ συνεχείας φωτῶν κτήματα καὶ ἀγροὺς συνηνέγκαμεν. Ædificauimus autem beatis Petro & Paulo primis apoſtolis eccleſias, easq́ꝫ argento, & auro illuſtres, & pręclaras reddidimus, ubi ſacratiſsima eorũ corpora magno cum honore condentes, eis loculos fecimus ex electro, quo nullius elementi uis eſt robuſtior: crucemq́ꝫ ex auro puriſsima, pretioſisq́ꝫ margaritis ad utrũq́ꝫ loculum adhibuimus, aureis clauis affigẽtes. Quibus eccleſiis, ut habeant lumina ſemper accenſa, poſſeſsiones & agros adiecimus. Cernis ut expreſſe fateatur, ſe templa apoſtolorum ædificaſſe, ut mirabilis ſit impudentia Laurentii, qui paginam carpat, quòd afferat fuiſſe templa apoſtolorũ Romæ ante Conſtantinum, pro quorum luminibus Imperator poſſeſsiones adiudicauerit. Quòd beatiſsimum dicat Syluestrum, ac apoſtolos beatos reſpice rectis oculis modò beatos modò beatiſsimos apoſtolos appellantem. Quanquam ea periodus in emendatis exemplaribus non habetur.

Cætera quæ perſequitur, cùm ſint nullius ponderis, nullum reſponſum merentur. Mihi quidem maximè probatur ut periodus de prædiis, & luminibus ſit interiecta. Quæ ſi etiam eſſet ex contextu, facile poſſet defen-

di: cùm

di: cùm apertè de ędificatis ecclesiis, de arcis quibus apostolorum corpora condidit, easq; auro, & argento, & cruce aurea decorauit, meminerit, quæ fabulosa esse non possunt. Eiusdem insipientiæ est, carpere, quòd dixerit Luminariorum, pro Luminarium. Quasi id uitium scriptoris esse non potuerit. De plagis quoque nominatis in edicto indignum est, ut respondeatur: quòd tum in edicto non habentur, tum si cui recta mens sit, facile posit percipere uerum locutionis sensum. Neque uerò sese prouincias has tribuisse fatetur pro luminibus duntaxat, sed eas in potestatem arbitriumq; spirituale permittit Syluestro. Hæc se ait donasse, aut arbitrio ecclesiæ subiecisse, ex liberalitate nempe assecutum se cœleste beneficium, liberaliter remunerari.

Sed uisum mihi est subiicere primi Nicolai testimonium, ut inde certa coniectura colligatur super luminaribus ac prædiis concessis: Nicolaus seruus seruorum Dei. Dilecto filio Michaëli glorioso Imperatori Græcorum. Oportet uestrum Imperiale decus, quod omnibus ecclesiasticis utilitatibus uigere audiuimus, ut antiquum morem, quem uestra Ecclesia habuit, uestris temporibus restaurare dignemini: quatenus uicem quam nostra sedes per episcopos, uestris in partibus cōstitutos habuit, uidelicet Thessalonicensem, qui Romanæ sedis uicem per Epirū ueterē, Epirumq; nouam, atq; Illyricū, Macedoniam, Thessaliam, Achaiam, Daciam ripensem, Daciam mediterraneam, Nisiam, Dardaniam, & Trebalim, beato Petro apostolorum principi cōtradicere nullus pręsumat. Quæ antecessorum nostrorū tēporibus scilicet Damasi, Siricii, Innocētii; Bonifacii, Cœlestini, Xisti, Leonis, Hylarii, Simplicii, Fe-

licis, atque Hormis de ſanctorum Pontificum diſpoſitio-
nibus agebatur. Quorum denique inſtitutionibus abeis,
illis in partibus deſtinatas per ueſtros miſſos, ut rei ue-
ritatem cognoſcere queatis ueſtræ Auguſtali potentiæ
dirigere curamus. Præterea Calabritanum patrimo-
nium, Siculumque, quæ noſtrę eccleſiæ conceſſa fuerunt,
& ea quæ ad poſsidendum obtinuit, & diſponendum
per ſuos familiares regere ſtuduit, noſtris conceſsioni-
bus reddantur. Quoniam irrationabile eſt, ut eccleſia-
ſtica poſſeſsio unde luminaria, & concinnationes eccle-
ſiæ Dei, fieri debent, terrena quauis poteſtate ſubtra-
hantur, ſed domus Dei reſtituta, meritum redditoris
multiplicet, & ſuſcipientes uotum ſpiritualis deſiderii
lucris exerceatur. Inter iſta, & ſuperius dicta, uolumus
ut cōſecratio Syracuſano Archiepiſcopo à noſtra ſede
impendatur, ut traditio ab apoſtolis inſtituta, nullate-
nus ueſtris temporibur uioletur. His antiqui Ponti-
ficis dictis hæc ratio ac coniectura colligitur, ſunt octin-
genti paulominus anni cùm floruit Nicolaus, tempore
ſcilicet Michaëlis Imperatoris. À Conſtantino ma-
gno, qui trecenteſimo paulò ſuperius anno ab aduentu
Chriſti floruit, ad Nicolaum ſunt ferè anni quingenti.
Reuocat autem tēpus ipſe Nicolaus ad Damaſum, qui
paulopoſt Conſtantini tempora floruit, imperante ſci-
licet Valentiniano. Eius Pontificatum, aſſerit omnes
prope prouincias orientis ac ſeptentrionis ſolitas à ſede
Romana per epiſcopos gubernari in his, quę ad religio-
nem attinent. Erat igitur ab uſque Cōſtantini tēpore latiſ
ſimum eccleſiæ Romanę in oriente Imperium, id ſcilicet
quod ipſe Cōſtātinus ſuo priuilegio edictóue ſtatuerat,
omnes eccleſias huic principi ſubiectas eſſe oportere.
Is igi

Is igitur talis ac tantus dominatus qui usq; à tempore Damasi uiguit in Ecclesia Petri, declarat ueram esse Constantini constitutionem de maiestate Petri, ut toto orbe terrarum religionis princeps, ac pater, & caput haberetur. Alterũ, quod maximè in uerbis Nicolai obseruandum est, de patrimonio Calabritano & Siculo diui Petri, idq; pro luminibus & concinnationibus ecclesiarum. Quo quidem clarissimo testimonio, cùm hæc à prisco Pontifice scribantur, probatur ueritas priuilegii Constantini, in quo ipse magnus Imperator agit de his patrimoniis pro luminariis & pro concinnationibus. Dementia uerò grãmatici detegitur, qui irrisit hanc partem in priuilegio ueluti fictitiam, barbaram, minimeq; intelligibilem. Nihil enim legerat ueterũ historiarum, Sed audacia tantùm, ac temeritate, ueluti uento pulsus, uenit ad scribendum, in fauorem Alfonsi, apud quem exulabat, propterea quòd in antiquis Imperatorũ concessionibus habebatur, Calabriam, Siciliamq; esse sedis sancti Petri, concessas primùm quidem à Constantino, idq; pro luminaribus, ecclesiarumq; concinnationibus, tum à cæteris Imperatoribus ipsi ecclesiæ confirmatas. Audi igitur Constantinũ, & confer cum his quæ scripsit uetustus Pontifex Nicolaus: Quibus, inquit, ecclesiis apostolorum pro concinnatione luminariũ, possessionum prædia contulimus, & rebus diuersis eas ditauimus, & per nostram Imperialem iussionem sacram tam in oriente, quàm in occidẽte, uel etiam septemtrionali & meridionali plaga uidelicet in Iudæa, Græcia, Asia, Thracia, Aphrica, Italia, uel diuersis locis, & insulis nostra largitate concessimus, ea prorsus ratione, ut per manus beatissimi patris nostri Syluestri Pontificis,

successorumq́ꝫ eius omnia disponantur. Hæc Constantinus. Vides in his, Calabritanum, Siculumq́ꝫ patrimonium, pro luminaribus ecclesiarum apostolorum, pro concinnatione. Verum igitur esse priuilegium ex omni parte probatur.

Insequitur reliquam edicti partē noster Zoilus, ubi Constantinus transfert insignia Imperatoria ad summum Pontificem, primum ipsum Lateranēse palatium elargitus. Vbi partem hanc edicti proposuisset, maledicentiæ suæ crudelissimus barbarus laxat habenas, Christi, & omnium bonorum apertè inimicus, hostis sacrosanctæ religionis, primùm coarguit quod profana uestimenta sumpserit Syluester. At non omnia ferè, quæ Romę quondam profana essent, sacra effecta sunt? Quemadmodū omnia templa Deorū, facta sunt ecclesiæ sanctorum: Ritus item profani, cœperunt esse ritus sacri. Non'ne Pantheon templum omnium idolorum, effectum est templum sanctæ uirginis? Non'ne in Vaticano templum Apollinis, ubi condita erant corpora apostolorum, cōuersum est in ecclesiā ipsorum apostolorum, ut superius demonstratum est, totq́ꝫ alia? Quibus exemplis inauditam Laurentii improbitatem cognoscimus. Sed ad singula ueniendum. De donato Lateranensi palatio, quòd bis hoc dicat, quid habet absurdi, quasi non omnis historia eadē sæpe repetat. De diademate offenditur Laurentius, quod dixerit Diadema aureum, cùm soleret esse ex panno. Quis contineat animo, & pectore erumpentem indignationem? Non potuit esse diadema, auro, gemmisq́ꝫ insigne, atq́ꝫ ita ex serico, aut panno? Quod autem ait, non ausurum fuisse Constantinum appellare se Regē, regioq́ꝫ se adornare indumēto.

Non uidet tempeſtate Conſtantini ad eos ritus Remp. receſſiſſe, ut ueterum Romanorum ritibus abolitis, alii ex ritibus regum exterorum inferrentur, adorationes, conſecrationes, cùm referrentur in Deos, quod priſcis minime fieret. Inſignia igitur erant Imperatorum qualia cæterorum Regum, additis plerisq; ab ipſis Imperatoribus. Prætereo de nomine Imperatoris, cùm à Græcis Imperator appelletur βασιλεύς. Rex, intelligentibus idem ualere nomen Regis atq; Imperatoris, præſertim eo tempore apud Romanos Imperatores. Itaq; Romani inſecutis temporibus, cùm ad unius arbitrium omnia eſſent deuoluta, erant, quales cæteris nationibus Reges.

Quod autem inuehitur in id quod in edicto eſt. Simulq; Phrygium, nec non Superhumerale, uidelicet 44
Lorum quod imperiale circundare ſolet collum. Phrygium, ait, nũquam auditum apud Latinos. At hoc idẽ, atq; de Satrapa, Quid ſi tunc uſui eſſet id nomẽ ut poſtea ſemper fuit ſumptum ex Sermone Græcorum, quibus Phrygium opus eſt inſertũ imaginibus aureis, contextumq; gemmis ſericum, quod Phryges exercere ſolebant, quemadmodum uocatur in Italia Ricamo nomine Hebraico, quod Hebræorum ea ſit ars. Erat igitur uſui nomen eo tempore. Græcus codex, declarans quid eſſet Phrygium, Tradimus, inquit, etiam diadema, nempe coronam capitis noſtri ὁμοίως δὲ καὶ τὸ φρύγιον τοῦτ᾽ ἐστι τὴν καλύπτραν ἢ τὴν μίτραν ὁμὴν ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπώμιον, ἤγουν τὸ λῶρον ὅπερ εἴωθε τὸν βασίλειον περικυκλοῦν αὐχένα. Similiter inquit & phrygium, nempe tegmen capitis, ſiue mitram, Atq; ſuperhumerale, nempe Lorum quod Imperatoris collum ſolet obnubere. Fortaſſe mitra dicta phrygium, quod

quod mitra propria eſſet Phrygum, ut poëta:

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Codex quidam Latinus ſatis uetuſtus habet, Pileum, uel mitrã, phrygium: nec'non & ſuperhumerale, uideli- cet lorum. Quam ob rem cùm apud Græcos, & Lati- nos receptum eſſet id nomen, cùm Greci ſuis exempla- ribus eo uti non recuſarint: cur ſuper eo, more gramma ticulorum deſtomachatur Laurentius, & Romanita- tem in his quæ ad religionem pertinent ſomniat, ac tam leuibus argumẽtis nititur euertere donationem? Expo- ſuerunt ergo Græci quid eſſet Phrygium, uidelicet pi- leus, uel mitra, aut capitis tegumẽtum. De loro quo- que clarum eſt ex Græcis, ignoratum à Laurentio. Mos erat humerale uocari lorum, Latino & Græco nomine. Nam alius quoque codex habet καὶ τὸ λῶρον τὸ ὠμοφόριον. Lorum ſuperhumerale. Cum ſint igitur hæc in anti- quis Græcis, ac Latinis exemplaribus cur irridentur à Laurentio? De Chlamyde, & tunica, eadem ratio. Nam exemplar Græcum habet ἐπί τε τὴν πορφυρᾶν χλαμύδα καὶ τὸ κόκκινον ἱμάτιον. Inſuper, & purpuream chlamydem, & indumentum, aut tunicam coccineam. In antiquo codice Latino, deerat, Tunica coccinea. Alius Græ- cus codex καὶ χιτῶνα κόκκινον. Et tunicam coccineam. Nec, ut leuiſsimus irriſor putat, hæc ex Euangelio ſumpta ſunt: ſed erant ornamenta Imperatoria. Cui obſcu- rum eſt de purpura? Nec uoluit, ut improbus calũnia- tur, utrumque connectere, potius ſi recti iudicii, ſi mentis æquæ fuiſſet, diuerſa exemplaria contuliſſet, uicium co- dicum cõſideraſſet, ſi quid additum, ſi quid detractum, aut uariatũ quod in ipſis exemplaribus cernitur. Nam Latinus antiquus codex ut dixi ex Bibliotheca palati- na, non

na,non habet Tunicam coccineā. Clarum eſt igitur hoc loco purpuram cādidam,ſcriptorem ſenſiſſe, Coccineā uerò dixiſſe, quid uitii habet, cùm Græci etiam eo modo tranſtulerint, quod Laurentium palam eſt ignoraſſe? Quòd ad poſtremū irridet in edicto concedi Syluestro omnia Imperialia indumenta, num uidelicet uenatoria, num bellica? Hæc euomat planè maledicus, cui ſtudium ſit omnia carpere? Quòd irridet edictum ubi dicitur; Seu etiam dignitatem Imperialiū præſidentium equorum. Obſcurum erat, nec potuit à Laurentio intelligi, conſulamus Græca. Concedentes inquit, ἀλλὰ ἐπὶ τὴν τῶν βασιλικῶν προκειθημένων ἀξίαν, καὶ τὴν τῶν ἱππέων. Inſuper, & Imperialium præcedentium, ſiue ante alios ſedentium dignitatem, equites inquit Imperatorii qui ante alios ſedent, dignitatem equitum qui apud Imperatorem cæteris præſident, præſtant. Quanquam alius codex peruetuſtus Græcus clarius habet ἐπὶ πάντα τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα καὶ ἀξιώματα τῶν βασιλικῶν ἀλόγων. Et omnia Imperialia indumenta, & honores imperatoriorum equorum. Nempe inſignia equorum qui Imperatorem antecedunt. Hoc intelligere non potuit Laurentius. De ſceptris imperialibus, dein loquitur impurus, quæ in edicto etiam concedi dicantur. Sceptrum unum eſt inquit, ſi modo ſceptrum Imperator gerebat. Equidem arbitror, hæc omnia haud dubie Imperatores habuiſſe. Sceptra quoque numero multo dixit quemadmodum reliqua omnia. De ſignis loquitur Laurentius quæ nominatur in edicto, nec uoluit intelligere quid ſcriptor ſentire potuerit. Senſit inſignia Imperialia facilè quidem intellectu, non tabulas, aut aquilas, ſi modò reſpicere ad hęc blaterator uoluiſſet. Com-

memorat edictum etiam Banda, quod nomen fingit ille se ignorare. Omnes Græci codices habent Banda, siue Banta: nec barbaries in sermone est. Nam quemadmodum in omnibus Grecis ac Latinis exemplaribus habetur, nomen erat illo seculo receptum. Banda sunt insignia Imperatoris procedentis, sunt uelut uexilla, cæteraq; insignia. Vnde nuunc quoque Banderæ Italico sermone uocãtur, propterea subiecit, processionem Imperialis culminis. Qua uidelicet pompa procedere Imperatores solebant. Propterea Græcus codex habet καὶ πᾶσαν τὴν ἐν ταῖς προόδοις τῆς βασιλικῆς κορυφῆς δόξαν καὶ δυνάμιν. Et omnem maiestatem, potentiamq; quæ cernitur progrediente imperiali magnificentia. Is sermo mihi sine buccis, & tumore uidetur, si Laurentius mentem calumniandi exuisset. Cuius inscitia maximè irridenda, qui non existimet insecutos Imperatores post aliquot secula, neglecta prisca fragilitate, ac modestia, procedere solitos magna eum pompa, cuius rei plenæ sunt omnes historiæ, ut Herodiani, & aliorum, qui de moribus Imperatorum scripserunt. Multa enim illata sunt in illam Romanorum sanctam frugalitatem, ut cùm Diui appellari cœperunt post Cæsarem. Eos in numerum referente multitudine, eisq; aras erigente, & sacrificante: quod apud priscos minime licuisset. Quòd potius dixerit Gloriam, quàm Splendorem: Iam ostensum, non oportere ab illo seculo expectare nitorem Romani sermonis. Nec Græci dedignati sunt usurpasse δόξαν, gloriã. Fit deinde mentio in edicto de clericis, quos Imperator hoc suo edicto adornauerit. Quasi non fuerit eadem consecutio, ut qui ad Summũ Pontificem ad Christũ, & Petrũ omnia in-

signia

ſignia Imperialia transferre decreuiſſet, non oportuerit etiam officiorũ, ac munerum, & eorum qui ea gerunt, meminiſſe. Quod proſequitur Laurentius quia dicatur in edicto effici patricios cõſules. Vera lectio eſt, Vt quemadmodum ſenatus conſtat patriciis, & cõſulibus, (ſunt uidelicet eiuſmodi dignitates in ſenatu) ſic quoq; eſſent in ſenatu ſacro clericorum, ut clerici efficiantur patricii, & conſules gerentes eaſdem, aut ſimiles dignitates. Sic enim habent etiam Græca τουτέστι πατρικίους αὐτοὺς γίγνεσθαι καὶ ὑπάτους. Declarat quid ſibi uelit patricios eos fieri, & conſules, cæteriſq; dignitatibus adornari. Quid eſt quod hic reprehendas? duo dixit diſtincta, quæ te apertè ignorare fateris. Quæ de Patriciis, & Senatoribus diſſerit Laurentius, quoniam huic negotio non ſeruiunt, prætereo. Tota enim res eò reuertitur, ut omnia fateatur ſe uel ignorare, uel quid dicatur in edicto non percipere. At ſi quis lector ad hæc melioris mentis, quàm grammaticus acceſſerit, omnia clarius percipiet. Nam Græci qui ſæpe ac multis trãlationibus hæc in ſuam dialecton conuerterunt, clarè omnia transferentes cuncta ſe intelligere oſtenderunt. Nec clericos dicit fieri milites. Nec Imperatoria dignitate uult inſigniri miniſtros, qui eccleſię deſeruiant Romanæ, ſed eas dignitates, & quaſi ſacrum quendam ſenatum commemorat, tralatis omnibus ad eccleſiam. Improbitas Laurentiana, quæ nullis ſcriptis eius non occurrit, inuehitur in clericos, cùm poſsint omnia ſi cui candor inſit rectè interpretari, nullamq; aut in uerbis, aut ſententiis ſtoliditatem agnouiſſet. Sed quid his facias qui mentem ſecum improbam, attulerunt, uelut febricitantes omnia uina iudicant amara. Certum

erat Laurentio ueritatẽ, æquitatemq́; quo ad eius poſſet, effugere, claudere oculos ad omnia quibus illa donatio probari, ac rectè explicari poſſet. Sed Gręcorum, ut dixi, teſtimoniũ clamat contra eũ, qui donationẽ ſuis literis toties reſcripſerũt, nec in uerbis aut ſentẽtiis iudicauerunt eſſe ſtoliditatem, ut potius ego hominis huius coarguẽdi, & ad ſingula immorandi laborem inanem, ſtolidum, nulliusq́; prope fructus iudicem: cùm omnia potius ſint cauillantis quàm recto iudicio decernentis.

Concubitores nominat improbus irriſor ex edicto, qui nuſquã ſunt, ſed excubitores palatii, etiamq́; Græci excubitores poſuerunt utentes uoce Latina καὶ ὥσπερ ἡ βασιλικὴ ἐξουσία διαφόροις ὀφφικίοις κουβικουλαρείων καὶ ὀσιαρείων καὶ ἐξκουβιτόρων κοσμεῖται. Quemadmodum Imperialis magnificentia uariis officiis exornatur, cubiculariis, oſtiariis, & excubitoribus. Vbi ſunt ò caput maledicum Concubitores? Indignum'ne eſt etiam nominata eſſe in edicto omnia palatina munera, nominatim cunctis appellatis, ut totus ordo tralatus ad ſacroſanctam religionem noſcatur non dedignante Imperatore, qui palatium donaſſet, etiam munera palatii exhibere nominatim, quemadmodum ſe ſtratorem fuiſſe commemorat, equumq́; aliquot paſſus duxiſſe?

45 Deſcendit deinde noſter Zoilus ad ueſtimenta, ad mapulas, & linteamina: quòd Mappæ ſint menſarum, Linteamina ad lectos pertinent. At Græcos adire oportebat, conſulere uetuſtatem, non in maledicendo dumtaxat defixam habere mentem, huncq́; ſcopum ſibi propoſuiſſe. Tranſtulerunt hæc Græci: Clericorum, inquit, equos ſanctæ eccleſiæ Romanæ μανιπούλοις καὶ ὀθόναις λευκοτάτου χρώματος καλλωπίζεσθαι. Manipulis, & linteami

teaminibus candidiſsimi coloris ornari. Alius autem textus habet σκεπάσμασιν ἐκ σινδόνων. Inſtrati erunt equi eorum ſindone. Vides quid Græci ſenſerunt appellari manipulos, & linteamina, nempe ornamenta equorum candidiſsima, etiam ſi non purè Latinè ſcriptor edicti ſit locutus. Senſus erat clarus Græcis, ac Latinis priſcis: non finxerunt ſe neſcire, candidè ſunt interpretati. Vt autem eius inſcitia melius innoteſcat, de Mapulis, quod fuit ornamentum pontificalium equorum, quemadmodum dixit in edicto Conſtantinus: audi antiquam hiſtoriam: Conſtantinus, natione Syrus, Pontifex, cùm ueniſſet Conſtantinopoli, obuiam proceſsit ei Imperator Iuſtinianus, Pontifex & eius clerus, & primates cum ſellaribus Imperialibus, & frænis inauratis ſimul, & mappulis ingreſsi ſunt ciuitatem. Audis mappulas ornamentum ſummi Pontificis & aliorum. Eſt item præclarum, ad coarguendam Laurentianam inſcitiam ſuper mappulis, teſtimonium quod ſcripſit Gregorius Ioanni Epiſcopo Rauennati, quem coarguit, quòd multa fierent in eius eccleſia præter conſuetudinem, & quòd ſibi ornamenta non conuenientia uſurparet: de mappulis autem ſic ſubiicit: Illud autẽ quod pro utendis à clero ueſtro mappulis ſcripſiſtis, à noſtris eſt clericis fortiter obuiatum, dicentibus, nulli hoc unquam alii cuilibet fuiſſe conceſſum eccleſiæ, nec Rauennates clericos uel illic, uel in Romana ciuitate tale aliquid cum ſua conſcientia pręſumpſiſſe. Nec ſi tentatum fuiſſet, ex furtiua uſurpatione ſibi præiudicium generari, ſed etiã ſi in qualibet eccleſia, hoc præſumptum fuerit, aſſerũt emendandum, quod non cõceſsio eſt Romani Pontificis, ſed ſola ſurreptione præſumitur. Hæc ille. His intelligi po-

teſt, Mappulas fuiſſe ornatum clericorũ Romanorum quemadmodũ in ſuo priuilegio edidit & inſtituit Conſtantinus. Intelligi etiam datur quot aliȩ inſcitiȩ poſsint occurrere in illo arrogantiſsimi, ac temerarii grammatici libello. Nam de Conone etiam Põtifice in rebus geſtis Pontificum ſcribitur: Is, inquit, apud Siciliam edoctus, natione Thrax, ſedit mẽſes undecim. Hic ultra conſuetudinem abſq; cõſenſu cleri ex immiſicem malorum
* hominum in ſtaia eccleſiaſticorum Conſtantinum diaconem eccleſiæ Syracuſanæ rectorem in patrimonio Siciliæ conſtituit, hominem nequam, & uerſutum. Sed & mappulo ei ad cabalicandum uti, licentiam cõceſsit. Sic hiſtoria. Nec dixit equos equitent, ut mira ſit maledicentis cæcitas, ſed decorare his ornamentis equos, & ita equitare. Quod ait de udonibus ornatu pedũ, quod ſe ignorare prædicat, negatq; eos eſſe ex lino, Græci ſic ſunt interpretati, ὑδῶνοις τε τουτέστι λευκοτάτῃ ὀθόνῃ περὶ τὰ ὑποδήματα χρῆσθαι. Vdonibus nempe candidiſsimo linteo. ad pedes uti. Si igitur explicant illi nomen, cur obuoluit Laurentius? Quod autem in edicto ſubiicitur, ſicut cœleſtia, ita & terrena ad laudem Dei decorentur. Dubitat Laurentius quæ nunc appellentur cœleſtia. Vera lectio uerus ſenſus declaratur à Græcis. Vnus peruetuſtus codex habet ὅτι καὶ τὰ οὐράνια, καθῶς καὶ τὰ ἐπίγεια. Sic ſint, habeantq; cœleſtia, quemadmodum terrena. Quemadmodum terreſtris, ac mortalis principatus inſtruitur, inſignitur: ſic ornetur, decoreturq; principatus religionis, ac pietatis, tralatis terreſtribus ad cœleſtia. Alius quoq; codex habet οὕτω καὶ τὰ οὐράνια, ὡς ἐπὶ τὰ γήϊνα. Sic habeant cœleſtia quemadmodum & terreſtria ad laudem Dei. Agnoſcis uerum, germanumq; ſenſum, quẽ ſe fin-

git

git non percipere Vallensis. Vera igitur lectio, quam is nec potuit, nec uoluit agnoscere est, comparatio à terrestribus ad cœlestia, non è contra, tralatis terrestribus ad cœlestia. Quòd autem hæc non putat spectare ad laudem Dei, idem liuor, eadem improbæ mentis cæcitas. Quid prohibet, quo minus ad laudem Dei fecerit Constantinus, tametsi clerici licentiosius uiuant? Quid hoc cum pietate Constantini? Quod autẽ subiicit ex edicto (sunt autem uerba obscuriora), præ omnibus autem licentiam tribuimus beato Syluestro, & successoribus eius ex nostro indictu, ut quem placatus proprio consilio clericare uoluerit, & in religioso numero religiosorum clericorum connumerare, nullus ex omnibus præsumat superbè agere. Hæc uerba cùm sint obscuriora, Grecis illustrentur. Ante omnia, inquit, concedimus facultatem ipsi sanctissimo patri nostro Syluestro urbis Romæ Episcopo, & Pape, & omnibus qui post eum singulis ætatibus Pontificatum tenebunt, beatissimis summis sacerdotibus pro honore, & gloria domini nostri Iesu Christi, in magna hac catholica & apostolica amplitudine εἴ τινα τῶν ἐκ περιφανοῦς ἡμῶν συγκλήτου βουληθείη καὶ εὐλαβέσι κληρικοῖς συναριθμῆσαι, μηδένα τῶν εἰς τοῦτο καλουμένων δι' ὑπερηφανίαν παραιτεῖσθαι τὴν τάξιν. Siquem ex illustrissimo senatu nostro, uellet reuerẽdis clericis adnumerare, neminem ex his, qui ad hoc uocantur, per superbiam debere detrectare, aut excusare ordinem. Vt nemo inquit impedimento sit, aut nemo recuset, si quem Syluester ex nostro senatu ad religionẽ uertere uoluerit. Vt sceptra, ut Imperium, ut palatium: ut omnia insignia transfert ad religionem, sic traducit homines ex senatu. Alius codex Græcus clarius, Vt si quis ex senatu uoluerit μετὰ

ἰδίου

ἰδίου θελήματος καὶ ἐυαρέτου γενέσθαι κληρικός. καὶ ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν ἁγίων κληρικῶν συναριθμεῖσθαι μὴ τὶς τολμᾷ ἀπὸ πάντων ἐμποδίζειν.

Propria, & spõtanea uoluntate esse clericus, & in numero sanctorum clericorum aggregari ne quis impedimento sit. Is sermo non'ne bonus est, licet Latina sint mendosiora. Nec instituit, ò Laurenti, quasi sacerdotẽ Melchisedec Cõstantinus, sed edicto prohibet ne quis impediat, eos qui uolunt sacris initiari. Hoc non'ne optimum est? quibus'nam calumniis obnoxium est? Quod si uerba sunt paulo à candore Latino remotiora, uitium fortasse codicum sit, quod apparet ex Græcis exẽplaribus. Dixi quoque in desuetudinem eo tẽpore sermonem Latinum abiisse, cõscriptum etiam à Christianis episcopis edictũ fuit, Cõstantino iubente, ob eam causam sunt pleraque ex sacris literis admista. Arguit deinde, quòd iterũ reuertatur ad diadema, dubitat an Cæsares coronarentur. Dubitatio longe Imperitissimi, quo nihil apud historicos clarius si Cæsares ac Imperatores sentias qui multo post Romanos illos priscos floruerint. In historiis Græcorum, qui de Imperatoribus Constãtinopolis scripserunt, in omni Imperatoris uita describenda, cùm primum eos principatum suscepisse scribunt, ferunt eos coronatos diademate à Patriarcha. Nõn affero in medium testimoniũ, cùm sit res clarissima. Videte sapientiam Laurentii. Cætera quæ calumniatur, facilius prætereo, quoniam ab optimo interprete candide possunt accipi de sermone, quo cõscriptum est edictum. Quid? quòd homo maledicus accusat, quòd rasurã uocet coronam, quasi ea non sit totius ecclesiæ consuetudo Græcæ, & Latinæ, & Græci non sunt dedignati interpretari στεφάνην τῆς ἱεροσύνης, Coronam sacerdotalem? Considerate

rate cuiuſmodi, ſint reliqua, Quando ea, quæ ſunt tam
clara carpit, calumniatur. Quod reprehēdit in edicto
dici Phrygium deſignare dominicam reſurrectionem, 47
atque in id atrociſsimè more ſuo uidelicet inuehitur,
quòd Phrygium deſignet Imperium Cęſareum, atque re-
ſurrectionem, duo uidelicet inter ſe pugnātia. Potuiſſet
niſi tenebras menti improbitas offudiſſet, noſſe uerum
ſenſum. Omnia enim imperialia tralata ſunt ad religio-
nem à Cōſtantino, totum Imperium ſacratum Chriſto,
tum ipſum palatiū, ipſa inſignia, omnis imperialis ma-
gnificentia, quæ cùm eſſent antea profana, facta ſunt ſa-
cra, ſic Phrygiū, quod mitra eſt, ut Græci ſuperius oſten
debant, erat quidem inſigne Imperii Romani: ſed cùm
eſſet radiantiſsimum, plenum clariſsimarum, illuſtriſsi-
marumque gēmarum, uoluit diuinus Imperator hoc inſi-
gne eſſe clariſsimæ reſurrectionis, quæ tenebras omnes
diſiecit, fuitque luminoſiſsima. Vnde feſtum luminū uo-
catur Græcis. Et Conſtantinus, Euſebio teſte, primus
inſtituit, ut nocte reſurrectionis tota urbe lumina accen-
derentur. Hæc lumina, is reſurrectionis ſplendor, ex-
preſſus eſt gemmis illis flagrantiſsimis, luminoſiſsimis:
propterea Græci locum tranſferentes ſcripſerunt. ὅθεν
τὸ φρύγιον ἐν λευκῇ λαμπρότητι εἰς δεῖγμα τῆς αἰθρίου κυριακῆς ἀνα-
στάσεως. Vnde Phrygium eximia claritate, in ſignum æ-
theriæ dominicæ reſurrectionis, ætheriæ nempe lumi-
noſiſsimæ, percipis ſingula. In reſurrectione omnia can
dida, nitentia, ſplendentia. Quid mali fuit, magnum
Imperatorem, unà cum Epiſcopis, illo eximio cando-
re, gemmiſque lucentibus, & ipſo imperii Romani ful-
gore reſurrectionem deſignaſſe? Quæ grammaticus
noſſe non potuit, inſcitiæ tenebris latiſsime circum-

fusus. Scripta sunt hæc, ut superius expositum à Constantino, longo post tempore, unà cum Episcopis.

Fuit autem, ut Eusebius ostendit, eximiæ pietatis Constantinus, mysteriaq; religionis Christianæ adeo percepta habuit, ut ea quæ super his scriberet, ab apostolis scripta uiderentur. Reliqua quæ sunt apud Laurentium plena maledicentiæ, & improbitatis, nihil homine pessimo aliud quærente, quàm omnia peruerse interpretari, hucq; toto pectore omniq; animi impetu incumbente, nullam lucem ad cæcos oculos aspirare sinente ego prætergressus, eum cum suis tenebris, inauditaq; illa barbarie dimittam. Quod denuo repetit concessam Italiam cum occidentalibus locis, quod in edicto prosequitur Constantinus, debuisse nominatim prouincias, urbesq; appellare, cum id nullius momenti sit, cur eo diluendo laborem? Querit, cur potissimum elegerit Byzantium, ubi Romanum Imperium constitueret, sed causam scire noluit, in finibus Europæ, & Asiæ delectam urbem, unde uniuersum Romanum Imperium facilius gubernaretur. Inuehitur in Constantinum, pessime de nomine Romano meritum. Is scilicet animus erat scribenti, hac uesania, hoc odio in religionem Christianam ad scribendum se contulit. Profert Dauid, & Salomonem, qui in eadem urbe habitauerint cum sacerdotibus: & Constantinus ait, nefas esse terrestrem principem dominari ubi fuerit, à Deo constitutus principatus cœlestis. Quasi non intersit inter illa Hebraica, atque magnitudinem Christianæ religionis. Multa reprehendit, multa irridet, quibus nullum responsum debetur. Multa in suam sententiam torquet,

quæ ego maiora animo uersans, & ad ea properans libenter prætereo, pro explorato habens, nihil hæc animos bonos, ac uerè Christianos motura. Nam quæ in extrema edicti parte ponuntur, quibus obtestatur successores Constantinus, ut ea quæ sanxit, inuiolata custodiant, quæ miris sannis cyclops insequitur, quis ad singula respondeat, tempus insumens, quod aliàs honestius, utiliusq́ transigatur? Hæc oratio, atque is sermo Constantini est, sed fieri potest ut adhibito aliquo sacerdote Christiano edictum fuerit multo post tempore conscriptum. Illud quoque perspicuum est, idq́ scripta Constantini & epistolæ, quæ sunt apud Eusebium, testantur eum piissimum fuisse, Christianæ religionis apprime gnarum. Potuit igitur fieri, ut uerbis eius edictum fuerit conscriptum, quemadmodum tot epistolas, orationesq́ perscripsit. De pagina igitur, & quòd propriis manibus super corpus beati Petri eam reposuerit, & cur reticuerit Paulum: iam dixi, leuiora mihi hæc uideri, quàm ut ulla uerba in eis defendendis profundantur. Quærit Laurentius, ubi tunc esset corpus beati Petri, Quasi non esset Christianis persuasum, atque per omnes ætates celebre apud summos sacerdotes, ibi esse corpus beati Petri, ubi ecclesiam condidit Imperator in templo Apollinis aut iuxta, quod historiæ testantur ut possis doceri. Quòd miratur cur sacerdotes, & Pontifices non conseruauerint paginam, eamq́ à carie corrodi passi fuerint, Eadem de euangeliis, quæ propria euangelistarum manu conscripta sunt, possent requiri. Quasi non potuerit tempus absumpsisse, quemadmodum omnia mortalia exeduntur.

Reposuisse quoque super corpus beati Petri potest intelligi, corpus eius pagina fuisse tactum, ut esset edictum robustioris autoritatis. Neque uero est ad singulas calumniatoris blasphemias, irrisionesque respondendum, ex leuitate, maledicentiaque profectas, quasi nõ multa subito exemplaria conscripta fuerint, idque ipse Constantinus palàm confessus est. Cùm hæc ad omnes nationes prouinciasque cõscripserit. Sed ego quid agã, possum'ne continere quin Turcæ, Saraceni, Mahometani ubique impiam stultitiam, impias irrisiones, stolidamque loquacitatẽ ueris rationibus refellam? Qui ueterum historiarum ignarus, tantum temeritate ac petulantia prouectus insultat sanctorum priscorumque patrum purissimæ sanctitati, purissimis eorum ceremoniis, quas cùm ueteres esse ignoraret, aut eas cuperet irridere, nouas esse petulanter asseruit: aut cùm magnorum Imperatorum, summorumque Pontificum fuissent, eadem pessima inscitia, tribuit eas alicui stolido clericulo. Multa loquitur scelestus de eo quod dicitur in priuilegio, Imperatorem propriis manibus reposuisse paginam donationis super corpus beatri Petri. At is nõ antiquissimus mos fuit magnorum Imperatorum? De Carolo ueræ ferunt historiæ: Carolus Rex francorum Christianissimus filius Pipini, germanus Caroli magni, confirmans promissionem, quam genitor eius Pipinus, & ipse Carolus cum germano suo Carolo magno fecerat beato Petro & eius uicario sanctæ memoriæ Domino Stephano iuniori Papæ, quando perrexit in Franciam pro concessione, & restitutione multarum urbium ac prouinciarum in Italia ac tradendarum & restituendarũ beato Petro, omnibusque eius uicariis in perpetuum: Cum eam

denuo

denuo perlegisset, atque ei omnibusq́ proceribus placuisset, iussit ascribi per Eucherium religiosum, ac prudentissimũ capellanum, & notarium suum, factaq́ hac donatione, & propria sua manu ipse christianissimus Francorum Rex eam corroborans, uniuersos Episcopos, abbates, duces, etiam & graphiones in ea scribi fecit. Quam prius super altari beati Petri, & postmodum intus in sancta eius confessione ponentes, tam ipse Francorum Rex, quàm eius iudices, beato Petro & eius uicario sanctissimo Adriano Papæ sacramento sese omnia conseruaturos, quæ in eadem donatione continentur promittentes tradiderunt. Apparem ipsius donationis eundem Eucherium ascribi faciẽs, ipse christianissimus Francorum Rex, intus super corpus beati Petri subtus euangelia, quæ ibidem osculantur pro firmissima cautela, & æterna nominis sui, ac regni Francorum memoria propriis manibus suis posuit. Aliaq́ eiusdem donationis exempla per Scrinium huius nostræ sanctæ Romanæ ecclesiæ ascripta, eius excellentia secum portauit.

Vides omnia fecisse christianissimum Regem, quæ dicitur fecisse Constantinus, quem quidem reor regem imitatum. Quem locum habent hic impii grammatici irrisiones, hoc tam uetusto exemplo, eius nugamentis opposito? Cuius alia quoq́ admiranda inscitia coarguenda est, qui asserat corpus beati Petri nõ fuisse tunc, ubi nunc est. At non uetustæ sacræq́ historiæ docent à Cornelio Pontifice, qui floruit ante tempora Constantini, corpus beati Petri leuatum ex Catacumbis repositum fuisse in Vaticano in templo Apollinis, palatii Neroniani? Vbi scilicet nunc templum eius est, ubi altare, ubi locus, qui uocatur cõfessio, propterea quod ibi Im-

peratores ac Reges & principes confitebantur nomen Christi, & Petro colla subdebant. Est autem sacerrimus sub altari beati Petri locus, ubi sacrum erat euangelium quod Imperatores exosculabantur, eoq; tacto iurabant se beati Petri religioni subiectos fore. Hæc ignorans grammaticus impiè irrisit. Mira quoq; in eo hominis inscitia, qui putet Elephantiasin morbum dictum, quod inter omnes morbos excellat, quemadmodũ elephas, inter omnes bestias: nesciẽs uidelicet, appellatum id genus morbi Elephantiasin, quod carnem efficiat scabrosam, qualem autem habent elephantes. Considerentur reliqua, cuius autoritatis, ac sapientiæ possint esse.

Quod ait, Leprosum Imperatorem non potuisse gerere consulatum, sed in priuatam uitam secedere solitos leprosos. Quasi uerò Romani, ritus Hebræorum seruarent, præceptis Mosis tenerẽtur. Videant omnes quàm leues, quàm friuolas calumniandi causas quæsierit. Et his putat, si Diis placet, euerti, profligariq; totum priuilegium. Eadem leuitas de mense Martii consulatus Constantini, & quod epistolæ dicantur dari, non decreta, & edicta. Ad postremum non est mihi disserendũ cum eo super his, quæ ait Romæ esse fabulosa, quæ pro ueris habeantur, ut est de Biblia Hieronymi, quæ sua ipsius manu credatur scripta. Aliud longè est de edicto Constantini, aliis radicibus nititur. Sic de effigiæ apostolorum Petri & Pauli, & de epistola Lentuli, de effigie Christi. Non sunt hoc loco discutienda. Quod ait ad postremam, historiam de Syluestro à quodam Græco perscriptam, quæ natio sit ad mentiendum propensa. Post hæc de historia Syluestri, & de dracone. Interea non possumus non execrari improbam eorum auda-

ciam,

ciam, qui iudicia ſuorum animorum effrænate ſecuti, præcipiti in denegandis his quæ ſibi uera non uidentur, temeritate tumeſcunt, quo in hominum genere Laurentius tenet principatum, tam magis audax, ac temerarius quàm imperitus, ac ſupra grammaticum non multum ſe attollens. Qui ne in ſua quidem profeſsione ſatis poſſet, duntaxat maledicus, omniaq́ʒ mordicus corripiens, ut qui calumnietur quod in eccleſia exiſtimetur Petrum eſſe dictum Cepha à Græco κεφαλή, quod ſit caput apoſtolorum: cùm nemo ſit adeo imperitus, qui neſciat, Cepha Hebraicum eſſe nomen petram, tametſi nonnulli Græcam uocem ſequantur. Multaq́ʒ præterea pro- 48
ponit ab opportunitate, ac neceſsitate longe remota, quibus uelut irrefragabilibus argumentis putat donationem poſſe conuelli, propterea quòd multa craſsa, ac rudia fabuloſaq́ʒ in eccleſia habeantur, quæ à Pontificibus credantur. At exempla hæc imperitiæ, non ſunt ex doctiſsima eccleſia, ſed potius ex ſcholis grammaticorum imperitorum. Itaq́ʒ nihil hæc cum donatione. Nihil nunc agam de his quæ ſcribit de Ludouico Imperatore longè alieniſsima ab ea inſtitutione, qua de donatione ſcribendum quis ſibi propoſuiſſet. Quod Romani Pontifices coronent Imperatores, quod Laurentio uidetur in contrarium tendere, ut coronent qui acceperint non uidet coronationem fieri uelut à Summo Pontifice quemadmodum Conſtantinopolitani Imperatores à Patriarchis coronabãtur, & olim Reges à prophetis inungebantur? Velut hoſtis eccleſiæ angitur, excruciatur, coronationem eſſe Pontificum, quæ debeat eſſe populi Romani. Vbiq́ʒ etiam præfert hoſtilis animi indicia, cùm uelit Romaniſtas Imperatores recuperare
Rom

49 Romam. Nihil agam contra eum de hiſtoria Syluestri. de dracone, quæ cùm ſit uetuſtiſsima, à ſummis, ac magnis Pontificibus pro uera habita, leuiſsimi grammatici contra tantorum, tamq́ priſcorum uirorum autoritatem impetus, quid poſsit? quem potius decuerat aliis rationibus incommoda quæ in hiſtoria eum offenderent uitare. Quid refellere contendam quæ de uenenato pectore profudit, in poſtrema ſuæ philippicę parte, qua contra eccleſiam præliatur, quam ruere mirum in modum cupiebat, Regi Neapolitano, apud quem exulabat, gratificaturus, ingentem ſacrorum ſtragem ſperās ſe editurū. Sed ego multis eius blaſphemiis propter earum indignitatem omiſsis, ad ſecundū librum pergam.

Illud quidem (atq; hic demum finem dicēdi faciam) admirādæ inſcitiæ in eo uideri poterit, hincq́ omnibus palam fiet, quàm temerariè ſeſe contulerit ad ſcribendum, hiſtoriarum ſcilicet ueterumq́ monumentorum longè imperitiſsimus, aut qui neglexerit, hæc apud anti
50 quiores inſpicere. Profert primum in euerſionem donationis, eam apud Gratianum non haberi: neſcius uidelicet unde Gratianus opus illud ſuum deflorauerit. At ipſos autores adire oportuerat, quos Gratianus eſt ſecutus, apud quos ubiq; donationem reperies. Erant autem in uetuſta Laterani bibliotheca omnia monumenta, quibus Eccleſiæ Romanæ regna patrimoniaq́ continebantur. Ex his monumentis Anſelmus & Iuo Carnotenſis uetuſti theologi, pluresq́ alii ueterum theologorum decerpentes, quædam ipſi quoq; uolumina condiderunt, de iuribus ac ritibus ueteris Eccleſiæ, quæ ex parte collecta ſunt à Gratiano, qui & ex his, & ex regiſtris priſcorum Pontificum, totum opus conflauit.

Hæc

Hæc perſcrutanda fuerant Laurentio, ex his fonti-bus, non riuulis bibendum. In pleriſque uetuſtiſsimis exemplaribus, quæ ex bibliotheca Lateranenſi allata ſunt in Vaticanum inuenies donationem. Quamobrē tota ea pars, qua de Gratiano loquitur Laurētius, quòd apud eum donatio non inueniatur, maximum eſt inſci-tiæ, ac temeritatis eius teſtimonium. Hi ſunt ergo mar-morei tituli, quos expectare debueras: hæ tabulę æneæ.

Similis inſcitia de teſtimonio Gelaſii, qui ferat ge-ſta Syluestri fidelia eſſe, & in his legi de Conſtantino, de baptiſmo. Nam ſi uetera monumenta ex uetuſta bi-bliotheca Lateranenſi perſcrutatus fuiſſet, omnibus il-lis locis reperiſſet eiuſmodi Gelaſii teſtimonium. Ibi-demq́ uidiſſet ex illis Syluestri geſtis, de quibus loqui-tur Gelaſius, deſcriptam eſſe donationem. Quod etiam manifeſto teſtantur uetuſti, unaq́ docti, etiamq́ in nu-merū ſanctorum relati Theologi Anſelmus & Iuo Car notenſis quemadmodum ſuperius demonſtratum eſt. Hi proferunt donationem ex geſtis Sylueſtri, quorum meminit Gelaſius. In Bibliotheca Vaticana ſunt uetuſti codices ex priſca Bibliotheca Lateranenſi. Irriſiones igitur & ſcommata Laurentii inſulſa ſunt, in ipſummet recidentia, ſingulare ſtoliditatis ſuę teſtimonium. Cùm cleric ulum quendam furciferum nebulonem ridendo quale ſolent Grammaticelli, prædicat autorem dona-tionis. Nō erant nebulones Anſelmus & Iuo Carnotē ſis illuſtres Theologi, eruditione ac ſanctitate magnis regibus ac populis olim admirabiles, qui donationem non ipſi quidem finxerunt, ſed in antiquiſsimis Eccleſię monumentis repertā in lucem ſcriptis ſuis protulerunt, fidemq́ ei conſtantiſsimè habuerunt. Profert Vora-

ginēſem teſtem ignobilem, ignarus uidelicet ſanctæ ue-
tuſtatis, ob quam cauſam negauit ullis in locis donatio-
nē haberi. Chartula igitur priuilegii, ut ſuper hoc quoq;
tibi reſpondeam, perire non poterat, ut cuius exempla-
ria toto orbe circumferebantur. Paginam autem priui-
legii uocat, quòd ad hunc modum eo ſeculo loqueren-
tur. Nam & in donatione Pipini Caroli, Othonis, Hen-
rici, inuenies appellari paginam, Priuilegium quoque
adeo non eſt inſolens appellari iſtam orbis terrarū do-
nationē, ut potius imperitiſsimus conuincatur, qui hæc
adeo perſpicua neſcierit. Non'ne Nicolaus ille primus
quem toties hoc opere appello, qui iam octingen-
tis annis floruit ſcribens ad Michaëlem Im-
peratorem, Priuilegia, inquit, iſtius ſedis
uel Eccleſię perpetua ſunt, diuinitus
radicata, atque plantata ſunt.
Inſolentem tumidumq;
grammaticum pa-
lam hæc la-
tuerunt.

LIBER SECVNDVS CONTRA LAVRENTIVM VALLAM DE Falsa Donatione Constantini.

RIMVS liber proposuit ea, quę 51 Laurẽtius contra donationẽ Constantini sibi effundẽda existimasset, quod negotium in duas partes partitum uidebatur, quod ille quasdam primùm ualidas, ut ei uisum est, rationes obiecit, quibus donationẽ euerteret, atq; omnibus persuadere niteretur, neq; ueram fuisse, neque utilem, neq; concedi à Constantino, aut à Syluestro acceptari potuisse, si contendas fuisse donationem. Secunda pars fuit cùm ad ipsum priuilegiũ, uerbaq; ipsius sanctionis uentum fuerat, quorũ ineptia argueret recentem esse, non ueterem, ficticiam non ueram donationem. Hic quantum ipsa res postulare uideretur, prolatis singulis calumniatoris uerbis, responsum est. Hoc autem libro ut negotium sit confectum maiora complecti necesse est, quibus persuadere sibi homines possint, tametsi nunquam donatio fuisset, certè maiora, & clariora cogere argumenta, ut credatur fuisse, quàm ualere rationes Laurentii ad persuadendum non fuisse. Nam cùm apud ueteres scriptores Græcos, & Latinos, atque in antiquis conciliis de hiis quę inter Syluestrum,

& Conſtantinum geſta ſunt, multa extent, cùm multa hinc inde ex uetuſtate de dominatione, & regnis eccle-ſiæ argumenta colligantur, certè hæc longe maioris ponderis erunt ad perſuadendum donationem fuiſſe, quàm meræ illæ, nudæq; Laurentii cauillationes ad hanc fidem euertendam. Etenim cui profliganda, euer-tendaq; aliqua opinio eſt, nemini dubiũ eſt quin ei pro-poſitum non poſsit ſuccedere, ſi contra rationes atque argumenta ex pectore ſuo prolata, occurrãt teſtimonia ex ueterum ſcriptis. Vt ſi quis aliqua ſui tantum capi-tis ratione perſuadere niteretur nunquam à Romanis, uictos, profligatosq; barbaros fuiſſe, opponerentur ei ex hiſtoriis, columnis, trophęisq; erectis argumen-ta, quæ deceptionem inſanientis hominis coargue-rent. Huius generis argumenta ſunt contra calumnias Laurentii, quæ neque ille uidit, neque forſan uidiſſe potuit, quod longe paucíſsimi ad hæc ſtudium ad-iecerunt. Quoniam autem magna perturbatio ex hi-ſtoriis accidit ſuper Conſtantino, ac Sylueſtro, il-liusq; temporis rebus, omnia ſcriptoribus miſcenti-bus, magnaq; apud eos oſtenditur confuſio, forſan operępretium eſſet, hæc quo ad eius fieri poſſet prius euoluere. Quod quidem negotium longè difficilli-mum, impeditum, ac magnæ controuerſiæ plenum, pe-
52 neq; inextricabile arbitror. Cuiuſmodi eſt, quod Euſe-bius doctiſsimus Epiſcopus, & familiaris Conſtantini refert cum cæteris multis, cur Conſtantinus Chriſtia-nus fieri uoluerit, cauſam fuiſſe, quod ſignum cru-cis contra Maxentium pugnaturus, uiderit in cœlo. Quòd ſi hęc cauſa fuit, nõ fuit quod lepra infectus à Syl-ueſtro curatus ſit. Horũ utrum tollas, magna hiſtoria-
rum

rum ſequitur euerſio. De baptiſmo quoq; eadẽ contro-
uerſia, omnibus ferè ſcriptoribus, maximè uerò Euſe-
bio, Hieronymo, Ambroſio eum perhibentibus in ex-
trema ętate fuiſſe baptizatum. Quod ſi uerum eſſet, non
fuiſſet à Syluestro baptizatus. Et alii quidem baptiza-
tum, pręddicant ab Arrianis, in quibus eſt Hieronymus.
Cui opponere poſsis teſtimonium Euſebii uetuſtioris
qui eius familiaris fuit, uitam'q; eius uſq; ad exitum ui-
tæ quodam Encomio complexus eſt, in quo ſcripſit ab
Epiſcopis Chriſtianis eum fuiſſe baptizatum. De ipſo
quoque Conſtantino quanta diſſenſio: aliis, præſertim
Hieronymo, cum quibuſdam Latinis, ſceleratum, im-
purum, ſanguinarium, qui in conſanguineos graſſatus
fuerit: aliis contrà, uel maximè Græcis ſanctiſsimum, a-
poſtolis ęqualẽ eum proponentibus. Similis contro 53
uerſia de Syluestro, quem prædicant concilio Niceno
interfuiſſe, quod annis penè ultimis Imperii Conſtanti-
ni celebratum eſt. At probatur ex aduerſo, id fieri non
potuiſſe, quòd ineunte principatum Conſtantino, com-
plures annos eccleſiæ iam præfuerat Syluester, & prin-
cipatum iniit Cõſtantinus iuuenis, quod Lactantius te-
ſtatur. Cõcilium autem coëgit iam ſenior. Et in ipſo im-
perii ſui initio non erat Chriſtianus. Cæteriq; ſcribunt
Iulium primum legatos ad concilium miſiſſe. De diſceſ
ſu quoque eius ab urbe magna controuerſia: alii, quòd
propter imminentia Perſarum bella Byzantium dele-
gerit, unde uniuerſum Imperium reſpiceret: alii, quòd
Chriſto, & Petro cedendum exiſtimarit. Quid de Mel-
chiade dicam, qui ante Syluestrũ præfuit eccleſiæ, quem
perhibent à Conſtantino nõdum Chriſtiano, aut à Ma-
ximino martyrio coronatum. At eundem proferunt te-

ſtem ſuper his quæ Conſtantinus iam Chriſtianus do-
nauit eccleſiæ. Mitto de matre Conſtantini contro-
uerſiam apud Græcos fuiſſe eam ſtabulariam, non legi-
timã uxorem, ſed pellicem Conſtantii patris, ob eamq́;
cauſam nothum fuiſſe Conſtantinũ. Cæteri contendunt
ueris, ac germanis nuptiis cum Conſtantio fuiſſe copu-
latam. Hæc igitur, & id genus multa cum inter ſe tan
topere pugnent, monere Laurentium debuerant ſimile
quid ſuper donatione accidere potuiſſe, ne ſcriptis eam
ſubito conuellere niteretur, ſi quid in ea cõtrouerſiæ in-
ueniſſet. Potius eum circunſpicere decuerat, unde dubi-
tationes in ea occurrentes, contrariis teſtimoniis ſopi-
ret. Has igitur controuerſias forſitan loquẽdo, deq́; do-
natione diſſerendo diſſoluam, primumq́; libri noſtri in-
ſtitutum eſt, ut ſuperius demonſtratum eſt, atq; hoc pri
mùm præfabor, Non me quidem uelle probare, atque
omni ratione contendere, donationem eſſe ueram: ſed
cõceſſo eam dubiam eſſe, clariores, ac plures extare ra-
tiones, quę ueram eſſe probent, quàm rationes Lauren-
tii ualere ad probandum non eſſe ueram, ſcilicet rem
ſuapte natura dubiã, ut hoc Laurentio ac nonnullis aliis
concedam, ualidioribus argumẽtis probari eſſe ueram.
Voco igitur ſapientes ut hæc diligentius conſiderent,
primò coniunctam eſſe donationem cum tota hiſtoria
Sylueſtri, & Conſtantini, quod ipſa narratio, atq; ordo
totius hiſtoriæ abunde teſtatur, ſi quis antecedentia, ac
conſequentia conferat, confeſsionem quoq; Conſtanti-
ni, atq; ipſum edictum donationis cum ipſa hiſtoria eſſe
connexum, ut quo loco habenda ſit hiſtoria Syluestri,
54 eodem edictum, ſiue priuilegiũ ſit futurum. Sed cùm
de hiſtoria Syluestri, ac baptiſmo Conſtantini fidelia

atq;

atq; peruetuſta teſtimonia habeantur: eadem certè probabunt edictum Conſtantini eſſe antiquum, ac uerum, ut ſi in aliquo ueteri concilio prolata fuit hiſtoria Sylueſtri, atq; ab uniuerſo concilio approbata, hoc tantæ autoritatis futurum ſit, ut omnem dubitationem tollat, penitusq; hiſtoriam ueram eſſe probet. Cui enim dubium eſt quin definitiones conciliorum ſuper fide catholica ſummæ ſint autoritatis? In cōcilio autem ſeptimo quod contra imaginum oppugnatores Conſtantino, & Irene Imperantibus celebratum eſt, Adrianus Pontifex protulit coram uniuerſo concilio teſtimonium ſuper imaginibus ex hiſtoria Sylueſtri, qui imagines Petri, & Pauli Conſtantino oſtendiſſet. Hoc autem cōcilium celebratum eſt ab hinc plus octingentis annis. Quis autem tantæ erit audaciæ qui autoritatem ſummi ac tam uetuſti Pontificis in concilio prolatam aſpernetur, eiq; ſomnia ac delyramēta ſui capitis opponat? Tria firmant corroborantq; eius hiſtoriç ueritatem: quòd uetuſta, quòd in cōcilio prolata, & geſtis concilii inſerta, quòd à ſummo ac ſancto Pontifice producta. Locus igitur ſic habet actione ſecunda literæ Adriani tralatç è Latino ſermone in Græcum, ut ſit clarius argumentum hæc non fuiſſe à Latinis iunioribus conficta. Ad Conſtantinū, & Irenē, quos Adrianus aſsimulat magno Cōſtantino, & Helenç matri. Multis omiſsis hçc pro re ex Grçco exemplari uetuſtiſsimo, quod erat in bibliotheca palatina:

τοῦτο δὲ ἐν πληροφορίᾳ καὶ πάσῃ βεβαιώσει ἴστω ἡ θεοπρόβλητος ἡμῶν βασιλεία, ὅτι τὸ μέγα ἔργον τοῦτο ἐπεχειρήσατε, εἰ τελειωθῇ διὰ τῆς μεσιτείας ὑμῶν καὶ ἀποκαταστάθῃ, ἀρχαία ὀρθοδοξία ἐν τοῖς μέρεσιν αὐτῆς καὶ σταθῶσιν αἱ σεβάσμιαι εἰκόνες ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῶν ἀποκαταστασίᾳ, μέτοχοι ἔχετε γενέσθαι τοῦ ἐν τῇ θείᾳ λήξει βασιλεύσαν, κυρίου Κωνσταντίνου, καὶ κυρίας ἑλένης τῶν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν βεβαιωσάντων, καὶ ὧδε πλέον τὴν ἁγίαν μητέρα ἡμῶν καὶ καθολικὴν ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν ὑψωσάντων,

καὶ

καὶ μετ' ἐκείνους τῶν ὀρθοδόξως ὑμῶν βεβασιλευκότων καὶ κρατησάντων
οὕτως ἀναδειχθῆναι, καὶ τὸ ὑμέτερον εὐσεβέστατον θεοδώρητον ὄνομα νέου Κων-
σταντίνου καὶ νέας Ἑλένης, ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ ἐπαινετῶς διαφημιζόμενον
δι' ὧν ἡ ἁγία καὶ καθολικὴ ἐκκλησία ἀνακαινίζεται, καὶ μάλιστα, ἐὰν τῆς
προπαράδωσις τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Πέτρου καὶ Παύλου
τῶν κορυφαίων τῶν ἀποστόλων, ἀπολαύσῃ, καὶ ἐναγκαλίσεται) καθὼς καὶ οἱ
ἐξ ἀρχῆς προσκυνησάμενοι ὑμῶν βασιλεῖς, καὶ ἐτίμησαν τὸν βικάριον αὐτοῦ,
καὶ ἠγάπησαν αὐτὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῶν, τὸ ὑμέτερον θεοδώρητον
κράτος, καὶ τιμήσει τὴν ἁγιωτάτην ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν τῶν κορυφαίων ἀ-
ποστόλων, οἷς ἐδόθη ἐξουσία παρ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ λόγου, λύειν τε καὶ δεσμεύειν
ἁμαρτίας ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ, αὐτοὶ ὑπερασπισταὶ γενήσονται) ὑμετέρου
κράτους, καὶ πάντα τὰ βάρβαρα ἔθνη, τοῖς ἴχνεσιν ὑμῶν ὑποταγήσονται, καὶ
ὅπου ἂν πορευθῆτε νικητὰς ὑμᾶς ἀναδείξουσιν, αὐτοὶ γὰρ οἱ κορυφαῖοι τῶν
ἀποστόλων οἱ τὴν καθολικὴν καὶ ὀρθόδοξον πίστιν ἀρξάμενοι ἐγγράφως ἐ-
θεσμοθέτησαν τὴν αὐτῶν πίστιν κρατεῖν πάντας τοὺς μετ' αὐτοὺς διαδόχους
μέλλοντας γίνεσθαι τῶν θρόνων αὐτῶν, καὶ ἐν αὐτοῖς διαμένειν ἕως τῆς συντελείας
καὶ οὕτως καὶ κρατεῖ ἡμετέρα ἐκκλησία καὶ τιμᾶ τοὺς ἁγίους χαρακτῆρας αὐτῶν.
ὅθεν καὶ ἕως σήμερον εἰσὶ περικεκοσμημέναι καὶ κεκαλλωπισμέναι ἐκκλησίαι
ἡμῶν ἐκ τῶν σεβασμίων εἰκόνων αὐτῶν, καθὼς καὶ ὁ μακαριώτατος πάπα Σύλ-
βεστρος μαρτυρεῖ ἐν ἀρχῇ τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν τῶν χριστιανῶν ὅταν ὁ ἐν τῇ θείᾳ
λήξει Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν πίστιν ἐπέστρεψεν, ἡμέρας γὰρ πα-
ρελθούσης, καὶ νυκτὸς ἤδη γενομένης ἐπέστρεψε σιωπὴν γενέσθαι, καὶ κοιμω-
μένου αὐτοῦ, εἰδοῦ παρέστησαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ὅ τε Πέτρος καὶ Παῦλος
λέγοντες, ἐπειδὴ ὦ βασιλεῦ νηπίων αἱματοθυσίαν γενέσθαι περὶ τοῦ νοσή-
ματος οὗ ἔχεις ἐξεβδελύξω, ἀπεστάλημεν παρὰ τοῦ Χριστοῦ δοῦναί σοι σωτηρίαν ἄκου-
σον τῆς νουθεσίας ἡμῶν, καὶ ποίησον ὅσα ἐντελλόμεθα, καὶ πέμψας μετακάλε-
σαι Σύλβεστρον τὸν ἐπίσκοπον τὸν ἐκφυγόντα ἐκ σοῦ δι' ὃν ἔχεις, διωγμὸν,
καὶ σήμερον ὄντα ἐν τῷ ὄρει, Σωρακτῇ κεκρυμμένον ἐν σπηλαίοις πετρῶν
μετὰ τοῦ κλήρου αὐτοῦ αὐτός σοι παρασκευάσει κολυμβήθραν εὐσεβείας,
ἐν ᾗ βαπτίσει σε, καὶ γενήσεται ἐν σοὶ ἴασις τῆς λέπρας, καὶ πάντων τῶν νο-
σημάτων σου καὶ τούτου τοῦ ἀγαθοῦ γενομένου εἰς σε, εὐθὺς ἐπιστρέψαι κατὰ
παντὸς τόπου τῶν ῥωμαίων, ἐκκλησίας ἀνακαινίζεσθαι, σὺ δὲ αὐτὸς καθαρὸς
πᾶσαν τὴν τῶν εἰδώλων λατρείαν ἀποθέμενος καὶ θεῷ μόνῳ τῷ ἀληθινῷ
προσκύνησον καὶ κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ πορεύου διεγερθεὶς δὲ ἐκ τοῦ ὕπνου
παραχρῆμα συνῆξε πάντας τοὺς τοῦ παλατίου αὐτοῦ, καὶ τὸν ὕπνον ἐξηγή-
σατο αὐτοῖς, καὶ ἀπέστειλεν ἐν τῷ ὄρει Σορακτῇ ἐν τῷ ὁ ἅγιος Σύλβεστρος
ἦν κεκρυμμένος μετὰ τοῦ κλήρου αὐτοῦ σχολάζων ἐν ἀναγνώσει τῶν βιβλίων,
καὶ ἰδὼν κυκλόθεν αὐτοῦ ἐπιστάντα στρατὸν καὶ ὑπολαβὼν ὅτι εἰς τὸ μαρ-
τύριον ζητεῖται, εἶπε τῷ κλήρῳ αὐτοῦ, ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος,
ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας, καὶ ἐξελθόντι ἐρρέθη αὐτῷ παρὰ τῶν στρατιω-

των

τῶν περὶ οὗ ζητεῖται καὶ ἐλθὼν πρὸς τὸν βασιλέα μετὰ τριῶν πρεσβυτέρων καὶ δύο διακόνων, καὶ ἰδὼν αὐτὸν, εἶπεν εἰρήνη σοι ὦ βασιλεῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ νίκη. ὁ οὖν βασιλεὺς ἱλαρῷ ὄμματι καὶ ἁπλῇ τῇ καρδίᾳ δεξάμενος τοὺς λόγους αὐτοῦ παντ' αὖ ὅσα, ἀπεκαλύφθησαν αὐτῷ ἐξηγήσατο τῷ ἁγίῳ Συλβέστρῳ. μετὰ οὖν τὴν ἐξήγησιν ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, οὓς εἶδεν Πέτρον καὶ Παῦλον ποῖοι θεοί εἰσιν. ὁ δὲ ἅγιος Συλβέστρος ἀποκριθεὶς εἶπεν. ὅτι μὲν θεοὶ οὐκ εἰσίν, δοῦλοι δὲ καὶ μαθηταὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τυγχάνουσιν, οὓς ἐξελέξατο εἰς τὸ ἐπιστρέψαι πάντα τὰ ἔθνη πιστεύειν εἰς αὐτόν. ὁ δὲ αὖθις πάλιν ἠρώτησεν εἰ ἄρα εἰσίν πώποτε αὐτῶν αἱ ἱστορίαι. τότε Συλβέστρος ἀποστείλας διάκονον ἐπέτρεψεν ἐνέγκαι τὰς τῶν ἁγίων ἀποστόλων εἰκόνας. ἃς ἰδὼν ὁ βασιλεὺς ἐκραύγασεν ὅτι εἰσὶν οὓς εἶδον ἐν ὁράματι, καὶ οὐκέτι δυναστεύω, γενέσθω κολυμβήθρα τῆς σωτηρίας μου, καὶ γενομένης ἐβαπτίσθη καὶ παραχρῆμα ἰάθη, καὶ ἀναμνησθεὶς οὗ ἔπαθεν ἀγαθοῦ ἀπάρξατο ποιεῖν ἐκκλησίας, ἀναστείλας ἐν αὐταῖς τὰς αὐτῶν σεβασμίας εἰκόνας εἰς σέβας καὶ ἀνάμνησιν τοῦ ἐνανθρωπήσαντος κυρίου ὑμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πάντων τῶν ἁγίων. ὥστε ἐπιστρέψαι πάντα τὸν χριστιανισμὸν εἰς φῶς καὶ ἀλήθειαν καὶ πόθον τοῦ θεϊκοῦ σεβάσματος, καὶ ἀπαλλαγῆναι πάντας ἐκ τῆς τῶν ἐθνῶν εἰδωλολατρείας, καὶ δαιμόνων πλάνης καθὼς εἶπεν ὁ Γρηγόριος διάδοχος τῶν ἀποστόλων, τοῦ πάντας ἀνθρώπους ἀγραμματίστους, καὶ μὴ δυναμένους ἀναγνῶναι, θεωρεῖν τὰς εὐαγγελικὰς ἱστορίας, καὶ δι' αὐτῶν ἀνάγεσθαι πρὸς δόξαν καὶ ἀνάμνησιν τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ κυρίου καὶ δεσπότου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Hæc habet exemplar peruetuſtum bibliothecæ palatinæ. Hic non modo de hiſtoria Syluestri certior fieri potes, peruetuſtam eam eſſe: ſed etiam cultum imaginum eſſe longe uetuſtiſsimum, quippe quę ante tēpora Conſtantini magni in eccleſiis haberentur, quibus homines pii ad memoriam earum rerum excitarentur, quas Chriſtus humana ſumpta figura uiſibiliter exercuiſſet. Sed noſtrum nunc eſt ſuper hiſtoriæ ueritate philoſophari quando tam uetuſta eſt. Græca quæ ſunt prolata ſic Latinè uertere licet. Hoc autem ad ſatiſfactionē & omnem corroborationem nouerit diuinum Imperiū ueſtrum, uos opus ingens aggreſſos eſſe, ſi uobis autoribus fuerit abſolutum reſtitutaq; fuerit religio catholica, atque

antiqua in partibus uestris, restitutæq; fuerint sacræ imagines in pristinum statum, consortes eritis felicitatis Constantini & Helenæ, qui fidem orthodoxam stabilierunt, multo autem magis sanctam matrem nostram catholicam Romanam ecclesiam prouexerũt. Ac post eos uobis pie succedentibus, atque Imperantibus uestrum piissimum nomen uocandum est noui Constantini, atque nouæ Helenæ nomine in uniuerso orbe terrarum laudabiliter celebratum, per quos sancta catholica ecclesia reuiuiscat, præsertim in orthodoxa fide, & ecclesia Petri, & Pauli summorum apostolorum gaudeat, & glorietur quemadmodum priores Imperatores ante uos honore affecerunt uicarium eius, eumq; toto corde amplexi sunt, uestra diuinitus uobis concessa potestas, atque honore affecerit sanctissimam Romanam ecclesiam supremorum apostolorum, quibus data est potestas ab ipso Dei uerbo soluẽdi, & ligandi peccata in cælo, & in terra, ipsi defensores erunt Imperii uestri, & omnes barbaras nationes pedibus uestris subiicient, & quocunq; perrexeritis uictores uos facient. Ipsi enim proceres apostolorum, qui catholicam & orthodoxam fidem constituerunt, scriptis fidem suam promulgauerunt, quã omnes successores retinerent qui in throno eorum sessuri essent, atque in his permanerent usque in finem. Atque ita retinet & obseruat nostra ecclesia, & honorat, ueneraturq; eorũ imagines. Quocirca etiam usq; in hodiernum diem adornantur, & illustrantur ecclesiæ eorum imaginibus, quemadmodum beatissimus Papa Syluester testatur in principio orthodoxæ nostræ fidei, cùm Constantinus diuino instinctu electus Imperator ad fidem conuersus est. Nam cùm die aba-

ctα,

cta, nox obumbraſſet, ſilentiumq́ toto palatio eſſet, ipſeq́ ſomno premeretur, ecce aſtiterunt ei ſancti apoſtoli Petrus, & Paulus dicẽtes, Quoniam execratus es, ò Imperator, puerorum ſanguinem effundere ob ægritudinem tuam, ecce miſsi ſumus à Chriſto, ut tibi reſtituamus ſanitatem. Audi igitur præceptum noſtrum, & fac quæ tibi iuſſerimus, mittensq́ accerſe Syluestrum Epiſcopum, qui fugiens perſecutionem tuam latitat in mõte Soracte in ſpeluncis cum clero ſuo. Ipſeq́ tibi parabit piſcinam pietatis, in qua baptizabit te, erisq́ ſanus à lepra, omnibusq́ morbis. Quod beneficium conſecutus, ſtatim præcipe in omni loco Romani Imperii, ut eccleſiæ reſtaurentur. Tu uerò purus, ac mundus, omnem idolorum cultum abiiciens, Deum ſolum, ac uerum adora, & ſecũdum uoluntatem eius incede. Experrectus autem Imperator conciliũ totius palatii indixit, eisq́ ſomnium indicauit, ſtatimq́ miſit ad montem Soractem, in quo ſanctus Syluester latitabat cum clero, uacans lectioni librorũ. Cumq́ uidiſſet circum ſe exercitum, ſuſpicatus ſe ad martyrium queri, dixit clero: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. Cui progreſſo dictum eſt à militibus quamobrem inquireretur. Cùm ad Imperatorẽ ueniſſet cum tribus preſbyteris, & duobus diaconibus, uidiſſetq́ Imperatorẽ, dixit: Pax tibi, & uictoria de cœlo Imperator. Imperator alacri uultu, ac ſyncero corde amplexatus ea quæ ab illo dicebantur, quæcunq́ eſſent ei reuelata expoſuit ſancto Syluestro. Quibus expoſitis, interrogauit eum Imperator Conſtantinus, quos uidiſſet Petrum, & Paulum quí nam Dii eſſent. Sanctus Syluester reſpõdit: Hi quidem Dii non ſunt, ſed ſerui, & diſcipuli domini no-

ſtri Ieſu Chriſti, quos elegit ad cõuertendas omnes nationes, ut credant in eum. Hoc audito Imperator rurſum rogauit eum, num haberentur uſquam de eis hiſtoriæ, aut notiones. Tunc Syluester, miſſo diacono, iuſsit afferri imagines ſanctorum apoſtolorum, quos Imperator conſpicatus exclamauit, hos eſſe quos oculis, aut uiſione conſpexiſſet. Nec amplius dubius ſum, ait: fiat piſcina ſalutis meæ, eaq́ facta baptizatus eſt, ſubitoq́ ſanatus. Memorq́ quod beneficium eſſet aſſecutus, cœpit inſtituere eccleſias, erigens in eis ſacras imagines ad honorem, & recordationem domini noſtri Ieſu Chriſti, qui humanitatem noſtram aſſumpſiſſet, omniumq́ ſanctorum, ut omnes conuertantur ad religionem Chriſtianam, ad lumen, & ueritatem, ac deſiderium diuinæ pietatis, omnesq́ diſcedant ob idolatria gentium, ac dæmonum erroribus quemadmodum dixit Grægorius ſucceſſor apoſtolorum omnes homines illiteratos, & qui non poſsint legere contemplentur euangelicas hiſtorias in pictura, ac per eas agantur ad gloriam, & recordationem incarnationis domini noſtri Ieſu Chriſti. Hæc à multis in eo concilio. Locus igitur clarus, præclara, & inſignis autoritas, quæ rabida ora, atque omnium cerberorum latratus ſubito compeſcat. Sunt enim cùm concilium illud celebratum eſt plus octingenti, aut circiter anni. Conſiderentur quęſo hæc à prudentibus, mecumq́ per omnes ætates decurrentes, rationes, argumẽtaq́ euoluant, quibus ueritas, quę ab improbis trahitur in tenebras, è manibus eorum erepta ad ſuum nitorem reſurgat. Tot annis antea celebris erat hiſtoria Syluestri, tempore Adriani Pontificis. Neq; enim ab illo potuit cõfingi, cùm in conſeſſu
tot

tot doctissimorum, sanctissimorumque uirorum prolata sit. Sin autem nulla ratione fieri potest, ut Adrianus eam confinxerit, non'ne putes ante eum, ut dixi, pluri-mis seculis celebrem fuisse? Neque enim sapiēs quisquam sibi persuaserit, summum Pontificem recētem fabulam in concilio prolaturum fuisse. Quòd si non erat tempestate Adriani noua, nuperque conficta historia Syluestri, Adrianus autem floruit post Constantinum quadringentos plus minus annos, non'ne putes ante annos eius Pōtificis eam celebrem, cognitamque à summis Romanis Pontificibus, si per ætates ascendas, attingere ad tempora Constantini? Ratio enim sic euoluitur. Sunt octingenti anni cum floruit Adrianus, huius Pontificis tempore, historia Syluestri & Constantini non erat recēs, ac noua. progrediebatur igitur supra annos Adriani: uerisimileque est non paucos annos, neque enim eam protulisset, nisi quid uetustatis habuisset. Probabile igitur est eam progredi usque in tempora Constantini. Minus etiam credibile proferendam à Pontifice in concilio fuisse, nisi pro comperto Romæ apud ipsos Pontifices, & in Romana ecclesia fuisset, rem ueram esse. Ac forsan extabant quod ipse Adrianus monuit clara, recentiaque monimenta baptismi Constantini, ecclesiarum ab eo conditarum, donati imperii, discessus ex urbe. Neque enim hæc sunt nostræ ætatis ut potuerint à recentioribus pontificibus confingi. Ac nisi autoritatem habuisset, qua ab omni suspicione falsitatis redimeretur, nunquam fuisset in concilio prolata. Ratio igitur clara super historiæ uetustate, quoniam proferebatur, celebrisque erat tempestate Adriani superare eam octingentos annos, atque idcirco summæ audaciæ homines appel-

landos, qui nõ erubeſcãt eam dicere fabuloſam. Ego quidem arbitror, qui omnes pontifices, qui Adrianum anteceſſerunt adeat, agniturum ad tempora Conſtantini hiſtoriam attingere. Quòd ſi hoc cõceſſo, quoniam uitari non poteſt, refugis ad aliam calumniam: ueram quidem eſſe hiſtoriam, ſed donationem nõ eſſe cum hiſtoria ſociatam: ſuper quo Laurentius imperite rhetoricatur, probatum eſt ſuperius nec ulla ratione negari poteſt, edictum donationis coniunctum eſſe cum confeſsione magni Conſtantini. Confeſsio autem refert totam hiſtoriam Syluestri, & Conſtantini. Si hiſtoria uera eſt, uera quoq; cõfeſsio, propterea quòd nõ eſt aliud confeſsio, quàm totius illius hiſtorię relatio, recenſente ſummo, ac ſancto imperatore, uelut Dauid prodigium mũdatæ lepræ. Hiſtoriam deſcribit, recenſetq; lepram, uiſos Apoſtolos, accitum Syluestrum, baptiſmũ, mundationem, pietatem à Conſtantino cõceptam, eccleſiarum ædificia: eadem ipſe imperator canit ore ſuo in confeſsione ſubiiciens hanc cauſam donati imperii, & quòd ex urbe ob eam cauſam cedere uoluerit, Chriſto, & Petro principatum Romani imperii relicturus. Quidquid igitur firmat, corroboratq; autoritatem hiſtorię Syluestri, & Conſtantini, conſtituit etiam cõfeſsionem atque edictum donationis. Quæ item apud Græcos habentur, ſimilia prorſus his, quæ retulit Adrianus de Syluestro, & Conſtantino, quanti roboris ſunt contra ueſaniam Laurentii, & eorum quibus eius maledicentia placuit? 55 Eſt apud priſcos cõſtantiſsima fama, Euſebium Cęſarienſem uoluminibus, quas Enneadas appellabat, complexum eſſe uitas eorum, qui Apoſtolis ubiq; terrarum uſque ad ſua tempora ſucceſſerunt: & quoniam

Sylue

Syluester ſucceſſor eſſet Petri, deſcripſit eius uitam, o-mnia complexus, quæ Romæ apud Latinos de Sylue-ſtro & Conſtantino circunferuntur. Percurre Vati-canam bibliothecam, uetuſtæ Lateranenſis bibliothecę theſaurum, hic perſpicuè noſces quæ de Syluestro, & Conſtantino feruntur, eſſe longe uetuſtiſsima, quorum uetuſtas facilè pudefaciat, ſi ſciret erubeſcere, gramma-ticum: eiusq́; irriſiones, ac blaſphemias, hominis deli-rantis, ac parum eruditi eſſe comprobet, cùm nebulo-nem, cùm furciferum uocat ſcriptorem illius hiſtoriæ, & edicti: cùm putat recẽtem aliquem, noſtriq́; ſeculi ho minem eam finxiſſe gloriatur, exultat impotenter. Scri-pta enim eſt ab Euſebio, illius temporis homine, tota hiſtoria, & cuncta quæ narrãtur accidiſſe Romæ de Syl-ueſtro, & Conſtantino, de lepra, lauacro. Qui illius hiſtoriæ autorem nebulonem appellauit, ignarus erat, quibus argumentis, quam priſca, ac ueneranda autori-tate teneretur: quorum, quàm doctorum atq; antiquo-rum hominum teſtimoniis comprobaretur. Si ueteres igitur ea prodiderunt de Syluestro, & Cõſtantino cum quibus iuncta eſt confeſsio, & donatio: Cur non magis antiquis aſſentiamur, eorumq́;, fidẽ, autoritatemq́; ſe-quamur, quàm arrogantis, ac temerarii imperitis argu-mentis moueamur? Sunt aliæ apud Græcos hiſtoriæ 56
de Syluestro, ac Conſtantino, de baptiſmo, de lepra ab-ſterſa, hęcq́; interiecta ſunt inter hiſtorias priſcorum ſan ctorum, ut eſt quam titulo deſcribentes, ſic præferunt, βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρός ἡμῶν συλβέστρου πάπα ῥώμης. Vita, ac mores patris noſtri Syluestri Papæ Romæ. Quæ hiſtoria complectitur omnia quæ de Syluestro ſu perius protulit Adrianus. Multaq́; pręterea quę legun-

tur

tur apud Latinos: ac præter alia est, quam persecutionē imperatore Cōstantino, qui nuper suffectus in imperio esset, exercent: atq; idolorum statuarumq; cultū ubiq; ingerente: Syluestrum, qui insaniæ cedendum arbitraretur, ad Soracten montem confugisse: sed Deum uolentem aliquem uexationū finem Christianis esse, ulcere pessimo Imperatorem percussisse à pedibus ad caput, totumq; corpus fœda contagione fuisse maculatū, cui nullis remediis, neq; medici occurrere possent, neq; uenefici, aut excantatores ullam possent opem afferre, etiam ex Perside Magis accersitis. Itaq; salute desperata, sacerdotes piscinam cruoris infantiū persuasisse: sed Imperatorem facinus execratū, protinus in regiam iter auertisse. Reliquaq; quæ superius proposuit Adrianus. Atque inter alia est Imperatorem rogasse Syluestrum εἴ τινες ὑμῖν θεοὶ πέτρος καὶ παῦλος θρησκεύεται. Num nobis ulli Dii colantur nuncupati Petrus, & Paulus, Respondisse Syluestrum, Vnum singularem Deum colere Christianos, qui cœlum, & terram creauerit: hos autē non Deos esse. οὓς δὲ αὐτὸς ὠνόμασας, οὐ θεοί, ὑπηρέται δὲ θεοῦ καὶ διάκονοι, οἳ πανταχοῦ τὸ τοῦ χριστοῦ κατήγγειλαν ὄνομα, καὶ τέλος ὑπὲρ ἐκείνου τεθνήκασι τοῦ ἐξαρίστου Νέρωνος ἀνελόντος, καὶ ἄμφω διὰ σωτήριον κήρυγμα. Quos autem ipse nominasti Deos, non Dii, sed ministri Dei sunt: qui per uniuersum terrarum orbem, nomen Christi promulgauerūt, demumq; pro eo à scelerato Nerone interfecti sunt, uterq; ob illam salutarē prædicationem. Quod historia hæc, ut ipse loquar de prædicatione magnorum Apostolorum refert: audi ut Lactantius ei consentanee scribat, ut historiæ ueritatem, ac uetustatē agnoscas. Quæ Petrus, inquit, & Paulus Romæ prædicauerunt, & ea prædicatio in memoriam scripta

pta permansit: in qua cùm multa alia mira, tum etiam hoc futurum esse dixerunt. Hæc de illa prædicatione Lactantius libro quarto scribens quemadmodum historia eos à Nerone interfectos fuisse. Ex hac historia quoque reiicitur, dissoluitur calumnia Laurentii super edicto donationis, cùm in principio imperator sanciendo diceret: Iustum iudicauimus cum omnibus proceribus, & satrapis nostris. Quærit Laurentius, qui proceres, qui satrapę. in senatu etiam asserit neminem eo tempore fuisse Christianum, at historia demonstrat quicquid actum esset à Constãtino pro religione Christiana, actũ esse, præsente, & assentiente senatu. Proposita enim dissertatione super religione inter Christianos, & Iudæos ἀυτὸς τε ὁ εὐσεβὴς πρῶτ' κάθηται Κωνσταντῖνος καὶ τῆς συγκλήτου τὸ ἔνδοξον. Consedit ipse pius imperator, ac maiestas totius Senatus: & cùm decerneretur de his, qui uicissent ταῦτα τοῦ βασιλέως εἰπόντος, καὶ τῆς συγκλήτου καταψηφισαμένης. His dictis ab Imperatore, & à Senatu decretis, Iudæi exorsi sunt differere. Cum his igitur omnibus iustũ iudicauit imperiũ sacrare. Et cũ Iudęi nihil amplius haberent quod opponerent, proposito à Syluestro de Trinitate exemplo, de purpura ἐπεκρότησιν ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ σύγκλητος. App~~ellaue~~runt his Imperator, & Senatus. Itemq; lause
cùm Iudæi obiicerent contra exemplum ἀντιφθεγμένου δὲ πρὸς ταῦτα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν συγκλητικῶν. Cùm ad hęc reclamarent Imperator, & Senatores. Ad postremum cùm dissertatio ad finem deuenisset, deiectis, ac profligatis Iudæis ὁ μὲν κρατῶν καὶ τὸ ἀκροατήριον ἅπαν ἐπεκρότησεν καὶ ἀπευφήμησαν. Imperator, & uniuersum auditoriũ applauserunt, & laudibus prosecuti sunt. Vides igitur quorum in conspectu prodigium mundatæ leprę, disceptatio

tio de Trinitate, ac religione facta sit. Hi sunt proceres, hi Satrapæ, quibus astantibus, & approbãtibus sicut de Trinitate, sanctisq; mysteriis actum, & conclusum fuerat, sic imperium est sacratum. Mirabile quoq; argumentum suggerit historia contra uesaniam Laurentii, qui non putat in senatu, ullos fuisse Christianos, cũ imperium sacratũ est. Editis enim miraculis coram Imperatore, & Senatu, absolutis rationibus de Trinitate, ac religione Christiana, reiectis Iudæis, nonnullisq; ex his ad Christianam religionem conuersis, historia refert, βαπτίζει πρῶτον μὲν τὴν βασίλισσαν, ἐπὶ δὲ ταύτῃ καὶ πλῆθος ῥωμαίων οὐκ εὐαρίθμητον. Baptizat Syluester primum quidem ipsum Imperatorem, tum multitudinem Romanorũ non exiguam. Quoniã igitur hæc historia uetusta est, est enim quam protulit in cõcilio coram imperatoribus Adrianus, certè quæ prodidit, pro ueris habẽda sunt, multoq; magis horum uetustas colenda, & amplexanda est, etiã si in ea quædam nimis dura uiderentur, quàm recentis hominis audiendæ contra eam uanissimæ rhetoricationes. Vt igitur inspectante senatu, & omni Romana plebe, tot miracula edita sunt à Syluestro non solum lepra mundata, sed alia etiam quæ retulit historia, sic commotus ad hæc Imperator, & senatus cum omni populo imperium religioni sacrauerunt, seq; Christo, & Petro penitus dediderũt. Nec in iniuria Imperator, & Senatus, omnisq; Romana plebs exarserũt accensi pietate incredibili feruore concepto, ut qui inaudita prodigia uiderunt, qualia ferè Hebræi tempestate Pharaonis, qualia uisa sunt Apostolis, omnibusq; Iudæis Christo cum hominibus uersante. Audite igitur pietatem Imperatoris, ac Senatus, audite confessionem quæ sequitur, annexaq;

nexaq́ est cum historia, his scilicet quæ retulit historia accidisse inter Syluestrum, & Constantinum præsente Senatu.

Confeßio, cum edicto Constantini ex peruetustis, ac plurimis Græcorum exemplaribus, quæ nullis propè in bibliothecis non reperiuntur.

Præponitur primùm à Græcis titulus totius argumēti.

ΔΟΓΜΑ ΒΑΣΙΛΙΚῸΝ ΓΡΑΦῈΝ, ΠΡΑΧΘῈΝ, καὶ δοθὲν, τῇ ἱερᾷ καὶ ἁγίᾳ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ῥώμης, παρὰ τοῦ μακαρίου Κωνσταντίνου τοῦ ἐν βασιλεῦσι πρώτου χριστιανοῦ.

Decretum inquit imperiale, scriptum, actum, cōcessum sacrosanctæ, & catholicæ, apostolicæq́ ecclesiæ Romanæ à beato Constantino, qui primus omnium imperatorum fuit Christianus. Hæc prefatio decreti, & confessionis. Extant quidem hæc in antiquis Latinis exemplaribus, eaq́ huc Latinè proferri poterāt, sed placuit proponere Græcè quò maior fides his haberetur, cùm perspicuū extiterit, non Latinis modò, sed ipsis etiam priscis Græcis hæc habita pro ueris, ac sacrosanctis, quippe cunctis in ecclesiis, uenerantur, colunt, pieq́ ac reuerenter lectitant.

Ἐν τῷ ὀνόματι τῆς ἁγίας καὶ ἀδιαιρέτου τριάδος, τοῦ πατρὸς δηλαδὴ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος βασιλεὺς Καῖσαρ Φλάβιος Κωνσταντῖνος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ ἑνὶ τῆς αὐτῆς ἁγίας τριάδος σωτῆρι δεσπότῃ καὶ θεῷ ἡμῶν, πιστὸς, πρᾶος, εὐεργέτης, ἀλαμανικὸς, γοτθικὸς, σαρματικὸς, γερμανικὸς, βριταννικὸς, οὐννικὸς, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς, νικητὴς, θριαμβευτὴς, ἀειαύγουστος, τῷ ἁγιωτάτῳ, καὶ μακαριωτάτῳ πατρὶ πατέρων Συλβέστρῳ ἐπισκόπῳ καὶ πάπα τῆς μεγάλης πόλεως ῥώμης, καὶ πᾶσι τοῖς αὐτοῦ διαδόχοις ἀρχιερεῦσι τοῖς ἐν τῇ καθέδρᾳ τοῦ μακαρίου πέτρου μέχρι τῆς τοῦ αἰῶνος συντελείας καθεδουμένοις, ἔτι τε πᾶσι τοῖς αἰδεσιμωτάτοις καὶ θεοσεβέσι καθολικοῖς ἐπισκόποις τοῖς ταύτῃ τῇ ἱερᾷ καὶ ἁγίᾳ ῥωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ διὰ ταύτης τῆς ἡμετέρας βασιλικῆς καταστάσεως ὑποκειμένοις, χάρις, εἰρήνη, ἀγάπη, εὐφροσύνη, μεγαλοψυχία, ἔλεος, παρὰ τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ καὶ πατρὸς καὶ Ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, μετὰ πάντων ὑμῶν. τὰ ὑπὸ

τοῦ λυτρωτοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. ὅς ἐστιν υἱὸς τοῦ ὑψίστου πατρὸς διὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων αὐτοῦ Πέτρου καὶ Παύλου, μεσιτεύοντος τοῦ πατρὸς ἡμῶν Συλβέστρου τοῦ ἄκρου ἀρχιερέως, καὶ καθολικοῦ πάπα παραδόξως περὶ ἡμᾶς οἰκτιρμοῖς ἐκείνου γενόμενα. ἀριδήλῳ διηγήσει διὰ τῆς βασιλικῆς ταύτης ἡμετέρας γραφῆς τῆς καθεξῆς ἅπασιν, ἐσπουδάσαμεν παραδοῦναι πρὸς ἐπίγνωσιν πάντων τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ λαῶν τῆς πραότητος ἡμῶν ἐπιφανείας ἔνδοθεν καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς καρδίας προϊούσῃ ὁμολογίᾳ πρῶτον μὲν, τὴν ἡμετέραν πίστιν προενεγκούσης, ἣν ὑπὸ τοῦ προειρημένου μακαριωτάτου πατρὸς καὶ εὐχέτου ἡμῶν Συλβέστρου τοῦ καθολικοῦ ἱεράρχου δεδιδάγμεθα πρὸς οἰκοδομὴν τῆς διανοίας ἡμῶν πάντων, ἔπειτα καὶ τὸν ἐφ' ἡμᾶς ἐκχυθέντα τοῦ θεοῦ ἔλεον, πᾶσι διαγγελούσης. εἰδέναι γὰρ ἡμᾶς πάντας βουλόμεθα καθὼς διὰ τῆς προλαβούσης ἱερᾶς ἡμῶν πραγματικῆς διατάξεως ἡμῖν ἐδηλώσαμεν. ἡμᾶς τῆς τῶν εἰδώλων λατρείας τῶν ἀφώνων καὶ κωφῶν καὶ χειροποιήτων τῶν διαβολικῶν τε συνθηκῶν, καὶ πάσης τῆς τοῦ σατανᾶ πομπῆς ἀποπηδήσαντας καὶ πρὸς τὴν ἀκεραίαν τῶν χριστιανῶν πίστιν ἣ φῶς ἀληθινόν ἐστι καὶ ζωὴ αἰώνιος μετελθόντας καθὼς ἡμᾶς αὐτὸς ὁ ὑψωποιὸς καὶ ἄκρος πατὴρ ἡμῶν, καὶ διδάσκαλος ἡμέτερος Συλβέστρος ἐνουθέτησεν εἰς θεὸν πατέρα παντοδύναμον ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων καὶ εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ τὸν κύριον ἡμῶν, δι' οὗ τὰ πάντα δεδημιούργηται καὶ εἰς πνεῦμα ἅγιον τὸ κύριον, καὶ ζωοποιὸν πάσης τῆς κτίσεως παραγγείλας πιστεύειν, ἡμεῖς τὸν πατέρα τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα οὕτως ὁμολογοῦμεν, ὡς ἐν τελείᾳ τριάδι καὶ πλήρωμα θεότητος εἶναι καὶ μονάδα δυνάμεως θεός ὁ πατὴρ θεός ὁ υἱὸς, θεός τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ οἱ τρεῖς ἕν εἰσὶ, τρεῖς τοίνυν αἱ μορφαὶ, ἀλλὰ μία ἡ δύναμις, συντελεθησῶν τοίνυν τῶν οὐρανίων δυνάμεων, καὶ πασῶν τῶν γηίνων ὑλῶν φιλανθρώπῳ νεύματι τῆς αὐτοῦ σοφίας, πρῶτον ἐκ τοῦ τῆς γῆς χοὸς ἄνθρωπον πλάσας κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἑαυτοῦ, ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦτον ἔθετο τῆς τρυφῆς, ᾧ φθονήσας ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖος ἐχθρὸς καὶ διάβολος τῇ πικροτάτῃ γεύσει τοῦ ἀπειρημένου ξύλου, ἐξόριστον τῆς εὐφροσύνης ἐκείνης πεποίηκεν. ἐκεῖνον τε ἐξώσας, οὐ παύεται τοῖς ἑαυτοῦ δηλητηριώδεσι βέλεσι πολυτρόπως τοὺς ἄλλους κατατοξεύων ἵνα ἐφελκύσας τῆς τῆς ἀληθείας ὁδοῦ τὸ ἀνθρώπινον γένος, τῇ τῶν εἰδώλων λατρείας τουτέστι τῇ τῆς κτίσεως, ἀλλ' οὐ τῇ τοῦ κτίστου δουλεύειν ἀναπείσειε πάντας. ὅπως οὓς οἷός τ' ἐγένετο ταῖς ἑαυτοῦ μηχαναῖς συμποδίσας, τούτοις τῇ αἰωνίᾳ παραδῷ βασανισθησομένους κολάσει. ἀλλ' ὁ θεὸς τοῦ ἰδίου πλάσματος οἶκτον λαβὼν, ἀποστείλας τοὺς ἁγίους αὐτοῦ προφήτας. καὶ διὰ τούτων τὸ τῆς ζωῆς φῶς τὴν παρουσίαν δηλαδὴ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κυρίου δὲ ἡμῶν καὶ σωτῆρος καὶ θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καταγγείλας. ὕστερον ἀπέστειλε καὶ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν καὶ λόγον τῆς σοφίας. ὃς κατελθὼν ἐκ τῶν οὐρανῶν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν. καὶ γεννηθεὶς ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ μαρίας τῆς παρθένου λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνω-

σιν ἐν ἡμῖν οὐκ ἀποβαλὼν ὅπερ ἦν, ἀλλ' ἀρξάμενος εἶναι ὅπερ οὐκ ἦν. θεός τέλειος ὡς θεός θαύματα ἐπιτελῶν. καὶ ὡς ἄνθρωπος ἀνθρώπινα πάθη φέρων, οὕτω τὸν λόγον, ἄνθρωπον καὶ θεὸν λόγον, ἄνθρωπον καὶ θεὸν λόγον νοοῦμεν ταῖς διδασκαλίαις τοῦ ἡμετέρου πατρός Συλβέστρου, τοῦ ἄκρου ἀρχιερέως, ὥστε θεόν ἀληθῆ, καὶ ἄνθρωπον ἀληθῆ τὸν αὐτὸν ὑπάρξαι, καὶ μηδαμῶς ἀμφιβάλλειν. προελόμενος τοίνυν δώδεκα ἀποστόλους, τούτων τε καὶ ἀναριθμήτων λαῶν ἔμπροσθεν, ὑπερφυέσι θαύμασιν ἔλαμψεν. ὁμολογοῦμεν αὐτὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστὸν ἀποπληρῶσαι τοὺς νόμους, καὶ τοὺς προφήτας, παθεῖν καὶ σταυρωθῆναι κατὰ τὰς γραφάς, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐκ τῶν νεκρῶν ἀναστῆναι, ἀναληφθῆναι εἰς τοὺς οὐρανούς, καθῆσθαι ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρός, ἐκεῖθεν ἥξοντα κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. αὕτη ἐστὶν ἡ ἡμετέρα ὀρθόδοξος πίστις παρὰ τοῦ μακαριωτάτου πατρός ἡμῶν Συλβέστρου ἡμῖν προενεχθεῖσα. νουθετοῦμεν τοίνυν πάντα λαόν, καὶ τὰ διάφορα τῶν ἐθνῶν γένη, ταύτην τὴν πίστιν κατέχειν, κηρύττειν. καὶ ἐν τῷ τῆς ἁγίας τριάδος ὀνόματι τυγχάνειν τῆς τοῦ βαπτίσματος χάριτος. καὶ τὸν κύριον ἡμῶν καὶ σωτῆρα Ἰησοῦν χριστόν, τὸν μετὰ τοῦ πατρός, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἰς ἀπείρους αἰῶνας βασιλεύοντα, προσκυνεῖν εὐλαβεῖ καρδίᾳ, ὃν ὁ μακαριώτατος πατὴρ ἡμῶν Σύλβεστρος ὁ καθολικὸς ἱεράρχης, κηρύττει. αὐτὸς γὰρ ὁ κύριος ἡμῶν, ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν ἐλεήσας, ἀπέστειλε τοὺς ἁγίους αὐτοῦ ἀποστόλους, ἐπισκεψάμενος ἡμᾶς καὶ τῷ φωτὶ τῆς αὐτοῦ λαμπρότητος, ἡμᾶς περιήστραψε καὶ τοῦ σκότους ἐφελκύσας πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν με μετελθεῖν κατηξίωσεν. ἐπὶ γὰρ ἰσχυρὸν αἶσχος λέπραν ἐπεπήδησεν, ὅλῃ τῇ τοῦ σώματός μου σαρκὶ πολλῶν τε ἰατρῶν ἐπιμέλειά μοι προσήγετο. καὶ τούτων οὐδενὸς σπουδῇ τυχεῖν ὑγείας οἷός τε ἐγενόμην. ἐπὶ τούτοις, προσῆλθόν μοι καὶ ἱερεῖς τοῦ καπιτωλίου, δεῖν λέγοντες δεξαμενὴν ἐν τῷ καπιτωλίῳ γενέσθαι, καὶ ταύτην ἀθῴου αἵματος καὶ θερμοῦ πληρωθῆναι, ἐκεῖ τε λουσάμενος, οὕτω καθάρσεως δυνηθῆναι τυχεῖν. κατὰ τὰς ὑποθήκας τοίνυν αὐτῶν, πολλῶν νηπίων ἀκάκων συναθροισθέντων καὶ βουλομένων τῶν ἀσεβῶν καὶ ἱεροσύλων ἱερέων αὐτοὺς ἀποσφάττειν, καὶ τοῦ ἐκείνων αἵματος πληροῦν τὴν δεξαμενὴν τοῖς δάκρυσι τῶν μητέρων ἐκείνων ἡ ἡμετέρα προσέχουσα γαληνότης, παραυτίκα τὸ ἀθέμιτον ἔφριξα, ἐκείνας τε ἐλεήσας, ταῖς μητράσιν ἀποτάξαμεν ἀποδοθῆναι τὰ τέκνα ὀχήματά τε δοὺς καὶ δῶρα προσπαρασχόμενος, χαιρούσας εἰς τὰ ἴδια ἀπεπέμψαμεν. ταύτης τῆς ἡμέρας παρελθούσης καὶ νυκτερινῆς ἡσυχίας ἡμῖν ἐπιγενομένης, καὶ πρὸς ὕπνου εὐκαιρίας ἐπελθούσης, παρέστησαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος, ἐμοὶ λέγοντες ἐπεὶ ταῖς ἁμαρτίαις οὐ συνεχώρησας προελθεῖν, καὶ τὴν ἔκχυσιν ἐβδελύξω τῶν ἀθέων αἱμάτων, παρὰ χριστοῦ τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ ἡμῶν ἀπεστάλημεν δώσοντές σοι βουλὴν καθ' ἣν τὴν ὑγίειαν ἐπαναλήψῃ. ἄκουσον τοίνυν τῆς ἡμετέρας παραγγελίας, καὶ ποίησον ὅσα σοι ὑποτιθέμεθα. ὁ τῆς πόλεως ταύτης ἐπίσκοπος Σύλβεστρος, τοὺς σοὺς διωγμοὺς φεύγων ἐν ταῖς ὀπαῖς τῶν πετρῶν μετὰ τῶν ἰδίων κρύπτεται κληρικῶν.

ἐν τῷ ὄρει σωράκτι. ὅνπερ πρὸς ἑαυτὸν μετακαλεσάμενος, ὑποδέξαντος ἐκείνου μαθήσει τὴν ἀληθῆ τῆς εὐσεβείας δεξαμένην ἐν ᾗ τρίτον σοῦ βαπτισθέντος, πᾶσα ἡ τῆς λέπρας ἰσχὺς κατάλειψε. οὗ γενομένου ταύτην ἀμοιβὴν ἀντιμέτρησον τῷ σωτῆρι σου. ὥστε τοῖς προστάγμασι τὰς ἐν τῇ οἰκουμένῃ πάσας ἐκκλησίας ἀνακαινίζεσθαι. καὶ σὺ δὲ σαυτὸν ἐν τούτῳ τῷ μέρει καθάρειον ἵνα πᾶσαν δεισιδαιμονίαν εἰδώλων καταλείπων, τὸν μόνον ζῶντα καὶ θεὸν ἀληθινὸν ὃς μόνος ἐστὶ θεὸς ἀληθὴς, σέβεις καὶ προσκυνεῖς καὶ τὴν ἐκείνου πληροῖς θέλησιν. ἀφυπνισθεὶς τοίνυν ἐπὶ τὰ διατεταγμένα παρὰ τῶν ἀποστόλων διεπραξάμην. προσκαλεσάμενός τε τὸν ἐξαίρετον καὶ μεγαλοπρεπῆ πατέρα τὸν καθολικὸν πάπαν τὸν ἡμᾶς φωτίσαντα Σύλβεστρον, πάντας αὐτῷ τοὺς παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐντεταλμένους μοι λόγους ἐδήλωσα, ἀνεζητήσαμέν τε παρ' αὐτοῦ οἵτινες εἶεν θεοὶ Πέτρος καὶ Παῦλος καλούμενοι. ἔφασκέ τε ἐκεῖνος, οὐκ ἀληθῶς θεοὺς τούτους λέγεσθαι: ἀποστόλους δὲ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι διισχυρίζετο. πάλιν ἠρξάμην ἐρωτᾶν τὸν μακαριώτατον πάπαν, εἴτινες φανεραὶ τούτων τῶν ἀποστόλων εἶεν εἰκόνες ἵν' ἐκ τῆς γραφῆς γοῦν δυνηθείημεν διαγνῶναι εἰ δυνατὸν ἐκείνους εἶναι, οὓς παρὰ τῆς ἀποκαλύψεως δεδιδάγμεθα. τότ' ἐκεῖνος ὁ πάσης αἰδοῦς ἄξιος πατὴρ τὰς τῶν θείων τούτων ἀποστόλων εἰκόνας, ἐλεχθῆναι διὰ τοῦ ἰδίου διακόνου ἐπέταξεν. ἃς προσιδὼν, καὶ τὰς ὄψεις ἐκείνων οὓς ὄναρ ἑωράκειν ἐν ταῖς εἰκόσι καταμαθὼν, μεγάλῃ φωνῇ τῶν ἐμῶν σατραπῶν ἔμπροσθεν, ὡμολόγησα, τούτους ἐκείνους εἶναι, τοὺς ἐν τοῖς ὕπνοις ὀφθέντας μοι. πρὸς ταῦτα ὁ μακαριώτατος οὗτος πατὴρ ἡμῶν Σύλβεστρος ὁ τῆς πόλεως ῥώμης ἐπίσκοπος, χρόνον ἡμῖν ὥρισε μετανοίας, ἐν ἑνὶ σάκκῳ ἔνδον τοῦ ἡμετέρου τῆς λιτερανῆς παλατίου: ἵνα πάντα τὰ ὑφ' ἡμῶν ἀνοσίως διαπραχθέντα καὶ ἀδίκως διῳκημένα, νηστείαις, ἀγρυπνίαις, δάκρυσι, καὶ προσευχαῖς, παρὰ τῷ δεσπότῃ θεῷ καὶ σωτῆρι ἡμῶν ἐξιλεωσώμεθα. εἶτα κληρικῶν ἐπιθέντων μοι τὰς χεῖρας μέχρι καὶ τοῦ ἀρχιερέως αὐτοῦ ἀφικόμην, αὐτόθι τε ἀπεταξάμενος ταῖς τοῦ σατανᾶ πομπαῖς, καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ πᾶσι τοῖς χειροποιήτοις εἰδώλοις: πιστεύειν εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων, καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν κύριον ἡμῶν, τὸν γεννηθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ μαρίας τῆς παρθένου. ἑκουσίᾳ γνώμῃ παντὸς ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ ὡμολόγησα. εὐλογηθείσης δὲ τῆς κολυμβήθρας, ἐκεῖ με τριτῇ καταδύσει τὸ σωτηριῶδες ὕδωρ ἐκάθηρεν. ἐν δὲ τῷ κόλπῳ τῆς κολυμβήθρας τεθεὶς, χεῖρα ἁψαμένην μου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, τοῖς ἰδίοις εἶδον ὀφθαλμοῖς: ὑφ' ἧς καθαρὸς ἀναστὰς, παντὸς τοῦ ἀπὸ τῆς λέπρας αἴσχους ἐμαυτὸν ἔγνων κεκαθαρμένον. ἐκκομισθέντα με δὲ τῆς σεπτῆς κολυμβήθρας, λευκοῖς ἱματίοις ἐνέδυσαν. τήν τε ἑπτάμορφον τοῦ ἁγίου πνεύματος σφραγίδα παρέσχετο τῇ τοῦ μακαρίου χρίσματος ἀλοιφῇ. καὶ τὸ σημεῖον τοῦ ἁγίου σταυροῦ, τῷ ἐμῷ μετώπῳ ἐχάραξεν εἰπὼν, σφραγίζει σε

ὁ θεὸς τῇ τῆς πίστεως αὐτοῦ σφραγῖδι. εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὥστε ὁ κλῆρος ἀπεκρίνατο ἀμήν. καὶ προσέθηκεν ὁ ἀρχιερεὺς εἰρήνη σοι. τῇ τρίτῃ τοίνυν ἡμέρᾳ μετὰ τὸ λαβεῖν τὸ μυστήριον τοῦ θείου βαπτίσματος, καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς λέπρας θεραπείαν τοῦ ἐμοῦ σώματος, ἐπέγνων μὴ εἶναι θεὸν ἕτερον πλὴν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὃν ὁ μακαριώτατος πάπας σύλβεστρος κηρύττει, τριάδα ἐν μονάδι, μονάδα ἐν τριάδι. πάντες γὰρ οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν οὓς ἄνωθεν ἔσεβον, δαιμόνια, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων σαφῶς ἀποδείκνυνται. πρὸς τούτοις πόσην ἐξουσίαν αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν, τῷ ἰδίῳ ἀποστόλῳ τῷ μακαρίῳ πέτρῳ παρέσχετο ἔν τε τῷ οὐρανῷ, κἀν τῇ γῇ, σαφῶς ἡμῖν αὐτὸς ὁ τίμιος πατὴρ ἐξέθετο: ὅτε ἐκεῖνον πιστὸν εὑρὼν ἐν τῇ ἐρωτήσει εἶπε σύ εἶ πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου, οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. κατανοήσατε δυνάσται, καὶ τοῖς ὠσὶ τῆς καρδίας προσέχετε, τί ὁ ἀγαθὸς διδάσκαλος καὶ δεσπότης τῷ ἰδίῳ μαθητῇ συνῆψεν εἰπὼν, καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὃ ἐὰν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. παράδοξος λόγος καὶ ἔνδοξος, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς δεσμεῖν τι καὶ λύειν, κἀν τοῖς οὐρανοῖς δεδεμένον εἶναι λελυμένον. ταῦτα τοίνυν τοῦ μακαρίου συλβέστρου διδάσκοντος γνοὺς, καὶ ταῖς εὐεργεσίαις αὐτοῦ τοῦ μακαρίου πέτρου ἀκεραιότατα τῆς ὑγίας αἰσθόμενος ἐπανελθούσης τῷ σώματι, δέον ἐκρίναμεν σὺν πᾶσι τοῖς ἡμετέροις σατράπαις.

ἀντισχύσουσιν

LAtine ſic ſonant: In nomine ſanctę, & indiuiduę Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Imperator Cæſar Flauius Conſtantinus in Chriſto Ieſu uno ipſius ſanctæ Trinitatis, ſeruatore domino, & Deo noſtro. Fidelis, trãquillus, beneficus, Alemanicus, Gotthicus, Sarmaticus, Germanicus, Britannicus, Vnnicus, pius, felix, uictor, triumphator, ſemper Auguſtus, ſanctiſsimo ac beatiſsimo patri patrum, Syluestro epiſcopo, & Papæ magnæ urbis Romæ, & omnibus eius ſucceſſoribus ſummis pontificibus, qui in cathedra beati Petri uſque ad mundi conſumationem ſeſſuri ſunt, omnibusq; uenerãdiſsimis, ac piis catholicis epiſcopis, qui huic ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ per hanc imperialem noſtram conſtitutionem ſubiecti ſunt, gratia, pax, dilectio, alacritas, propitiatio, miſericordia ab omnipotenti Deo, & Patre,

Patre, & Iesu Christo filio eius & Spiritu sancto, cum omnibus nobis. Quæ à redemptore, & seruatore nostro domino Iesu Christo, qui est filius altissimi patris, per sanctos Apostolos suos Petrum, & Paulum, mediatore patre nostro Syluestro summo pontifice, & uniuersali Papa prodigiose erga nos ex misericordia eius gesta sunt, clara enarratione per Imperialem hanc nostram scriptionem omni posteritati studuimus tradere, ad cognitionem, & scientiam omnium toto terrarum orbe populorum, penitus ab intimo corde progrediente nostræ claritatis, ac mansuetudinis confessione. Primum quidem nostram fidem efferimus, ac prędicamus, quam à supradicto beatissimo patre, & intercessore nostro Syluestro, uniuersali antistite edocti sumus ad ædificationem mentis omnium nostrum. Et in effusam super nos misericordiam Dei enuntiamus. Scire enim uos omnes uolumus, quemadmodum sacra nostra superius pragmatica institutione uobis declarauimus, Hos à cultu idolorum mutorum, & surdorũ, & manufactorum, nempe diabolicarum compositionum, & ab omni pompa satanę digressos, & ad puram Christianorum fidem, quę uera est, & uita ęterna, progressos: quemadmodum nos ipse mirificus, & supremus pater noster, & præceptor Syluester instruxit in Deum patrem omnipotentem, factorem cœli, & terrę uisibilium omnium, & inuisibilium, & in Iesum Christum filium eius unigenitum dominum nostrum per quem omnia facta sunt, & in spiritum sanctum dominum, & uiuificatorem omnis creaturę docens credere, patrem filium, & spiritum sanctum sic confiteri, ut in Trinitate perfecta & plenitudo diuinitatis sit, & unitas potestatis. Deus pater, Deus filius,

Deus

Deus ſpiritus ſanctus, & hi tres unum ſunt. Tres igitur perſonæ ſed una poteſtas. Perfectis igitur cœleſtibus uirtutibus, & omnibus terreſtribus materiis benigno ſapientiæ ſuæ nutu, cùm primùm hominem ex terreſtri limo finxiſſet ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, hunc in paradiſo delitiarum poſuit: cui cùm ſerpens antiquus hoſtis diabolus inuidiſſet amariſsimo guſtu uetiti ligni exulem ab illa felici uita egit. Illoq́ꝫ expulſo, non omittit letalibus ſagittis, diuerſis modis alios iaculari, ut deducat à uia ueritatis humanum genus, & idolorum cultui, nempe creaturæ, non creatori ſeruire perſuadeat omnibus: ut quos poſsit, ſuis artificiis irretitos æternis ſuppliciis tradat excruciandos. At Deus erga ſuum opificium miſericordia commotus, miſsis ſanctis prophetis, & per hos lumen uitæ, nempe filium ſuum dominum noſtrum ſeruatorem, & Deum Ieſum Chriſtum annuntians, poſtea miſit etiam ipſum unigenitum ſuum filium uerbum ſapientię. Qui deſcendens de cœlo propter noſtram ſalutem, conceptusq́ꝫ ex Spiritu ſancto, & ex Maria uirgine, uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, non amittens quod erat, ſed incipiens eſſe quod non erat. Deus perfectus, ut Deus miracula faciens, ut homo paſsiones humanas perferens. Sic uerbum hominem, & Deum uerbum, hominem, & Deum uerbum ſentimus documentis patris noſtri Syluestri ſummi pontificis, ut Deus uerus, & homo uerus idem exiſtat, nulloq́ꝫ modo dubitetur. Electis igitur duodecim Apoſtolis in eorum conſpectu & innumerabilium populorum admirandis prodigiis inclaruit. Confitemur ipſum dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ adimpleuiſſe leges, & prophetas: paſſum eſſe, & crucifixum

ſecundum ſcripturas, tertia die à mortuis ſurrexiſſe, aſ-
ſumptum eſſe in cœlum, ſedere ad dexteram patris, in-
de uenturum iudicare uiuos, & mortuos, cuius regni
non eſt finis. Hæc eſt noſtra orthodoxa fides à bea-
tiſsimo papa noſtro Syluestro nobis expoſita. Horta-
mur igitur, & monemus omnes populos, uariasq; ho-
minum nationes hanc fidem retinere, prædicare, & in
nomine ſanctæ Trinitatis, baptiſmi gratiam ſuſcipere,
& dominum noſtrum, & ſeruatorem Ieſum Chriſtum,
qui cum patre, & ſpiritu ſancto in æterna ſecula regnat,
adorare corde pio, quem beatiſsimus pater noſter Syl-
ueſter uniuerſalis antiſtes prędicat.
Ipſe enim dominus noſter me peccatorem miſeratus,
miſit ſanctos Apoſtolos ſuos, uiſitansq; nos lumine cla
ritatis ſuæ, nos circunfudit, abſtractosq; è tenebris, ad
ueritatis cognitionem dignatus eſt deducere. Poſtea
quàm enim ualida turpitudo lepræ omnem corporis
mei carnem inuaſiſſet, à multisq; medicis curatio mihi
adhiberetur, quorum ſtudio ſanitatem conſequi non po
teram: in his ſacerdotes capitolii ad me uenerunt, opor-
tere, dicentes, piſcinam in Capitolio fieri, & hanc inno-
centi, calidoq; cruore repleri, ubi ablutus, expiationē,
ac nitorem conſequerer. Iuxta igitur horum monita
multis innocentibus pueris collectis, uolentibusq; ſce-
leratis ſacerdotibus eos mactare, eorūq; ſanguine re-
plere piſcinam, lachrymis matrū, noſtra ſerenitas per-
mota, eueſtigio exhorruimus execrandum ſcelus, easq;
miſerati imperauimus reddi filios, datisq; inſuper uehi-
culis, ac multis muneribus, lætas ad propria domicilia
dimiſimus. Hac die exacta, nocturnaq; quiete ſuper-
ueniente, ſomno nobis deditis, adſunt ſancti Apoſtoli
Petrus,

Petrus & Paulus mihi dicentes: Quoniam ſceleribus impoſuiſti modum, & effuſionem innoxii cruoris exhorruiſti, ecce à domino, & Deo noſtro miſsi ſumus daturi tibi conſilium, quo ſanitatem recipies. Audi igitur præceptum noſtrum, & fac quæ te monuerimus. Vrbis huius epiſcopus Syluester perſecutiones tuas fugiens in cauernis petrarum cum ſuis clericis deliteſcit in monte ſoracte. Hunc ad te accerſe, eoq; docente, diſces ueram ueritatis piſcinam, in qua cùm ter demerſus fueris, omnis lepræ deformitas te relinquet. Quo facto, hanc remunerationem compenſa ſeruatori tuo, ut tuis imperiis & eccleſiæ per totum orbẽ reſtituantur. Et tu teipſum in hac parte emunda, ut omnem idolorum ſuperſtitionem relinquẽs, ſolum uiuum & uerum Deum, qui ſolus eſt uerus Deus, colas, & adores, & eius adimpleas uoluntatem. Experrectus igitur iuxta quæ fuerant imperata ab Apoſtolis feci, aduocanſq; eximium, & egregium patrem uniuerſalem Papam, qui nos illuminauit, Syluestrum, omnia quæ mihi mandauerant ſancti Apoſtoli ei expoſui: requiſiuiq; ab eo, quinam Dii eſſent Petrus, & Paulus nuncupati. Ille dixit, eos non appellari uerè Deos, ſed eſſe Apoſtolos ſeruatoris noſtri domini Ieſu Chriſti. Iterum cœpi rogare beatiſsimum papam: Num quæ clarè horum Apoſtolorum haberentur imagines, ſi ex pictura ſaltem poſſem eos agnoſcere, quos ex uiſione didiceram. Tunc omnibus modis uenerandus ille pater diuorum Apoſtolorum imagines afferri per diaconum iuſsit. Quas ego conſpicatus, & eorum effigies quos in ſomno uidiſſem, per eas imagines recognoſcens, magna uoce coram ſatrapis noſtris exclamaui, hos eſſe quos uidiſſem in ſomnis. Ad

hæc beatiſsimus is pater noſter Sylueſter urbis Romæ Epiſcopus, tempus nobis pœnitentiæ præſcripſit in cilicio intra noſtrum palatium Lateranenſe, ut omnia à nobis impurè geſta, & iniuſtè perpetrata, ieiuniis, uigiliis, lachrymis, & precibus apud dominum ſeruatorem noſtrum delerentur. Exinde clericis imponentibus mihi manus, uſque ad ipſum ſummum pontificem perueni: ibiq́ꝫ renuntians pompis ſatanæ & operibus eius, & omnibus manufactis idolis, me credere in unum Deum patrem omnipotentem creatorem cœli & terræ, uiſibilium omnium, & inuiſibilium, & in unum dominum Ieſum Chriſtum filium Dei unigenitum dominum noſtrum, conceptum ex ſpiritu ſancto, & Maria uirgine, ſponte in conſpectu omnis populi confeſſus ſum. Benedicta piſcina, illic me terna immerſione ſalubris aqua expiauit. Cumq́ꝫ eſſem in ſinu piſcinæ, manũ tangentem me de cælo, propriis oculis uidi, & ab ea mundus exurgens omni lepræ fœditate me mundum cognoui. Elatum autem me ex ſacra piſcina, candidis ueſtibus induerunt. Septiformeq́ꝫ Spiritus ſancti ſignum indidit, beatæ unctionis contactu, ſignum ſanctæ crucis pater meæ fronti impreſsit, dicens: Signet te Deus ſigillo fidei ſuæ, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Omniſq́ꝫ clerus reſpondit, Amen. Adiecitq́ꝫ ſummus antiſtes, Pax tibi. Tertia igitur die poſteaquam accepiſſem myſterium diuini baptiſmatis, & poſt lepræ curationem, cognoui non eſſe alium Deum, præterquam Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, quem beatiſsimus Papa Syllueſter prædicat, Trinitatem in unitate, & unitatẽ in Trinitate. Omnes enim Dii gentium, quos olim colebam, eſſe dæmonia, opera

manuum hominum, clarè probantur. Ad hæc quãtam autoritatem ipse seruator noster, Apostolo suo beato Petro tribuit in cœlo & in terra, apertè nobis ipse eximius pater exposuit, quando illum fidelem inueniens in interrogatione dixit, Tu es Petrus, & super hanc petrã ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Considerate principes, & auribus cordis attendite, quid bonus pręceptor, dominusq́ suo discipulo donauerit dicẽs: Et dabo tibi claues regni cælorum: & quod ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis. Verbum stupendum, & admirabile, in terra ligare, & soluere: in cœlis ligatum esse, & solutum. His igitur cognitis beato Syluestro docente, sentiensq́ beneficio beati Petri corpori meo redditam sanitatem, dignum iudicauimus cùm omnibus satrapis nostris.

Audistis confessionem, ac donationẽ, singulaq́ mysteria Christianę religionis confitentem, explicantemq́ Constantinum, omnia præclara, & admiranda ex admiratione Christianæ religionis, miraculorũq́ inspectione, uentum est ad donationem, consecrationemq́ imperii. Ex historia cognoscitur confessio, eodem ordine, ac serie, ac consecutione ab illo præclaro baptismo, prodigiisq́ ante senatum, populumq́ editis progressus est Imperator cum eodem illo spectatore senatu ad deuouendum se, suaq́ omnia summo Deo Christo, eiusq́ insignibus Apostolis. Nosti eum non pręcipitanter, nõ temerè ad consecrandum imperium deuenisse: sed prius Trinitatem mysteriaq́ religionis Christianæ confessum, eorum se prudentem, ac penitus gnarũ, peritumq́ ostẽdisse. Fatetur se à Syluestro eruditum fuisse. In ipsa confessione, ut cernitis, continetur tota historia quæ in

concilio fuit prolata. Quæ fides, quæ uetuſtas eſt hiſtoriæ, eadem eſt cõfeſsionis. Omnia quæ protulit, legitq; Adrianus, Damaſus, Gelaſius, Nicolaus de Syluestro, & Cõſtantino expreſſa ſunt in cõfeſsione de lepra mundata, de uiſis Apoſtolis, eorũq; imaginibus, de baptiſmo. Additur à Conſtantino, cum baptizaretur, uidiſſe ſe manum è cælo corpus ſuum tangentem, maculasq; abſtergentem. Eiuſdem ſunt ordinis omnia, eiuſdem uetuſtatis, cum confeſsione uides annexam conſequentemq; donationẽ. unum eſt decretũ, unum edictũ, quo hæc uniuerſa continentur, ut in ipſo exordio licet conſpicere. Inter alia eſt quod maxime conuincit Laurentium, ἑκουσίᾳ γνώμῃ παντὸς ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ ὡμολόγησα. Sponte mea, meo iudicio coram omni populo confeſſus ſum Chriſtianę religionis myſteria. Iſto populo & omni ſenatu pręſente, omnibusq; proceribus aſtantibus, iuſtũ, dignumq; iudicauit omnia ſe Chriſto deuouere.
59 Cuius item ſit uetuſtatis, cuius uenerationis apud Græcos hoc decretum, aut edictum, eo ſit perſpicuũ, quod tum in Italia literis uetuſtiſsimis Longobardorum ſcriptũ reperitur, egoq; oſtendã uolenti, tum à Græcorum Imperatoribus inſertum eſt inter alias leges, decretaq; imperatorum. In libro iurium eccleſiaſticorum, atque imperialium qui inſcribitur Nomocanon, ſic habet: ὅτι πᾶσα ἐκκλησία παρὰ τοῦ πάπα ῥώμης δικαιοῦται ὡς ἐκ τῆς τοῦ μεγάλου [κωνσταντίνου] διατάξεως ἰδεῖν ἐστί. τῆς δὲ βίβλου ἡ ἀρχὴ ἐστὶ πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ἥ τις διαιρεῖται εἰς δέκα τέσσερα τίτλους. Quod omnis eccleſia à Papa Romę ius accipit, quemadmodum ex edicto Conſtantini cernere licet. Huius libri initiũ eſt, obedite præfectis, qui liber diuiditur in quatuordecim titulos. Hæc apud Græcos in libro ſupra propoſito. Vigeſimo autẽ

capite

capite eſt, πᾶσα πόλις τὰ συνήθη παλαιᾶς ῥώμης ἀκολουθεῖν ὀφείλει. Omnis urbs ſequi debet conſuetudines Eccleſiæ Romanæ. Tum ſubiicit, οἷα δὲ εἰσὶν τὰ προνόμια τῆς παλαιᾶς ῥώμης ἁγίας ἐκκλησίας παρίστησιν ἡμῖν τὸ ἰσαποστόλου ἁγίου Κωνσταντίνου μεγάλου γέγωνον ἐγγραφὲν θέσπισμα πρὸς τὸν ἅγιον Σύλβεστρον τὸν τότε πάπα τῆς ῥώμης ὃ καὶ οὕτως ἔχει. Quæ ſint autẽ priuilegia antiquæ Romæ ſanctæ Eccl'ſiæ, exhibet nobis ſancti, magni, ęqualis Apoſtolis Conſtantini decretum, ſcriptum ad ſanctum Sylueſtrum tunc papam Romæ, quod hoc modo habet. Hucusq; illi. His clarum eſt quam fidem habuerint Græci decreto, ſiue edicto Conſtantini. Non contẽpſerunt: ſed approbauerũt, amplexi ſunt: non crediderunt, quemadmodum uetuſtarum, recõditarumq́; literarum imperitus Grammaticus, eſſe fabuloſum.

Sunt alia apud Græcos, & Latinos præclara, ac peruetuſta monimenta, quibus quiſq; percipere poſsit, edictum donationis eſſe uerisſimum, à magno Conſtantino editum, ſi per omnes ipſius edicti partes animũ uertens eas conferas cum his, quæ dixi monimentis. Velut quod Conſtantinus ſanxit, ut Eccleſia Romana, ſedesq́; Petri eſſet caput omnium Eccleſiarũ, & ab ea totius religionis ordo dependeret, ab ea iudicium in cauſis fidei expectandum eſſe, eam eſſe in religione conſulendam. Hoc ſciens, perceptumq́; habẽs Carolus Magnus Imperator, eodem tempore quo Adrianus pontifex protulit in concilio hiſtoriam Syluestri, ſcribens & ipſe de Imaginibus cum imperaret Conſtantinopoli Cõſtantinus, & Irene mater, recipiens quæ magnus Conſtantinus ſtatuiſſet, ſic ſcribit libro primo capite ſexto: (eſt autẽ liber uetuſtiſsimus literis Longobardicis ſcriptus in bibliotheca Palatina, non credenti uidendi fiet poteſtas, Antequam

tequam, inquit, diſcutiendorum teſtimoniorum, quæ
abſurdè Orientales in ſua ſynodo taxauerũt, ſyluam in-
grediamur, dignum duximus, ut qualiter ſancta Roma
na eccleſia cæteris eccleſiis à domino prælata eſt, & à fi-
delibus conſulẽda eſt, ſic proſequamur: præſertim cum
non ab aliis ſcripturis, niſi ab his, quas illa inter canoni-
cas recepit, teſtimonia ſint ſumenda. Hæc aliorum do-
ctorum, niſi eorum, qui à Gelaſio, uel à cæteris illius ſan
ctæ ſedis pontificibus ſuſcepti ſunt, dogmata ſint ample
ctenda. Nec aliter, atque aliter pro cuiuslibet arbitrio,
ſed ſanè, ſobrieq́ quæ ab illis dicta ſunt, ſint intelligen-
da. Ait enim B. Auguſtinus cum inſtitueret, quæ ſcri-
pturæ eſſent recipiendæ, uel qualiter intelligendæ: Erit
igitur diuinarum ſcripturarũ ſolertiſsimus indagator,
qui primò totas legerit, notasq́ habuerit ſcripturas, &
ſi nondũ intellectum, iam tamen lectione duntaxat eas,
quæ appellantur Canonicæ. Nam cæteras ſecurius le-
get, fide ueritatis inſtructus, ne præoccupẽt imbecillum
animum, & periculoſis mendaciis, atque phantaſmatis
eludentes, præiudicent aliquid contra ſanam intelligen
tiam. In Canonicis autem ſcripturis eccleſiarum catho-
licarum quàm plurimum autoritatem ſequatur. Inter
quas ſanè illa ſint, quæ Apoſtolicas ſedes habere, &
epiſtolas accipere meruerunt. Nam cum hic cunctis per
orbem cõſtitutis ſedibus, Apoſtolicas generaliter pro-
ferat ſedes, multo magis illa omnibus præferenda eſt,
quæ etiam cæteris Apoſtolicis ſedibus prælata eſt.

Sicut igitur cæteris diſcipulis Apoſtoli, & Apoſto-
lis omnibus Petrus eminet: ita nimirum cæteris ſedibus
Apoſtolicæ, & Apoſtolicis Romana eminere dinoſci-
tur. Hæc enim nullis ſynodicis conſtitutis cæteris eccle-
ſiis

ſiis eſt prælata, ſed ipſius domini autoritate primatum tenet, dicentis: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam: & portæ inferi non præualebūt aduerſus eam: Et tibi dabo claues regni cælorum: & quodcūq; ligaueris ſuper terram, erit ligatū & in cœlis: & quodcunq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Cui non incongruè beati Pauli doctoris gentium eſt attributa ſocietas, ut illius ſanctæ eccleſiæ omnino firmaretur autoritas. Quatinus altero ad piſcandas animas electo ex piſcatore, altero ad muniendam eccleſiā, ex perſecutore: ut in altero Dei filii uera confeſsio, in altero appareret diuini uerbi ſacra prædicatio: cum alteri conceſſerit idem Dei filius claues regni cœlorum, alteri clauem aperiendorum legalium uerborum. Vtriq; tamen uirtutem ſignorum, quo alter ad eum cruce, alter gladio pergens, fidelibus arrabonem corporalis ſarcinæ relinquentes, & exempli fulgore, & uerbi decore, & ſancto cruore ſupradictam eccleſiam Romanam ei dicarent, quam ſupra ſolidiſsimam petram fundatam, nec deſcendens pluuia, nec uenientia flumina, nec flantes uenti ruere compellerent. Hæc ergo ſanctæ fidei ſpiritalibus munita armis, & à fonte lucis, & origine bonitatis, ſalutaribus ſatiata fluentis, & horrendis atrocibusq́; hæreſum obſiſtit monſtris, & melliflua prædicationis pocula catholicis per orbem miniſtrat eccleſiis. Nam beatiſſ. Hieronymus, uir diuinis legibus, & multarum linguarum peritia eruditus, dum Bethleemiticis moraretur in armis, & à beato Papa Damaſo Romæ poſito de difficilibus conſuleretur quæſtionibus, eum pro cauſis fidei uerſa uice conſuluiſſe dignoſcitur: & ſiue tacendarum, ſiue dicendarum hypoſtaſeon

uel quibus in Orientalibus partibus communicare debeat, humilibus apicibus, ut apices accipiat deprecatur. Mira res, & magnis prædicanda prȩconiis: interrogat, à quo interrogatur: consulit, à quo consulitur: qui magistrum se in interpretandis diuinis scripturis sentit, in causis fidei uenerandi pontificis se discipulum minime erubescit: & cui sacræ legis quæstionum nexus enodat, utrum hypostasis dicere debeat, quibus'ue in Oriente communicare efflagitat. Vnde datur intelligi sanctos, & eruditos uiros per diuersas mundi partes prædicationis, & scientiæ lampade coruscantes, non solum à sancta Romana ecclesia non recessisse, sed etiam tempore necessitatis ob fidei corroborationem, ab ea adiutorium implorasse: quod regulariter, ut præfati sumus, & exemplis docuimus, omnes catholicæ debent obseruare ecclesiæ, ut ab ea post Christum, ad muniendam fidem, adiutorium petant: quæ non habens maculam, nec rugam, & portentuosa hæresum capita calcat, & fidelium mentes in fide corroborat. A' cuius sancta, & ueneranda communione, multis recedentibus, nostræ tamen partis nunquam recessit ecclesia, sed ea apostolica eruditione instruente, & eo à quo est omne donum optimum, & omne datum perfectum, tribuente, semper suscepit reuerenda charismata quæ dum à primis fidei temporibus cum ea perstaret in sacræ religionis unione, & ab ea paulò distaret in officiorum celebratione, uenerandæ memoriæ genitoris nostri illustrissimi, atque excellentissimi uiri Pipini regis cura, & industria siue aduentu in Gallias Reuerendissimi & sanctissimi uiri Stephani Romæ urbis antistitis, est ei etiam in psallendi ordine copulata, ut non

esset

esset dispar ordo psallendi, quibus erat compar ardor credendi. Et quæ unitæ erant unius sanctæ legis sacra lectione, essent etiam unitæ unius modulaminis ueneranda traditione. Nec seiungeret officiorum uaria celebratio, quas coniunxerat unicæ fidei pia deuotio. Quod quidem & nos collato à nobis à Deo Italiæ regno fecimus, sanctæ Romanæ ecclesiæ fastigium sublimare cupientes. Et Reuerentissimi Papæ Adriani salutaribus exhortationibus parentes, scilicet ut plures illius partis ecclesiæ, quæ quondam Apostolicæ ecclesiæ sedis traditionem in psallendo suscipere recusabant, nunc eam omni diligentia amplectantur. Et cui adhæserant fidei munere, adhæreant quoque psallendi ordine. Quod non solum omnium Galliarum prouinciæ, & Germania, siue Italia, sed etiam Saxones, & quædã Aquilonaris plagæ gentes per nos, Deo annuente ad ueræ fidei rudimenta conuersæ, facere noscuntur. Et ita beati Petri sedem in omnibus sequi curant, sicut illò peruenire, quò ille clauicularius extat, desiderant. Ad quam beatitudinem nos peruenire, & in sanctæ ecclesiæ consortio, & unione, ille nos faciat perseuerare, qui ecclesiam suam in Petro dignatus est fundare, & ipso interueniente cuius cathedrę sumus sequaces, regni cœlorum, cuius ille clauiger est factus, mereamur effici compotes.

Cernitis magni Imperatoris autoritatem ut asserat, confirmet quod magnus Constantinus edicto statuerat. Dixerat Constantinus, καὶ τὸν κατὰ καιρὸς αὐτῆς τῆς ἱερᾶς καὶ ἁγίας ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ὄντα ἀρχιερέα ὑψηλότερον εἶναι, καὶ ἄρχοντα πάντων τῶν ἱερέων τῶν ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, ἀλλὰ καὶ πάντα ὧν δεῖ φροντίζειν πρός τε τὴν θείαν λατρείαν ἢ τὴν στερεώ-

τιτα τῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως τῇ τούτου κρίσει οἰκονομεῖσθαι. Et qui pontifex per tempora futurus eſt in ſancta eccleſia Romana celſiorem eſſe, atque imperare omnibus terrarum orbe ſacerdotibus. Sed & omnia gubernare ſancimus, quæ ad religionem Dei ſtabilitatemq́ Chriſtianę fidei ſpectant, eiusq́ iudicio ſubiecta eſſe. Hæc Conſtantinus.

Carolus autem, qui hæc in eius edicto haberi noſſet, cõſentanee ſcripſit, Sancta Romana eccleſia cæteris eccleſiis à domino prælata. Et, Tẽpore neceſsitatis ob fidei corroborationem ab ea adiutoriũ, ſanctos, ac eruditos uiros imploraſſe. Et, quod primatũ à Deo habuerit. Quæ Carolus magnus de teſtimonio diui Hieronymi ſuper Eccleſia Romana ſcripſit, quoniã præclarũ eſt, & dignum quod ab omnibus ſapiẽtibus, ac uerè Chriſtianis conſideretur, ſubiiciam. Quandoquidẽ & magni uiri, ſummiq́ Theologi, necnõ antiquitate cõſpicui, inter decreta, & compẽdium ſacrorũ inſtitutorum referre id uoluerũt, ſcilicet Anſelmus, & Iuo Carnotẽſis. Scripſit igitur Hieronymus in hunc modũ, cùm in Palęſtina degeret, Arriana hæreſi per totum Orientẽ omnia populante, ac deuaſtãte: cuius uocẽ hodiernã in religione ferocitatẽ audire oporteret, ipſumq́ Vallẽſem ſceleratorũ anteſignanũ perpẽdere docuiſſet, quid ueteres patres de ſede Petri prædicaſſent, tunc intellexiſſet piiſsimum Conſtantinũ omnibus factis expreſsiſſe quod ſancti illi patres ſcribẽdo aut loquẽdo cõfeſsi eſſent, poſteritatiq́ reliquiſſent. Quoniã, inquit diuus ille, uetus oriẽs inter ſe populorum furore colliſus, indiſciſſam domini tunicam, & deſuper textã, minutatim per fruſta decerpit, & Chriſti uineam exterminant, uulpes inter lacus contri-

tos

tos qui aquam non habent, ut difficile ubi fons signatus & hortus ille cōclusus sit, possit intelligi. Ideo mihi cathedram Petri, & fidem, Apostolico ore laudatam censui consulendam, inde nunc meæ animæ postulans cibum, unde olim Christi uestimenta suscepi. Neque uerò tanta uastitas elementi liquentis, & interiacens longitudo terrarum, me à pretiosę margaritæ potuit inquisitione prohibere. Vbicunq; fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilę. Profligato à sobole mala patrimonio, apud uos solos incorrupta patrum seruatur autoritas. Ibi cespite terra fœcundo dominici seminis puritatē centeno fructu refert, hic obruta sulcis frumenta in lolium, auenasq; degenerant. Nunc in occidente sol iustitię oritur, in oriente autem lucifer ille qui ceciderat, supra sidera posuit thronum suum. Vos estis lux mundi, uos sal terræ, uos uasa aurea, & argentea: hi testæ, seu uasa fictilia, uirgam ferream, & æternum operiuntur incendium. Quanq; tui me terret magnitudo, tantum inuitat humanitas, à sacerdote, uictimam salutis, à pastore præsidiū, ouis efflagito. Facessat inuidia Romani culminis, recedat ambitio, cū successore piscatoris, discipulo Christi loquor. Ego nullum primum nisi Christum sequēs beatitudini tuæ, idest cathedræ Petri, communione consocior. Super illam petram ædificatā Ecclesiam scio. Quicunq; extra domum hanc agnum commederit, profanus est. Si quis in arca Noë non fuerit, perit regnante diluuio. Et quia pro facinoribus meis ad eam solitudinem commigraui, quæ Syriam cognomento barbariæ fine disterminat, non possum sanctum domini, tot interiacētibus spatiis à sanctimonia tua semper expetere: ideo collegas tuos Ægyptios sequor, & sub eorum parua na

uicula delitesco. Non noui Vitalem, Meletum respuo, ignoro Paulinum. Quicunque tecum non colligit, spargit. Hoc est, qui Christi non est, antichristus est. Hæc eximius ille theologus. Audis solum in Cathedra Petri incorruptam patrum seruari autoritatem: in occidente Solem iustitiæ exoriri: hic lucem mūdi esse: super illam petram audis ædificatam Ecclesiam Christi: profanum esse qui extra domum hāc degat, ueluti qui in arca Noë mundante diluuio nō fuisset, naufragari: Antichristi signa sequi, qui non sequatur doctrinam, & fidem Petri.

Verum ut noscas omnium sanctorum priscorū theologorum eandem fuisse sententiam, audi etiam ut diuus Ambrosius non secus locutus fuerit, quàm diuus Hieronymus, uterque Constantini magni uicini temporibus. Hanc inquit solam Ecclesiæ nauem dominus ascendit, in qua Petrus magister est constitutus. Quæ nauis in altum seculi istius natat, ita ut pereunte mundo, omnes quos suscipit, seruet illęsos. Sicut enim Noë arca, naufragante mūdo cunctos quos susceperat incolumes seruauit, ita & Petri ecclesia, cōflagrante seculo, omnes quos amplectitur, repræsentabit illæsos. In urbe, inquit, Roma quæ principatum, & caput obtinet nationum, passi sunt gloriosi Apostoli: ut ubi caput superstitionis erat, illic caput quiesceret sanctitatis: & ubi gentilium principes habitabant, illic ecclesiarum principes morarentur. Sic diuus Ambrosius, qui clare eam priuilegii Constantini periodon asserit, comprobat, qua magnus imperator, actus spiritu diuino exclamauit: Iustū non est ut dominus terrestris imperet, ubi Deus constituit principatum cœlestem. En Ecclesiarum principes, en cœlestis principatus, ut omnes mirificè consentiunt super re di-

uina,

uina, ac præcipua.

Eadem hæc uidit, notaq́; habuit sanctissimus Athanasius. Floruit enim eadem tempestate, uiditq́; ipsum Constantinum, eiusq́; filios: Niceno concilio interfuit, cum haberet percepta, quæ Constantinus Christi præcepta secutus illo edicto sanxisset, sic scripsit: Non erat copia exẽplaris Græci ex peruetusto Latino, quod erat in bibliotheca Palatina. Domino beatissimo Papæ, & honorabili sancto patri Felici, sanctæ sedis Apostolicæ urbis Romæ Papę, Athanasius, & uniuersi Ægyptiorũ, Thebaidorum, & Libyorum episcopi in sancta Alexandriæ synodo gratia Dei conuocati. Pater beatissime, quia semper antecessores nostri, & nos à uestra Apostolica sancta sede, auxilium hausimus, & nostri uos curam habere cognouimus, præfatam Apostolicam, & summam expetimus iuxta canonũ decreta, sedẽ: ut inde auxilium capiamus, unde prædecessores nostri ordinationes, & dogmata, atq; subleuationes ceperunt. Ad eam quoq; quasi ad matrem recurrimus, ut eius uberibus nutriamur: quoniam non potest mater obliuisci infantem suum. Sic & uos nolite nos obliuisci, uobis commissos, quoniam non leuibus nos inimici nostri implicuerunt, & quotidie facere moliũtur, afflictionibus, & apprehendere, ac ferreis nos constringere minantur, nisi eorum consentiamus erroribus: quod uobis incõsultis nequaquam agere præsumimus: Canonibus quippę iubentibus absq; Romano nos de maioribus causis nihil debere decernere põtifice. Ideoq́; ad propositum currentes, & ad brauium properantes, uestræ Apostolicæ sedis imploramus auxilium. Quia, ut credimus, non despexit Deus preces cum lachrymis sibi oblatas seruorum suorum:

rum: sed ob id uos, uestrosq́ prædecessores Apostolicos uidelicet præsules in summitatis arce constituit, omniumq́ ecclesiarum eis babere curam præcepit, ut nobis succurratis, nosq́ tuentes, cui omne iudicium episcoporum est commissum liberare non negatis. Nam scimus in Nicena magna synodo CCCVIII. episcoporum, ab omnibus concorditer esse corroboratum, non debere absq́ Romani pontificis sententia concilia celebrari. Hæc diuus Athanasius, multaq́ præterea grauiora. Audis in summitatis arce constitutum Romanū pontificem, omne iudicium episcoporum ei commissum, omnium eum ecclesiarū habere curam, de maioribus causis ab ea sede iudicium expectandum. Ea uidelicet quæ sanxerat, promulgauerat in edicto Cōstantinus. Sed quid me piget, cùm præclara sint, & ad impietatē grammatici conuincendam maximè idonea, proferre quæ idem Athanasius proloquitur: Similiter, inquit, & à supradictis patribus est definitum consonanter, ut si quisquam episcoporum, aut metropolitanum, aut comprouinciales, aut iudices suspectos habuerit, uestrā sanctam Romanam interpellet sedem, cui ab ipso domino potestas ligandi, & soluēdi speciali est priuilegio super alios concessa. Ipsa enim firmamentum à domino fixum, & immobile percepit, quoniam ipsam formam uniuersorum titulorum lucidissimam, dominus Iesus Christus uestram Apostolicam constituit sedem. Ipsa est enim sacer uertex, in qua omnes uertuntur, sustentantur, & releuantur: & sicut in Christo Christiani, ita in petra, idest Petro, Christi renouantur Ecclesię. Tu es enim, sicut diuinum ueraciter testatur eloquiū, Petrus: & supra fundamentum tuum ecclesiæ columnæ, idest episcopi, qui

ecclesiam sustinere, & propriis humeris reportare debent, tibi sunt cõfirmatæ. Tibiq́ claues regni cœlorum commisit, atque ligare, & soluere potestati tuæ, quæ in terra, & quæ in cœlis sunt promulgauit. Tu profanarũ hæresum, & imperitorum, atq; omnium infestantiũ depositor ut princeps, & doctor, caputq́ omnium orthodoxorum doctrinæ, & immaculatæ fidei existis. Igitur ne despicias patrum tuorum pater pietatẽ, bonamq́ intentionem, & sicut illi patres, & prædecessores à multis liberauerunt oppresſionibus, & angustiis, ita nos liberare digneris. Nam semper fuit uestræ sanctæ, & apostolicæ sedi licentia, iniustè damnatos, uel excõmunicatos, potestati suæ, sua autoritate restituere, & sua eis omnia reddere, & illos, qui eos condemnauere, aut excommunicauere, Apostolico punire priuilegio, sicut etiam nostris, & anterioribus cognouimus actum temporibus.
Idem Athanasius: Antiquis enim regulis censitum est, ut quicquid quamuis in remotis, aut longinquo positis prouinciis insuper episcoporum querelis, aut accusationibus ageretur, non prius tractandum, aut accipiendum esset, quàm ad notitiam almæ sedis uestræ fuisset deductum, ut huius autoritate iuxta quã fuisset pronũtiatum infirmaretur, aut firmaretur. Indeq́ sumerẽt normam, unde ecclesiæ sumpsere prędicationis exordium, ne passim ab insidiatoribus columnæ auerterentur ecclesiæ. Certum est enim, quòd eidem sedi uestræ in honore beatisſimi Petri, patrum decreta peculiarem decreuere reuerentiam Dei, pro rebus inquirendis, atq; determinandis, quas sollicitè decet iusteq́ ab ipso præsulum uertice examinare Apostolico, cuius sollicitudo semper fuit, & est, tam mala damnare, quàm probare laudanda.

His Athanasii magni, ac sanctissimi theologi dictis, nemo erit tam uecors, tam improbo ingenio, qui non percipiat, ac persuaderi uelit, modò apud se sit, quoniã hæc dixit is, qui cõcilio Niceno interfuit, interfuit etiam Constantinus, ea quæ ipse magnus Imperator illo suo priuilegio edidit, redolere mentem ipsius concilii, uocem illam Constantini, esse uocem totius concilii, eodem tempore editam. Nihil aliud protulit, sanxitq́ Constantinus, quàm quod Athanasio teste totum concilium Nicenum definiuit, de magna Petri, ac principali maiestate, quæ transierit, perenniter ad successores. Hoc irrefragabile est testimonium super priuilegio Constantini, super antiquitate, ac ueritate. A' concilio Niceno natum est edictum illud, admirandumq́ priuilegium: didicit ab illis patribus uenerari Petri principatum Constantinus, à quo uniuersa regatur Ecclesia. Quid amplius est in priuilegio Constantini, quod non sit apud Athanasium de laudibus huius sanctissimi principatus? Quòd autem concilio Niceno ueluti primas interfuerit ipse declarat his uerbis.

Petitio Aegyptiorum episcoporum pro capitulis LXX. Niceni concilij ab autoritate sedis Apostolicæ.

Domino sancto, & Apostolici culminis dignitate uenerando, Marco sanctæ Rom. & Apostolicæ sedis, atque uniuersalis Ecclesiæ Papæ, Athanasius, & uniuersi Ægyptiorum episcopi. Nicenam synodum in contumeliam nostram, & omnium Christianorum, Arriani incenderunt. Quapropter precamur pater beatissime ut illa nobis exemplaria, quæ sanctæ recordationis prædecesso-

riue

ri uestro Syluestro missa fuere, sub tuta mittatis stipulatione. Nam sub nostræ præsentiæ testimonio per beatos Victorem, & Vincentium presbyteros, & apocrisarios Apostolicæ sedis missa sunt prædicto Papæ Syluestro cum stipulatione subnixa, capitula L X X. Sanè pręsentibus nobis L X. in memorata Synodo capitula tractata sunt. Scilicet X X X. à Græcis, Græca lingua edita: & X X X. à Latinis, Latinè edita. Sed uisum est C C C. & X V I I I. patribus, ut decem capitula adunarentur in congruis locis, & ad formam L X X. discipulorum, uel totius orbis terræ linguarum. L X X. tanti, & tam excellentis concilii fierent capitula, quæ omnē Christianorum orbem in una fide firmarent. Nunc ergo optamus, ut à uestræ sedis autoritate, quæ est caput, & mater omnium ecclesiarum, ea ad correctionem fidelium orthodoxorum percipere per præsentes legatos mereamur.

Vt autem noscas uera esse quæ scripsit Carolus magnus, & quę magnus Constantinus, itemq́ Athanasius de sedis Romanæ principatu: audi quæ longe uetustissimus Pontifex Iulius primus, post Marcum Syluestri successor, scripserit orientalibus. His persuaderi facile poteris, uerè priuilegium à Constantino pio, sanctoq́ Imperatore editum fuisse: quippe qui complexus eo fuerit ea, quæ superiores theologi, & concilium Nicenum unanimiter confessi fuerant. Scribit ergo Iulius orientalibus: Venerabilibus fratribus uniuersis orientalibus episcopis Iulius. Porro dudum à sanctis Apostolis, successoribusq́ eorum in pręfatis antiquis decretum fuerat statutis, quæ hactenus sancta, & uniuersalis Apostolica tenet Ecclesia, non oportere præter senten-

tiam Romani Pontificis concilia celebrari, nec episcopum damnari, quoniam sanctam Romanam Ecclesiam primatum omnium ecclesiarum esse uoluerunt: & sicut beatus Petrus primus fuit omnium apostolorum, ita & hęc ecclesia suo nomine consecrata domino instituente, primatus, & caput sit cæterarum, & ad eam quasi ad matrem, & apicem omnes maiores ecclesię, causæ & iudicia episcoporum recurrant, eiusq; iuxta terminum sumant sententiam. Nec extra Romanum quicquam ex his decerni debere pontificem. Hæc ille. Quibus clarissimè probatur, cùm Cnnstantinus magnus eodem ferè tempore floruerit, quo hæc scripsit Iulius, tantopere suo illo ædicto hæc de principatu Romanæ sedis prædicasse, quantopere reliqui theologi suis epistolis, cæterisq; scriptis idem prius asseruissent. Ipsumq; Constantinum cum uetustis illis theologis, os quoque suum super his summa pietate inflammatum aperuisse. Quod & magnus Carolus pariter est insecutus. Similia eisdem orientalibus prosequens Iulius addidit, ut noscas ueterum patrum de sedis sancti Petri maiestate, ac primatu sententiam, qui quidem principatus, ac maiestas, non nostris seculis exorta est: sed à Christo profectam Apostoli, ueteresq; theologi confessi sunt, posterisq; scriptum, ac prædicatum reliquerunt. Iulius reprehendens eosdem orientales, quibus semper ferè mos fuit insolescere, audi quid dę Concilii Niceni decretis pro Romanæ sedis excellentia scripserit: Quid Christus, quid Apostoli de ea statuerint: ut non sit mirum, eodem tempore similia scripsisse, ac sanxisse Constantinum. Iulius eisdem Orientalibus: Si quis ab hodierna die, &

dein

deinceps episcopum præter huius sanctæ sedis senten-
tiam damnare, aut propria pellere sede præsumpserit,
sciat se irrecuperabiliter esse damnatum, & proprio ca-
rere perpetim honore. Eosq́ qui absq huius sedis sen-
tentia sunt eiecti uel damnati, huius sanctæ sedis senten-
tia, uel autoritate, scitote pristinã recipere communio-
nem, & in propriis restitui sedibus. Quoniam & prius,
à tempore scilicet Apostolorum, hæc sanctæ huic sedi
concessa sunt, & postea immemorata Nicena synodo
propter prauorum hominum infestationes, atq hære-
ticorum persecutiones, & insidiantium molimina fra-
trum, sunt concorditer ab omnibus roborata, ut magis
singuli præuideant, nec talia audeant perpetrare, & ca-
ueant si non propter Deum, & honorem fraternum, ta-
men propter opprobrium hominum, & ruborẽ suum,
atq canonicam ultionem. saltem hæc timore, & uere-
cundia compressa silentio comprimantur, amputato sci
licet totius usurpationis excessu. Quia nullus debet prę-
sumere quæ sibi non uidentur esse concessa. Quã in cul-
pam nullo modo potuissetis incidere, si unde consecra-
tionem & honorem accipitis, inde legem totius obser-
uationis sumeretis. Et beati Apostoli Petri sedes quæ
uobis sacerdotalis mater est dignitatis, esset & ecclesia-
sticæ magistra rationis. Vellem enim uos magis ad
eam dictam canonicam uenire uocationem, ut corã uni-
uersali concilio redderetis rationem, cur synodum ad
statum ecclesiarum, & fratrum in Antiochia subuerten-
dum, & Niceni magni concilii destructionem fecistis.
Aut cur nobis inconsultis episcopos in eam conuoca-
stis, ad quã nec Maximus Hierosolymitanus uenit, nec
nostra interfuit legatio? Canonibus quippe in Nicena

synodo iubentibus non debere præter sententiam Romani pontificis ullo modo cõcilia celebrari, nec episcopos damnari: cur in prædictorum locum fratrum, alios posuistis, antequã penes nos, aut nostros apocrisarios eorũ causa canonicè esset examinata, finemq́ perciperet rectum? Quibus ita gestis scripsi uobis, & omnibus qui in Antiochia contra Apostolicam, canonicamq́ regulam nobis inconsultis fueratis congregati, arguens uos primum de iniuriis literarum. Deinde cur Athanasium suosq́ consecratores ad uestrum concilium conuocassetis, omnibus scilicet præcipientibus nihil extra Romanum decerni pontificem, cui hæc, & maiora ecclesiarum negocia tam ab ipso domino, quàm ab omnibus uniuersorum cõciliorum patribus, speciali sunt, ut iam dictum est, priuilegio contradita. Vobis uerò refugientibus, & ad concilium totiens conuocatis adesse nolentibus, illis quoque in sua reclamatione, & iusta ratione persistentibus, uestraq́ cognoscentibus crimina, & illorum iustam examinantes rationem, omnesq́ eos Niceno concilio comperientes, & nostris Apostolicis iussionibus obtemperantes, uisum est nobis, ac uniuerso concilio, ut uos diuinis præceptis, & Apostolicis monitis informati, qui pro omnium ecclesiarum statu impigro uigilare debemus affectu. Si quicquam reprehensione usquam inuenitur obnoxium, celeri sollicitudine, aut ab ignorantiæ imperitia, aut à præsumptionis usurpatione reuocemus. His taliter consideratis, atq; decretis, tanquam omnium curam gerentes, propter sedis proprię dignitatem, suscepimus eos in communionem, singulisq́ cum suis autoritate huius sanctæ sedis rebus propriis reddimus ecclesias. Quoniam huic sanctæ sedi
propter

propter prauorum hominum insidias, ipso domino instituẽte, & sanctis eorum successoribus per singula concilia roborantibus, hoc semper licuit, licebitq́ꝫ domino auxiliante in perpetuum. Vnde qui se scit aliis esse propositum, non molestè ferat aliquem sibi esse prælatum, sed obtemperantiam, quam ab aliis ipse requirit gratis, & ipse dependat. Quapropter increpando uobis scribo, quia non rectè tractastis uiros inculpatos, & à nobis minime examinatos, de suis ecclesiis communione priuatos pellentes, & ecclesiasticæ disciplinæ iniuriam irrogantes, constitutaq́ꝫ Niceni concilii minime seruantes, talia indisciplinatè agere non formidastis. Idcirco quoniam dudum uenire uocati renuistis, modò ad certum diem, id est quinto decimo Cal. Nouembris uos iterum regulariter literis missisq́ꝫ euocemus, ut coram uobis ostendamus nos, iniustam in eos postulasse sententiam, & de cætero non talia esse passuros. Est enim in antiquis ecclesiæ statutis decretum, ut qui aliena inuadit, non exeat impunitus, sed cum multiplicatione restituat. Vnde & in Euãgelio scriptum est: Quòd si aliquid defraudaui, reddo quadruplum. In lege quoqꝫ cautum est, Maledictus omnis qui transfert terminos proximi sui: & dicit omnis populus, Amen. Quare miror uos tam audaces esse, & tam imprudenter egisse, & terminos, ac iura beati Petri Apostolorum principis inuasisse. Sui enim, ut paulo superius prælibatum est, iuris erat ut absqꝫ eius sanctæ sedis autoritate nullus deberet, aut concilia celebrare, aut episcopos ad synodum conuocare, uel eos dãnare, aut propriis pellere sedibus, aut alios in eorum loco ordinare. Quæ omnia uos temerare non timuistis. Quid rogo est aliud talis præsumptio, nisi

quòd

quòd Apostolorũ suorumq́ue successorũ decreta transgredi, & maledictionem superius comprehensam, in lege cautam, quam omnis populus uno ore, consonaq́ue responsione per Amen, idest, Fiat, confirmauit, suscipere non timuistis? Nam ut reor, talibus transgressionum funiculis constricti, nostrum ne uestra proderentur flagitia, examen declinastis, & ad sæpe dictam uocationem uenire distulistis. Sanè manifestũ est, suum eos confiteri crimen, qui totiens euocati, absq́ue ineuitabili causa uenire distulerint, & purgandi se uoluntate non utũtur. Regula uestra nullas habet uires, nec habere poterit, quoniam nec ab orthodoxis episcopis hoc concilium actum est, nec Romanæ ecclesiæ legatio interfuit, canonibus præcipientibus sine eius autoritate concilia fieri non debere. Nec ullum ratum est, aut erit unquam concilium, quod eius non fuerit fultum autoritate.

Mihi, cui uice principis Apostolorũ uniuersalis ecclesię cura commissa est, summopere prouidendum est, ne talia deinceps fiant. Quoniam ideo huic sanctæ sedi præfata priuilegia specialiter sunt concessa, tam de congregandis conciliis, & iudiciis, ac restitutionibus episcoporum, quàm & de summis ecclesiarum negotiis, ut ab ea, omnes oppressi auxilium, & iniustè damnati restitutionem sumant, & talia ab improbis, nec præsumantur absq́ue ultione, nec exerceantur absq́ue sua damnatione.

Aspice etiam ut concilium Nicenum uoluerit autoritate Apostolica, quæ statuissent cõfirmari, omniaq́ue hęc nouisse Constantinum.

Petitio Niceni concilij, ut ab Apostolica autoritate confirmetur.

Beatissimo Papæ urbis Romę Syluestro, Osius episcopus.

pusCordubēſis prouinciæ Hiſpaniæ, & Victor, & Vincētius presbyteri urbis Romę, & cęteri epiſcopi C C C. & X V I I I. ſalutem. Quoniam omnis corroborata eſt diuinis myſteriis eccleſiaſtica utilitas, & ea quæ ad robur pertinent ſanctæ eccleſiæ catholicæ, & Apoſtolicæ, ad ſedem tuam Romanam explanata de Græco in Latinum geſta ſancti concilii ſcribimus. Itaq; cenſeat ueſtra gloria in ueſtræ Apoſtolicę urbis ſinu epiſcopos uobiſcum habere concilium ſicut decet ut firmet ueſtrum ſanctimonium gradus præfixos, uel textus ordinationis. Quoniam quicquid conſtituimus in Niceno concilio, precamur ut ueſtri oris cōſortio confirmetur. Oret beatitudo tua pro uniuerſo concilio. Data V I I I. Cal. Septembris, Paulino, & Iuliano conſulibus.

Eandem edicti partem, ut penitus noſcas, non eſſe fi- 62
ctitium, ſed uetuſtiſsimū, & à magno Conſtantino prolatum, à doctiſsimis priſcis Theologis confirmatum, Theodoritus, qui concilio Chalcedonenſi interfuit, in libro ſuarum epiſtolarum in epiſtola ad Leonē expreſſit. Exemplar eſt in bibliotheca, ex uetuſto exemplari exſcriptum. Videbis ut omnes mirificè congruant ſuper Romanæ ſedis maieſtate, laudibus ſummorū Apoſtolorum, eorumq; ſepulchris Romæ. Vt in cauſis fidei ab ea ſede ſit auxilium expetēdum: ut ei nitatur tota religio, quæ ſuperius Athanaſius abunde cum magno Carolo, reliquis'ue theologis. Græca hæc ſunt,

Λέοντι ἐπισκόπῳ ῥώμης.

Εἰ Παῦλος τῆς ἀληθείας ὁ κῆρυξ ἡ τοῦ παναγίου πνεύματος σάλπιγξ πρὸς τὸν μέγαν ἔδραμε Πέτρον ὥστε τοῖς ἐν Ἀντιοχείᾳ περὶ τῆς κατὰ νόμον πολιτείας ἀμφισβητοῦσι παρ' αὐτοῦ κομίσαι τὴν λύσιν, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς οἱ εὐτελεῖς καὶ σμικροὶ πρὸς τὸν ἀποστολικὸν ὑμῶν τρέχομεν θρόνον, ὥστε παρ' ὑμῶν λαβεῖν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ἕλκεσι θεραπείαν. διὰ πάντα γὰρ ὑμῖν τὸ πρωτεύειν ἁρμόττει. πολλοῖς γὰρ ὁ ὑμέτερος θρόνος κοσμεῖται

πλεονεκτήμασι. τὰς μὲν γὰρ ἄλλας πόλεις ἢ μέγεθος ἢ τὸ πλῆθος τῶν οἰκητόρων κοσμεῖ, ἐνίας δὲ τούτων ἐστερημένας πνευματικά τινα λαμπρύνει χαρίσματα. τῇ δὲ ὑμετέρᾳ φορὰν ἔδωκεν ἀγαθῶν ὁ τῶν ἀγαθῶν χορηγός. ἡ γὰρ αὐτὴ πασῶν μεγίστη καὶ λαμπροτάτη, καὶ τῆς οἰκουμένης προκαθημένη καὶ τῷ πλήθει τῶν οἰκητόρων κυμαίνουσα. πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὴν νῦν κρατοῦσαν ἡγεμονίαν ἐβλάστησεν, καὶ τῆς οἰκείας προσηγορίας τοῖς ἀρχομένοις μετέδωκεν. κοσμεῖ δὲ αὐτὴν διαφερόντως ἡ πίστις καὶ μάρτυς ἀξιόχρεως ὁ θεῖος ἀπόστολος βοῶν ὅτι ἡ πίστις ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. εἰ δὲ εὐθὺς δεξαμένη τὰ τοῦ σωτηρίου κηρύγματος σπέρματα τοῖς ἀξιαγάστοις τούτοις ἐβεβρίθει καρποῖς, τίς ἀπόχρη λόγος τὴν νῦν ἐν αὐτῇ πολιτευομένην εὐσέβειαν εὐφημῆσαι; ἔχει δὲ καὶ τῶν κοινῶν πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς ἀληθείας Πέτρου καὶ Παύλου τὰς θήκας, τῶν πιστῶν τὰς ψυχὰς φωτιζούσας. ἡ δὲ τούτων τρισμακαρία καὶ θεία ξυνορὶς ἀνέτειλεν μὲν ἐν τῇ ἕῳ, καὶ πανταχόσε τὰς ἀκτῖνας ἐξέπεμψεν, ἐν δὲ τῇ δύσει προθύμως ἐδέξατο τὰς τοῦ βίου δυσμάς, κἀκεῖθεν νῦν καταυγάζει τὴν οἰκουμένην. οὗτοι τὸν ὑμέτερον περιφανέστερον ἀπέφηναν θρόνον, οὗτος τῶν ἀγαθῶν τῶν ὑμετέρων ὁ κολοφών. ὁ δὲ ἐκείνων θεὸς καὶ νῦν τὸν ἐκείνων ἐλάμπρυνε θρόνον, τὴν ὑμετέραν ἁγιοσύνην ἱδρύσας ἐν τούτῳ τῆς ὀρθοδοξίας τὰς ἀκτῖνας ἀφιεῖσαν.

Si Paulus, inquit, præco ueritatis, tuba Spiritus ſancti, ad magnum Petrum accurrit, ut ab eo ſolutionẽ referret ſuper his dubitationibus, quæ Antiochiæ inciderant an uiuendum eſſet ſecundum legem: Multò magis nos abiectæ ſortis, & exigui homines, ad Apoſtolicũ ueſtrum thronum recurrimus, ut à uobis medicinã ad ſanandã eccleſiarum ulcera diſcamus. Veſtrum enim eſt in cunctis præeſſe, ac dominari, propterea quod ſedi ueſtræ omnium laudum excellẽtia data eſt. Nam reliquas urbes, aut magnitudo, aut pulchritudo, ſiue etiam habitatorum multitudo exornant, quaſdam his omnino carentes ſpiritalia quædam munera reddunt conſpicuas. At ueſtrę Vrbi, omnium bonorũ copiã largitus eſt bonorũ largitor. Hæc enim omniũ maxima eſt, ac præclariſsima, præſidetq́ orbi terrarũ exundans habitatorum multitudine. Inſuper hodiernũ imperium ex ea pullulauit, ſuamq́ appellationẽ nõ inuidet ſubiectis. In primis

autem

autē eam exornant fides, & testis locuples diuinus Apostolus exclamans, Fides uestra annuntiatur in uniuerso mūdo. Quod si subito susceptis salutiferę prędicationis seminibus, tam admirandorū fructuū edidit copiā, quæ certè sufficiat oratio ad prosequendas religionis ac pietatis laudes, quæ hodierno tēpore in ea florescit? Habet insuper sepulchra præceptorum ueritatis, patrumq́ totius orbis Petri, & Pauli, à quibus ad omnes Christianorum animas lumen emicat. Quorū beatissima, prorsusq́ diuina societas nata est in Oriente, omnemq́ inde mundum radiis illustrauit: sed in occidente occasum uitæ promptè, & fortiter excepit, atque inde in totum orbem terræ splendorem demittit. Isti sedem uestram admirandam, clarissimamq́ reddiderunt. Hoc bonorum uestrorum est supremum culmē. Eorum Deus etiā nunc sedem eorum claritate conspicuā reddidit, uestra sanctitate super ea collocata, unde sanctæ ac puræ religionis radios diffundit.

Illa quoq; pars edicti, qua Constātinus prætulit Ro 63
manam Ecclesiā quatuor summis ecclesiis, nominatim conciliū Nicenū hoc sciens, & eodē tēpore, atq; Cōstantinus eadē cū ipso imperatore confirmans, sanxit, decreuit Romanā Ecclesiā ante quatuor illas tenere primatum. Statuit etiam, ut audisti, Athanasiū similiter, atq; Constantinus, ut concilium ex successoris sancti Petri cogeretur uoluntate, ueluti principatum in omnibus ei permittens. Atq; id clarissimum est. Nemini enim non perspicuum est, id in concilio Niceno haberi.

Id quoq; non leue argumentū est, quo decretū Con- 64
stantini probatur uerū esse, ipsius ore prolatum cum de principatu Romanæ Ecclesiæ secutus Christū, totamq́

ſuperioris Eccleſię quæ ueniebat à Chriſto traditionem ſanxit, quod Ioannes Pontifex ſcripſit Iuſtiniano. Ioannes urbis Romæ epiſcopus Iuſtiniano Auguſto. Inter claras ſapientiæ manſuetudinis ueſtræ laudes chriſtianiſsime principũ, puriore luce tanquã ſidus aliquod irradiat, quòd amore fidei, quòd charitatis ſtudio edocta eccleſiaſticis diſciplinis, Romanæ ſedis reuerentiã conſeruatis, & ei cuncta ſubiicitis, & ad eius deducitis unitatẽ, ad cuius autorẽ, hoc eſt Apoſtolorũ primũ, domino loquẽte præceptum eſt, Paſce oues meas. Quam eſſe omniũ eccleſiarum uerè caput, & patrũ regulę, & principum ſtatuta declarãt, & pietatis noſtræ reuerentiſsimus declarat affectus. Hęc pauca ex magna epiſtola.

Audis ſtatuta principum ante Iuſtinianũ, Romanã eccleſiã omniũ eccleſiarũ eſſe caput. Statuta ſcilicet, ſiue edictũ, ac decretũ primũ quidẽ magni Conſtantini, quẽ reliqui ſecuti ſunt. Scripſerat autẽ prior Iuſtinianus ipſi Ioanni ſummo põtifici in hunc modũ, ut in eius edictis, ſeu conſtitutionibus cernere licet. Victor Iuſtinianus pius, felix, inclytus, triũphator, ſemper Auguſtus Ioãni ſanctiſsimo Archiepiſcopo almæ urbis Romę, & patriarchę. Reddẽtes honorẽ Apoſtolicæ ſedi, & ueſtræ ſanctitati, quod ſemper nobis in uoto fuit, & eſt, ut decet patrem honorantes ueſtrã beatitudinẽ. Omnia quæ ad eccleſiarũ ſtatum pertinent feſtinamus ad notitiam deferre ueſtræ ſanctitatis. Quoniam ſemper magnũ nobis fuit ſtudium, unitatem ueſtræ Apoſtolicę ſedis, & ſtatũ ſanctarum Dei eccleſiarum cuſtodire, qui hactenus obtinet, & incommotè permanet, nulla intercedẽte contrarietate. Ideoq́ꝫ omnes ſacerdotes uniuerſi Orientalis tractus, & ſubiicere, & unire ſedi ueſtræ ſanctitatis pro-

peraui

perauimus. Et in præſenti ergo hæc quæ mota ſunt quã-uis manifeſta, & indubitata ſint, & ſecundum Apoſtoli-cæ ueſtræ ſedis doctrinam ab omnibus ſemper ſacerdo-tibus firmè cuſtodita, & prędicata, neceſſariũ duximus, ut ad notitiam ueſtrę ſanctitatis perueniant. Nec enim patimur quicquam quod ad eccleſiarum ſtatum perti-net, quamuis manifeſtum, & indubitatum ſit quod mo-uetur, ut non etiam ueſtræ ſanctitati innoteſcat, quia ca-put eſt omniũ ſanctarum eccleſiarum. Per omnia enim, ut dictum eſt, properamus honorem, & autoritatẽ creſ-cere ueſtrę ſedis. Petimus ergo ueſtrum paternum affe-ctum, ut ueſtris ad nos deſtinatis literis, & ad ſanctiſsi-mum epiſcopum huius almæ urbis, & patriarcham ue-ſtrum fratrem, quoniam & ipſe per eoſdem epiſcopos Hypatium, & Demetrium ſcripſit ad ueſtram ſanctita-tem, Feſtinans in omnibus ſequi ſedem Apoſtolicã bea titudinis ueſtrę, manifeſtum nobis faciatis, quòd omnes qui prædicta confitentur ſuſcipit ueſtra ſanctitas, & eorum qui iudaicè auſi ſunt rectam denegare fidem con-demnat perfidiam. Plus ita enim, & circa uos omnium amor, & ueſtræ ſedi creſcit autoritas, & quæ ad uos eſt unitas ſanctarum eccleſiarũ inturbata ſeruabitur, quo-niam per uos didicerunt omnes beatiſsimi epiſcopi ho-rum, quæ ad uos relata ſunt, ſynceram ſanctitatis ueſtræ doctrinam. Petimus autem ueſtram beatitudinem ora-re pro nobis, & Dei nobis acquirere prouidentiam. Di-uinitas te ſeruet per multos annos, ſancte, ac religioſiſ-ſime pater.

Non eſſe autem mirum Conſtantinum dediſſe eccle- 65
ſiæ Romanæ principatum, ſed id à maioribus poſitum, ac conſtitutum didiciſſe, primum ab ipſo Chriſto, (quo

inſcitia Laurentii coarguitur, qui neget auſurum fuiſſe hunc, eum ex ſuo pectore conſtituere principatum) declarat, quod Anacletus antiquiſsimus pontifex, tertius ſcilicet à Petro, ſcripſit his uerbis. Anacletus ſeruus Chriſti Ieſu, in ſede Apoſtolica domino ſeruiens, epiſcopis omnibus, & cęteris cunctis fidelibus, qui coęqualem nobiſcum ſortiti ſunt fidem, Gratia uobis, & pax, atque cõſolatio multiplicetur. Si difficiliores fuerint quæſtiones ortæ, aut epiſcoporum, uel maiorũ iudicia, aut maiores cauſæ fuerint, ad ſedem Apoſtolicã, ſi appellatum fuerit, referantur. Quoniã hoc Apoſtoli ſtatuerunt iuſſione ſaluatoris, ut maiores, & difficiliores quæſtiones ſemper ad Apoſtolicam ſedem deferantur, ſuper quàm Chriſtus uniuerſam conſtruxit eccleſiam. Hæc priſcus ille pontifex. Quid igitur mirũ ſi Conſtantinus, cui fuerant hæc à Syluestro, doctiſsimiſq́; epiſcopis oſtenſa, ſanxit, confirmauit edicto principatum Romanæ ſedis ſucceſſorumq́; Petri, totq́; ei munera largitus eſt, qui uideret uniuerſam eccleſiam huic fundamento niti id Chriſtum, id Apoſtolos ſtatuiſſe, eum eſſe totius Eccleſiæ
66 cõſenſum. Nec nouum edidit ipſe decretum. Illa quoq; edicti pars, qua magnus imperator prædicat ſe frænum equi ſancti Syluestri tenuiſſe, equumq́; duxiſſe, in quo noſcitur pedum deoſculatio, probatur uera eſſe, quòd ſucceſſores imperatores non multò poſt tempore ſimilia fecerunt. Nam ingrediente Pontifice Romano Conſtantino, natione Syro, Conſtantinopolim, Iuſtinianus Auguſtus Chriſtianiſsimus cũ regno in capite ſeſe proſtrauit, & pedes oſculans pontificis, deinde in amplexu mutuo corruerunt. Item cùm Stephanus pontifex proficiſceretur ad excellentiſsimum Francorum regem Pipinum,

pinum, aduerſus Aſtulfum regẽ Longobardorum auxilium poſtulans. Audiens autem idem Rex eiuſdem beatiſsimi põtificis aduentum, nimis feſtinanter in eius aduenit occurſum unà cum coniuge, & filiis, & primatibus, & ferè ad centum miliaria filium ſuum Carolum ei miſit cum aliquibus optimatibus, ipſe quoq; in palatio, quod dicitur Ponticone, ferè ad trium miliariorum ſpatium deſcendens de equo ſuo, cũ magna humilitate terræ proſtratus, unà cum coniuge, & filiis, & optimatibus eundem ſuſcepit pontificem. Cui & uice ſtratoris uſq; in aliquantum locum iuxta eius ſellam properauit, & cum gloria ad palatium duxit, & omnia, quæ ab eo pontifex petiit, impetrauit. Hęc uera hiſtoria prodidit, quam ego ad uerbum protuli ex Iuone Carnotenſi. Ille ut reor ex Anaſtaſio bibliothecario.

Vides tot annis antè ab hoc ſeculo uſq; à tempeſtate Pipini, ſtratoris officiũ reges, & imperatores exhibuiſſe ſummo pontifici, iuxta uidelicet exemplum magni Conſtãtini, quod in edicto donationis ipſe memorauit. Hoc magni Conſtantini, aliorumq́; imperatorum exemplũ, cum Federicus ob ſuperbiã imitari noluiſſet, pedemq́; pontificis aſcendentis equum tenere more maiorum renuiſſet, atq; ad oſculandum Adrianum tertium pontificem acceſsiſſet, nõ admiſſus, ſed reiectus eſt à pontifice, anno ab hinc quadringenteſimo plus minus. Verum à proceribus edoctus imperator, ueſtigatis ueterum monimentis, repertoq́; eam antiquiſsimam eſſe conſuetudinem imperatorum, cùm iterum occurriſſet põtifici, qui iam diſceſſerat, ex equo exiliens in conſpectu totius exercitus, quem prope urbem habebat, officiũ ſtratoris exhibuit, admiſſusq́; eſt ad oſculum pacis à pontifice. Ille 67

igitur Romanæ ſedis principatus, quẽ confirmauit, corroborauit edicto Conſtantinus, non autem ex ſuo capite reperit, à Chriſto fuerat inſtitutus, quod põtifices, qui Petrum uiderunt, & audierunt, perceptum habuerunt, memoriæ prodiderunt. Nam Anacletus, ut ſuperius oſtendi, ſeruus Ieſu Chriſti ait: Hæc ſacroſancta Romana & Apoſtolica eccleſia, non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo domino ſaluatore noſtro, primatum obtinuit, ſicut beato Apoſtolo Petro dixit: Adhibita eſt & ſocietas in eadem Romana urbe, beatiſsimi Pauli Apoſtoli uaſis electionis, qui uno die, unoq́ tẽpore glorioſa morte cum Petro coronatus eſt, & ambo ſanctã Romanam eccleſiam conſecrauerunt, aliisq́ urbibus omnibus in uniuerſo mundo, tam ſua præſentia, quàm uenerando triumpho prætulerunt. Hæc ſanctus, ac priſcus pontifex.

Idemq́ aſſerit, primam eſſe eccleſiam Romanam: ſecundam nomine beati Petri à ſancto Marco fuiſſe Alexandrię conſtitutam: Tertiam Antiochiæ eiuſdem beati Petri nomine. Hinc argumentum contra Laurẽtium, ordinem illum eccleſiarum à Conſtantino in edicto nominatarum fuiſſe prius in eccleſia catholica ab ipſo confirmatum. Addita eſt Conſtantinopolitana ſuo tempore. Legat qui uelit, qui codicem non habet, ueniat, & uideat. Quàm præclara ſunt illa, quamq́ admirãda, quàm corroborant teſtimonium Anacleti, & omnium antiquorum theologorum, qui de principatu Romanæ ſedis ſcripſerunt? Itemq́ ueriſsimum probãt decretum Cõſtantini, ea quę ſcripſit ſanctiſsimus, uetuſtiſsimusq́ poſt Apoſtolos theologorum Ireneus de principatu, ac maieſtate Romanæ eccleſiæ, in qua prędicat Apoſtolos uniuerſam fundaſſe religionem. Hic caput, atque arcem

totius

totius pietatis cōſtituiſſe: hanc unam omnium eccleſiarum magiſtrã eſſe uoluiſſe. Hinc fontem per uniuerſum orbem profluentis ſanctitatis, ac religionis ab eis erupiſſe: hinc omnes erudiri oportere decreuiſſe: hinc manare ueram Apoſtolorum, quaſi alterum Euangelium, traditionem: hic Apoſtolos inquam ipſos traditionem nō ſcriptam reliquiſſe, quæ ſit alterum quoddam ampliſsimum, uberrimumq; Euangelium. Sic ſcribens aduerſus hæreſes libro tertio: Qui quidem, & omnes pariter, & ſinguli eorum habentes Euangelium Dei, ita Matthęus in Hebræis ipſorum lingua ſcripturam edidit Euangelii, cùm Petrus, & Paulus Romæ euangelizarent, & fundarent Eccleſiam.

Eodem libro.

Sed quoniam ualde longum eſt, in hoc tali uolumine omnium eccleſiarum enumerare ſucceſsiones, maximæ & antiquiſsimæ, & omnibus cognitæ à glorioſiſsimis Apoſtolis Petro, & Paulo Romæ fundatæ, & conſtitutæ eccleſiæ, eam quam habet ab Apoſtolis traditionem, & annuntiatam hominibus fidem per ſucceſsiones Epiſcoporum peruenientem uſq; ad nos indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo, uel per ſui placentiam malam, uel uanam gloriam, uel per cæcitatem, & malam ſententiam, præterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim eccleſiam propter potentiorem principalitatem, neceſſe eſt omnem cōuenire eccleſiam, hoc eſt, eos qui ſunt undiq; fideles, in qua ſemper ab his qui ſunt undiq;, conſeruata eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis traditio. Fundãtes igitur, & inſtruentes beati Apoſtoli eccleſiam Lino epiſcopatum adminiſtrandę eccleſiæ tradiderunt. Huius Lini Paulus in his quæ ſunt ad Timotheum epi-

ſtolis meminit. Succedit autem ei Anacletus: poſt eum tertio loco ab Apoſtolis epiſcopatum ſortitur Clemẽs, qui & uidit ipſos Apoſtolos, & cõtulit cum eis, cum adhuc inſonantem prædicationem Apoſtolorum, & traditionẽ ante oculos haberet. Non ſolus enim, adhuc multi ſupererant tunc ab Apoſtolis docti.

Poſt pauca.

Huic autem Clementi ſuccedit Euariſtus, & Euariſto Alexander, ac deinceps ſextus ab Apoſtolis conſtitutus eſt Sixtus, & ab hoc Teleſphorus, qui etiam glorioſiſsimè martyrium fecit, ac deinceps Hyginius, poſt Pius, poſt quem Anicetus. Cùm autem ſucceſsiſset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco epiſcopatum ab Apoſtolis habet Eleutherius. Hac ordinatione, & ſucceſsione, ea quę ab Apoſtolis in eccleſia traditio, & ueritatis prędicatio peruenit uſque ad nos. Et eſt pleniſsima hæc oſtẽſio, unam, & eandem uiuificatricem fidem eſſe, quæ in eccleſia ab Apoſtolis uſq; nunc ſit conſeruata & tradita in ueritate. Audis de principatu Romanæ ſedis admirandam uocem. Audis quid in hac maxima, atque antiquiſsima, omnibusq; cognita, fundata, & conſtituta à duobus glorioſiſsimis Apoſtolis Eccleſia, traditum ab ipſis Apoſtolis fuerit. Audis traditionem, ac fidei prædicationem, quam Apoſtoli in hac ſede reliquerunt, quæ uſque ad ipſum Irenæum peruenit, qua confidenter omnes profanos, ac perperam ſentientes, omnes hæreticos cogeret erubeſcere. Ad hãc Eccleſiam, ubi ſit principalior principatus, uerumq; religionis robur, omnem Eccleſiam oportere conuenire, omnes Chriſtianos, omnes ubique terrarum fideles, in qua conſeruata ſit ſemper traditio Apoſtolorum: ea ſcilicet quæ Caro-

lus

lus magnus, cæteríq; theologi dixerunt. Et ea quę complexus est edicto Constantinus de sedis huius principatu, ac summa ueneratione, ut omnes ei gentes, omnes Ecclesias subiectas esse oporteat: ad hunc fontem recurrere omnes, quoniam hic ueram sapientiam, ac sacrosanctum Euangelium Apostoli reliquerunt. Non sunt fictitia, ac tunc primum in capite eius nata, quæ magnus Constantinus tam mira de beato Petro & Paulo, de eorum sede prædicauit illo suo inclyto priuilegio, de principali ac magistra Ecclesia totius orbis. Sed hæc omnia uiderat, intellexerat prodidisse, ac summo consensu deprædicasse superiores theologos, qui usque à temporibus Apostolorum floruissent, aut ipsos Apostolos uidissent. Nam Irenæus discipulus fuit Polycarpi, Polycarpus autem Iohannis Euangelistæ. Ab his manauit ea prædicatio, horum erat certa scientia. Ecclesiam Romanam esse lumen orbis terrarum: hic esse magnum religionis principatum: huius Ecclesiæ sapientia, quæ fusa esset ab Apostolis: omnes hæreticos coarguendos, mittendos ad hanc sedem, unde fons Apostolicæ sapientiæ perpetua per omnes ætates successione scaturiet. Videndum quid hæc Ecclesia sentiat, quid in ea reliquerint Apostoli. Hæc omnia perspexit, prædicauit edicto suo Constantinus, admiratus est, suspexit hanc maiestatem, & quanto studio, quantis opibus potuit, ueneratus est: sese suaq; omnia subiecit, repetens edicto, quæ maiores de hac principali sede prodidissent, eam habere super omnibus principatum. Hinc per successionem ab Apostolis manare ueram doctrinam, purumq; religionis fontem: ordinem esse hic uenientis ab Apostolis per eorum suc-

cessores puræ sapientiæ, ac religionis. Atque obserua, dicere Irenæum hanc ostensionem esse plenissimam, uidelicet maximum argumentum ad probandam religionem Christianam, Euãgelicamq́ꝫ doctrinam, & ad conuincendos hæreticos, quòd ab Apostolis perueniens sapientia Christi, in hac ecclesia sit conseruata, & tradita in ueritate. Qua quidem ostensione possis omnes hæreticos coarguere, secus quàm hæc ecclesia doceat, sentientes. Hæc omnia uidit, admiratus est Cõstantinus, edicto cõmemorauit, sanxit, asseruit, roborauit autoritate imperiali, nõ quidem tunc primum nata, aut ab eo reperta: sed cùm essent antiquissima, usque à Christo, & ab Apostolis descendentia, admiratus, ac ueneratus: suum quoque super his, cum aliis theologis, suffragium tulit. Vidit hunc cœlestem principatum longè anteire principatum terrestrem. Quocirca proiecit regnum, ante pedes reginæ huius. Similia his scripsit uetustus scriptor Tertullianus, asserens quæ Irenæus prodidisset, aut ex fontibus eius delibans, admirandum certè testimonium, scribens de præscriptionibus aduersus hæreticos: Percurre, ait, omnes ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsidentur, apud quas authenticæ literæ eorum recitantur, sonantes uocem, repręsentantes faciem: proxima est tibi Achaia, habes Corinthum: si non longe es à Macedonia, habes Philippos: si potes in Asiam tendere, habes Ephesum: si autem Italiæ adiiceris, habes Romanam, unde nobis quoque autoritas præsto est statuta. Fœlix Ecclesia cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt. Vbi Petrus passioni dominicæ adæquatur, ubi Pau-

lus

lus Ioannis exitu coronatur, ubi Apoſtolus Ioannes
poſteaquam in oleum igneum demerſus nihil paſſus
eſt, in inſulam eſt relegatus. Hæc ibi. Aduerſus au-
tem Marcionem: Quid etiam Romani de proximo ſo-
nent, quibus Euangelium, & Petrus, & Paulus ſangui-
ne quoq; ſuo ſignatum reliquerunt. Hæc omnia uetu
ſtus ſcriptor Tertullianus, quæ ſunt in edicto Conſtan-
tini. Id quoq; ſiquis conſideret magno argumento eſſe
cernet eximios illos honores contuliſſe Conſtantinum
Syluestro, quos ipſe ſuo priuilegio memorat, quod ait
Nicolaus primus, uetuſtus ſanè pōtifex, ſcribens ad Mi
chaëlem imperatorē: Quibus omnibus, inquit, ritè col-
lectis ſatis euidenter oſtenditur, à ſeculari poteſtate nec
ligari prorſus, nec ſolui poſſe pontificem, quem conſtat
à pio principe Conſtantino, quæ longe ſuperius memo
rauimus, Deum appellatū: cùm nec Deum poſſe ab ho-
minibus iudicari manifeſtum ſit. Audis ſummum pon-
tificem à Conſtantino Deum appellatum habitum pro
Deo. Hoc uidelicet factum eſt, cùm eum præclaro illo
edicto decorauit, adorauit uti Deum, uti Chriſti, & Pe-
tri ſucceſſorem, diuinos honores ei quoad eius potuit,
contulit, uelut uiuam Chriſti imaginem ueneratus eſt,
totumq; id habetur in priuilegio. Poſſent item pro- 68
ferri quæ ex parte prolata ſunt in concilio Florentino,
ut ea quæ ſcripſit diuus Cyrillus in libro theſaurorum:
Chriſtus, inquit, accepit à patre eſſe dux, & ſceptrū Ec-
cleſiæ gentium ex Iſraël egrediens, ſuper omnem princi
patum, & poteſtatem, & ſuper omne quodcunq; eſt, ut
ei cuncta genua curuentur pleniſsimam poteſtatem: ſic
& Petro, & eius ſucceſſoribus cōmiſit pleniſsime. Hæc
Cyrillus Alexandrinus. At Cyrillus Hieroſolymorum

patriarcha in persona Christi alloquẽs Petrum, hæc ait: Tu cum fine, & ego sine fine, cum omnibus, quos loco tui ponam plene, & perfectè sacramento, & autoritate, cum eis ero, sicut sum tecum. Maximus item in epistola ad Orientales: Omnes, ait, fines orbis, qui dominum Iesum syncerè receperunt, & ubiq; terrarum catholici fidem ueram confitentes in Ecclesiam Romanorũ pontificum tanquam in Solem respiciunt. Hæc omnia à magnis, & priscis Theologis prolata, edicto Constantini continentur, eaq; contineri perspectum Theologis illis erat. Cyrillus item in libro Thesaurorum fatetur Apostolos in Euãgeliis, & epistolis affirmasse, in omni doctrina Petrum esse loco domini: & eius Ecclesiam, nempe Romanos pontifices, eius successores, ei dantes locum in omni populo, & synagoga, in omni electione, & confirmatione. Itemq; eodem loco. Cui nempe Petro omnes iure diuino, caput inclinãt, & primates mundi, tanquam ipsi domino Iesu, obediunt. Audis primates mundi, Petro uelut ipsi Christo, caput flectere: quod primus Cõstantinus fecit. Eodem libro autor idem: Vt membra, inquit, maneamus in capite nostro Apostolico throno Romanorum Pontificum à quo nostrũ est quærere quid tenere debeamus. Audisti magistrũ omnis religionis Petrum, & successores, quemadmodum pronuntiauit Constantinus. Hæc uniuersa sunt, quæ decreto fuerunt comprobata, & declarata, ab insecutis Theologis prolata, propterea quòd scirẽt, ea summum Imperatorẽ unà cum Niceno concilio edidisse, secutũ Christum, & Apostolos. Hocq; perspicuo argumento est, magnum Constãntinum edictum illud donationis totum conscripsisse, de principatu Petri, &

successo

ſucceſſorum, de magnis ornamentis, quæ propter ſum-
mum tanti capitis honorem, atq; reuerẽtiam adhibuit,
quod Græci fatentur, cùm non ex ſuo capite id feciſſe,
ſed quod intereſſe ſtuduerit magno Nicenæ trecentorũ
decem & octo epiſcoporum concilio, atq; eodem ſpiri-
tu plenum, ſedem Apoſtolorum principis, quemadmo
dum à domino in Euangeliis didicerat, omni honore di
gnam eſſe decreuiſſe. Ibi enim priuilegia dignitatũ ec-
cleſiis per uniuerſum mundũ diſtribuentes, & ordinan-
tes Eccleſiam Romanam caput eſſe omnium Eccleſiarũ
ita dixiſſe: Sciendũ eſt ſanè ab omnibus catholicis, quo-
niam ſancta Romana Eccleſia nullis ſynodalibus decre
tis eſt prælata, ſed Euangelica uoce domini, & Saluato-
ris noſtri primatũ obtinuit, cum Petro dixit: Tu es Pe-
trus, & ſuper hanc petram, &c. Prima ergo ſedes eſt cæ-
leſti beneficio Romanæ Eccleſię, quam beatiſsimi Apo
ſtoli Petrus, & Paulus ſuo martyrio dedicauerunt. Hęc
Nicenum cõcilium. Itemq; in alio canone: Venera-
mur ſecundum ſcripturas, & canonum deffinitionem,
ſanctiſsimum Romanæ, antiquæq; Eccleſiæ epiſcopum
primum eſſe, & maximum omnium epiſcoporum. Hoc
autem eſt conſonum ſacræ ſcripturæ. quæ inter Apo-
ſtolos Petro tribuit primum locum, tam in Euangeliis,
quàm in actis Apoſtolorum. Non'ne uides igitur, ut
ipſe loquar, quæcunq; Cõſtantinus de ſumma Petri ma
ieſtate ſanxiſſet conſona eſſe concilio Niceno, aut inde,
eum, ſanctionem illam didiciſſe, quandoquidẽ ipſe con
cilio interfuit. Non'ne uides eodem ſpiritu actum impe
ratorem, atq; ſanctos illos patres? Perſpexit à Chriſto
Romæ religionis erectam eſſe maieſtatem, imperiũ ſa-
crorum, dominatum cœleſtẽ, cui parere terreſtrem di-
gnum

gnum iudicauit. Potuit'ne tam cæcus, tam impius eſſe, non dicam Romanus Laurentius, ſed aut Parthus, aut Turca, Romano imperio, & religioni Chriſtianæ inimiciſsimus, ut non uiderit donationem complecti concilium Nicenum, fluere ab illo concilio, à ſpiritu ſanctorum illorum patrum totum illud edictum: illud, inquã, decretum natum eſſe à ſpiritu, quo ſancti patres agebantur. Qui hoc non uidit, atq; harum rerum ignarus, ſuæ barbariæ crudelitatem in ſacerrimos uetuſtatis afflatus effudit, quid aliud fuit quam monſtrum, audaciæ, ac temeritatis plenum? Cuius non poſſum ſatis admirari, dicam'ne ueſaniam, ac cæcitatem, an incredibilem imperitiam, ipſius autem ueritatis inuictam poteſtatem, quæ ſæpe eos cõtra ſeipſos eadem arma uertere adegit, qui-
70 bus eam delere paraſſent. Laurẽtius exiſtimat demũ letale uulnus aduerſariis, qui donationẽ tuentur, ſe impreſsiſſe, atq; uno ictu totam eorum cauſam iugulaſſe, prolata hiſtoria Melchiadis, qui proximè ante Syluestrum floruit. Sed primùm profert, quod falſiſsimũ eſt, Conſtantinum à puero cum patre Cõſtantio Chriſtianum fuiſſe. Quod multæ ueriſsimè hiſtoriæ falſum eſſe probabunt, ut erunt quæ de eo dicet Iulianus Imperator, & quæ reſpondit præfectus Aegypti Artemius, qui cũ ipſo Conſtantino domi, militiæq; uixerunt, qui eum dicent à cultu Deorum diſceſsiſſe, quod cùm Iulianus ſtultitiæ, & ſceleribus eius tribuiſſet: Artemius tribuet, quòd ſignum crucis uiderit in cœlo. Eam ob cauſam non erat Chriſtianus Conſtantinus, ſi quam cognitionẽ huius religionis teneret. Quid quòd Lactantius ad eum ſcribens, prædicat eum primum Romanorum principũ errores repudiaſſe? Prius ergo inter errores uerſabatur.

Hoc

Hoc'ne eſt letale uulnus Laurenti, eſt certè, ſed in tuam uaniloquẽtiam. Venio ad Melchiadem, cuius dictis adeo non tollitur donatio, ut maximè confirmetur, ſtabiliatur, roboretur. Is ita ait: Eccleſia ad hoc uſq; peruenit, ut non ſolum gentes, ſed etiam Romani principes, qui totius mundi monarchiam tenebant, ad fidem Chriſti, & fidei ſacramenta concurrerent: è quibus uir religioſiſsimus Conſtantinus fidem ueritatis patenter adeptus, licentiam dedit per uniuerſum orbem, ſuo degentibus imperio, non ſolum fieri Chriſtianos, ſed etiam fabricandi eccleſias, & prædia conſtituit tribuenda. Denique idem præfatus princeps donaria immenſa contulit, & fabricam templi primæ ſedis beati Petri inſtituit, adeo ut ſedem Imperialem relinqueret, & beato Petro, ſuiſq; ſucceſſoribus profuturam concederet.

Hæc pontifex: quæ etiam à Laurentio ad uerbũ proferuntur. Quæ cùm putet ſibi adiumento eſſe ad euertendam donationem: non uidet ſtipes hinc maximè donationem confirmari? Non ſentis primum contra te dicere Melchiadem, Conſtantinum patenter adeptum eſſe fidem, quam ſcilicet prius non poſsideret: non ſentis eum teſtari ad fidem concurriſſe Romanos principes, nempe Conſtantinum? fidem patenter adeptum: nempe corã omni populo, quod ipſe in ſua confeſsione fatetur: fidei myſteria confeſſum, & baptizatum. Patenter, quid aliud, quàm Senatu, & omni Populo, Proceribus, & Satrapis expectantibus, & in cõſpectu totius urbis? Deinde ubi continetur, eum reliquiſſe Palatium, niſi in edicto, ſiue decreto donationis? Si uerum eſt decretum hac parte ubi teſtatur ſe palatium Lateranenſe, ſedemq; imperialem reliquiſſe, & donaſſe: cur

non eſt uerum in reliquis? cur abſcindis unam partem uti ueram, reliquam uis eſſe fabuloſam? In hiſtoria Syluеſtri non habetur, eum donaſſe palatium quod tu quoque fateris, ſed in confeſsione, & decreto donationis, ergo id argumento eſt, uerè fuiſſe decretum illud tempore Conſtantini ab ipſo Conſtantino editum, cùm Melchiades id teſtetur, qui his rebus gerendis non interfuit, ſed præfuit: non teſtis, ſed autor, ut ait Laurentius. Omnia quæ Melchiades dicit, habentur in edicto de fabrica templi primæ ſedis, de immenſis donariis, ut ſuperius uiſum, de relicto palatio. Cùm hæc igitur, quæ ſcripſit Melchiades, ſumpta ſint ex edicto de relicto palatio, & ſede imperiali, & Petro conceſſa, de fabrica templi, de eius ad fidem acceſſu, quæ potuit eſſe maior ſuper donatione, ſuperq́ edicto donationis comprobatio? Tum quid ſibi uult, Regalem ſedem eum reliquiſſe? Vrbem reginam, dominamq́ gentium Petro, & ſucceſſoribus uacuam dimiſiſſe, niſi totum imperium in manus eorum tradidiſſe? Nam qui dat potiora, dat etiam quæ minoris ponderis ſunt. Dedit caput, dedit ſedem imperii, quoniam reliqua dedit. Sedes, ac natales imperii Romani, eſt Roma, cum toto occidenti. Minus fuiſſet dediſſe regna, regnorum autem caput non dediſſe. Itaque qui caput dedit, quo nihil eſſet in omni mundo melius, qui dedit lucem orbis terrarum, ut ille inquit, uigorem, maieſtatem, uim totius orbis, & ut ait Ariſtides, τοῦ κόσμου ἐπιτομήν, mundum paruum, compendium mundi: certè uidetur totum ipſum mundum dediſſe. Quæ fuit igitur cauſa, cur Conſtantinus piiſsimus princeps, ſedem imperialem relinqueret, ad quam

totius

totius Italiæ, totiusq; occidentis rationes, gubernationesq; redigebantur: nisi quod totum ipsum occidẽtem unà tradebat, relinquebat eidem, cui sedem imperialem relinqueret? Hoc letale uulnus est, quo furore prouectus, (uenerat enim contra ueritatem pugnaturus) Laurentius concidit. Quo ictu existimabat causam aduersariorum penitus collapsuram. Concidit ipse in seipsum per amentiam suis armis conuersis, suo se ipsum pugione transfodiens. Nolo alium testem donationis, extollit, admiratur, profert uti ueridicum scriptorem Melchiadem, qui rebus illis spectator, oculatusq; testis interfuerit. Audi igitur illam edicti partem, & confer cum his quæ scripsit Melchiades. Constantinus: Quoniam ubi principatus sacerdotum, & Christianæ religionis caput ab Imperatore cœlesti cõstitutum est, iustum non est ut illic Imperator terrenus habeat potestatem. Idemq; Imperator: Beato Syluestro, eius uicario, de præsenti tradimus palatium imperii nostri Lateranense. Hoc etiam testatur Melchiades fecisse Constantinum, autorq; à Laurentio approbatur. Approbatur ergo edictum, donatio, decretum: & eodem argumento confirmatur à Laurentio, quo cadere putasset. Veluti qui in cœlum expuunt, in eos sputo reuersuro. Quid aliud scribitur in donatione, quàm quod dixit, asseruitq; Melchiades, illius temporis autor, testis locupletissimus donationis? Sed uerior responsio contra Laurentium est, eum propter historiarum inscitiam, cæcumq; iudicium, non potuisse percipere uerba, quæ Melchiadis esse feruntur, quæq; ipse protulit, non esse Melchiadis, qui ad imperium Constantini non peruenit, ut quem historiæ ferant martyrio coronatum à

Maximino. Ac Melchiades fortasse nunquã uidit Constantinum, nec de eo, deq; donatione eius scribere potuit, quæ post mortem eius multos annos acta est. Ob hanc causam uerum est testimonium Græcorũ, ab Arrianis confictum esse, Constantinum dedisse Melchiadi, nescio quas constitutiones. Quod falsum esse historiæ probauerunt, palam ostendentes, Melchiadẽ ad tempora imperii Constantini non peruenisse, sed à superioribus imperatoribus fuisse martyrio coronatum. Lege Damasum cum multis. Ab Arrianis ergo uerba illa Melchiadis, quæ protulit Vallensis, ficta sunt, unà cum illis constitutionibus. Hoc hominem fefellit. hic fuit incredibilis cæcitas, qui ex historiis doceri non potuerit, Melchiadem de fide, & religione, ac donis Constantini scribere, ac testari non potuisse. At miser existimat se rem obtinuisse, totamq; Ecclesiam mendacem probauisse, quòd ex illis uerbis ostenderit, quicquid Constantinus Ecclesiæ donasset, non Syluestri, sed Melchiadis põtificatu factum esse, eamq; ob causam totam historiam Syluestri falsam esse. Sed eum cæcitas, historiarumq; inscitia præcipitem egit.

Nunc ad nostra reuertor: Gelasius itẽ sanè antiquus põtifex, lõge ante Adrianũ: floruit enim paulopost Cõstãtinũ: quod in antiquo codice Iuonis Carnotẽsis, peruetusti Theologi, profertur: neq; enim multifacio Gratianum recentiorẽ: In gestis, inquit, beati Syluestri, quæ beatus papa Gelasius in cõcilio septuaginta episcoporũ à catholicis legi cõmemorat, & pro antiquo usu multas hæc imitari dicit Ecclesias, in eisdẽ ita legitur: Constãtinus Imperator quarto die sui baptismatis priuilegiũ Romanæ Ecclesiæ põtifici cõtulit, ut in toto orbe Romano

sacer

ſacerdotes ita hunc caput habeant, ſicut omnes iudices regem. Superius prolata uerba (ut ego loquar) ſunt ut dixi Iuonis peruetuſti theologi. Non pudet autē inſolē-tem grammaticum, uocare impudentem fabulam, quæ tam uetuſta eſt hiſtoria, à tam magnis theologis proba-ta, tot antiquorum pontificum teſtimoniis uera hiſtoria
iudicata? Nam etiam Nicolaus primus in ampliſsi- 72
ma epiſtola ad Michaëlem imperatorem: Conſonat, in-quit, huic neceſſariæ ſententiæ ſanctus Syluester, magni Conſtantini Auguſti baptizator. Audis baptiſmũ Con
ſtantini per Syluestrum? Damaſus, itē qui fermè ſub 73
id tempus floruit, cùm de uitis pontificum uſq; ad ſua tempora ſcriberet, uentumq́; eſſet ad Sylueſtrum, ibi de baptiſmo Conſtantini ſcripſit, totumq́; edictum dona-tionis explicuit. Et hæc ad ipſum Hieronymum ſcribēs. Extat etiam in decretis, ſeu rebus geſtis diui Sylueſtri, quod apud ueteres theologos uidebis, hoc teſtimoniũ, ſeu locus ab his theologis prolatus ad quos priſcorum patrum ſcripta, nondum temporũ iniuria, ſublata per-uenerunt, ſcilicet, Domino Conſtantino Auguſto, eodē tempore cum multi nobiles gauderent, quod Conſtan-tinus eſſet baptizatus à Sylueſtro epiſcopo urbis Ro-mæ, & mundatus fuiſſet à lepra, per hoc beneficium, quod accepit à domino Ieſu Chriſto, per Sylueſtrum epiſcopum cœpit integre prædicare dominum Ieſum Chriſtum, & confiteri eius beneficia. Hæc illic. Horum igitur tam uetuſtorum autoritas nonne grammatici im-pudentiſsimæ temeritati præponderabit?

Summa igitur pietas, ac ſanctitas Conſtantini fecit, 74
ut ea corroborarentur, totumq́; per terrarũ orbē inuul-garentur, principio à Chriſto decreta, ab Apoſtolis, ab

antiquis patribus ubiq; tradita, & ad posteros deuoluta. Fuit enim uerè Constantinus eximia pietate, incredibili religione, ac sanctitate. Cui si quę calūniæ illatæ sunt à nonnullis scriptoribus, harum maxima pars profecta est à scelerato Iuliano imperatore, & ab his, qui in eius gratiam de Constantino falsa scripserunt. Atq; hic ego cōtrouersias illas à principio mihi commemoratas, uerissimis, & antiquissimis testimoniis dissoluam: eorum uidelicet, qui cuncta ea uiderunt, hisq́; interfuerūt: quarum historiarum, uerarumq́; cognitionum, suggessit copiam locupletissima in Vaticano bibliotheca. Artemius optimus, tum Christianus, tum etiam dux copiarum inuictus, summo loco natus, summæ apud magnū Constantinum, & Constantium gratiæ, & autoritatis, qui in exercitu Constantini in eo bello, quod cōtra Maxentium gessit, primū pilum ducebat, fuitq́; testis oculatus signi, quod in cœlo uidit Cōstantinus. Is, inquam, cùm ad tempora Iuliani deuenisset, atq; cum principatū iniret Iulianus, ipse pręfectus esset Ægypti, cum impius Iulianus Christianos insectatus, adigeret ad supplicia parere recusantes. Ob eamq́; causam diuinus Artemius hæc cernens ingemisceret, nec crudele spectaculum ferre posset, in Iulianum necessariò destomachatus est. Quod Iulianus admiratus, auditoq́; eum esse Christianum, multò magis exarsit: sed eum blandis uerbis, ut solebat, aggressus, conabatur ei probare, Constantinum, qui primus Romanorum imperatorū religionem Christianam suscepisset, fuisse imperitum, barbarumq́; hominem, crudelem, ac nefarium in totum genus. Ad quæ necessariò magnus Artemius respōdit, quæ cum coram imperatore ab eiusmodi uiro prolata fuerint, qui uidit,

& inter

& interfuit, facilè omnes calumnias cõtra magnum imperatorem diluent. Iuliano igitur qui de Constantino oblocutus erat respondit Artemius, ut in eius historia, rebusq́ gestis licet conspicere. Ac primum Iulianus:

ἀλλὰ Κωνσταντῖνος οἰκτρότατοι νεοτελέστας διὰ τὰς φίλας αὐτῷ ἀνοσιουργίας ἀπέστη τῶν θεῶν ὑφ' ὑμῶν Γαλιλαίων ἐξαπατηθεὶς, ἅτε δὴ καὶ παιδείας ἀμέτοχος καὶ μήτε τοῖς ῥωμαϊκοῖς ἐμπεδευθεὶς, μήτε τοῖς ἑλληνικοῖς νόμοις, καὶ ἔθεσι, ἐγὼ δὲ ἀνόσιε τῆς ἑλληνικῆς τε καὶ ῥωμαϊκῆς παιδείας εἰς ἄκρον ἐπειλημμένος, καὶ ταῖς τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν θεολογίαις Ἑρμοῦ τε φημὶ καὶ Ὀρφέως καὶ Πλάτωνος ἐξησκημένος, οὐκ ἥκιστα δὲ ταῖς ἰουδαϊκαῖς γραφαῖς διωμιληκὼς καὶ τὴν τούτων τερθρείαν ἐξουθενηκὼς, πάλιν πρὸς τὸ πατροπαράδοτον καὶ ἀρχαιότατον καὶ θεοφιλὲς, τοὺς ἀνθρώπους ἔθος τε καὶ σέβας ἀνατρέχειν διακελεύομαι.

At Constantinus ò inimicissimi, propter scelera ei domestica desciuit à Diis, à uobis Galilæis deceptus, utpote imperitus, qui neque in Romanorum, neque Græcorum ritibus, ac moribus satis cõsisteret. Ego uerò ò impie, qui Græcas, & Romanas disciplinas apprimè calleo, in ueterum theologia, Mercurii, & Orphei, ac Platonis, literis item Iudæorũ diu, multũq́ uersatus, quiq́ eorum superstitionem cõtempsi, rursus ad uetustam, ac patriã pietatem, religionemq́ iubeo homines reuerti. Hęc Iulianus. Denuo coram Artemio sic oblocutus est:

ὁ γὰρ Κωνσταντῖνος ὥσπερ οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς εὐεξαπάτητος ἀνδρῶν, ἀμαθής τε καὶ ἀνόητος ὢν, περὶ τὴν θρησκείαν ἐνεωτέρισε καὶ τοὺς ἑλλήνων ἀθετήσας θεοὺς, ἐπὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἐξέκλινε, τὰς ἀνοσίους αὐτοῦ πράξεις ἐπαισχυνόμενος, καὶ ὅτι οἱ θεοὶ αὐτὸν τῆς ἱερᾶς αὐτῶν καὶ παναγεστάτης θρησκείας ὡς ἐξάγιστον καὶ πονηρὸν πόῤῥω που καὶ μακρὰν ἀπώσαντο ἅτε καὶ ὁμογνίου αἵματος γενόμενον αἴτιον. τούς τε γὰρ ἀδελφοὺς ἀπέκτεινεν οὐδὲν ἄτοπον εἰργασμένους καὶ τὴν γυναῖκα Φαῦσταν καὶ τὸν αὐτοῦ υἱὸν Γρίσκον, χρηστόν τε καὶ ἀγαθὸν ἄνδρα τυγχάνοντα.

Constantinus, inquit, quod tu quoq́ nosti, cùm is esset, qui facilè deciperetur, imperitus, ac stolidus, ad nouam religionem animum adiecit: Diisq́ Græcorum contemptis, delapsus est in Christianismum; tum quòd ob sua scele

ſcelerata facta erubeſceret, tum quod eũ Dii uelut, ſceleratum, & impurum à ſanctiſsima religione ſua, à ſacris, & ceremoniis procul abiecerunt, ut qui ſeſe ſanguine domeſtico cõmaculaſſet. Nam fratres, qui nihil indignum admiſerant, interfecit. Vxorem quoq; Fauſtam, & filiũ Criſpum, uirum bonum, ac probum. Hæc criminatus eſt Iulianus. Artemius igitur ad ea animosè reſpondit, ſingulas eius calumnias refellens: ὅτι δὲ τὸν μακάριον Κωνσταντῖνον πάντων βασιλέων ὑπέρτερον καὶ τὸ τούτου γένος ἐκοιμίσας ἐχθρὸν καὶ ἀπόπτυστον τοῖς σοῖς ἀποκοιγήσας θεοῖς, πρὸς ἔτι δὲ καὶ μανιώδη καὶ φονικόν, ταῦτά σοι ὑπὲρ ἐκείνου ἀπολογήσομαι. ὅτι ὁ σὸς πατὴρ Κωνστάντιος, καὶ οἱ αὐτοῦ ἀδελφοὶ προκατῆρξαν ἀδικήματος, φάρμακον αὐτῷ δηλητήριον κερασάμενοι μηδὲν ἄδικον ὑπ' αὐτοῦ πεπονθότες, ἐκεῖνος δὲ τὴν γυναῖκα φαῦσταν καὶ πάνυ δικαίως ἀπέκτεινεν, ἅτε μιμησαμένην τὴν πάλαι φαίδραν καὶ διαβαλοῦσαν τὸν τούτου υἱὸν Κρίσπον ὡς ἐρωτικῶς αὐτῇ διακείμενον, καὶ πρὸς βίαν ἐπιχειροῦντα κατὰ τὸν κἀκείνη τὸν τοῦ Θήσεως Ἱππόλυτον. καὶ δὴ τὸν οὕτως μητρὶ ἐπιμανέντα ὡς οἱ αὐτῆς ἐβούλοντο λόγοι πατὴρ ὢν ἐκεῖνος ἐκόλασε. ὕστερον μέντοι γνοὺς ψευσαμένην καὶ αὐτὴν προσαπέκτεινεν, δίκην ἐπ' αὐτὴν δικάσας πασῶν δικαιοτάτην. ἀπέκλινεν μὲν πρὸς τὸν Χριστὸν οὐρανόθεν ὑπ' ἐκείνου κληθεὶς, ὅτε πρὸς τὸν Μαξέντιον δυσκατάμαχητον διηγωνίζετο μάχην. ἐφάνη γὰρ αὐτῷ τότε καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον μεσούσης ἡμέρας ὑπὲρ τὸν ἥλιον ταις αὐταῖς ἐξαστράπτον καὶ γράμμασιν ἐξ ἀστέρων διασημαῖνον τὴν τοῦ πολέμου νίκην. ἡμεῖς τε γὰρ αὐτοὶ τὸ σημεῖον ἐθεασάμεθα καὶ τῷ πολέμῳ παρόντες καὶ τὰ γράμματα ὑπέγνωμεν. ἀλλὰ καὶ τὸ στρατόπεδον ἅπαν τεθέατο καὶ πολλοὶ τούτου μάρτυρες ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῷ σῷ τυγχάνουσι. Quę ſunt: Quod autem in beatũ Conſtantinum, omnibus imperatoribus ſuperiorem, totumq; eius genus cõuitia dixiſti, dicens eum inimicum, inuiſumq; Diis tuis: inſuper inſanum, ac ſanguinarium: hæc tibi pro eo reſpondebo: Potius pater tuus Cõſtantius, fratresq; eius ſceleris principes fuerũt, qui ei mortiferum uenenũ miſcuerunt, nullam ab eo iniuriam perpeſsi. Fauſtam quidem uxorem iuſtiſsime interfecit, ut quæ imitata antiquam Phędram accuſauit Criſpum filium, quod eam

deperi

deperiret, & quod uim ei afferre conatus esset, sicut illa Hippolytum filium Thesei. Itaq; in hũc modum in matrem, ut illa calumniabatur insanientem pater eum interfecit. Postea cum deprehendisset eam mendacem, iustissimam in eam tulit sententiam. Adhęsit Christo, ab eo uocatus è cœlo, cùm contra Maxentium bellum difficillimum aggredienti signum crucis apparuit in cœlo media die supra solem radiis coruscans, literis sidereis uictoriam prænuntians. Nos enim, qui bello interfuimus, signum uidimus, literasq; legimus, Totus item exercitus spectator signi fuit. Multiq; hodie testes sunt in exercitu tuo. Hæc diuinus, ac magnus Artemius: cuius in his, quæ ad Cõstantinum attinent, autoritate nulla maior esse potest, nullum ualidius testimonium. His fit perspicuum quæ de Cõstantino magno aduersa prædicantur, maxima ex parte ab impio Iuliano, & ab his philosophis, historicisq; quos ille alebat, ac fouebat profecta. Hæc satis expurgant quæ de Crispi, & Faustæ cæde feruntur: quanquam sunt, qui negent Crispum interemptum fuisse. Exorta enim est in Constantinum à Cõsanguineis persecutio, tum quòd iam imperatorium genus à prisca bonitate degenerauerat, omnia ciuili sanguine, qui regnare cupiebant, complentibus, & in mutuas cędes conspirantibus, ut sunt humana ingenia: tum ob eam causam, quòd tantopere Christianæ religioni faueret, quod cæteri, quibus ueteres superstitiones magis probarentur, ferre non poterant. Diluta est igitur calumnia de Crispo, & Fausta, de cædibus domesticorum. De matre quoque similis responsio est, atq; superius. Fuit enim calumnia Iuliani imperatoris, Christianis inimicissimi, quod eadem historia testatur, qui

u genus

genus ſuum efferens, ſeq́ ortum ex Conſtantio. Ipſum autem patrem ex Theodora filia Maximini prædicans, de Conſtantino dicit, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐξ Ἑλένης φαύλης τινὸς γυναικὸς καὶ ἀσήμου. Conſtantinus uerò ex Helena natus eſt, ignobili, & uili fœmina. Eiuſmodi igitur calumniæ ab inimicis proferebantur, ut ſolitum eſt inimicorum genus omnia maledicendo deprauare. Reſpondit igitur ad hæc etiam Euſebius in Encomio, oſtendens filii, & matris ſingularem ſanctitatem, & filii erga matrem incredibilem pietatem. Gerunt igitur mentem Iuliani, cuiuſmodi fuit Laurentius, qui Cōſtantino detrahunt, qui cœleſtem eius bonitatem, inauditam pietatem non agnoſcunt. De conuerſione eius ad Chriſtianam pietatem cùm duæ cauſæ ferantur, quod ſignum crucis uiderit in cœlo, aut quod lepra infectus, baptiſmo maculas deleuerit, non ſunt hæ contrariæ: ſed cùm hiſtoriæ non omnia complexæ eſſent, uno tantum commemorato,
75 alterum reticuerūt: eſtq́ clariſsimum exemplum. Nam Euſebius in Encomio cùm de ſigno crucis uiſo à Conſtantino, deq́ his quæ mox profligato Maxentio geſſit, ſcripſiſſet, reliquamq́ hiſtoriam proſequeretur de Conſtantino iam Conſtantinopoli regnante, nihil de tranſitu eius ad eam urbem ſcripſit, nec ſcilicet diſceſſum, nec cauſas diſceſſus commemorauit. Similis fuit reliquorum, qui aut tempore Euſebii, aut poſt eum quoſdam hiſtorias conſcripſerunt ſilentium, ut Socratis, Sozomeni, & Theodoriti. Nihil igitur mirum ſuper lepra multos tacuiſſe, qui ne de diſceſſu quidem Conſtantini ab urbe quicquam ſcripſerunt, ſed poſt Maxentii bellum, ſubitò in Græciam ex Italia ſcriptores auolauerunt. Fuit igitur primum quidem ſpectaculum

lum crucis in cœlo, paucis autem annis interiectis, fuit lepra. Nam Constantinus tametsi in cœlo conspicatus 76 esset crucem, nondum tamen perfectè Christianus, sed uelut paganus erat. Adhuc monetæ eius imaginibus Deorum exprimebantur, quarum est ingens Romæ copia: ut hæ sunt, quæ habent Solem quadrigis inuehentem, & inscriptionem, SOLI INVICTO COMITI. Adhuc Christianorum persecutiones à præfectis exercebantur. Omnia penè ueteris superstitionis monimenta restabant. Cuius ad alia perspicuum iudicium est, quòd arcus Constantini Romæ, in quo uictoria contra Maxentium impressa est, neque picturas ullas Christianorum, aut crucis habet, neque in literis ulla fit mentio uel signi uisi, uel cuius auxilio uictoria sit potitus: sed tantum diuinitatis instinctu iustis armis se Rempub. ultum esse. Nam columna quam commemorat Eusebius multo post erecta est. At in arcu Titi, & Vespasiani, quo triumphus captorum Hierosolymorum exprimitur, uideas candelabrum, arcam, cæteraq; mysteria capti templi. Itaque post uictum Maxentium, post uisum crucis signum, non subito syncerè Christianus fuit Constantinus: acciditq; ut aliquot annis post lepræ contagione macularetur. Quod præter alia testimonia etiam Græcorum historiæ comprobant, recensentes post profligatum Maxentium, cognomentum Flauii Constantinum accepisse: postea lepræ contagione maculatũ fuisse: καὶ φλάβιος ὠνομάσθη ἐκ κακοχυμίας δέ τινος λελεπρωμένος καὶ δεινῇ τινὶ λώβῃ προσοιλῶς νεοσφαγῶν νηπίων αἵματι λούεσθαι τῶν ἐν τῷ καπιτολίῳ εἰπόντων θεραπείαν συνέθετο· ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἀθροισθέντα οἰκτείρας ἀπέλυσεν, πρὸς δὲ καὶ χρήματα πολλὰ ταῖς μητράσιν καταθέμενος πρὸς δὲ τὸν ἱερέα Σύλβεστρον ἐξ ἐπιφανείας Πέτρου καὶ Παύλου τῶν ἀποστόλων δραμὼν καὶ βαπτισθεὶς ἄνεσιν ἐκ

τῆς κολυμβήθρας ὅλος ὑγιής. Flauius, inquit, cognominatus
eſt, ſed cùm lepra attactus eſſet, fœdiſsimum'q; eſſet
ſpectaculum, ſacerdotibus Capitolii ſuadentibus laua-
crum ſanguinis puerorum, aſſenſus eſt, ſed multos eo-
rum congregatos miſeratus dimiſit, inſuper donatis ma
tribus. Cum'q; ad Syluestrum accurriſſet, propterea,
quòd ei Petrus, & Paulus Apoſtoli apparuiſſent, atque
ab eo baptizatus eſſet, totus ſanus è lauacro egreſſus
eſt. Is igitur ſecundus fuit, & quidem uerus ſtimu-
lus, quo penitus impelleretur ad Chriſtianam pietatem
Cõſtantinus. Nihil ego nunc morabor quid Hierony-
mus in chronicis ſcripſerit, quem auſim dicere nihil ueri
de Conſtantino retuliſſe. Cùm eũ crudeliter dicat inter-
feciſſe Criſpum, cùm cauſas relictæ urbis nullas afferat,
cùm dicat ab Arrianis eum fuiſſe baptizatum, quæ te-
ſtimonio antiquorum, multorum'q; theologorũ nullo
modo uera eſſe probantur. Perſpicuum'q; eſt res Con-
77 ſtantini parũ ei notas fuiſſe. De baptiſmo igitur, cùm
magna ſit controuerſia, audiamus priſcos patres quid
exclamauerint: Fieri'ne poſſe, ut tam diu Conſtantinus
baptiſmum diſtulerit, ut extremo uitæ tẽpore baptiza-
retur? Eum'ne ſanctos patres in concilio Niceno ſedere
paſſuros fuiſſe nõ baptizatum, ſed quaſi paganũ? Ille'ne
tam ſacras, tam pias epiſtolas, quæ ſunt apud Euſebium
de religione Chriſtiana ſcripſiſſet non baptizatus? tam
pręclara opera peregiſſet? cõcilia cõuocaſſet? ad hęreſes
tollendas tãtopere animũ adieciſſet nõ baptizatus? tãto
Chriſtianæ pietatis ardore flagraſſet? Et qui pro Chriſti
gloria nihil nõ conaretur, unã totius pietatis fundamen
tum, rẽ per negligẽtiã in eam longũ tẽpus reieciſſet? Cũ
in numerũ dãnatorũ à doctiſsimo uate aſcribatur, qui
Diſtulit

Distulit in seram commissa piacula mortem.

Hæc patres exclamant, non ferunt ad ultimam uitæ metam prædicari baptismum à Constantino fuisse dilatũ. Quid quod alii ferunt, eum ab hęreticis baptizatum? at Eusebius, & Ambrosius, à catholicis. Quæ indignitas, si non fuit ab hæreticis baptizatus, eam notam à scriptoribus tam pio Imperatori inustam fuisse? Ipsa igitur 78 dissensio probat falsa esse, quæ de illo in limine uitæ baptismo prędicantur, ac forsitan erroris apud historicos duas habuit causas, quòd tum Constantius filius scribitur supremo uitæ tempore baptizatus. Nam Constantius ut res gestæ Artemii testantur cùm quadraginta annis cum patre, & solus imperasset, posteaq́; in morbũ incidisset, qui ei uideretur incurabilis, statim accito episcopo Antiochiæ Euzoio, iussit se baptizare, pauloq́; post excessit, ὡς δὲ φαύλως ᾔσθετο ἔχων ἤδη καὶ οὐκ ἂν βιωσόμενος τὴν ταχύστην τῆς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον Εὐζώϊον μεταπεμψάμενος βαπτίζαι αὐτὸν ἐπιτρέπει. καὶ δὴ βαπτισάμενος καὶ μικρὸν ἐπιβιοὺς αὐθόπι προλέιπει τὸ ζῆν. Potuit igitur fieri, quod sæpe apud historicos accidit, ut cùm scriptores liquido rem perceptam non haberent tribuerent patri, quod accidit filio.

Altera potuit errorem fecisse causa, quod scriptum reliquit Damasus de Constantino filio, quem memorię prodidit ab Arrianis fuisse rebaptizatum. Hæc clarior erroris causa propter unum, idemq́; patris, & filii nomen. Tres enim ut notissimũ est filios suscepit magnus Constantinus, Constantinum, Constantium, Constantem. Constantinus maior natu, cui Italia, Gallia, Britãnia, atq; alpes obuenerũt, fuit improbus, qui fratri Constanti bellum indixit, in quo cecidit, atque in Arrianorum dogma delapsus, ab eis, ut dixi, denuo baptizatus

eſt: quod Damaſus, ſcribens de Felice ſummo pontifi-
ce, cum multis aliis teſtatur: quæ etiam in Eccleſia legun
tur, adiuncta neſcio qua de cauſa cum martyrio Simpli-
cii, Fauſtinæ, ac Beatricis. De Felice igitur hiſtoria ad
hunc modum prodidit: Felicem ſub Conſtantino filio
Eccleſiæ præfuiſſe. Is, inquit, Conſtantinus Auguſtus
concilium hæreticorum, ac Valentis, & Vrſacii, & Ar-
rianorum approbans, qui & ipſe Arrianus erat, ab Euſe
bio Nicomediẽſi rebaptizatus, eiecit ſanctum Felicem
urbis epiſcopum de ſede epiſcopatus ſui. Ob hæreſim
enim Felix eum anathemate percuſſerat. Sic quoque
potuit dici à nonnullis, patrem Conſtantinum ultimo
uitæ tempore fuiſſe baptizatum, quod filio euenit. In
quo complures errauerunt. Quandoquidem de bapti-
zato ab Arrianis patre Conſtantino grauiſsimi ſcripto-
res ſcribentes peccauerũt. Quàm facile igitur fuit quod
toties apud hiſtoricos fit ut tribueretur patri quod filiis
euenit, uel maxime ubi nominum erat ſimilitudo, ut ſcri
beretur ab Arrianis pater Conſtantinus baptizatus,
80 quod filius Conſtantinus peccauit. Illud quoq; ope-
ræpretium eſt noſſe baptiſmum magni Cõſtantini, quẽ
ſcripſit Euſebius in Encomio fuiſſe potius balneum ca-
lidarum aquarum, ad quas æger Conſtantinus ſanitati
81 conſulens acceſsit. Collectis igitur unà omnibus ra-
tionibus, relinquitur, Non fuiſſe baptiſmum Conſtan-
tini ad ſupremum uitæ tempus dilatum: ſed uerum, ac
ſanctũ baptiſmum eius fuiſſe, cùm Trinitatẽ, omniaq;
Chriſtianę religionis myſteria confeſſus, baptizatus eſt
à Syluestro. Cui Græcorum hiſtoriæ cunctis locis aſſen
tiuntur, etiam teſtimonium proferẽtes ipſum baptiſmi
locum, quem ſuis ubiq; hiſtoriis cõcelebrant cognitum
eis.

eis olim atque admirationi habitum: multò magis, quàm nostra tempestate, qua multa rerum sanctarum, atque antiquarum uestigia Romæ interierũt, nobisque propter consuetudinem multa uilescere ceperunt, eaque admirari, ac contemplari desiimus. Audi igitur testem super hoc Theophanem historiæ scriptorẽ peruetustum. 82
Sunt enim septingenti anni, ac supra, cùm historiam ab orbe condito cõscripsit, res uniuersi æui complexus.

Τούτῳ τῷ ἔτει ὥς φασί τινες, Κωνσταντῖνος ὁ μέγας σὺν Κρίσπῳ τῷ υἱῷ αὐτοῦ ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ Συλβέστρου ἐβαπτίσθη· ὡς οἱ κατὰ τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην μέχρι σήμερον τὸ βαπτιστήριον ἔχουσιν εἰς μαρτυρίαν ὅτι ὑπὸ Συλβέστρου ἐν Ῥώμῃ ἐβαπτίσθη μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τῶν τυράννων. οἱ δὲ κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἐν Νικομηδείᾳ κατὰ τὸν θάνατον ὑπὸ Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδέως ἀρειανοῦ φασὶν αὐτὸν βεβαπτίσθαι, ἔνθα καὶ ἔτυχε κοιμηθῆναι. ἀναβαλλόμενος γὰρ ἦν φασὶ τὸ βάπτισμα, ἐλπίζων ἐν τῷ Ἰορδάνῃ βαπτισθῆναι ποταμῷ. ἐμοὶ δὲ ἀληθέστερον φαίνεται τὸ ὑπὸ Συλβέστρου ἐν Ῥώμῃ βεβαπτίσθαι αὐτόν. καὶ τὰς ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ φερομένας διατάξεις πρὸς Μελτιάδην πεπλασμένας εἶναι τοῖς ἀρειανοῖς, δόξαν ἐντεῦθεν περιποιεῖσθαι σπουδάζουσιν ἑαυτοῖς ἢ καὶ τὸν εὐσεβῆ βασιλέα κοιμίζειν ἐθέλουσιν ἀβάπτιστον δεικνύασιν ἐντεῦθεν. ὅπερ ἄτοπον καὶ ψευδές. εἰ γὰρ οὐκ ἦν βεβαπτισμένος ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ, λοιπὸν οὐδὲ μετελάμβανε τῶν θείων μυστηρίων, οὐδὲ συνηύχετο τοῖς θείοις πατράσιν, ὅπερ ἀτοπώτατόν ἐστι καὶ λέγειν καὶ φρονεῖν. ἄλλοι δὲ ἀρειανοὶ καὶ ἕλληνες ὡς νόθον διαβάλλουσι τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον, ψεύδονται δὲ καὶ οὗτοι. ἡ γὰρ γενεαλογία αὐτοῦ βασιλικὴ ὑπῆρχε καὶ πρὸ Διοκλητιανοῦ. ὁ γὰρ πατὴρ αὐτοῦ Κωνστάντιος θυγατριδοῦς ἦν Κλαυδίου τοῦ βασιλέως, καὶ ἐξ Ἑλένης τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναικὸς ἔλαβε τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον. εἶχεν δὲ καὶ τοὺς ἄλλους υἱοὺς ἐκ Θεοδώρας τῆς θυγατρός τοῦ Μαξιμιανοῦ τοῦ Ἑρκουλίου, ἀδελφῆς δὲ τοῦ Μαξεντίου τοῦ ἐν τῇ Ῥώμῃ τυραννήσαντος ὑπὸ Κωνσταντίνου περὶ Βουλαίαν τὴν γέφυραν, ὅτε καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον ἐθεάσατο ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ Φαύστας τῆς γαμετῆς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. καὶ μηδεὶς θαυμαζέτω εἰ πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἑλληνίζοντες δύο ἀδελφὰς ἔγημαν ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός. εἰσὶ δὲ αἱ γενέσεις αὐτῶν ὡς ὑποτὲ ταῦτας.

Hoc anno, inquit, ut nonnulli ferunt, magnus Constantinus cũ Crispo filio Romæ à Syluestro baptizatus est. Quemadmodum hi, qui Romæ habitant, usque ad hanc diem

diem in testimonium ostendunt locum baptismi, siue baptisterium, quòd Romæ sit à Syluestro baptizatus post sublatos tyrannos. At orientales ferunt eum ab Eusebio Nicomediensi Arriano sub extremũ uitæ tempus baptizatum, ubi etiam fato functus sit. Ferunt enim eum distulisse baptismum, quòd speraret in Iordane flumine baptizari. Sed mihi uerius uidetur, eum à Syluestro Romæ fuisse baptizatum, & constitutiones, quæ nomine eius circunferuntur ad Melchiadem, fictas esse ab Arrianis, qui sibi hinc gloriam aucupari studerent, aut pium Imperatorem maculare niterentur, ipsum sine baptismo fuisse asserentes. Quod planè absurdum est, ac falsum. Si enim non erat baptizatus in concilio Niceno, superest ut neq; diuinorum mysteriorum fuerit particeps, nec orationes cũ diuinis patribus habuerit: quod dicere, & cogitare absurdissimum est. Cæteri uerò Arriani, & pagani calumniantur uti spurium magnũ Constantinum. Qui & ipsi mẽtiuntur. Nam genus eius regium ante Diocletianum fuit. Siquidem pater eius Constantius sororius erat Claudii Imperatoris. Et ex prima uxore Helena suscepit magnum Constantinum: suscepit etiam alios filios ex Theodora filia Maximiani filii Herculii, quæ soror erat Maxentii, qui Romæ tyrannidem exercuit, interfectusq; est à Constantino ad pontẽ Miluium, quãdo signum crucis cõspexit in cælo. Soror item erat Faustæ uxoris magni Constantini. Neq; quisquam admiretur, si ante baptismum cum adhuc essent pagani, duas sorores accipiebant pater, & filius. Est autem genus eorum ad hunc modum.

Quàm ualidum est hoc testimoniũ ad mendacia multorum coarguenda, de baptismo Constantini, de consti

tution

tutionibus ad Melchiadem, qui antecessit Syluestrum, quas Laurentius uelut Arrianus protulit, ad euertendã donationem factam Syluestro. Qui etiam uelut paganus inuectus est in Cõstantinum, quem dixerit pessimè de Romano nomine meritum. At eum Thophanes testimonio suo reuincit. Audi hic sublatam cõtrouersiam de Melchiade, cui nihil donare Constantinus potuit, quippe qui à Maxentio, aut Maximino est martyrio coronatus, teste Damaso. Atq; ea quæ nomine Melchiadis uerba proferuntur de donatione Constantini constat esse falsa, ab Arrianis conficta: quod malignus Laurentius aut non potuit, aut noluit percipere. Ac uide, quàm fallaci coniectura uoluerit euersam esse donationem scilicet ex Melchiade, qui ea neque scripsit, neque scribere potuit.

Zonaras quoq;, historicus sanè quàm bonus, de ma 83
gno Constantino eadem scribit. Postquam, ait, multis uictoriis potitus esset Constantinus οὕτω δὲ μοναρχήσας ὁ Κωνσταντῖνος καὶ φλάβιος ὠνομάσθη καὶ οὕτω πως ἐχρημάτισε φλάβιος Κωνσταντῖνος καὶ ἐν Ῥώμῃ διῆγε. τῆς μὲν τῶν εἰδώλων θρησκείας οὐκ ἀποστὰς, τὰ περὶ Χριστοῦ δὲ μυούμενος, καὶ ἤδη παραδεχόμενος. σώματος δὲ νοσεροῦ καὶ πλήθους σταφύοντος ἐκ κακοχυμίας καὶ ὕλης μοχθηρᾶς ἐξανθήματα, ὡς λώβην. ταῦτα παρὰ τῶν ἰατρῶν ὀνομάζεσθαι καὶ λέπρα δὲ παρεικάζεσθαι, καὶ τὴν τούτων θεραπείαν ἀπαγορεύεσθαι εὗρε τοὺς ἱερεῖς τοὺς ἐν τῷ καπιτωλίῳ διὸς οὐκ ἄλλως λέγοντας τεύξεσθαι θεραπείας αὐτὸν, εἰ μὴ ἐν παίδων νηπίων ἔτι ἀτμίζοντι λούσαιτο αἵματι. αὐτίκα τοίνυν ἐκ πάσης τῆς ἐκείνων χώρας συνῆκτο τὰ νήπια καὶ ἡμέρα ὥριστο τῆς τούτων σφαγῆς, καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπῄει τότε τῷ αἵματι τῶν παίδων λουσάμενος εἰς τὸ καπιτώλιον. αἱ δὲ τούτων μητέρες προϊόντος αὐτοῦ γοερὰς ἠφίεσαν φωνὰς, καὶ ὠλόλυζον, ὧν ἀκούσας ἐκεῖνος ἤρετο τι τοῦ θρήνου τὸ αἴτιον, καὶ μαθὼν τὰς μητέρας θρηνεῖν τῶν βρεφῶν ὡς ἐκ μέθης ἀνεγρηγορὼς, τὸ μὲν τῆς πράξεως εἴπερ ἀνόσιον, πρόδηλον, ἄδηλον δὲ τὸ ἀποτέλεσμα. εἰ δὲ καὶ τοῦτο ἦν ἀναμφίβολον, κρεῖσσον πάσχειν ἐμὲ ταῖς νόσοις ταλαιπωρούμενον, ἢ τοσούτων βρεφῶν καταψηφιεῖσθαι ἀπώλειαν, καὶ ῥομφαίᾳ λύπης τὰς τῶν μητέρων αὐτῶν διελάσας ψυχάς, καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐπανῆλθεν, ἀποδοθῆναι ταῖς μητράσιν προστάξας

τὰ νήπια, καὶ χρήματα δὲ, δοθῆναι αὐταῖς, ἵνα ἀντίῤῥοπον ἔξουσιν, ἢ καὶ διπλασίονα τὴν χαρὰν, ὅτι τὰ ζῶντα τὰ ἔγγονα ἀπειλήφασι, καὶ ὅτι ἐπὶ τούτοις καὶ χρήματα προσειλήφασι. ταῦτα δὲ διαπραξαμένῳ νυκτὸς αὐτῷ ἐδοξάτην ἄνδρε παρεστάναι δύο, Πέτρος εἶναι καὶ Παῦλος λέγοντες οἱ ἀπόστολοι τοῦ χριστοῦ, καὶ εἰ σωματικῆς ἔλεγον, καὶ ψυχικῆς ὑγιείας βούλει τυχεῖν τὸν ἐπίσκοπον μετακάλεσαι Σύλβεστρον, κἀκεῖνός σοι καὶ τὴν λύμην ἀπώσεται τῆς σαρκὸς καὶ ζωῆς ἀνωλέθρου καταξιώσει σε. μετὰ τούτοις ὁ βασιλεὺς τοῦ ὕπνου ἀνενεγκὼν στέλλει τοὺς καταπεμψομένους σὺν αἰδοῖ τὸν ἐπίσκοπον, καὶ παραγενομένῳ τῷ ἱερῷ Συλβέστρῳ, εἰπέ μοι ἔφη ἐπίσκοπε θρησκεύονται παρ' ὑμῖν θεοὶ Πέτρος καὶ Παῦλος ὀνομαζόμενοι; ὁ δὲ, εἷς ἡμῖν θεὸς γιγνόσκεται ἀπεκρίνατο, Πέτρος καὶ Παῦλος θεράποντες ἐκείνου, καὶ ὑπηρέται εἰσιν. ἑξῆς οὖν ὁ βασιλεὺς διηγεῖται αὐτῷ τὸ ἐνύπνιον, καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς παρ' αὐτοῦ μυεῖται μυστήριον καὶ βαπτίζεται, καὶ ἄνεισιν ἐκ τῆς κολυμβήθρας ὑγιὴς ὅλος καὶ αὐτίκα ἄδειάντε κηρύττει Χριστιανοῖς, καὶ τοὺς ναοὺς σφίσιν ἀναπετάννυσι, καὶ νέους ἐφίησιν ἀνεγείρεσθαι. κλείει τοὔμπαλιν τὰ τεμένη τῶν ψευδωνύμων θεῶν, ἀδεῶς τε θεσπίζει προσιέναι τοὺς βουλομένους τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ, βιάζεσθαι μὲν γὰρ μηδένα ἔλεγε βούλεσθαι, τοὺς δὲ ἑκόντας προστιθεμένους τῷ Χριστῷ ἀποδέχεσθαι. ὁ μὲν οὖν οὕτω τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ προσελήλυθε. τὸ κήρυγμα δὲ ἐπλατύνετο καὶ παῤῥησία τοῖς Χριστιανοῖς ἐδίδοτο. Atque in hunc modum, inquit, monarchiam adeptus Constantinus, Flauuius cognominatus est. Degebatque Romæ nondum quidem à cultu idolorum abhorrens, initiatus tamen Christi religione. Ex malis autem humoribus, ac pessima materia toto corpore oborta, ueluti florum copia, impetigine, quæ à medicis uocabatur contagio, similisque lepræ uidebatur, cuius curatio desperata erat: inuenti sunt sacerdotes Iouis Capitolini, qui dicerent, non aliter eum posse sanari, nisi calido infantium cruore ablueretur. Vndique igitur collectis pueris, decretaque die, qua cædendi essent, ibat Imperator in Capitolium, illorum cruore lauandus. Sed matres puerorum Imperatore aduentante lugubres uoces mittebant exululantes. Quibus ille auditis, causam fletus sciscitatus est. Cumque didicisset matres esse, quæ ob pueros in-

terfic

terficiendos lugerent, uelut ex ebrietate euigilans, hanc rem præ se ferre certam, & indubitatã improbitatem, at incertũ euentum sanitatis dictitans. Quod si etiã certus esset euentus sanitatis, prestare tamen ipsum egritudine confici, quàm tot pueros cædendos aspicere, & gladio mœroris matrũ pectora transuerberare. His dictis abscessit, iubẽs matribus reddi pueros, eisq́ꝫ insuper pecunias donari, ut gaudiũ maius perciperent redditis pueris, & pecuniis acceptis. His ad hunc modũ peractis, noctu uisi sunt ei adesse uiri duo dicentes, se esse Petrum, & Paulũ Apostolos Christi, qui si uellet animi, & corporis adipisci sanitatẽ, Syluestrum episcopũ accerseret, qui ei labẽ carnis abstergeret, & æterne uite efficeret dignũ. In his Imperator è somno euigilans mittit statim qui accerserẽt cum honore episcopũ. Cumq́ꝫ ad eum Syluester accessisset, Dic, ait, episcope, coluntur'ne uobis Dii Petrus, & Paulus nuncupati? Nobis, inquit Syluester, unus duntaxat Deus agnoscitur: Petrus autem, & Paulus serui eius, ac ministri sunt. Enarrat deinde somnium Imperator nostrisq́ꝫ mysteriis initiatur, ac baptizatur, & ex piscina totus sanus consurgit. Statimq́ꝫ immunitatem, ac securitatem Christianis publicè concedit, eisq́ꝫ templa aperit, noua attollere sinit. Contra claudit fana dæmonum, quæ falsò Deorum sibi nomen asciuerant: omnes decernit posse securè qui uelint accedere ad fidem Christi. Nolle quidem se cogere quenquam, exosculari autem, qui sponte se Christo dederint. Is igitur ad hunc modum ad fidem Christi accessit. Prædicatio autem diffundebatur, dabaturq́ꝫ audacia Christianis. Hæc historia. In qua multa sunt præclara ab excellentibus ingeniis consideranda, ut cõgruunt omnes

maiorem in modum ſuper rebus geſtis Conſtantini, & Syluestri, ut quãquam uiderit in cœlo ſignũ crucis Conſtantinus, non tamen à cultu idolorum protinus deſciuerit: quo declaratur cauſa baptiſmi, fitq́; perſpicuum, non fuiſſe eum baptizatum, cùm uidit in cœlo ſignum crucis, totaq́; illa controuerſia diſſoluitur. Quibus uerbis facinus mactandorum infantium execratus fuerit. Multaq́; præterea. Is idem mirificè congruit cum Artemio ſuper cæde Fauſtæ & Criſpi: quod cùm ſit memoratu dignum, etiam hoc teſtimonium huc proferre uehementer operæpretium cenſui. Εἶχε δὲ καὶ ἐκ παλλακῆς ἕτερον υἱὸν Κρίσπον καλούμενον, τῶν ἄλλων νέων πρεσβύτερον, ὃς καὶ παρὰ τὸν πρὸς Λικίνιον πολέμῳ πολλάκις ἠρίστευσεν. Τούτῳ ἡ μητρυιὰ Φαῦστα ἐπιμανεῖσα ἐρωτικῶς ἐπεὶ μὴ εὐπειθοῦς ἐκείνου ἐτύγχανε κατεῖπε πρὸς τὸν πατέρα ὡς ἐρῶντος αὐτῆς, καὶ πολλάκις βιάσασθαι ἐπιχειρήσαντος. διὸ καὶ θάνατον ὁ Κρίσπος παρὰ τοῦ πατρὸς κατεδικάσθη πεισθέντος τῇ γαμετῇ. ὡς δ᾽ ἔγνω μετάπειτα ὁ αὐτοκράτωρ τὸ ἀληθές, καὶ τὴν γυναῖκα ἐκόλασε, διά τε τὸ ταύτης ἀκόλαστον, καὶ τοῦ φόνον τοῦ παιδός, εἰσαχθεῖσα γὰρ ἐν λουτρῷ ἡ Φαῦστα σφοδρῶς ἐκκαυθέντι ἐκεῖ τὴν ζωὴν βιαίως ἀπέρρηξε. Suſcepit, inquit, etiã ex pellice aliũ filiũ nomine Criſpũ, maiorẽ natu, qui in bello contra Liciniũ ſæpe uictor diſceſsit. In hunc nouerca Fauſta amore inſaniens, cũ eum ſibi renitentem reperiſſet, detulit ad patrem, quòd eam deperiret, & quòd ſæpius ei uim afferre conatus eſſet. Quam ob cauſam Criſpus à patre morte damnatus eſt, cùm uxori fidem habuiſſet. Sed poſtea ueritate comperta, Imperator uxorẽ ſupplicio affecit, tum propter eius intemperantiã, tum ob cædẽ filii. Iuducta enim Fauſta in balneũ uehementer calefactũ, ibi uitã uiolenter abrupit. Audiſti quæ ſuperius retulit diuus Artemius coram Iuliano. Hæc hiſtoria, quod non oportuit referre Artemium, expoſuit, quo ſupplicio nouerca Fauſta extincta eſt. Sed ego reuertor ad edictum, ſiue decretum

Conſtan

Conſtantini, probaturus eum nil aliud ſtatuiſſe ac confirmaſſe, quàm quod apud priſcos patres conſtantiſsimum eſſet, de principatu, ſummaq́; maieſtate Romanę ſedis: atque ea, quæ ipſe decreuiſſet, ab inſecutis theologis proceribus ſacroſanctæ theologiæ, ſummo aſſenſu fuiſſe confirmata, ob eamq́; cauſam probari poſſe uerè Cōſtantinum ea ſtatuiſſe, quòd tum apud maiores uſq; ab ipſo Chriſto manantia habebantur, tum à poſteris poſt ipſum imperatorē ſummo conſenſu celebrata, atq; aſſerta ſunt. Quod ergo magna motus pietate Conſtantinus pronuntiauit in edicto. Quoniam ubi principatus ſacerdotum, & Chriſtianæ religionis caput ab imperatore cœleſti conſtitutum eſt, iuſtum non eſt ut illic imperator terrenus habeat poteſtatem.

Audiuimus quo conſenſu theologi ferebant à Chriſto, & ab Apoſtolis fuiſſe decretum, quantopere Græci nō minus quàm Latini aſſentirentur, illic religionis eſſe caput, principatumq́; ſacrorum, nec aliud Cōſtantinum quàm uniuerſæ Eccleſiæ, ſanctorumq́; theologorū ſententiam edicto complexum eſſe. Igitur etiam diuinus 84
Chryſoſtomus non longe poſt Conſtantinum tempore ſcilicet Theodoſii de hoc principatu, Petro à Chriſto tradito, ſimilem cum reliquis theologis ſententiam tulit, cùm interpretaretur Euangelium Ioannis, ἐνεχείρισε μὲν τῷ Πέτρῳ τὴν πάντων τῶν πιστευόντων προστασίαν. εἰ γὰρ καὶ τῶν Ἱεροσολύμων Ἰάκωβος τὸν θρόνον ἔλαβεν, ἀλλὰ Πέτρος τῆς οἰκουμένης ἁπάσης. Tradidit inquit in manus Petri omnium credentiū principatum. Nam etſi Iacobus Hieroſolymorū ſedem accepit, at Petrus totius orbis terrarum. Hæc os aureū haud 85
diſsimiliter Conſtantino. Vnum ferè utriusq; decretum, Petrum habere principatū totius orbis terrarum.

Principatum inquam religionis, pietatis, ſacrorum. Quod animaduertẽs magnus Imperator, indignum, & iniuſtum cenſuit habere poteſtatem Imperatorem terreſtrem, ubi caput religionis præſideret, ne ordine falſo ſubeſſent cœleſtia terreſtribus. Flexi anima ratio plena rationis, ac prudentiæ cõſideratio. Chryſoſtomus item, δεῦρο φησὶ παράλαβε τὰ πρόβατα εἰς τὴν οἰκουμένην, ἔξελθε, ἀκολούθει μοι ἐξάγοντί σε πρὸς κήρυγμα, καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐγχειρίζοντι. Eia age, inquit, accipe pecudes, egredere in orbem terrarum, ſequere me deducẽtem te ad prædicationem, totumq́; terrarum orbem in tuas manus tradentem. Hæc aureus theologus. Quid igitur mirum hæc cognoſcentem, perceptaq́; Conſtantinum habentem, quem pietatis æſtus impelleret, decreuiſſe, atq; accellens edictum, ſtatuiſſe, de religionis principatu, excitatũq́; à Chriſto, uera maieſtate adornare uoluiſſe.

86 Eundem principatum, quẽ Conſtantinus admirabatur, ſuperius tempeſtate profanorum Imperatorum ceteri theologi prædicauerunt: ne putes noua molitum Conſtantinum. Cyprianus magnus, ſanctusq́; Latinis theologus, in epiſtolis de hereticis ex Aphrica Romam nauigantibus. Audent, inquit, nauigare ad Petri cathedram, & Eccleſiam principalem, unde totius fidei ordo, & unitas pendet. Cernis caput ordinis, unitatis religionis Chriſtianæ. Hoc Conſtantinus, magnus, & ipſe theologus, nouit, cõfeſſus eſt, proſtrauit imperium, religionis capiti diadema regium ſubiecit. Audiat quoque Cypriani uocem de ſede ſancti Petri hodierna gigantum audacia, quibus quaſi fuit Vallẽſis anteſignanus. Deus inquit unus eſt, & Chriſtus unus, & una Eccleſia, & cathedra una, ſuper Petrũ domini uoce fundata: Aliud altare

conſti

constitui, & sacerdotium nouum fieri, præter unum altare, & unum sacerdotium, non potest. Quisquis alibi collegerit, spargit, adulterium est, impium est, sacrilegium est, quodcunque humano furore instituitur, ut dispositio diuina uioletur. Inde schismata, & hæreses, obortę sunt, & oriũtur, dum episcopus, qui unus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur. Cernis ueluti prophetantem, ac spiritu quodã diuino pronuntiantem hodie unam hæresim, atque eius præcipuam causam ore prophetico prædicentẽ diuum. Qua septentrionalis superbia, summum sacerdotẽ contempsit, aliud altare sacerdotiumque cõstituit, idque humano furore, cæcitate, dementia, uiolatis ordinibus, institutisque diuinis. At Constantinus agnouit fundatam esse domini uoce uniuersam Ecclesiam super cathedra Petri. Eoque adorauit Petrum, & successores, se suaque obtulit. Hoc Cypriani testimonium protulit etiam Anselmus theologus apprime bonus, ac sanctus, etiamque antiquus. Nec te pigeat item eundẽ audire Cyprianum longè antiquissimum theologum de capite & unitate Christianæ religionis, ut agnoscatur Constantinum haud abre exarsisse stimulis cœlestibus actum ad religionem.

Ex epistola sancti Cypriani.

Loquitur dominus ad Petrum. Ego dico tibi quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Super unum ędificat ecclesiam, & quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat, & dicat: Sicut misit me pater, & ego mitto uos, Accipite spiritum sanctum. Tamen ut unitatem manifestaret, unitatis eiusdem originem ab uno incipiẽtem, sua autoritate disposuit. Hoc erant utique cæteri

Aposto

Apoſtoli, quod Petrus fuit, pari conſortio præditi, & honoris, & poteſtatis: ſed exordium ab unitate proficiſcitur, ut Eccleſia Chriſti una monſtretur, quam unam eccleſiam etiam in cantico canticorum ſpiritus ſanctus ex perſona domini deſignat, & dicit: Vna eſt colũba mea, perfecta mea, una eſt matri ſuæ, electa genitrici ſuæ. Hãc Eccleſiæ unitatem & beatus Apoſtolus Paulus docet, & ſacramentum unitatis oſtendit, dicẽs: Vnum corpus, & unus ſpiritus, una ſpes uocationis ueſtræ, unus dominus, una fides, unum baptiſma, unus Deus. Quam unitatem tenere firmiter, & uendicare debemus, maximè nos epiſcopi, qui in eccleſia præſidemus, ut epiſcopatũ quoque ipſum unum, atq; indiuiſum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei ueritatem perfida præuaricatione corrumpat.

His diuini theologi dictis cognoſcitur, antiquã fuiſſe, indubitatamq́; fidem, caput religionis eſſe ſanctum Petrum: nec uera eſſe: quæ noſtri temporis audacia conata eſt perſuadere, fuiſſe omnes Apoſtolos æquales, neminem plus cæteris habuiſſe, quicquid uni datũ eſſet, hoc unicuiq; datum eſſe. En ſanctorum theologorũ teſtimonium, à quibus uſque ad ſanguinis effuſionem defenſa eſt religio, inter Apoſtolos tametſi parem poteſtatem omnes à Chriſto Ieſu accepiſſent, caput tamen eſſe ipſum Deum decreuiſſe, ad quod omnia referrentur, à quo dependeret religio. Quare conticeſcat, erubeſcatq́; inſanorum temeritas. Ipſum autem Laurentium hominem bonarum rerum inſcientiſsimum pudeat, nõ intellexiſſe quantos honores huic totius ſanctitatis capiti maiores exhibuerint, ſeſeq́; exhibere debere perceperint. Nec prodigioſum eſſe quod Conſtantinus feciſſet, cùm

omnis

omnis Ecclesia, omnes ab ortu, & occasu Christiani, Christianæq́ sapientiæ eximii proceres id paribus oraculis efferrent, prædicarẽt, si uel ab ipsis Apostolis incipias. Hoc idem etiam diuus ille Nicolaus primus asseruit, qui floruit octingentis annis elapsis, etiam superiorum theologorum testimonio dicta sua suffulciens, his uerbis: Verùm & inter beatos Apostolos, sicut & prius sanctus Papa Iulius, & postea ille magnus, & sanctus Leo describit in similitudine honoris, Fuit quędam discretio potestatis, & cum omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut cæteris præmineret. De qua forma episcoporum quoque est orta distinctio, & magna ordinatione prouisum est, ne omnes sibi omnia uendicarent: sed essent in singulis prouinciis singuli, quorum inter fratres habetur prima scientia. Et rursus quidam in maioribus urbibus constituti sollicitudinem in eis susciperent ampliorem per quos ad unam Petri sedem uniuersalis Ecclesiæ cura conflueret, & nihil usquam à suo capite dissideret. Quod si quidam ex uobis ullo interiori comprehendissent obtuitu nunquam Rothardum episcopum Suessionicæ urbis sine consensu nostro deponerent, sed reprehenderent, & in exilium pulsum monasteriali custodia manciparẽt. Quid rogo de presbyteris, & de inferioris gradus clericis ageretur, quorum apud nos quoque causa à Chalcedonensis concilii regulis cum ratio exigit, audiri iubetur, si episcopos tanta facilitate deponitis?

Posset quoque colligi argumentum super donatione, atque illius decreti ueritate ex palatio Lateranensi, in quo proximè post discessum Constantini, pontifices habitare cœperunt. Si enim in decreto donationis con- 87

tinetur, Constantinum sua sponte, sua uoce donasse palatium Lateranense, & id à pontificibus cœpit mox habitari prisco illo tempore, ob hanc causam uerum est decretum à magno Constantino promulgatum, quia factũ est quod dicit se fecisse, aulamq́ imperialem pontificibus tradidisse. Cur autem palatiũ, imperatoriamq́ sedem Syluestro, & successoribus reliquerit, sapientibus, perspicuum erit, percipientq́ ueram causam fuisse, quod totum imperium substerneret, cederet Petro, Romanam maiestatem subiiceret Christo. Quis etiam, nisi demens, omniq́ iudicio destitutus, edictum aliqua parte cuius ueritatem effugere non posset, uerum esse prædicaret, sed inde abscinderet aliam partem, eamq́ falsam esse contenderet. Veluti si quis unam Ciceronis epistolam usque ad septem lineas contenderet esse Ciceronis, postea transgressus alias septem, quas Ciceronis esse nollet, reliquas ad eundem autorem reuocaret. Aut modò duas lineas illius autoris, modò duas alias alterius, rursus alias Ciceronis esse prædicaret, sicq́ totam epistolam discerperet. Ad hunc modum si uera est donatio cum loquitur Imperator de donato palatio Lateranensi, cur reliquam partem uis esse falsam? Cur non putas eiusdem autoris omnia? Cur fides, ac ueritas unius partis non firmat, corroboratq́ reliquas? Si uerum fuit, donatam fuisse imperialem aulam, quia pontifices antiquissimo tempore illic habitare ceperunt, & id habetur in decreto donationis: cur non existimes reliquum decretum esse uerum, ab eodem autore prolatum? Nisi planè malignus, atq́ hostis atrocissimus nemo ad hunc modum quempiam insectaretur, ut prolato testamento diceret duas, aut quatuor lineas testato-

rem

rem condidiſſe: reliquas falſas eſſe, non eiuſdem autoris. Quod autem palatium Lateranenſe poſt Conſtantinum mox à pontificibus teneretur, declarat præter alia uetuſtiſsimus codex epiſtolorum Imperatorum, & pontificum, qui eſt in bibliotheca Palatina.

Eſt præter alia epiſtola Symmachi præfecti urbis ad Honorium Imperatorem, qui tunc erat Rauennæ, cùm poſt mortem Zozymi ſummi pontificis diſſenſio in clerum incidiſſet de ſucceſſore eligendo: aliiq́; Bonifacium, alii Eulalium probarent, ea de re ſcripſit Symmachus principi Honorio, atque inter alia: Verùm cùm uir ſanctus Eulalius ad Eccleſiam Lateranenſem de exequiis prioris epiſcopi à populo, & à clericis fuiſſet adductus: ibi per biduum cum maxima multitudine, & cum pluribus ſacerdotibus remoratus eſt, ut expectaretur dies conſuetus, quo poſſet ſolenniter ordinari. Cùm hoc ita eſſet, ſubitò aliquanti preſbyteri cum Bonifacio eiuſdem ordinis ad Theodoræ Eccleſiam collecto populo properarunt. Ibiq́; habito tractatu ipſum ordinare epiſcopum uelle cœperunt. Quod ubi comperi omnes qui pariter erant ad me ut uenirent presbyteros depopoſci. Hæc & alia. Ad Eccleſiam ad palatium Lateranenſe, de pontifice eligendo acclamatura plebs concurrerat, ubi defuncti epiſcopi corpus iacebat. In alia epiſtola ad Imperatores Honorium, & Theodoſium iuniorem: Sed quoniam, inquit, Lateranenſem Eccleſiam obtruſis penè omnibus ingreſsibus archidiaconus contemptus impie ſummi ſacerdotis exequiis, diaconibus, & paucíſsimis presbyteris, ac multitudine turbatæ plebis obſederat: altero die ad eandem Eccleſiam ubi prius

ab omnibus fuerat conſtitutum habita omnium col-
latione properauimus, ibiq́ participato cum Chri-
ſtiana plebe conſilio, quem Deus iuſsit elegimus. Nam
uenerabilem uirum Bonifacium ueterem presbyterum
in lege doctiſsimum, ac bonis moribus comproba-
tum, & quod eum magis ornabat, inuitum, acclama-
tione totius populi, & conſenſu meliorum ciuitatis,
aſciuimus, diuinæ inſtitutionis ordine conſecratum.
Hæc & alia. Quibus docemur, non multopoſt Con-
ſtantini tempora ſolitos pontifices Lateranenſe pala-
tium tenere, ubi ipſis defunctis eorum funus celebra-
batur, ibiq́ nouus pontifex eligebatur. Hæc quidem
ratio ſuper uniuerſo decreto Hectorea mihi eſſe uide-
88 tur. Nicolaus quoque primus priſcus admodum,
optimusq́ pontifex, de Eccleſia Lateranenſi, quæ di-
cebatur Conſtantiniana, hæc ait ad collectos Conſtan
tinopolim: Collecta, inquit, Sancta Synodo in Eccle-
ſia Dei, in qua beatus Petrus Apoſtolorum princeps
corpore redolet, & uirtutibus emicat: deinde propter
frigiditatem loci in Eccleſia Lateranenſi, quæ ab autore
appellatur Conſtantiniana, & quæ prima toto terra-
rum orbe conſtructa eſt. Ibiq́ recitatio. Hæc apud
antiquum pontificem: cuius dictum mirum in modum
confirmat priuilegium donationis. Teſtatur ipſe fuiſſe
in palatio Lateranenſi Eccleſiam quæ ab autore appel-
laretur Conſtantiniana. Audi autem quid in priuile-
gio dicat Conſtantinus: ὡς ἡμεῖς ἔνδον τοῦ τῆς λατεράνης ἡμῶν
παλατίου ναὸν ὠγείραμεν, αὐτῷ σωτῆρι ἡμῶν καὶ θεῷ Ἰησοῦ Χριστῷ ἀπὸ
τῶν θεμελίων αὐτῶν μετὰ τοῦ βαπτιστηρίου.

Scire omnes uolumus, nos intra palatium noſtrum La-
teranenſe templum ſeruatori noſtro, & Deo Ieſu Chri-

ſto à

sto à fundamentis ædificasse cum baptisterio. Est itē apud uetustos sacrarum historiarum scriptores de Ecclesia Lateranensi hæc narratio. In nomine domini Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi. Imperantibus quoque Constantino, & Constante Augustis, Anno IIII. sub die VIII. Cal. Octobrium, Indictione VI. præsidente sancto, ac beatiss. Iulio Papa sedis Apostolicæ urbis Romæ præpositis sacrosanctis, & uenerabilibus Euangeliis in Ecclesia domini Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi, quæ uocatur Constantiniana: Residentibus etiã uiris uenerabilibus, pariterq; cum eo audientibus Benedicto Aquiliense episcopo, Rufo sanctisimo Cartamano episcopo, Agapito Rauennatis ecclesiæ episcopo. Et reliquis cum eis episcopis. Sed esto etiam clarissima coniectura super edicti, siue donationis Constan 89
tini ueritate, id quod de principatu Romanæ sedis reliqui imperatores imitati Constantinum statuerunt, uidebis omnia ad ueritatem ostēdendam, & ad falsitatem conuincendã confluere. Imperator Valentinianus Augustus, omnibus sub imperio ęternę urbis Romę, ubiq; terrarum degentibus. Certum est & nobis, & imperio nostro unicum esse præsidium in supernæ diuinitatis fauore, ad quem promerēdum præcipue Christianorum fides, & ueneranda nobis religio suffragatur. Cùm igitur sedis Apostolicæ primatum sancti Petri meritum, qui princeps est episcopalis coronæ, & Romanæ dignitas ciuitatis, sacræ etiã synodi firmet autoritas, ne quid præter autoritatem sedis istius illicita præsumptio attentare nitatur, tunc pax ecclesiarum ubiq; seruabitur, si rectorem suum agnoscat uniuersitas. Hæc cum hactenus inuiolabiliter fuerint custodita, Hylarius Arelaten-

ſis, ſicuti uenerabilis uiri Leonis papę Romani fideli relatione comperimus, contumaci auſu illicita quædam præſumẽdo tentauit, & ideo tranſalpinas eccleſias abominabilis tumultus inuaſit, quod recens maximè teſtatur exemplum. Hylarius enim, qui epiſcopus Arelatenſis uocatur, Eccleſiæ Romanæ urbis inconſulto pontifice, iudicia, ſiue ordinationes epiſcoporum ſola temeritate uſurpans inuaſit. Nam aliquos inuitis, & repugnantibus ciuibus ordinauit. Quod quoniam non facile ab his qui non elegerant recipiebantur, manum ſibi cõtrahebant armatam, & clauſtra murorum in hoſtilem morem, uel obſidione cingebãt, uel aggreſsione reſerabãt, & ad ſedem quietis, pacem prædicaturos per bella ducebãt. His talibus, & contra Imperii maieſtatem, & contra reuerentiam Apoſtolicæ ſedis admiſsis, & per ordinem Vrbis Papæ cognitione diſcuſsis, certa in eum, & de his quos male ordinauerat, lata ſententia eſt. Et erat quidem ipſa ſententia per Gallias etiam ſine Imperiali ſanctione ualitura. Quid enim tanti pontificis autoritati in eccleſiis non liceret? Sed noſtra quoq; præceptio, ac ratio probauit, ne ulterius nec Hylario, quem adhuc epiſcopum nuncupari ſola manſueti præſulis permittit humanitas, nec cuiquam alteri eccleſiaſticis rebus arma miſcere, aut præceptis Romani Antiſtitis liceat obuiare. Auſibus enim talibus fides, & reuerentia noſtri uiolatur Imperii, nec oſculum quod eſt maximi criminis ſubmouemus. Verùm ne leuis ſaltem inter eccleſias turba naſcatur, uel in aliquo minui religionis diſciplina uideatur, hæc perenni ſanctione cenſemus, ne quid tam epiſcopis Gallicanis, quàm aliarum prouinciarum contra conſuetudinem ueterem liceat ſine uiri uenerabilis

Papæ

Papæ Vrbis æternæ autoritate temptare. Sed hæc illis, omnibusq; pro lege sit, Quicquid sanxit, uel sanxerit Apostolicę sedis autoritas, ita ut quisquis episcoporum ad iudicium Romani Antistitis euocatus uenire neglexerit, per moderatorem eiusdem prouincie adesse cogatur, seruatis per omnia quæ diui parentes nostri Romanæ ecclesiæ contulerint. Dat. VIII. Id. Iulii Romæ Valentiniano Aug.

Audisti præclara, audisti Valentinianum non secus quàm Constantinum de Petri, ac successorum maiestate & principatu prædicantem, ac statuentem. Constantinus oraculum, siue constitutionem edidit, ut omnes Ecclesiæ, gentes, ac nationes omnes, hanc habeant ut caput, fontemq; religionis. Idem scripsit, expressitq; Valentinianus post Imperium Constantini paucis annis. Atq; obserua quod ait ad postremum: Seruatis per omnia, quæ diui parentes nostri Romanæ Ecclesiæ contulerunt. Qui sunt enim diui parentes ipsius Valentiniani, cùm ante eum floruerit Iouinianus, qui duos menses imperauit. Quid tam paucis diebus potuit conferre? Ante Iouinianum rerum potiebatur Iulianus Apostata Christianæ religionis atrocissimus hostis. Ante Iulianum Constantius, filius Constantini, penè Arrianus? Cadit igitur ista appellatio DIVI PARENTES NOSTRI, duntaxat in Constantinum: is unus contulit omnia Romanæ Ecclesiæ, asseruit eius principatum. Respexit igitur edictum Constantini cùm hæc scriberet Valētinianus optimus princeps. Sed non'ne eadem reliqui prisci Imperatores, omneq; Imperiale genus statuerunt, piè, ac sanctè, sedem diui Petri uenerātes, ac dictis Constantini subscribentes? Nam quid Galla Placidia

dia maxima, ac piissima imperatrix scripsit? Galla Placidia Augusta, Heliæ Pulcheriæ piissimæ Augustæ filiæ: Igitur tua clementia secundum catholicam fidem quod semper nobiscum fecit, conspirare dignetur, ut quicquid in illo tumultuoso, miserrimoq́ꝫ concilio, id est Ephesino constitutum est, omni uirtute submoueatur, & omnibus integris permanentibus, ad apostolicæ sedis examen in qua primus beatus Apostolus Petrus, qui etiam claues regnorum cœlestium suscipiens, sacerdotii principatum tenuit, episcoporum causa mittatur.

Adnotasti uocem Imperialem consonam oraculis Constantini, Sacerdotii principatum à Beato Petro Romæ positum, administratumq́ꝫ fuisse: huc omnium Episcoporum causas mittendas esse? Quid aliud est apud Constantinum? Agnosce ex similitudine sermonis insecutorum Imperatorum, quid Imperator Constantinus sit locutus.

Prosequitur in eisdem Imperator: Domino meo Theodosio gloriosissimo uictori ac triumphatori perpetuo Imperatori & patri Victor Valentinianus gloriosus semper Augustus, & filius. Fidem à nostris maioribus traditam debemus cum omni competenti deuotione defendere, & dignitatem propriæ uenerationis Beato Petro Apostolo intemeratam in nostris temporibus conseruare: quatenus Beatissimus Romanæ ciuitatis episcopus cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit, locum habeat, ac facultatem de sacerdotibus iudicare. Hęc quoqꝫ quàm clara sunt, quàm omnem uetustatem exhibẽt nobis? cùm adhuc eo tempore religio Christi, Apostolorumq́ꝫ prædicatio, & cũ hominibus conuersatio recens esset. Paucis antè annis

Petrus

Petrus ac Paulus Romæ populos erudierant. Restabat penè in auribus hominum uocis eorum imago. Audis Imperatorem, Fidem à nostris maioribus traditã. Repete uelut superius, rem altius. Qui sunt maiores ipsius Valentiniani, nisi Constantinus, quod omne eius genus? Quid, teste Valentiniano, maiores illi crediderunt, quam fidem posteris tradiderunt? Nempe dignitatem, decus, principatum uenerationis, pietatis, obseruantiæ, esse in diuo Petro: retinendumq́ esse summa opum ui. Retineri autem & conseruari, si successor eius habeat locum, facultatemq́ de cunctis sacerdotibus, de tota religione iudicandi. Huic antiquitatem contulisse principatum sacerdotii: Antiquitatem, nempe Constantinum, Cõcilium Nicenum, & ante hos, omnes qui in religione Christi floruerũt. Cernis insecutos Imperatores constanter asserere, ac pro sacrosanctis habere quæ Constantinus edicto decreuisset. Huc enim respiciunt Valentinianus, Gallaq́ Placidia, reflectentes aciẽ ad ea, quæ de maiestate ac principatu Petri magnus Imperator cũ omni antiquitate cõstituisset, prædicassetq́. Subiicit Galla Placidia: Domino meo uictori Theodosio triumphatori semper Augusto filio, Galla Placidia perpetua Augusta mater eius: Arbitriũ unius hominis, qui in synodo Ephesinæ ciuitatis odium & contentiones potius exercuisse narratur, militũ præsentia & metu appetit Cõstantinopolitanæ ciuitatis episcopum Flauianum, eo quòd libellum ad Apostolicam sedem miserit, & ad omnes episcopos harum partium per eos qui directi fuerant in concilium à reuerendissimo episcopo Romano, qui secundum deffinitionis Niceni cõcilii consueti sunt interesse, Domine sacratissime fili, uenerabilis

z Imper

Imperator. Hac itaq; gratia, tua mansuetudo tantis turbis resistens, ueritatem immaculatam fidei, & catholicę religionis seruari præcipias, ut secūdum formam ac diffinitionem Apostolicæ sedis, quam etiam nos tanquam præcellentem similiter ueneramur, in statu sacerdotii illæso permanente per omnia, Flauiano, ad concilii & Apostolicę sedis iudicium transmittatur, quam primus ille, qui cœlestes claues dignus fuit accipere, principatu episcopatus ornauit. Quem scilicet decet nos huic maximæ ciuitati, quæ domina est omnium terrarū in omnibus conseruare. In his, ut cernis, prædicatur, declaratur principatus sacerdotii, ac episcopatus fuisse in diuo Petro, hacq; maiestate ac præcellentia sedem suam, Romanamq; ciuitatem eum ornasse. Ornauit teste Imperatrice sedem Apostolicam & Romanā Ecclesiam Petrus principatu ac maiestate episcopali, ut esset successor suus ceu Rex Imperatorq; episcoporum, dominus religionis, princeps sacrorum. Hanc esse præcellentem in terris maiestatem, quam ipsi quoq; Imperatores uenerentur, adorent. Hanc maiestatem atq; excellentiam Petrum Romæ donasse: ut quemadmodum domina esset omnium terrarum, sic omni religioni dominaretur, omniaq; eius nutu regerentur. Quid aliud locuta est Imperatrix, quàm Constantinus? Quo quidem uerisimè probatur edidisse eum, priuilegium illud.

Ad postremū proferre libet quod Imperator Eous cum Armenis, uniuersoq; Oriente, ueteris Ecclesiæ consensum, & ipsius magni Constantini decretum confirmantes, in concilio Florentino unanimiter dixerunt: quæ cùm consentiant cum magna mirabilis illius edicti parte, profectò reliquam partem unius, eiusdemq; autoris

toris esse cogimur asserere ὁρίζομεν τὴν ἁγίαν ἀποστολικὴν καθέ-
δραν καὶ τὸν ῥωμαϊκὸν ἀρχιερέα εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὸ πρωτεῖον κατέχειν, αὐτόν τε τὸν ῥωμαϊκὸν ἀρχιερέα διάδοχον εἶναι τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, καὶ ἀληθῆ τοποτηρητὴν τοῦ Χριστοῦ, καὶ πάσης τῆς ἐκκλησίας κεφαλὴν, καὶ πάντων τῶν Χριστιανῶν πατέρα τε καὶ διδάσκαλον ὑπάρχειν, καὶ αὐτῷ, ἐν τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ τὸ ποιμαίνειν, καὶ διευθύνειν, καὶ κυβερνᾷν τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πλήρη ἐξουσίαν παραδεδόσθαι, καθ᾽ ὃν τρόπον καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν οἰκουμένων συνόδων καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσι τὰ λαμβάνεται. Definimus sanctam Apostolicam sedem, & Romanum pontificem in uniuerso terrarum orbe habere principatum. Ipsumque Romanum summum sacerdotem, successorē esse beati Petri principis Apostolorū, & uerum Christi uicariū, & uniuersæ Ecclesiæ caput, & omnium Christianorū patrem, ac præceptorem existere. Atque ipsi in beato Petro à domino nostro Iesu Christo plenam potestatē traditam esse pascendi, regendi, gubernandique uniuersalē Ecclesiam, quemadmodum & in actis uniuersalium conciliorum, & sacris canonibus cōtinetur. Neque uerò mi- 91
rum posteriores Constantinopolis Imperatores unà cū uniuersa Gręcia decreuisse, confessosque esse hanc decreti Constantini partē, quandoquidem maiores non minus piè cōfessi sunt. Siquidem Andronicus Imperator, qui floruit anno domini millesimo ducentesimo septuagesimo primo, ab hinc ducētesimo septuagesimo sexto, tempore Ioannis uigesimi primi, cùm de religione disquisitio incidisset, cōcordiamque cum Romana Ecclesia super omnibus firmassent, præter cætera, hæc ipse Imperator in amplissima epistola, quæ est in bibliotheca Palatina, dixit, αὕτη ὡσαύτως ἡ ἱερὰ καὶ ἁγία τῆς ῥώμης ἐκκλησία ἄκρον καὶ τέλειον πρωτεῖον καὶ ἀρχὴν ὑπὲρ πᾶσαν καθολικὴν κατέχει, ἣν ἐν αὐτῇ ἀπ᾽ αὐτοῦ κυρίου ἐν τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ τῷ τῶν ἀποστόλων ἄρχοντι ἢ τῇ κορυφῇ, οὗ ὁ τῆς ῥώμης ἀρχιερεὺς ἐστὶ διάδοχος μετὰ πλήρους ἐξουσίας παραδέξασθαι ἀληθῶς καὶ ταπεινῶς αὐ ἀγνωρίζει, καὶ καθὼς

παρὰ τὰς ἄλλας κρατεῖται τῆς πίστεως τὴν ἀλήθειαν ἐκδικεῖν, οὕτω καὶ ἐάν τινες περὶ τῆς πίστεως ἀναφύωνται συζητήσεις τῇ ταύτης χρεὼν κρίσει διορίζεσθαι, εἰς ταύτην δύναται καὶ βαρυνόμενος ἕκαστος, τοῖς εἰς τὴν αὔλην τῆς ἐκκλησιάστικην ἀνήκουσιν ἐγκαλεῖν καὶ γοῦν πάσαις ταῖς αἰτίαις, ταῖς πρὸς δοκιμασίαν ἐκκλισιάστικην ἀφορώσαις πρὸς ταύτας δύναταί τις ἀνατρέχειν τὴν κρίσιν, καὶ ταύτῃ πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι ὑπόκεινται.

Hæc, & plura alia, quorum ſenſus eſt: Hæc ſimiliter ſacroſancta Romana Eccleſia ſupremum abſolutumq́ principatum, poteſtatemq́ ſuper uniuerſam catholicā Eccleſiam habet: quam quidem poteſtatem in ſe ipſa iure, & humiliter agnoſcit eſſe, atque accepiſſe cum plena autoritate ab ipſo domino in beato Petro Apoſtolorū principe, ac uertice, cuius Romanus pontifex eſt ſucceſſor. Et quemadmodum præter alias eccleſias habet poteſtatem de fide iudicandi: Sic & ſi quæ de fide ſubortæ fuerint quæſtiones, huius iudicio diſſoluendæ ſunt. Ad hanc unuſquiſq́ uexatus prouocare poteſt, & in omnibus cauſis, quæ ad examen Eccleſiaſticum ſpectent, ad huius iudicium poteſt quiſq́ recurrere: Et huic omnes eccleſiæ ſunt ſubiectæ. Hæc Imperator Andronicus, conſentiens cum ſuperioribus imperatoribus. Similiter patriarcha cum ipſo imperatore in ſua epiſtola ſcripſit, καὶ τὸ πρωτεῖον τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ὁμολογοῦμεν, ἀναγνωρίζομεν, ἀποδεχόμεθα καὶ ἑκουσίως ὑποδεχόμεθα καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ ὑπακοὴν ἑκούσιοι ἐρχόμενοι στέργειν καὶ φυλάττειν ἀπαραποίητον ὑπισχνούμεθα καὶ διαβεβαιούμεθα. Paulopoſt. ὅτι δηλαδὴ ἡ αὐτὴ ἱερὰ καὶ ἁγία τῆς ῥώμης ἐκκλησία, ἄκρον καὶ τέλειον πρωτεῖον κατέχει καὶ ἀρχήν. Etiā principatum ſedis Apoſtolicæ confitemur, agnoſcimus, amplectimur, & uolūtariè ſuſcipimus: Et ad huius obedientiā uoluntariè uenientes, eam amplectimur, & inuiolabiliter ſeruare promittimus, & confirmamus. Hæc ſcilicet Romana ſacroſancta Eccleſia ſupremū, abſolutumq́ habet principatū ac poteſtatē. Et quæ ſequūtur unà cū Imperatore.

ratore. Vt uerò reliquæ cõtrouersiæ principio commemoratæ dissoluãtur, omnibus modis falsum est, idq́; tibi, & Nicenũ conciliũ, & historiæ clarũ reddent, Concilium Nicenũ pręsidente Syluestro Ecclesiæ, non fuisse celebratum. Iulius enim post eum tertius floruit. Lege ipsum concilium. Falliturq́; in eo historia tripartita, ex eoq́; error perspicuus, quòd scribat, eum concilio interesse præ senectute non potuisse. At eundem scribit post concilium quindecim annos uixisse. Hoc cum exiguo labore possit refelli, nec longiores probationes requirat, omittam. Nec uerum est, in principio Imperii Constantini Syluestrum Ecclesiæ habenas tenuisse. Quod si etiam uerum esset, cum uiginti quatuor annis præfuerit Syluester, potuit facilè unà cum Constantino ab initio principatus peruenire ad annos cõcilii: quandoquidem Constantinus triginta annos, Eusebio teste, imperauit. Inchoante igitur utroq; eodem tempore suum principatum, anno autem quintodecimo, uel circiter, Constantini concilio inchoato, nonne supersunt Syluestro nouem anni post concilium? Est etiam testimonium sextę synodi, actione octaua, Cum Arrius inquit diuisor atq; partitor trinitatis insurrexisset, continuo Cõstantinus semper Augustus, & Syluester laudabilis, magnam, atq; insignem contra eum in Nicea synodum cõgregauerunt. De discessu ex Vrbe cum ipse Imperator ueram, ingentem, maximeq́; impellentem causam reddiderit: quos alios nos audire fas est, eosq́; opponere uiuę uoci ipsius autoris? Cùm alioquin multos hostes Philosophos, & Historicos habuerit eo tempore Christiana religio, qui de ea multa cõtra uerum scriberent. Maximeq́; tunc ab inimicis recẽs, inualida, nondum regina oppugnaretur.

Pronuntiauit ergo Constantinus: Quoniam ubi principatus sacerdotum, & Christianę religionis caput ab imperatore cœlesti constitutum est: iustum non est, ut illic Imperator terrenus habeat potestatem. Quæ potuit esse maior causa? Si qua prolata, & existimata est alia discessus eius ex urbe, id factum est partim ab imperitis, & ignaris huius rei, partim ab inimicis Christianæ religionis, qualis fuit Iulianus, Porphyriusq́ eius familiaris, Libanius, multiq́ alii Philosophi, & Rhetores, quibus cum continentia bella Christianis intercesserunt. Quæ res impulit Lactantium, ut opus aduersus hostes conscribens, duas quasi acies instrueret, alteram contra philosophos, ex inani sapientia in Christum uirus effundētes: partim aduersus ineptè superstitiosos. Sed acrius bellum fuit cōtra philosophos. Quot scelera Zozimus aduersus Constantinum, simili atque Iulianus impulsus odio, conscripsit. Videbant eum templa Deorum euertentem, nouam religionem quam illi deridebant, barbaramq́ superstitionem appellabant, ubique erigentem, perq́ omnes nationes mirabiliter augentem. Partim igitur ignorabāt causam discessus ex urbe, profectionis in Thraciam: partim malignè supprimebant, aut uerā causam silentio prætergressi, aliam absurdiorem afferebāt. Idq́ etiam à nostris peccatum est, quale fuit à doctissimis proditum, cum filius Constantinus à Nicomediensi Eusebio fuerit rebaptizatus, patrem id fecisse. Similes igitur fraudes commēti sunt, nescio qui scriptores ignobiles de eius discessu. Super quibus ego, ueluti falsis, atque explosis, nil amplius addam.

92 Quoniam autem superius eam edicti partem, argumenta, & testimonia ueterum Theologorum probabāt

à Con

à Constantino fuisse sancitam, ac ratã, qua maiestatem, principatumq́; cœlestis religionis Petro, & successoribus à Christo datam asserebat, & probabat: nunc aliis rationibus, & coniecturis probandum est, illam edicti partem, facile nos induci posse, ut credamus cõscriptam à magno Constantino fuisse, qua regna occidentalia, totumq́; ipsum occidentem Christo, & Petro, Ecclesiæq́; subiecit. Has siue rationes, & argumenta, siue coniecturas palam est Laurentiũ comitesq́; eius ignorasse: quippe quæ in reconditis, & interioribus literarum thesauris habeantur. Sed cum data esset hæc scribenti, diuino munere amplissima librorum Græcorũ, Latinorumq́; copia, unde & super hac re, & reliqua theologia flores, ac gemmæ colligerentur: hoc scilicet laborandum, atque omni studio contendendum erat, ut hæc præclaræ supellectilis facultas, ad honorem Dei, & Ecclesiæ ipsius præsidium proferretur.

Illa mihi uidetur clarissima coniectura super regnis 93 Ecclesiæ à Constantino donatis, super ea cœlestis decreti parte, qua subiecit Ecclesiæ totum occidentem, prima ex antiquissimis põtificum sanctionibus, siue epistolis, (uulgo registra uocãtur,) quas per uniuersum terrarum orbem ad reges, ac principes, uelut eorũ domini, transmittebant: eisq́; uti subiectis imperabant, eorum regna Ecclesiæ esse fatebantur. Atq́; hi libri uetustissimi sunt. Qualis est liber sanctionum, siue Epistolarum, siue registrum Gregorii septimi, qui flõruit ab hinc nostra tempestate iam septingentos annos: cùm scribens regibus, ac principibus Hispaniæ, diceret: Vos scitis, quòd antiquitus regnum Hispaniæ est Romanæ Ecclesiæ. frìc quim

Si quis igitur euoluat, ac pensitet, inueniet profecto

eiusmo

eiuſmodi claram, perſpicuamq́ rationē. Quemadmodum noſtra tempeſtate non dicerētur antiqua, niſi quæ ſaltē quadringentos, aut quingentos annos ſuperarent: ſic antiqua fuiſſe tempore eius pontificis, qui tot annis ab hoc ſeculo elapſis floruit, quæ ſupra quadringentos, aut quingentos annos, nempe ultra milleſimum tenderent. Itaq; ſi rectè cenſeas, erant antiqua, tempore illius pontificis, quæ ferè ad ipſum Conſtantinū attingebant, à quo ad Gregorium quingenti plus minus anni prçterierunt. Si igitur & obedientiam ipſorum regum, ac principum, & ex uetuſtis monimentis argumenta cōtuleris, poterūt facilè tibi indicare, illas occidētales prouincias, ac regna à magno Imperatore, quemadmodū habetur in edicto fuiſſe Petro conſecrata. Neq; enim nunc commemoro magnam Italiæ partem à Pipino, Carolo, Otone donatam. Parte alia ſi contra reges ipſorum pontificum audaciam conſideres, id poterit indicio eſſe, non tam cœleſtem poteſtatē, gladiumq́ religionis hos animos eis dediſſe, quàm ſubſtratam, ac ſubactam pedibus eorum poteſtatem. Velut quod proditū eſt de Agapito pontifice, qui profectus Conſtantinopolim, cùm cepiſſet ſuper religione altercari cùm Iuſtiniano imperatore, ei dixit Imperator: Aut conſenti nobis, aut exilio te deportari faciam. Cui alacriter pontifex reſpondit: Ego quidem peccator ad Iuſtinianum Imperatorem uenire deſideraui, nunc autem Diocletianum inueni: tamen minas tuas non pertimeſco.

Igitur quod de Gregorio ſeptimo prodidi, in eius uetuſtiſsimo, ac præclariſsimo regiſtro, ſeu codice uariarum eius epiſtolarum, ac ſanctionum, in hunc modum habet: Grægorius epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Regibus,

gibus, Comitibus, cæterisq́ principibus Hispaniæ salutem. Notum fieri uobis uolumus, quod nobis quidem tacere nõ est liberum: uobis autem ad præsentem, & futuram gloriam ualde necessarium: uidelicet, Regnum Hispaniæ ex antiquis constitutionibus beato Petro, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ in ius, & proprietatem traditum esse. Quod nimirum hactenus, & præteritorũ ipsorum incommoda, & antecessorum nostrorum tacuit negligẽtia. Nam postquam regnum illud à Saracenis peruasum est, & seruitium, quod beato Petro inde solebat fieri, propter infidelitatem eorum, & tyrannidem detentum ab usu nostrorum tot annis interceptũ est, pariter etiã rerum, & proprietatis memoria delabi cępit. Verũ quia diuina clementia concessa uobis in hostes illos, semper q́ concedenda, terram in manus uestras tradidit, ulterius uos causam hanc ignorare noluimus, ne quod supernus arbiter, legum, ac iustitiæ cõditor, de recuperanda iustitia, & honore sancti Petri, eiusq́ sanctæ, & Apostolicæ sedis gloria nostræ humilitati ad benemerẽdum contulit, nobis, aut uobis ex taciturnitate in negligentiæ culpam, aut uobis ex ignorantia, quod absit, ad detrimentum propositæ, & diuinitus oblatæ retributionis obueniat, &c.

Hæc pontifex ille in libro sui registri primo, qui erat in bibliotheca Lateranensi, postea delatus in Vaticanũ.

Cernis ut asserat, ex antiquis constitutionibus regna Hispaniæ esse sedis Apostolicæ, etiam ante quam à Saracenis occuparentur. Quòd si retrocedens per annos, ante impetum Saracenorum in Hispaniam, perrexeris, inuenies rationem ferè deduci ad tempora Constantini. Hinc certè tot iam annis antè, ea regna sedis

Apostolicæ fuerunt. A' tempore Cōstantini, aut prope, ius, ac potestas hæc cœpit.

94 Eadem propè, aut similis ratio est de regno Hungariç, de quo idem: Gregorius episcopus seruus seruorum Dei, Dilecto filio Salomoni regi Hūgariæ salutem, &c. Sicut à maioribus patriæ tuç cognoscere potes, regnum Hungariæ sacrosanctæ Romanç Ecclesiç proprium est, à rege Stephano olim beato Petro cum omni iure, ac potestate sua oblatum, & deuotè traditum. Præterea Henricus piæ memoriæ Imperator regnū illud expugnans, uictoriam adeptus, ad corpus beati Petri lanceam, & coronam regis transmisit, & pro gloria triumphi sui illuc direxit insignia. Quo principatum eius dignitatis attingere cognouit. Hæc & alia.

Noris de hoc regno, quòd cùm à Barbaris, Scythis, ac Pannonibus non Christianis fuisset post Cōstantini tēpora occupatū, ereptumq́ Romano Imperio, cui Ecclesia hæres successit, fuisse à Christianis regibus Ecclesiæ Romanç, cui debebatur, restitutum. Quod de Hispania luce clarius est, quæ & ipsa à Barbaris occupata cùm esset, Ecclesiæ restituta à regibus est. Idem Gregorius de eodem regno ad Geusam Hungariæ regem eodem libro, sed non eodem capite: Notum uero tibi esse credimus, regnum Hungariæ, sicut & alia nobilissima regna in propriæ libertatis statu debere esse, & nulli regi alterius regni subiici, nisi sanctæ, & uniuersali matri Ecclesiæ Romanæ: quæ subiectos habet non ut seruos, sed ut filios. Quod quia consanguineus tuus à rege Theotonico, non à Romano pontifice usurpatiue obtinuit: dominium eius, ut credimus, diuinum iudicium impediuit.

Audis

Audis quo dominatu imperet Ecclesia: nõ ut seruos, sed ut filios habeat subiectos sibi. Nõ deiicit reges possessione, sed sinit eos ut filios dominari, quibus dominãtibus etiam ipsa dominatur. Vult tamen agnosci regina, ac domina. Audis omnia nobilissima regna sedi Apostolicę subiecta esse? Et id scribebãt ipsis regibus, ipsisq; ueteres constitutiones antiquum dominatum proferebant. Alioqui quæ audacia fuisset ea scribere, uel maximè priscos, sanctosq; pontifices, à quibus iactantia, superbiaq; & ambitio aberat. Vnde igitur hæc regnorum antiquissima possessio uenit ad Ecclesiam, nisi à magno Constantino, cùm ab urbe domina gentium cessit, eam alteri maiori imperatori relinquens. De eodem item regno ad eundem regem Hungarię sic scripsit idem summus, ac sanctus Pontifex, capite septuagesimo: Verùm ubi correpto dominio nobili, beati Petri Apostolorum principis, cuius regnum esse prudentiã tuam non latet, rex subdidit sese Theotonico regi, & regale nomẽ obtinuit. Dominus iniuriam suo illatam principi pręuidens potestatem regni suo ad te iudicio transtulit. Et ita cõsanguineus tuus si quid in obtinẽdo regno, iuris prius habuit, à se sacrilega usurpatione priuauit. Petrus enim à firma petra dicitur, quæ portas inferi confringit, atque adamantino rigore destruit, & dissipat quicquid obsistit. Hæc magnus ille pontifex.

Denuo cernis regnum illud beati Petri esse, id sępius, audacterq; à Pontifice prædicari. Cernis Romanam sedem tametsi domina regnorum sit, pati tamen, & uelle reges suis regnare locis, reginam tamen uniuersalem agnoscentes. Quæso igitur unde profecta est ista sedis Apostolicæ magna, ac peruetusta dominatio? Qui sit

alicuius iudicii, quid aliud ſentiet quàm à priſco illo Cõſtantini tempore ueniſſe?

95 Similis ratio eſt de regno Anglorum quod antiquiſſimo tempore Eccleſiæ Romanæ fuiſſe ueterum monimenta teſtantur, etiam antea quàm ipſum regnum oblatum fuiſſet Eccleſiæ à rege Iohanne. In regiſtro Alexandri tertii, qui ſcribens Gulielmo Anglorum regi, hæc ait: Alexander epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Dilecto filio Gulielmo regi Anglorum, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Nouit prudentia tua Anglorum regnum ex quo nomen Chriſti ibi glorificatum eſt ſub Apoſtolorum principis manu, & tutela extitiſſe, donec quidam membra mali capitis effecti, zelantes ſuperbiam patris ſui Satanæ, pactum Dei abiecerunt, & Anglorum populum à uia ueritatis auerterunt. Et paulopoſt: Nam ut bene noſti, Angli fideles erant, piæ deuotionis reſpectu, ac cognitione religionis annualem penſionem Apoſtolicæ ſedi exhibebant: ex qua pars Romano pontifici, pars Eccleſiæ ſanctæ Mariæ, quæ uocatur Schola Anglorum, in uſum fratrum deferebatur. Hæc pontifex priſcus ſanè, ac ſanctus, quod res eius geſtæ probant. Ex quo nomen Chriſti, inquit, auditum in inſula eſt, fuit inſula ſedis Apoſtolicæ, eo uidelicet tempore, cùm paulo ante deceſſerat Conſtantinus. Idem ſummus pontifex eidem regi Gulielmo, præter cætera ſcribit: In rebus uerò ſancti Petri, quæ in Anglia colliguntur, ſic te ut tuis inuigilare monemus, ſic liberalitati tuæ committimus, ut pium, ac propitium debitorem Petrum reperias, & eum tibi ex debito ſubuenire admoneas.

Hæc, ut ego nunc loquar, non'ne luce clarius cõprobant

bant

bant uetustissimum, uniuersalemque super regnis occidentis Romanæ sedis dominatum: quo liquidissimo perspicias, uerissimum fuisse Constantinum sua uoce sanxisse, sua manu scripsisse illam donationem. Hisque omnibus palam fit imperiti grammatici inaudita temeritas, qui sese contra firmissimā, antiquissimamque summæ sedis maiestatem, uelut à rege Turcarum ad eam euertendam missus opposuerit, ubique scommatis, & maledicentia grāmaticis usitata religioni insultans. Hoc quoque loco quæso omnes respiciant, atque altissimè in pectus recondant, quo dominatu se mater Ecclesia reginā regnorum agnoscat, fateatur, non uidelicet possessione suarum rerum dominis, ac regibus deturbandis: sed eos cupit, sinitque regnare, modo dominā, reginamque agnoscant. Cumque ab Hispanis, Gallis, pensionibus beato Petro persolutis uti regina consalutetur, adoretur: non'ne palā fatentur sese dominæ ac reginæ ea persoluere, Christum, & Petrum, ueluti magi muneribus allatis uenerantes? Hac ratione cœpit post Constantinum imperare mater, ab eo inducta in possessionem. Sed ego reliqua prosequor. Si quidem etiam regnum Danorum est peculium & uectigal sacrosanctæ Romanæ Ecclesię, 96
quod eadem pontificum uetera monimenta testantur. Alexander, idem episcopus, seruus seruorum Dei, Dilecto filio Sueui regi Danorum, salutem, & Apostolicā benedictionem. Quapropter prudentiam tuam monemus, ut censum regni tui, quem antecessores tui sanctæ Apostolicæ Ecclesię persoluere soliti sunt nobis, & successoribus nostris transmittere studeas: ita tamen ut nō sicut oblatio super altare ponatur, sed ut supradiximus tam nobis quàm successoribus nostris, ut certius appro

betur præsentialiter offeratur. Hucusque ille.

Regnum item Rusciæ iuris, ac ditionis est Romanæ
97 Ecclesiæ, quod eadem prisca monimenta præseferunt. Gregorius idē septimus regi, & reginæ Rusciæ scribēs, Dilectis, inquit, filiis Demetrio regi Ruscorum, & reginę uxori eius, salutem, & Apostolicam benedictionem. Filius uester limina Apostolorum uisitans ad nos uenit, & quod regnum illud dono sancti Petri per manus nostras uellet obtinere, eidem beato Petro Apostolo debita fidelitate exhibita deuotis precibus postulauit: indubitanter asserens, illam suam petitionē nostro consensu ratam fore, ac stabilem, si Apostolicæ autoritatis gratia, ac munimine donaretur. Cuius petitionibus, quia iustæ uidebantur, tum ex nostro consensu, tum ex donatione poscentis, tandem assensum præbuimus, & regni nostri gubernacula ex parte beati Petri illi tradidimus, ea uidelicet intentione charitatis, ut beatus Petrus uos, & regnum uestrum sua apud Deum intercessione defendit. Hæc perantiquus pontifex. Animaduertisti, ac clarè percepisti, dono beati Petri regnū illud per manus pontificis tradi postulasse. Audisti, Debita fidelitate beato Petro: itemque, Regni nostri gubernaculum ex parte beati Petri tradidimus. His perspicuum fit, tametsi regna essent Ecclesiæ Romanæ ea tamen regibus petentibus tradere cōsueuisse. Tametsi illi regnarent, atque in possesione consisterent: reginam tamen, ueramque regnorum dominam, ac largitricem solitos agnoscere. Nec repetit Romana sedes hæc regna, regibusque cupit eripere: sed uult reges, imperatoresque regnare, modo dominam, ac reginam quod toties inculco, agnoscant, & fateantur.

Regnum

Regnũ item Croatiæ, & Dalmatiæ, Ecclesiæ Romanæ sunt, quemadmodum habetur in archiuio sacri palatii Lateranensis in registris Gregorii septimi, in quibus hæc de rege, & regno Dalmatiæ leguntur:

In nomine domini sanctæ, & indiuiduæ Trinitatis, Anno dominicę incarnationis millesimo septuagesimo sexto, indictione quartadecima, mense Octobris. Ego Demetrius, qui & Suinumir nuncupor, Dei gratia Croatię, Dalmatiæq́ dux, à te domino Gebizo ex Apostolicæ sedis legatione domini Papæ Gregorii, potestatem obtinens in Salontana Basilica sancti Petri, synodali, & concordi totius cleri, & populi electione & Croatorum, Dalmatinorumq́ regni regimine per uexillum, ensem, sceptrum, & coronam inuestitus, atq; constitutus rex, tibi deuoueo, & polliceor, me incommutabiliter completurum omnia, quæ mihi tua Reuerēda iniungit sanctitas, ut in omnibus, & per omnia Apostolicæ sedi fidem seruem. Et quicquid hoc in regno tam Apostolica sedes, quàm legati sui sanxerũt, uel sanxerint, irreuocabiliter custodiam, iustitiam excolam, Ecclesiam defendã, primitiæ, decimæ, omniumq́ ad ecclesias pertinentium procurator existam uice episcoporũ, presbyterorum, diaconorũ, subdiaconorumq́, ut caste, & regulariter uiuant prouidebo. Pauperes, uiduas, atq; pupillos protegam: parentelæ illicitam copulã destruens, legitimam dotem anulo, sacerdotisq́ benedictione constituam, & constitutam corrumpi non permittam: hominum uenditioni contradicam. Atq; in omnibus, quæ ad rectitudinis statum congruunt, me æquum exhibebo. Ducentorum quoq; Byzantiorum tributum meorum omnium cõsultuum, primatuum sancto Petro per

singu

ſingulos annos in reſurrectione domini de mihi conceſſo regno perſoluendos ſtatuo. Et ut poſt me regnaturi, hoc idem perpetuò ſeruent, ſentio, corroboro, atq; ſancio. Dono inſuper, concedo, atq; confirmo Apoſtolicæ ſedi ſancti Gregorii monaſterium, cui Vrana eſt uocabulũ, cum omni ſuo theſauro, ſcilicet cum capſa argentea reliquias ſacri corporis eiuſdem beati Gregorii continēte, cum duabus crucibus, cum calice, & patena, cum duabus coronis aureis, gemmis ornatis, cum Euangeliorum textu de argēto, cunćq; omnibus ſuis mobilibus, & immobilibus bonis, ut ſancti Petri legatis ſemper ſit ad hoſpitium receptus & omnino in poteſtate eorum. Hoc tamen interpoſito tenore, ut nulli alii poteſtati detur, ſed omni tempore ſancti Petri ſit propriũ, & à me, meisq; ſucceſſoribus defenſum, atq; ab omni homine liberum, atq; ſecurum. Cuiuſcunq; autem audacia, temerario auſu præfatum monaſterium ex aſsignato theſauro priuauerit, terribilē illam iudicis uocem, quam diabolus cum ſuis Angelis auditurus eſt, audiat. Præterea cùm Deo ſeruire, regnare ſit, uice beati Petri, ac domini noſtri Papæ Gregorii, atq; poſt ſe ſucceſſorum in Apoſtolica ſede me tuis manibus committo, & committendo hanc fidelitatem iuramento ſtabilio. Ego inquã Demetrius, qui & Suinumir Dei gratia, & Apoſtolicæ ſedis dono, rex, ab hac in antea ſancto Petro, & domino meo Papę Gregorio, & ſuis ſucceſſoribus canonicè intrantibus ero fidelis: & ut ipſe, ſiue poſt eum futuri pontifices, ſiue legati eorum, aut membra perdant, aut capiantur, neq; in conſilio, neq; in facto ero. Et conſilium quod mihi crediderint ad illorum damnum, ſciēti mihi intimabo. Regnum autem quod mihi per manũ tuam

domine

domine Gebizo traditur, fideliter retinebo, & illum, suumq; ius Apostolicæ sedi aliquo ingenio aliquando non subtraham, dominum meum Papam Gregorium, & suos successores, atq; legatos, si in meam potestatem uenerint, honorificè suscipiã, & honestè tractabo, & remittam, & undequaq; me inuitauerint, prout potero, simpliciterq; eis seruiã. Hucusq; ille. Quibus omnibus, si rectè perpenderis, uidebis Ecclesiæ Romanæ esse regnum Croatiæ & Dalmatiæ, ut quod ipse sua uoce rex fatetur, inuestitus, atque constitutus rex. Et quod ait, Quicquid sanxerunt, uel sanxerint hoc in regno legati sedis Apostolicæ, Itemq; quod ait, De mihi concesso regno: & quod apertè, Dei gratia, & Apostolicæ sedis dono, rex. Et illud, Regnum autem quod mihi per manum tuam domine Gebizo traditur fideliter retinebo. Quibus omnibus apertè perspicitur, regnum illud esse sedis Apostolicæ, donatum, ac traditum ipsi regi: ueram eius patronam esse sedem Apostolicam. Quid igitur super est in occidente, quod apertè non sit sedis Apostolicæ? 99

Clarius etiam perspicitur, denuoq; confirmatur, regnum Aragoniæ esse sedis Apostolicę, his quę subiiciã. Petrus rex Aragoniæ anno tertio domini Innocẽtii tertii Papæ uenit Romam ad eundem Innocentiũ, ab eoq; militiã solẽniter, ac honorificè accepit: obtulitq; sponte totũ regnũ beato Petro, & sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ: ibiq; accepit in feudũ prædictũ regnũ. Itẽq; pro regno Sardiniæ certã pecuniæ summã cõstituit se daturũ.

Itemq; regnum Portugalliæ, Ecclesiæ Romanæ est. 100
Nam Hildefunsus cum prius esset dux Portugaliæ, siue Lusitaniæ quod à prisco tẽpore nouerat esse sedis Apo-

ſtolicæ obtulit ipſum, ſubiecit eidẽ, uectigalq́ꝫ cõſtituit. Deinde ab Alexandro tertio rex appellatus eſt, duasq́ꝫ auri Marcas cenſum ſingulis annis perſoluit.

101 Regnũ quoqꝫ Boëmiæ uectigal pẽdet Apoſtolicę ſedi, quod ſcriptum habebatur in bibliotheca Lateranẽſi. Nã Spicionenus tunc dux Boëmiæ impetrauit à Nicolao ut mitrã ferre poſſet, cenſumq́ꝫ cõſtituit centũ libras argenti. Exin à ſede Apoſtolica rex eſt declaratus.

102 Suetia quoqꝫ, & Noruegia ut ſubiectæ ſoluũt Romanæ Eccleſiæ uectigal, quod in antiquis ſummorum pontificum monimentis, & in antiqua bibliothæca Lateranenſi conſpicitur. Omnes enim domus Suetiæ ſoluunt cenſum Apoſtolicæ ſedi ſingulos denarios.

103 Regnum quoqꝫ Datiæ, ut ſubiectum, obnoxiumq́ꝫ Apoſtolicæ ſedi, quod apparet ex regiſtro Paſchalis, annuum uectigal perſoluit, Laterani datum edictũ epiſcopis Datiæ.

Ianua quoqꝫ in Italia ſeparatim perſoluit cenſum ſedi Apoſtolicæ, Conſules ſcilicet & ciuitas pro medietate inſulæ Corſicæ. Sed quid ego cuncta cõmemoro quẽ cuncta recenſentem dies deficeret.

His omnibus fit perſpicua barbarica grammatici temeritas. Nam quid aliud appellem hominem pluſquã Turcam, & Saracenum, uetuſtiſsimę Petri maieſtati, & ſacroſanctæ matri Eccleſię detrahentem, qui librũ peſsimæ maledicentiæ, arrogantiæ inauditæ plenum conſcripſit, literarum Græcarum ignarus, ueterum hiſtoriarũ imperitus, & eorum quę neſciebat irriſor, ſibi ipſi uaniſſima illa loquentia mirificè placens?

Rex item inſularum de Maii recepit eas à ſancta Romana Eccleſia in feudum.

Quid

Quid igitur plura proſequar, ut hoc argumentorum genere comprobem uetuſtiſsimam, ac ferè omnipotentem Eccleſiæ Romanæ ſuper omnibus regnis, ac regibus poteſtatem, atque eorum uetuſtiſsimam poſſeſsionem? Quando quidem plena ſunt omnia pontificum priſca monumēta excelſæ poteſtatis, qua totum orbem terrarum imperiis moderabātur, habenas omnium terrarum tenentes: hocq́; ut dixi, non nouum, ſed longe uetuſtiſsimum eſt imperium. Quid euoluam Innocentii tertii edicta cœleſtia, ad omnes occidentis, atq; Orientis, Septemtrionisq́; principes miſſa?

Sed quando propoſita fuit ad comprobandam Con 104
ſtantini donationem ea moles argumentorum, quibus probabatur antiquiſsima Romanæ Eccleſiæ, firmiſsimaq́; regnorum poſſeſsio: nunc aliud argumenti genus nō ineptū erit ad probandā eam quā Conſtātinus donauit, aut à Chriſto uenientem cōfirmauit Romanæ ſedis maieſtatem. Videlicet audacia, atq; intrepidus animus ipſorū pontificū aduerſus principes, ſi quid grauius deliquiſſent, uelut qui eorū domini eſſent, ipſi autem ſuæ poteſtatis conſcii in eos ſuæ potentiæ arma uibrarent.

In primis memoriæ proditum eſt, Felicē ſecundum, genere Romanum, Conſtantinū filium magni Conſtantini, propterea quòd in Arrianorum dogma delapſus, ab Euſebio Nicomedienſi fuiſſet rebaptizatus, excommunicaſſe, hæreticumq́; declaraſſe.

Innocētius autē primus, genere Albanus, nō eſt ueritus Archadiū Imperatorē excōmunicare, propterea quòd ab Eudoxia uxore impulſus Chryſoſtomū è ſua ſede perpulſiſſet, qui uetuerat ludere puellas ante ipſius ſimulacrum, idolatriam id eſſe dictitans.

Nec non Anastasius secundus Romanus ad Imperatorem Anastasium Eutychis hęresi maculatum, legatos misit, monuitq́, ut resipisceret. Qui cùm legatos, nec audisset, nec uidere uoluisset, multaq́ indigna ipsi pontifici cõtra rescripsisset, eum anathemate pontifex damnauit, Imperatorem contra pontificem frementem, fanda, atq; infanda canentem cœlestis ira in ipsius palatio fulmine percussit.

At Constantinus Syrus summus pontifex Iustinianum Imperatorẽ anathemate perculit, quod Calinicum patriarcham excæcatum relegauit. Sed cùm postea Imperatorem sceleris pœnituisset, deiectus una cum regno in terram, pontificem uenientẽ Constantinopolim adorauit, ueniamq́ impetrauit.

Gregorius quoq; secundus Romanus Leoni Imperatori aqua, & igni interdixit, quod imaginibus bellum indixisset. Itemq́ tertius Gregorius Syrus exemplum antecessoris secutus, denuo ob idem scelus eum excommunicauit, atque ab eius imperiis Romam, Italiamq́ auertit. Omnibus iuramento fidelitatis absolutis. Coactaq́ Romæ synodo ferè mille episcoporum uenerationem imaginum restituit declarata contra uiolatores sententia.

Zacharias autem Gręcus genere, Childericum Francorum regem regni gubernaculis uelut inutilem deiecit, omnibus à iuramento fidelitatis absolutis: Pipinum eius fratrem aulæ regiæ principem instituit: eumq́ Stephanus denuo cum filiis Carolomano, & Carolo inunxit. Qui quidem Stephanus Romanus Imperiũ à Græcis transtulit ad Carolum Magnum, propterea quòd contra Astulsum Longobardorum regem, Ecclesiam

uexan

uexantem, ut opem ferret Imperator Constantinopolis imploratus rem neglexisset.

At uero Gregorius quartus Romanus Ludouicum regem Gallorum Imperio deiecit, contendentibus id proceribus.

Necnon Nicolaus primus Romanus duos Imperatores eadem tempore intrepide excommunicauit, Michaëlem Cōstantinopolitanum, propterea quòd Ignatium sine ipsius pōtificis autoritate sede deiecisset. Et itē Lotharium Imperatorem occidentis, propterea quòd Galdradem pellicem nollet dimittere.

Gregorius septimus genere Tuscus in Henricum Imperatorem, qui Ecclesiæ unitatem scindere tentasset, excommunicationis sententiam protulit, eundemq́ nihil pœnitētem Imperio abdicauit: Rodulphusq́ Burgundiorum dux pōtifice iubente Imperator est declaratus.

Vrbanus item secundus Philippo Regi Franciæ sacrificiis interdixit, propterea quòd superinduxerat uxorem alterius uiuentis.

Adrianus autē quartus genere Anglus, Gulielmum Regem Siciliȩ excommunicauit, eundemq́ pȩnitentem in sua regna remisit.

Alexander tertius Senensis Federicum primum Imperatorem superbissimum sæpius admonitum, sed minimè pœnitentem, in cœna domini publicè sentētia excommunicationis percussit. Sed eum demum pœnitentem in Syriam ad locos sanctos recuperandos misit.

Innocentius tertius corona redemit Othonem quartum in basilica sancti Petri. At propter eius insolentiam eum summus pontifex excommunicauit, omnesq́ subiectos à fide, & iureiurando absoluit.

Honorius Romanus Fœdericum ſecundum, quem Romæ coronauerat, Eccleſiæ aduerſantem excommunicauit. Gregorius uerò nonus in eundem Fœdericum nimis ferocientem, nulliſq; flagitiis abſtinentem animosè prolata ſententia excommunicationis ſuperbiam eius perfregit.

At Innocentius quartus Ianuenſis eundem Fœdericum in pertinacia ſceleris permanentem ueluti Eccleſiæ Dei, publicumq; hoſtem condemnauit, imperioq; deturbauit.

Clemens autem quartus, quia Siciliam, & Apuliam peculium beati Petri manu rapida occupauerat, Manfredum filium ſupradicti Fœderici excommunicauit.

Bonifacius octauus contra Philippum Gallorum regem, quòd contra Eccleſiã ſeſe extolleret, cùm ei pontifex uetera monimẽta explicaſſet, quibus doceret, quod Romanæ Eccleſiæ & in ſacris, & profanis Gallia ſubeſſet, quo neceſſe eſſet pontificem uti dominum regni ſui, eum uenerari, & colere, Cum ille deſpiceret, eum excommunicauit.

Hęc, & id genus multa, ex immenſo oceano regiſtrorum, quæ quidem ego ſciens, & prudẽs prætereo, quem adeo tardum, atq; hebetem non excitent, & ad cognoſcendam, ſuſpiciendamq; cœleſtem ueritatem non prouocent ſuper uetuſtiſsima regnorum Romanę ſedis poſſeſsione ſuper excelſa eius in omni Romano Imperio, quod hęreditario iure ad eam deuolutum eſt maieſtate: qui regibus, & principibus perperam agentibus nõ uererentur ſeſe opponere, eiſq; & à Chriſto, & Petro delegatam, ab Imperatore autem Conſtantino ueluti non ſuam, nõ Romanorum, ſed Chriſti, reſtitutam, ac ſacra-

tam

tam Deo poteſtatem oſtẽdere. Nam quid ego nunc memorem, quoniam notiora, ac leuiora ſunt Pipini, Caroli, Ludouici, primi Otthonis, primi Henrici, in Italia donationes? Donauerunt enim hi non ſua, ſed quæ prius eſſent Eccleſiæ, à Barbaris autem occupata, ipſiq́; Eccleſiæ erepta, reſtituerunt. Prius enim Eccleſia domina Italiæ, earumq́; urbium fuerat, quàm eorum regum, atque Imperatorum nomen, ſuiq́; generis fama his in locis audiretur. Et ad eos Imperium ab Eccleſia translatum eſt. Eos Eccleſia Imperatores, dominosq́; Italiæ declarauit. Nam quòd illi non donauerint, ſed à Barbaris occupata reſtituerint, declarãt uerba ipſorum Imperatorum in eorum edictis. In edicto Ludouici filii Caroli Imperatoris hæc habentur:

Necnon Exarchatum Rauennatem ſub integritate, cum urbibus, & ciuitatibus, oppidis, & caſtellis, quę pię recordationis dominus Pipinus rex, ac bonæ memoriæ genitor noſter Carolus Imperator, beato Petro Apoſtolo cum prædeceſſoribus noſtris iamdudum per ordinationis paginam reſtituerunt. Hæc igitur non ſunt donata, ſed è manibus Barbarorum erepta, reddita ſunt Eccleſiæ. In eodem etiam priuilegio legitur: Necnon & cenſum, & penſionem, ſeu cæteras donationes, quæ annuatim in palatium regis Longobardorum inferri ſolebant. Hæc illic. Percepiſti Longobardos cõſueuiſſe in ſuum palatiũ inferre, quæ prius eſſent Eccleſiæ: ob quam cauſam Stephanus pontifex auxiliũ à Pipino implorauit. Et cùm in eodem priuilegio, ac Pipini, Otthonis, primiq́; Hẽrici reſtituitur Eccleſię Thuſcia, Longobardorum, quæ ſcilicet à Longobardis occupata, ab eis nomen acceperat. Quod ſuperius de Hiſpania cla

riſſimum

risſimum uidimus, quæ antea quàm à Saracenis occuparetur, erat Eccleſiæ Romanæ. Hæc enim perſpectiſsima ſunt. Totaq; Italia eſt Eccleſiæ: quod ex parte declarant illis ſuis edictis Imperatores, cùm nihil ferè in Italia mõſtrant reliquum, quod non ſit Romanę ſedis, antequam imperatorium nomen transferretur ad ſtirpem Pipini.

Hæc igitur alia ſit ſapientibus de donatione Conſtantini coniectura, cùm Romana ſedes ante Regnum Longobardorum tot urbium, ac prouinciarum in Italia domina eſſet, quas ei Longobardi eripere conabantur, aut iam eripuerant, cum hoc tempus ſit antiquiſsimum, amplius mille annis uidelicet ante aduẽtum Longobardorum in Italiam, qui Iuſtiniano imperante è ſuis ſedibus exciti ſunt à Narſete Eunucho, requirendũ eſt, unde tantum imperium, tot prouincias uſq; ab eo tempore poſſederit, quis eam in poſſeſcionem tot urbium induxerit. Deuenietq; temporum ſupputatio, totaq; ratio proxime ad tempora magni Conſtantini. Nam quod Romana Eccleſia ante aduentum Longobardorum in Italia dominaretur, ob quam cauſam à Longobardis tot prouinciis ereptis confugere coacta ſit ad Reges Francorũ, declarat Adrianus in epiſtola recitata in ſynodo. Dominus, inquit, Carolus Rex Francorum, & Longobardorum, patritius Romanorum, noſtris obtemperans monitis, atq; noſtram in omnibus adimplens uoluntatem, per ſua laborioſa certamina, eiuſdem Apoſtoli Eccleſię ob nimiũ amorem plura dona in perpetuo obtulit poſſidenda, tam prouincias, quã ciuitates, ſeu caſtra, & territoria, immo & patrimonia, quæ à perfida Longobardorum gente detinebantur, brachio forti, eiuſdem Dei Apoſtolo reſtituit, cuius & iura eſſe dignoſcebãtur. Sed

aurum,

aurum, & argentum quotidie pro luminariorũ concinnatione, ſeu alimoniis pauperum non deſinit offerre.

Hæc Adrianus.

Itemq́ꝫ Anaſtaſius Bibliothecarius transferens Grę- cam hiſtoriam Theophanis ſic ſcribit: Papa Stephanus ui preſſus, & crudelitate Aſtulphia coactus ſimul etiam ab ipſo adhortatus eſt ire in Frãciam, & facere quæcũqꝫ poſſet. Veniens Pipinum prouehit uirum in omnibus probatiſsimum, qui præerat tunc quoqꝫ rebus poſt regem, & debellauerat Arabes, & occidit etiã principem eorum Abderachman, & multitudinẽ haud facile memorabilem iuxta Rhodanũ fluuium, & amatur à gente, non ſolum propter hoc, ſed & propter alia pręcipua geſta, & pręficitur genti non ignobiliter primus. Soluente ſcilicet eum à periurio in regem cõmiſſo eodem Stephano. Qui & totondit deceſſorem eius regem, & in monaſterio cum honore & requie circunſcripſit.

Idẽ Anaſtaſius addit: Stephanus natione Romanus, abiit ad excellentiſsimum regem Francorum Pipinum aduerſus Aſtulphum regem Lõgobardorum auxilium poſtulans, &c.

Itemq́ꝫ ex rebus geſtis pontificum hæc ad uerbũ prolata ſunt: Adrianus natione Romanus, neceſsitate compulſus, direxit maritimo itinere ſuas Apoſtolicas literas Carolo excellentiſsimo regi Francorum: deprecans, ut ſicut ſuus pater ſanctæ memoriæ Pipinus, & ipſe ſuccurreret ſanctæ Dei Eccleſię aduerſus inſolentiam, & tyrannidem Deſiderii regis Longobardorum. Tunc ipſe à Deo protectus Carolus rex aggregans uniuerſam regni ſui exercituũ multitudinem, per ſex menſes obſedit eundem Deſiderium in ciuitate Papia.

His teſtimoniis intelligi poteſt quæ Pipinus, & Carolus Eccleſiæ donarent, fuiſſe prius ipſius Eccleſiæ, à Longobardis occupata: atq; ea quidem Eccleſiã Romanam poſſediſſe antea, quàm Longobardi in Italiã euocarentur: quod tẽpus, ut dixi, deuenit fere uſq; ad imperium Conſtantini. Sic undiq; claris teſtimoniis, & coniecturis perſpicuum fit, uera eſſe quę Conſtantinus edicto illo ſuo præclaro ſtatuit, protulit, aſſeruit de maieſtate Eccleſiæ Romanę, de regnis, urbibus, prouinciisq́; conceſsis. Hoc item clarius probatur his, quæ de Ariperto Lõgobardorum rege ſcribuntur in eorum rebus geſtis: Aripertus, inquit, rex Longobardorũ donationem patrimonii alpium Cottiarũ quę longa per tempora à iure Eccleſiæ priuata fuerant, ac ab eadẽ gente detinebantur, in literis aureis exarata iuri proprio beati Apoſtolorum principis Petri refirmauit. Sic hiſtoria, ad alpes Cottias Eccleſiæ Romanę ius pertinebat, à Lõgobardis iam longo tempore occupatas. Nõ eſt igitur inſtituti mei ex edictis horum Imperatorum, quoniam recẽtiores ſunt, monſtrare quæ ſint Eccleſię, nominatimq́; urbes, regiones, totamq́; ferè Italiam Romanę ſedis eſſe oſtendere, ſed tantum his omnibus probare, ueriſsimas offerri coniecturas ſuper donatione Conſtantini, quibus unà collectis, atq; ad ueritatem comprobandam coactis, irrefragabilis comprobatio efficitur ſuper donatione Conſtantini: inſignis autem deceptio, ſingularis audacia, demonſtratur eius, qui uetuſtatis neſcius, ut Thraſo prodiit in aciẽ, ut cũ Aloidæ manibus magnis reſcindere cœlum

Aggreſsi, ſuperisq́; Iouem detrudere regnis.

Aut cùm Mezentius cõtemptor diuum ſuam dexteram Deum appellabat. Is autem ſuam uaniſsimam loquen-

tiam

tiam uelut Deum habuit, qua sese ueri Dei Ecclesiã sternere putaret. Audi igitur quæ scripserit optimus, ac peruetustus pontifex Nicolaus primus Michaëli Imperatori de priuilegiis Romanę sedis in amplissima epistola. Si uerò nosse paruipenditis, & solum contra priuilegia Ecclesię Romanę nisus uestros erigitis: cauete, ne super uos conuertantur. Durum quippe est uobis contra impetum fluminis reluctari, durumq; est contra stimulũ calcitrare. Porrò si nos nõ audieritis, restat ut sitis apud nos necessariò, quales dominus noster Iesus Christus hos haberi præcipit, qui Ecclesiã Dei audire contẽnunt. Præsertim cùm Ecclesię Romanæ priuilegia Christi ore in beato Petro firmata, in ecclesia ipsa disposita antiquitus obseruata, & à sanctis uniuersalibus synodis celebrata, atq; à cuncta Ecclesia iugiter uenerata, nullatenus possunt minui, nullatenus infringi, nullatenus commutari. Quoniam fundamentũ quod Deus disposuit, humanus nõ ualet amouere conatus: & quod Deus statuit, firmũ, ualidumq; consistit. Illeq; potissimũ peccat, qui Dei ordinationi resistere tentat. Priuilegia istius sedis, uel ecclesię, perpetua sunt, impingi possunt, trãsferri nõ possunt: trahi possunt, euelli non possunt: quæ ante imperium uestrum fuerunt, & permanent Deo gratias, hactenus illibata, manebuntq; post nos, & quousq; Christianum nomen prędicatum fuerit, illa subsistere non cessabunt immutilata. Ista igitur priuilegia huic sanctæ Ecclesiæ à Christo donata, synodis non donata, sed iam solummodo celebrata, & uenerata. Audis imperium, roburq; sedis Apostolicæ fuisse ante imperium terrestre, anteaquam tralatum esset imperium in Græciam. Imperium inuictum, sine fine, post nos, usq; dum Christianum no

 men

men auditum fuerit, futurum, maius hoc imperiū quàm ullum aliud toto orbe.

107 Vt autem clarius hæc causa cognoscatur: & quàm facilè sit homines in iudicando decipi, maximè qui sibi uidentur aliquid, intelligatur, uisum est aliquot exempla proponere, quibus fiat palam, quis stylus esset illius tēporis, quo Constantinus, atq; insecuti Imperatores loquerentur: atq; hinc clarescat, non modò non adiuuari Laurētium ex stylo ad euertendam donationem, ut potius hoc in suam petniciem tēdat, totumq; eius iudicium insanum cæcunq; prorsus comprobet. Est autem idem seculum Constantini, atq; Imperatorū, qui usq; ad Honorium, & Archadium imperauerunt. In uetustissimo igitur codice epistolarum Pōtificum, & Imperatorum, qui est in bibliotheca Vaticana, hæc habentur: ut ex his stylū cognoscas. De constructione basilicę sancti Pauli: Valentinianus, Theodosius, & Archadius Augusti, Salustio præfecto Vrbis. Desiderantibus nobis contēplatione uenerationis antiquitus iam sacratę basilicā Pauli Apostoli pro sanctimònia religionis ornare pro quantitate conuentus amplificare, pro studio deuotionis attollere, gratum fuit tuæ sublimitatis officium, quod ad inspiciēda uniuersa, ut res exigebat, detulisti, & omnem situm locorumq; faciem sermonis cōgrui diligentia nostræ serenitatis auribus intimasti. Instructiores enim nos iubere decuit quę iubenda sunt. Quare participato examine cum uenerabili sacerdote: intimatisq; omnibus & magnificētissimo ordini, & Christiano populo, quæ iubemus, sublimitas tua rē diligentiore tractatu, & plenius rerum inspectione discutiat. Ac si placuerit, tam populo, quàm senatui ut uetus quo Basilicæ præterit

dorsum,

dorſum, quodq́ʒ ripæ Tyberini amnis adiacet innouari. Ita ut præſens uia ſpatii futuri operis applicetur, eatenus per architectos futuræ baſilicæ diriget formam, quatenus ſe planities extructioni amica prætulerit, ne ulla inæqualitas ſplendorem fabricæ amplificentiorem ſublimet. Si quidem in omni mœnium facie decor ſummus eſt, quem ſeruari oportet prima ſtatim fronte magnarum ædificationum demonſtrat intentio. Iam illud ipſa res exigit, ut & Synopſis operis cõſtruendi, fideli tendatur examine, ſumptusq́ʒ omnium iuxta pretia rerum, quæ in ſacratiſsima Vrbe prętaxatis plenius ordinetur, atqʒ ad noſtram clementiam debita maturitate referatur, ut communi omnium conſilio, noſtræ quoqʒ ſerenitatis nutus accedat, quo facilius id quod deuota mens ſtatuit, pro tantæ religionis meritis explicetur.

Et alia manu principis: Diuinitas te ſeruet per multos annos parẽs cariſsime, atqʒ amantiſsime. Hęc eſt epiſtola magnorũ imperatorũ: is ſtylus illius tẽporis. Simili ſtylo, atqʒ etiam clariore conſcripta eſt donatio.

Eat nunc ſuperciliosus Laurentius, atqʒ inflatis buccis hæc quaſi moderna, quaſi noſtratia, quaſi ſermonem alicuius furciferi, aut nebulonis irrideat, ipſe potius uaniſsimus nebulo, imo uerò monſtrum arrogantiſsimũ.

Eſt alia quoqʒ epiſtola gratulatoria de ordinatione Papæ Syritii. Aue Pipiniane cariſsime, nobis pòpulum Vrbis ęternę gaudere cõcordia, & optimũ eligere ſacerdotem, & populi Romani eſſe cernimus inſtituti, & noſtris gratulamur id euenire temporibus. Proinde quoniam religioſum Syritium antiſtitem ſanctitatis, ſic præeſſe ſacerdotio uoluerunt, ut Vrſinum improbum acclamationibus uiolarent, noſtro cum gaudio memo-

 ratus

ratus episcopus esse permaneat Pipiniane carissime, & iocundissime. Siquidem magnum innocentiæ, & probitatis exemplum est, in una acclamatione, & ipsum eligi, & alios improbari. Data VI. Cal. Martii, Mediolani. Videte quæso quis stylus illius seculi, quo conscripta fuit donatio Constantini, stylus inquam ipsorū Imperatorum, non priuatorum hominum.

Est item alia epistola eorūdem Imperatorū ad Prætextatum. Aue Prætextate carissime. Nobis licet iusta uideatur fuisse uindicta quæ illic turbulenter exercitam factionem coërcitione sedat, ubi maxima debet esse concordia scilicet in Ecclesia, uel sede, uel causa, quarum rerum utraq;, & modestiam possit, & cultū. Tamen nos, omnes qui nuper propter illum tumultum deportatione damnati sunt, & propria lenitate naturę, & ipsius religionis, ac legis contemplatione miseremur, Prætextate carissime, ac iocūdissime. Cunctos igitur qui sunt eius, & sortis, & culpæ præcelsa sublimitas tua nostri autoritate iudicii liberabit. Hanc uerò formam tenebit in posterum, ut si idem pristino statu restituti, aliquid spiritu iterum gesserint inquieto, quo tranquillitas reformata turbetur, seuerissima in eos sententia proferatur. Nullam enim possunt ueniam promereri, qui non desinunt peccare post ueniam. Hæc Imperatores scripserunt ut Vrsinus, & qui cum eo essent, ab exilio relaxarētur: sic enim habetur in argumento epistolę. Hæc pauca è multis proposui, ut hinc prudentes intelligant, quo sermonis genere Imperatores postea quàm in Græciā abierunt, loquerentur. Quinetiam Romæ, & in omni Italia cultus orationis, proprietasq; Romana in desuetudinem eo tempore abierat. Vidimus etiam quemadmodum

dum locutus fuerit illius temporis homo Melchiades, si modo illius est quod prolatum est. Quid ego plura ex eisdem epistolis exempla proponã, ut cum dicũt Vrbẽ sacratissimam, Enixissimo studio, In ęuum omne, Egregia sublimitas tua, Spectata synceritas tua, Illustris autoritas tua: idq; genus alia, ad quæ Laurentius exclamasset. Reuiuisce paulisper Lactãti Firmiane. Imo ipse ex alta imperitę temeritatis uoragine pedem referat, suã inscitiã agnoscat. Et si non agnoscit ipse, agnoscant certè quos ille decepit. Stylus donationis quod similis est ei stylo quo tunc loquerentur Imperatores, non infirmat donationem, probatq; fictam esse, conscriptamq; à recentioribus: sed potius probat prisco illo tempore scriptam ab Imperatore Cõstantino. Non'ne igitur fieri potuit, ut uox barbara satrapa usurparetur eo tempore, quemadmodum tam insolenter, atq; inusitate loquebantur, ut dicerent Synopsis totius operis, Antistes sanctitatis, Religionis cõtemplatione, Sanctimonio religionis, Vrbem æternam, Nostra serenitas, Mansuetudinis nostræ sensibus, Naturæ nostræ mansuetudine leuigati, Amplificatione morum, Suburbicarias regiones. Responsionem quoq; Imperatorum, appellabant Sacrum rescriptum, Cœlestem præceptionem. Ex uerbis quoque Melchiadis si modo illius sunt, potest cognosci, quemadmodum dixi, stylus illius temporis. Dicit, Patenter adeptum: dicit, Religiosissimus: &, Fidem ueritatis: &, Suo degentibus Imperio: &, Prædia consti tuit tribuenda.

His omnibus ad postremum intelligi potest impietas, ingratitudo, temeritas Laurentii, qui cùm asserat ueterum pontificum iniuriam esse de donatione Constan-

tini

tini quicquam prædicare omnibus potius argumentis
ſuperius propoſitis fuit clariſsimum, ueteribus ſanctis
pontificibus, omnibus item Græcis, ac Latinis Theolo
gis maximã iniuriam facere, qui donationẽ, ſiue decre-
tum Conſtantini pro falſo, fictoq; habendũ prædicent.

108 Vt item clarius innoteſcat Laurẽtiana impietas, atq;
eorum Gigantea immanitas, qui ſummis pontificibus
tam effrenatè maledicunt: audiant omnes, quid ſuper
hoc antiquitas ſenſerit, iudicauerit: quod nos abundè
docere poterit Nicolaus ille primus in epiſtola ad Mi-
chaëlem Imperatorem. Atque hinc facilè intelligemus,
quid ueritatis ineſſe poſsit libro Laurentii, in quo nihil
non contra ueterum patrum ſapientem ſanctitatem, ſan
ctamq; ſapientiam ſcripſit. Tempore, inquit, Diocle-
tiani, & Maximiani Auguſti, Marcellinus epiſcopus
urbis Romæ, qui poſtea inſignis martyr effectus eſt,
adeo compulſus eſt à paganis, ut templum eorum in-
greſſus, grana thuris ſuper prunas poneret: cuius rei gra
tia collecto numeroſorum concilio epiſcoporum, & in-
quiſitione facta, hoc idem pontifex ſe egiſſe confeſſus
eſt. Nullus tamen eorum ſententiam proferre auſus eſt,
dum ei ſæpius omnes perhiberent, Tuo ore iudica cau-
ſam tuam. Noli in noſtro iudicio, ſed in ſinu tuo collige
cauſam tuam. Quoniam ex te, inquiunt, iuſtificaberis:
aut ex ore tuo condemnaberis. Et item dicunt: Pri-
ma ſedes non iudicabitur à quoquam. Idem Nicolaus
hæc inſuper addit: Cùm quidam tempore quodam, con
tra Sixtum papam tentaſſent quædam non boni rumo-
ris obiicere, & in concilio, cui Valentinianus Auguſtus
intererat, dictum fuiſſet, Non licere aduerſus põtificem
ſententiam dare. Surrexit idem protinus Imperator, &

in arbitrio præfati pontificis tribuit iudicium ſuum.

Hæc diuus ille. Quo ueterum patrum exemplo iuniorum improbitatem detegere, atque eos cæcitatis arguere poſsis, qui tam facile ſummo capiti detrahunt, quem ne in idolatriæ quidem crimen lapſum uoluerit concilium condemnare: omnesq; cõtinuerint os ſuum, uel Imperatores ſuper eo iudicando. At Laurentius ubique ſui ſimilis, expers, ubiq; altioris ſapientiæ, nunquam ad ſacra Muſarum adyta admiſſus, his blaſphemiis librum ſuum referſit.

Addit item Nicolaus: In tantum autẽ hanc præſumptionem ſancti patres apud Chalcedona deteſtati ſunt, ut Dioſcorum Alexandrinum antiſtitem inter cætera idcirco potiſsimum ſine reſtitutione damnauerint, quia ponens in cœlum os ſuum, lingua eius tranſeunte ſuper terram, excommunicationem in ſanctum Leonem Papam dictauit. Ita ut in præſentia contra ipſum prolata hoc uideantur memorare præcipuè dicentes. Quoniam ſecundis exceſsibus priorem iniquitatẽ ualde tranſcendit. Præſumpſit enim excommunicationem dictare aduerſus ſanctiſsimum & beatiſsimum Archiepiſcopum Romæ Leonem. Nunquid ibi legitur inquiſitionem fuiſſe factam, utrum iuſtè, an iniuſtè Dioſcorus ipſam excommunicationem dictaſſet? Non planè. Sed abſq; omni controuerſia hoc in eo ulti ſunt: quia cùm eſſet inferior, potiorem quibuslibet conatus eſt laceſcere iniuriis. Teſte Anatolio Conſtantinopolitano præſule, qui dicit: Propter fidem non eſt damnatus Dioſcorus: ſed quia excommunicationem fecit domino Leoni Archiepiſcopo Romæ.

Obſerua etiam quæ ſuper his ſtatuerit ſeptima Syno

dus: Dominicum, inquit, sermonē quem Christus suis Apostolis, & discipulis suis dixit: Quia qui uos recipit, me recipit: & qui uos spernit, me spernit. Ad omnes etiam, qui post eos secundū ipsos facti sunt summi pontifices, & pastores, principes in Ecclesia catholica dictū esse credentes. Diffinimus neminem prorsus mundi potentium, quēquam eorum, qui patriarchalibus sedibus præsunt in honore, aut mouere à proprio throno temptare, sed omni reuerentia, & honore dignos iudicare. Præcipuè quidem sanctissimū papam senioris Romæ: deinceps autem Constantinopoleos patriarchas, deinde uerò Alexandriæ, ac Antiochiæ, ac Hierosolymorū, sed nec alium quemcunq;, scriptiones contra sanctissimum Papam senioris Romæ, ac uerba complicare, uel componere, sub occasione quasi diffamatorū quorundam criminum, quod & nuper Photius, & multò ante Dioscorus. Quisquis autem tanta iactantia, & audacia usus fuerit, ut secundum Photium, & Dioscorum in scriptis, uel sine scriptis, iniurias quasdam contra sedem Petri principis Apostolorum moueat, æqualem, & eandem, quam illi condemnationem accipiat. Si uerò quis aliqua potestate fruens, uel potens, pellere temptauerit præfatum Apostolicæ cathedræ Papam, aut aliorum patriarcharum quenquam, anathema sit. Porro si synodus uniuersalis fuerit congregata, & facta fuerit etiam de sancta Romanorum Ecclesia quæuis ambiguitas, & controuersia, oportet uenerabiliter, & cum conuenienti reuerentia de proposita quæstione sciscitari, & solutionem accipere. Et aut prouectum facere, aut proficere. Non tamen audacter sententiam dicere contra summos senioris Romæ pontifices. Orientalium synodorum

dorum ſedium uicarii dixerunt: Sanctiſsimi uicarii ſe-
nioris Romæ, ac nos, qui reliquarum ſedium uicarii ſu-
mus, hæc omnia diſſoluimus hodie gratia Dei Ieſu Chri
ſti, qui dedit nobis ſummi ſacerdotii poteſtatem iuſtè,
ac congruè ligandi, atq; ſoluendi: quoniam uiolēter, &
coactè omnia facta ſunt. Ille enim Photius prænoſcens
quod nō per hoſtium intrauit in ouile ouium, ſed aliun-
de aſcēdit, multitudinem epiſcoporum ad ſe per uarias
machinationes attraxit, uidelicet chirographis, & iura-
mentis, quæ ipſe confecit. Opinatus per hoc incurſum
ſe habiturum proprium præſulatū. Bachanis magni-
ficus patritius dixit uicariis ſenioris Romę, & reliquarū
ſedium: Induciis Photio datis iam completis, duximus
eum rurſus ad hanc ſanctam ſynodum.

Audiſti antiquitatem, (ſunt enim ſeptingenti, ac plu-
res anni, cùm ſeptima ſynodus celebrata eſt) quid cēſue-
rit de his, qui contra ſummum præſulem uenenatæ lin-
guæ uerba effudiſſent. Non pudet autem minores, ſuo-
rum maiorum ueſtigiis non inſiſtere, non eorum ſapien
tiam attendere? Non hinc ſuam impiam ſtultitiā agno-
ſcent, agnoſcentes execrabuntur? Quid ueri putes
ineſſe impii grammatici libello, quem contrà
quam, omnes uiri probi, quam Synodi,
quam Imperatores faciendum ſen-
ſiſſent, aduerſus religionis ca-
put inſtituit, direxit, lon-
ge Photio, ac Dio-
ſcoro dete-
rior?

TESTIMONIVM IOANNIS IOVIANI PONTANI DE LAVRENTIO VALLENSI.

*

Libro eius primo, de ſermone capite, de Contentioſis.

109 AVRENTIVS Vallenſis, in Grammaticis, Rhetoricis, Dialecticisq́; ita & ſcripſit, & diſputare eſt ſolitus, ut minime uideretur uelle pręcipere: nec appareret tam contendere illum de ueritate, proprietateq́; aut docere uelle, quã maledicere, obiectareq́; uetuſtis ſcriptoribus, atq; obloqui. Itaq; Ciceronem uellicabat, Ariſtotelem carpebat, Virgilio ſubſannabat. Quippe qui propalam ſit aſſeuerare auſus ſiue Pindarus quiſpiam autor is nomine ſuo fuerit, ſiue alio (de hoc enim ambigitur) qui Homericę libros omnis Iliados non multos ad modum in uerſus contractos, Latinè cõuertit: qui propalam ſit, inquam, aſſeuerare auſus, Pindarum eum Virgilio anteferendũ. Eſt autem carminis illius principium,

Iram pande mihi Pelidæ diua ſuperbi,
Triſtia qui miſeris iniecit funera Graijs.

Tali igitur iudicio hominẽ, ingenioq́; tam ſiue retrouerſo, ſiue præpoſtero (quippe qui maximis quibuſq; ringeret autoribus, uni tantum Epicuro aſſurgeret) quem, ob communem utilitatem contẽdere, aut cognitionem, dicas, atq; altercari? qui nec aliud uelit, curet, ſtudeat, quã ut detrahat, quibus minime par eſt, ac maledicat? Quando qui cum Laurentio familiarius uixerunt, affirmant illum eo nequaquam cõſilio in Grammaticis ſcripſiſſe,

psisse, ac Dialecticis, quo doceret, disciplinasq́ ab ignoratione uindicaret, atq; à sorde, uerùm ut malediceret, obloquendoq́ detraheret de fama, atq; authoritate rerum scriptoribus, tum illis qui exemplo sunt ad scribendum aliis, propter antiquitatem, maiestatemq́ dicendi, ac præcipiendi, tum illis ipsis, qui tūc uiuerent: qui ne dubitauerit ipse quidem dicere, profiteriq́ palam, habere quoq; se in Christum spicula. Sed nobis propositum minime est detrahendi homini maximè studioso: quem senem adolescens ipse, cùm è Roma se Neapolim contulisset ad Alphonsum regem, & inuiserim etiam reuerenter pro illius, meaq́ ætate, & plures post congressiones maxime familiares ita ab eo discesserim uti ex eo, de me nisi pleno, atq; amico ore locutus fuerit nunquam. Sunt ex his igitur quos non tam contentiosos dicas, quàm insectatores cum singulorum, tum etiā humani generis, quod de Timone traditur, neq; ueritatis ipsius cultu, & gratia, sed quod ita quidē sint à natura instituti, atq; ab assuetudine confirmati, & moribus.

DE ROMA.

Ex præclaris priſcorum ſcriptorum monumentis.

110 SANCTA Romana Eccleſia & reuerenda, & amanda eſt, nõ quia Roma fundata eſt ſuper arenam per Romulum & Remum, profana ſacerdote, & quo neſcitur ſacrilego, editos, ſed quia ædificata eſt ſuper Chriſtũ per Petrum & Paulum. Neq; quia, illius fraterno primi maduerunt ſanguine muri: ſed quia poſtmodum fraterno agone fuerunt purificati: Cruce uidelicet Petri, & ſanguine Pauli: quos eadem fides, & deuotio, ac unius, eiuſdẽq; diei paſsio, uerè germanos, & per omnia concordes, ad dominũ uirtutum pariter ſubuexit. Cùm ſpurios illos diſcordes perfidia, & ſuperbia ad fratricidium direxerit. Nec quia habuit infame aſylũ flagitioſorum, crimina ſua defendentium, non agnoſcentium: ſed quia poſt Deum facta eſt laudabile lapſorũ refugium, lapſus ſuos humiliter accuſantiũ, & ſcelera præcordialiter effugere quærentiũ. Nec quia inſtituit Senatum, & Curiam ciuilem, & quoddam uelamen ſuæ malitiæ, unam libertatem: ſed quia hactenus ſancit catholicam diſciplinam, & dirigit eccleſiaſticorum officiorum ordinarias dignitates, decernitq; generales, & ſpeciales uniuerſitati Chriſtianæ leges diuini famulatus, ad ueram libertatem gloriæ filiorum Dei. Nec quia produxit Decios, natumq; patremq;, illuſtres bellis animas, acremq; Camillũ, Et

Curios,

Curios, Syllam, uel nomina uana Catones, Paulos, Brutos, & popularia nomina Drusos, legibus immodicos, ausosq́; ingẽtia Gracchos, Marcellos, Mariosq́; truces, nudosq́; Cethegos: Sed quia patronos sibi post Petrũ, & Paulum uendicat Clementem, Xistum, Laurentium, Cornelium, Pancratium, Syluestrum, Damasum, Celestinum, Leones, Gregorios, Bonifacios, Stephanos, Agathonem, Adrianum, Nicolaum, alios quoq; utriusq; sexus martyrum, & confessorum innumerabiles populos, iuuenum scilicet ac uirginum, senũ, atq; iuniorum. Ea quidem illorum improbitate, insanaq́; patientia, ius suæ potentiæ, terra, mariq́; protulit. Horum uerò modestia, & salutari disciplina non solum orbem terrarum regit, uerùm, & ipsum cœlorum regnum sibi præsumit, cui uiolentiam inferre non desinit. Hæc & si ex tyrannis & principibus suis, Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ, notari meruit: in ea tamen princeps Apostolorum Petrus Ecclesiam esse electam asserit. Hęc & si meretrix magna prius, & ebria sanguine martyrum Iesu, de uino prostitutionis suæ, idest idolatriæ potauit, & inebriauit omnes gentes calice aureo, eloquentia scilicet seculari, atque potentia: postmodum tamen desponsata uni uiro Christo, uirginem castam seipsam exhibet, atq; ab ipso introducta in cellam uinariam, omnibus gentibus præclaro salutiferæ confessionis poculo, musta nouæ gratiæ, ac uina ueteris acrimoniæ profert, quibus ipsa inebriata, inebriare quærit omnes. Nec solùm suæ septicollis arcis mœnia, subuersis delubris, dæmonumq́; figmentis, & geniis, insignit Iesu domini cruce, sanctorumq́; basilicis, iconiis, & titulis, uerùm & plenitudinem orbis. Quæ non tam ciuitas hominum

hominum, quàm martyrum dicenda est cœmiterium. In qua aut nil, aut minimum soli constat, quod sanctorum cruor inficiendo non possideat, balnea, propolas, meritoria, templa, theatra, turres, & cryptas, circos, madidasq; popinas, arcus, & pontes, pomœria, rostra, forumq;, Cum portis, domibus, thermis, stabulisq;, cloacis. Sic sanguinem piorum, quē impia quondam, & crudelis passim uelut aquam effudit, nunc pia, & mitis ad tutelam sui uenerata suscipit. Et quid plura? Hæc regnū terris, & famam terminat astris. Cui non magis terrenum regnum, quàm cœleste successit. Postquam enim lapis ille reprobatus, & probatus abscissus de monte sine manibus, regnum Romanorum, & in ipso Græcorum, Persarum, Babyloniorum, quæ in Daniele, bestiis crudelibus, & statuæ corruptibilium metallorum ad monstrationē principis huius mundi in eis tunc regnantis, contriuit funditus, & in fundamento Apostolicæ fidei fundatus, impleuit uniuersam terram, mons magnus est factus, fecit nos ex omni tribu, lingua, populo, & natione, regnum, & sacerdotes Deo nostro super terra, ut iam non regnet mundus in nostro mortali corpore ad obediendum concupiscentiis eius, sed iustitia sempiterna, quæ est Christus, per fidem habitet, atque regnet in cordibus nostris, nosq; cum eo perpetuo regnemus.

AD PAVLVM III. PONTIFICEM MAXIMVM.

*

De restituenda nauigatione Tiberis à Trusiamno, agri Perusini castello, usque Romam,

AVGVSTINI IGVINI BIBLIOTHECARII SVI ORATIO.

T de nauigatione Tiberis scriberem, atque eam tibi, maxime Paule, religionis Christianæ Princeps, restituendam proponerem, mouit me cũ amor quo Romam uti Patriam, & quæ me, te clemẽtissimo principe autore in hoc dignitatis gradu collocauit, amplector, ueneror, omnes ei pristinas dignitates, copias, diuitiasque cupio, tum idẽ amor quo regiones has, quas Tiberis peruagatur uti alteram patriã diligo, eisque maximum commodum ex hac nauigatione profecturum, ingenti uoto desidero. Denique mouit me pietas qua te principẽ, dominumque meum colo, ut quemadmodum Deus summus per te multa Ecclesiæ suæ ornamenta reddidit. Tu solus enim, ut mittam alia, inuicta animi magnitudine, rem antehac inusitatam aggressus, sanctũ se-

natũ, cui ueluti cardini tota nititur Ecclesia, ex optimis quibusq;, atq; doctissimis uiris coëgisti, & Ecclesiã, ut refloresceret, autor fuisti. Sic tu prior esses, qui rem à superioribus Põtificibus, aut propter inscitiam, aut quòd tam salubria consilia animo minime agitarent, diuersa omnino quàm quę ad publicum usum spectent, cogitantes, intentatam perficeres, & te, atq; tuos hoc tam præclaro facinore apud posteros celebrẽ redderes. Essésq; de quibus doctissimus Vates,

Inuentas aut qui uitam excoluere per artes,
Quíq; sui memores alios fecere merendo.

In cõcilio Deorum collocat nobilissimus uates eos, qui fecerunt ut celebrarentur in posterum ob mortales beneficiis affectos: ostẽdens & in hac uita eis remanere laudem nominis sempiternam, & apud superos in cœtu Deorum sedes esse paratas. Noram quoq; te, sanctissime pater, ex his esse, quibus Hesiodus primũ in omni laude locum tribuit, qui ex seipsis quæ sunt optima noscant, in lucemq; edant. Deinde eis qui cæteros salubria suggerentes libenter audiant. Tu certè ille es, qui ex fœcundis pectoris tui thesauris optima quæq; depromas, tum libenter audias, qui salubria consulere uidentur. Scribam igitur ego salubria, laudata ei qui libenter audit. Scribam autem facilia, & quæ priscorum Romanorum, à quibus tu genus ducis, probati scriptores ostendunt fuisse. Atque spero me facile, quæ scribo, persuasurum: quòd ei scribo, qui rerum bonarum est cupidissimus: & consulo facilia, prona, quæq; solo Principis imperio nullis expensis fieri poterunt. Tum ea, quę ad sempiternum decus ipsius Principis pertineant: itemq; & Romæ, & omnibus prope finitimis terris utilia: fungorq;

gorq́ hæc ſcribens multarum urbium quaſi legatione, quę ad me oratum uenerunt, ut hoc earum nomine à tua maieſtate ſuppliciter peterem. Ipſęq́ ad ſanctiſsimos iſtos pedes procumbunt, ut nauigatio Tiberis ab agro Peruſino, nempe à caſtro Truſiamno, qua multa flumina influunt in Tiberim, atque adeo augent, ut ſit nauigiorum capax, reſtituatur uſque Romam. Ab hoc caſtro, qua multa flumina in unum alueum coacta incurrunt, truduntq́ ſe in Tiberim, iam largus aqua, iam nauigiorum capax Tiberis uſque Romam nauigabatur. Hinc Romani, quorum omnis amor erga patriam, ut Vrbs omni commeatuum genere eſſet refertiſsima, & ut finitimæ regiones hoc commodo iuuarentur, ita fluminis alueum redegerant, intraq́ ripas aquam coëgerant, atque ripas extulerant, ut facilè multa nauigia flumen mercibus, rebusq́ ex uicinis agris onuſta, Romam deferret. Plenæ erant lintres uini, olei, fructuum, carnium, altilium, necnon lignorum ad ædificia, mercium quoque, quæ à ſupero mari eò iumentis traducta, hicq́ impoſita lintribus Romam traiiciebantur. Atque tanta ex hac nauigatione percipiebatur utilitas, ut magna uis mercium ex omni Germania, Anglia, partimq́ Gallia, reliquisq́ ſuperis regionibus, Rhauennæ nobiliſsimo eius tempeſtatis emporio, quemadmodum hoc ſeculo Venetiis expoſita, inde mari ad portus, Piſaurum, Fanumq́ traiecta, tum iumẽtis uſq́ ad eum locum, quod iter breue eſt, delata, deinceps per Tiberim, Romam deferrentur. Nominauerunt Romani locum hunc, ubi merces exponebantur, unde libera Tiberis incipit nauigatio, Truſiamnum, quòd illic, ut ſuperius monſtrauimus multi amnes ſe trudunt in Tiberim,

rim, quibus auctus nauigiorum est capax. Hanc ob causam, & ob hanc longam Tiberis nauigationem, reliquæ quoque finitimæ regiones, quædam sua flumina ita redegerant, atque aptauerant, ut paruulis nauigiis, res ex agris in Tiberim deferrent, quæ maioribus nauigiis imposita, Romam per Tiberim deueherentur. Ex omni agro Spoleti, Meuaniæ, Foriflamminii, omniūq́; uicinarum regionum per flumen Tiniam, siue ut hodie incolæ uocant, Timiam, quod exiguis nauigiis nauigabatur, in Tiberim commeatus deducebant. Influit autem Tinias in Tiberim paulo infra locum, quem superius monstrauimus Trusiamnum, profluit ex monte, qui Fulgineo, Spoletoq́; imminet, medio fere itinere, & per fines earum urbium, itemq́; Meuanatum deuolutus, acceptisq́; nonnullis aliis fluminibus exonerat se in Tiberim. Hoc igitur memorans locupletissimus testis Strabo, qui non modo loca, sed consuetudines locorum sui tēporis, fideliter describit, ait de Meuania: παρ᾽ ἣν ῥεῖ ὁ τινέας, καὶ οὗτος ἐλάττοσι σκάφεσι κατάγων ἐπὶ τὸν τίβεριν τὰ ἐκ τοῦ πεδίου. Iuxta Meuaniam fluere Tiniam, qui exiguis nauigiis res, fructusq́; ex regione campestri deducat in Tiberim. Non detulissent autem nauigiis res in Tiberim, nisi Tiberis quoque fuisset nauigabilis. Apparet hodie quoque flumen Tiniam posse exiguis nauigiis enauigari, ita alueus directus est plenus aquæ ad ripas. Regiones præterea, atque urbes Romæ propinquiores, Interamna, Narnia, Carseolum, uicinaq́; oppida subuehebant res, mercesq́; suas in Tiberim, per flumen Narem, ipsum quoque nauigabilem, de quo idem Strabo νάρνα δι᾽ ἧς ῥεῖ ὁ νὰρ ποταμὸς συμβάλλων τῷ τίβερι μικρὸν ὑπὲρ ὀκρίκλων. πλωτὸς δὲ οὐ μεγάλοις σκάφεσι.

Per

Per Narniam fluere flumen Narẽ, qui paulo ſupra Ocriculos miſceatur Tiberi, ipſumq́; eſſe nauigabile nauigiis non magnis. En igitur Nar quoq; nauigabilis, per quem finitimæ urbes, merces, resq́; omne genus traiectas in Tiberim, Romam maioribus lintribus deducerent. Tertius erat fluuius, quo Aethruria demiſſas omnium generatim rerum copias in Tiberim, Romam deferebat: cuius fluminis nauigatione uſq; in Tiberim utebatur Arretium, Cortona, Cluſium, Vetulonia, omnesq́; uicinæ urbes, is dicitur Clanis, profluit ex paludibus, fontibusq́; Cluſinis haud ferè minor, nec ad ſuſtinenda nauigia minus aquæ ducens, quam Nar. De eo Strabo cùm copias rerum, quas flumina Romam trãſmitterent, & quibus è locis profluerent memoraret, recenſens in his fluuiis Clanim ſic perhibet, διὰ δὲ τῆς τυῤῥηνίας καὶ τῆς κλουσίνης ὁ κλάνις. Per Aethruriam, agrumq́; Cluſinum fluere Clanim. Quartus erat fluuius nauigabilis, quod & Plinius teſtatur, Anio, cuius nauigationem, tu ſanctiſsime Pontifex paucis ante diebus renouare exorſus es. Itaque propter præcipui, maioriſq́; fluminis nauigationem, hæc quoque nauigabantur, atque ab urbe uſq; ad agrum Peruſinum à dextra, atq; ſiniſtra fluminis, omne rerum genus cõfluebat in Tiberim, omnes regiones res ſuas uenales lintribus tranſmittebant Romam, utentes fluminis beneficio, diuino certè munere, quo ſimul magnas itinerum, expenſarumq́; difficultates uitabant, ſimul urbem omni rerum copia refertiſsimam reddebant, ſe quoq; pretiis rerum uenditarum locupletabant. Atq; ut Spoletum, Meuania, Forumflaminii, omnesq́; uicinę regiones, utebantur fluminis Tineæ nauigatione, in Tiberim copias inſerentes, ſic ad

alteram Tiberis partem, Peruſini, Tudertes, reliquæq́; ciuitates per totum ipſum Tiberim enauigabant, merces, resq́; uenales, in primis uinum, oleum, altilia, nauibus deferentes. Vt uerißimum ſit quod de his fluminibus, quãtam, quamq́; admirabilem rerum copiam Romam tranſmitterent, ſcribit idem Strabo, deſcribens urbis ubertatem, fluminibus illatam, præter inquit Romanæ regionis felicitatem: καὶ οἱ κατακομίζοντες ποταμοί, θαυμαστὴν παρέχουσιν ὑποχορηγίαν. πρῶτος μὲν ἀνίων ἐξ ἄλβας ῥέων τῆς πρὸς μαρσοῖς λατίνης πόλεως, καὶ διὰ τοῦ ὑπ' αὐτῇ πεδίου μέχρι τῆς πρὸς τίβεριν συμβολῆς. ἔπειθ' ὁ νὰρ καὶ ὁ τινέας οἱ διὰ τῆς ὀμβρικῆς εἰς αὐτὸν καταφερόμενοι τὸν ποταμὸν τὸν τίβεριν, διὰ δὲ τῆς τυῤῥηνίας καὶ τῆς κλυσίνης ὁ κλάνις. Flumina quoq;, quibus res ſubuehuntur admirabilem afferunt copiam. Primus quidẽ Anio, qui ex Alba Latina urbe iuxta Marſos profluens per campos, qui ei ſubiacent, uſq; ad confluentem Tiberis fertur: tum Nar, & Tinias, qui per Vmbriam in Tiberim deuoluuntur. Per Aethruriam uerò, finesq́; Cluſinos fertur Clanis. Hos fluuios memorat Strabo nauigabiles in Tiberim, qui Romæ admirabiles copias ſuppeterent, ex omni regione finitima, res quibus mortales iuuantur, inferentes. Vt autem ſuperius per flumẽ Tineam ſcripſerat nauigiis in Tiberim deferri, τὰ ἐκ τοῦ πεδίου, ea quæ in campis Meuanatum naſcũtur, nempe uinum, oleum, fructus: ſic ex parte memorat, quæ reliquis fluminibus importarentur ad urbem. τίφοί τε καὶ πάπυρος, ἀνθήλη τε πολλὴ κατακομίζεται ποταμοῖς εἰς ῥώμην. Defertur Romam Papyrus, cremium, ſtorea fluminibus, quæ lacus, & paludes profundunt in Tiberim. Ait flumina, paludes, lacusq́; emittere. Hæc inquit flumina deducunt eas res in Tiberim. Eſt igitur clarum, totum flumen

men usq; ad confluentem Tiniæ, & Tiberis, qui est paulo infra castellum Trusiamnum, in agro Perusino, cui res ipsa nomen dedit fuisse nauigabile, multis, prægrandibusq́; nauigiis, quoad natura fluminis pateretur. Huc uelut ad portum confluebant omnes, res suas uenales flumini exponentes, Romamq́; ducentes, semperq́; deinceps Tiberis aliis in eum riuis, fluuiisq́; defluentibus fit maior, & ad locum Trusiamnum, hac quoq; tempestate nauigio, nunquam prope uado transitur. Facile autem intelligi potest, posse ab eo loco, ut olim Tiberim nauigari: quandoquidem in Gallia Cisalpina uidemus hac tempestate minimum quemq; fluuiū, qui cum Tiberi non sit conferendus, cùm fluit ad Trusiamnum magnis nauigiis enauigari, cuiusmodi est Meduacus, qui à Patauio Venetias, & contra, nauigationem peragit, deferens grandia, multaq́; nauigia, plena hominū, plena mercium, rerumq́; uenalium. Talem fuisse par est nauigationem à Trusiamno ad urbem per Tiberim, agentem noctesq́;, diesq́; lembos, maioraq́; nauigia, plena hominum, rerumq́; uenalium. Sunt alia quoq; flumina, deductionesq́; paludum in Gallia Cisalpina, longe Tiberi minores, magnorum nauigiorum capaces, quibus aut in Padum, aut mare deferunt incolæ res, omne genus. Factumq́; in Gallia, hominum industria, ut omnis prope eorum regio riuos, siue ut ipsi uocant, canales habeat, per quos nauigiis onera in maiora flumina, inde in mare deducant. Nam nec Bononiæ, nec Mutinæ deest suus riuulus, quo non exigua nauigia ducunt in Padum: idem est reliquis urbibus usus. Quanto igitur facilius fieret id in Tiberi, longe latiore, atq; aqua uberiore? Pace superiorum principū dixerim, quos

ab amo

ab amore rerum publicarum priuatorum commodorum cogitatio abstraxit, fuit eorum & Romæ dedecus, non uti tam diuino fluminum beneficio, quæ natura ad dextram, sinistramq́ue fluminis ita posuisse uidetur, ut ne hoc quidem ad Romanam felicitatem deesset. Nam restituta Tiberis nauigatione, dabitur facultas, ut per totam Aethruriam, per flumen Clanim usque in mare, ad hostia Arni traiiciat nauigatio, quod superiores Pontifices tentasse ferũtur. Nam Clanis Alliam ingressus influit in Tiberim. Si per Tiberim ab urbe uersus Aethruriam ascendas, tum Clanim qua Tiberi miscetur, nauigio subeas, tunc finibus Clusinis superatis, quòd Clanis ab altera parte uersus occasum propinquat ad Arnum: Arnus nauigium usque Liburnum, qua mare influit, adducet. Clanis uelut Amphisbena, propter longius, lateq́ue restagnantes fontes, ac paludes, alterum in Tiberim, alterum uersus Arnum caput effundit. Hanc ob causam Tiberio Principe, Cornelius Tacitus autor, actum in Senatu, ut totus Clanis propter Tiberis alluuiones, uerteretur in Aethruriam, Florentinis reclamantibus, his uerbis: Actum, inquit, deinde in Senatu ab Aruntio, & Ateio, an ob moderandas Tiberis exundationes uerterentur flumina, & lacus, per quos augescit. Auditæq́ue municipiorum, & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, ne Clanis, solito alueo demotus, in amnem Arnum transferretur, idq́ue ipsis perniciem afferret. Hæc Tacitus. Audis Clanim transferri posse in Arnum? Per Tineam uero, atque Narem, partemq́ue Tiberis, maximam Vmbriæ partem licebit nauigio traiicere. Illud autem, quod scribit Plinius de Tiberi. E media fere longitudine Appennini, finibus

Arreti

Arretinorũ profluit, tenuis primò, nec nisi piscinis corriuatus, emissusq; nauigabilis, sicut Tinias, & Clanis influentes in eum. Nouenorum ita conceptu dierum si non adiuuent imbres, sed Tiberis propter aspera, & confragosa, ne sic quidem præterquam trabibus, uerius quàm ratibus longe meabilis fertur. Plinius hæc loquitur Tiberim ubi nascitur tenuem esse, & per confragosa, asperaq; delabi, inq; his locis, ubi tenuis est non ita nauigabilem esse: quapropter incolas eorum locorum cogere in piscinis, gurgitibusq; aquam, per quam coactam rates, seu trabes per ipsum flumen agant. Hoc igitur refert Plinius de Tiberi, ubi oritur, ubi tenuis est, in finibus Arretinorum, atque Tifernatum: Nam his in locis tenuis est, & per confragosa, asperaq; delabitur. Sed ubi ad Trusiamnum appropinquauit, delatus in planum, tum aquæ multitudine uehementer augetur, tum non amplius pedibus, sed nauigio transitur, & deinceps usque Romam semper per planũ fertur. Asserit quoque Plinius, quod superius Strabo, Tiniam, & Clanim in ipsum influentes nauigabiles esse. Simili sensu intelligenda sunt, quæ scribit Plinius Iunior in Epistolis de nauigatione Tiberis. Is ad Apollinarium describens uillæ suæ amœnitatem, quę non procul ab Appennino in Thuscia ad Tifernum sita esset, hæc ait: Cuncta enim perennibus riuis nutriuntur, ibi aquæ plurimum, palus nulla, quia deuexa terra quicquid liquoris accipit, nec absorbet, effundit in Tiberim. Medios ille agros secat, nauium patiens, omnesq; fruges deuehit in urbem, hyeme duntaxat, & uere, æstate submittitur, immensiq; fluminis nomen arenti alueo deserit, autumno resumit. Hæc quidem Secundus. Principio

obſeruandum eſt, uillam, quam deſcribit, fuiſſe uerſus Appenninum, ubi fontes Tiberis ſcaturiunt. Meminit enim Appennini in Epiſtola, ad alia refert uillam à tergo habuiſſe Appenninum, licet longius. Ab Appennino quoque ſalubres afflatus in eam exhalari, alia Epiſtola prædia ſua uicina fuiſſe Tiferno. Erat igitur uilla ſupra aut infra Tifernum in Thuſcia, ut idem meminit, non procul finibus Arretinorum. His locis Tiberis erat nauium patiens, ſed hyeme, & uere duntaxat. Quamobrem hæc Secundus non ſcribit de Tiberi, ubi campos Peruſinos ſecat, multisq́ue fluminibus acceptis, omni tempore eſt nauium patiens: ſed ubi tenuis eſt, exareſcitq́ue æſtate ſupra Tifernum infraq́ue. In campis autem Peruſinis ad Truſiamnum, ſemper largus aqua, quamè uiuis fontibus deuoluunt in eum multa flumina, à Meuania, à Foroflamminii, ab Iguio uenientia, nunquam nõ eſt nauium patiens, nullo tempore deficit aquarum ubertas, plus enim illa flumina portant aquę, quàm ſolus ipſe Tiberis. Quòd ſi locis illis, ubi Tiberis exareſcit, erat nauigabilis, quanto facilius ad eum locum, ubi flumina in eum ſe trudunt, reſtituetur eius nauigatio? Clare enim Plinius ſcripſit, omnes fruges ab illis locis in urbem deuehi, eodemq́ue reſpicit uterque Plinius originem Tiberis deſcribentes, & his in locis unde profluit nauigabilem eſſe ferentes, difficili nempe nauigatione, hyeme, & uere duntaxat. Sed in campis Peruſinis ad Truſiamnum, pleno fluit alueo omni tempore. Quæ uerò ſcribit idẽ Plinius de nauigatione Clytumni, multo magis aſſerunt, corroborantq́ue hæc, quę de nauigatione Tiberis ſcribimus. Nam Clytumnus eſt fons uberrimus qui ad mœnia Meuaniæ, Timia re-

ceptus

ceptus nomen ſuum amittit. Vbi profluit Clytumnus, ut ſuperius monſtratum eſt, appellatur. Fons ampliſsimus, pluribus uenis ſcaturiens, ſubitoq́ꝫ natus, ingens flumen, nauium patiens. Is, ut diximus, cum Tinia & Claſio Iguicio ad caſtrum Truſiamnum Tiberi miſcetur. Si igitur nauigabatur Clytumnus, quē Tiniam uocat Strabo, atq; in Tiberim fruges deuehebat, certe ipſe Tiberis, in quem ſcaphas, & cymbas, lintresq́ꝫ tranſmittebat Clytumnus, ſiue Tinias, nauigabatur. De eo igitur idem Plinius in epiſtolis: Vidiſti'ne aliquando Clytumnum fontem? Si nondum, & puto nondum, alioqui narraſſes mihi: uide, quem ego (pœnitet tarditatis) proxime uidi. Modicus collis adſurgit antiqua cupreſſu nemoroſus, & opacus: hunc ſubter fons exit, & exprimitur pluribus uenis, ſed imparibus, eluctatusq́ꝫ facit gurgitem, qui lato gremio pateſcit purus, & uitreus, ut numerare iactas ſtipes, & relucentes calculos poſsis. Inde non loci deuexitate, ſed ipſa ſui copia, & quaſi pondere impellitur. Fons adhuc, & iam ampliſsimum flumen, atque etiam nauium patiens, quas obuias quoque, & contrario niſu in diuerſa tendentes, tranſmittit, & perfert, adeo ualidus, ut illa, qua properat, ipſe tanquam per ſolum planum remis non adiuuetur, idem ægerrime remis, contisq́ꝫ ſuperetur aduerſus. Iucundum utrunq; per iocum, ludumq́ꝫ fluitantibus, ut flexerint curſum, laborem ocio, ocium labore uariare. Ripæ fraxino multa, multa populo ueſtiuntur. Quas perſpicuus amnis uelut merſas uiridi imagine adnumerat. Rigor aquæ certauerit niuibus, nec color cedit. Adiacet templum priſcum, & religioſum. Stat Clytumnus ipſe amictus, ornatusq́ꝫ prætexta. Præſens nu-

men, atq; etiam fatidicum indicant ſortes. Sparſa ſunt circa ſacella complura, totidemq; Dei, ſua cuiq; ueneratio, ſuum nomen, quibuſdam uerò etiam fontes. Nam præter illum quaſi parentem cæterorum, ſunt minores capite diſcreti, ſed flumini miſcentur, quod ponte tranſmittitur. Is terminus ſacri, profaniq;. In ſuperiore parte nauigare tantum, infra etiam natare conceſſum. Balineum Hiſpellates, quibus illum locum diuus Auguſtus dono dedit, publice præbent, & hoſpitium. Nec deſunt uillæ, quæ ſequutæ fluminis amœnitatem, margini inſiſtunt. In ſumma nihil erit, ex quo nō captes uoluptatem: nam ſtudebis quoq;, & leges multa multorū omnibus columnis, omnibus parietibus inſcripta, quibus fons ille, Deusq; celebratur. Plura laudabis, nonnulla ridebis, quanquam tu uerò, quæ tua humanitas, nulla ridebis. Vale.

Hæc Plinius de Clytumno, quæ de Tinia, ſiue Timia ſuperius Strabo, Vnius fluminis duo nomina, quēadmodum Iſter, & Danubius, Tiberis, & Albula, ſiue Timia iuxta Meuaniam hodie quoq; ab incolis uocatur. Clytumnus ubi naſcitur, à Clytumno Deo, cui templum eſt ſuper ripis eius fluminis. Sed Tinia fluuius eſt Fulginatū in quem ad Meuaniam ſeſe Clytūnus effundit. Huius nauigationem, ut uidiſti, copioſe, luculenter enarrat, deſcribitq; Plinius. Quod item prodidit Strabo Narem fuiſſe, quo tempore ſcriberet, nauigabilem.

Tacitus etiam Romanæ ſcriptor hiſtoriæ probauit, cum de Piſone ex orientis locis in Italiam reuertente, fugamq; accelerante ob ſuſpicionem oblati ueneni Germanico, libro tertio ſcriberet. Ab Narnia uitādæ ſuſpitionis, an quia pauidis conſilia in incerto ſunt, Nare, ac

mox Tiberi deuectus auxit uulgi iras, quia nauem tumulo Cæsarum appulerat. Cernis ut aperte doceat, illum deuectum fuisse flumine Nare: & quoniam Nar influit in Tiberim infra Hortinos, Tiberi quoque deuectum esse, appulisseq; nauim ad busta Cæsarum. Quo nunc quoq; naues ex Sabinis, uicinisq; locis adactæ, onera uelut in portu deponunt, è conspectu Mausolei Cæsarum, iacentis, fractiq; obelisci, qui cùm cæteris ornamentis, quæ Strabo descripsit, obibat Mausoleum in Campo Martio. Cuius etiam loci meminit Virgilius de funere Marcelli,

Vel quæ Tiberine uidebis
Funera cum tumulum præterlabere recentem.

Constat igitur Romanos, quorum animi magnitudinē, ingentesq; opes, cum uaria ubiq; terrarum monimēta, tum uero reperti passim in uiis, quibus itur ad urbem, pontes, arcus, ipsæq; uiæ cæruleis lapidibus, aut glarea, uastisq; saxorum molibus instratæ testantur, non modò facultatem terrestris itineris euntibus ad urbē, cum ad Narem uentum est, parasse: ubi Flaminia uia ex Carseolo ad hoc oppidum per pontem miræ magnitudinis super Narem ascendit, sed etiam fluuio copiam nauigandi, uitato horrēdi montis transitu, præbuisse, perspicuumq; est, si qua saxa hac tempestate in eo flumine resonantia, nauigationem impedire uideantur, ex adiacentibus montibus ea decidisse, facileq; non nata, sed aduentitia remoueri posse. Perspiciendū nunc quàm facile, quàm nullo negotio, quàm nullis expensis, hæc nauigatio posit restitui. Cuius rei exemplum erit, ut docuimus, Gallia omnis transpadana, ac cispadana, in qua nulla propemodum urbs est, quæ priuatis expensis

non sibi deductiones fluminũ, aut paludum accommodauerit, quæ nauigiis transmittantur. Si una igitur urbs Bononia, Mutina, Patauiũ, riuulos illos (ut sic loquar) ita direxit, aptauit, collocauit, ut nauigarẽtur, quanto facilius esset summo, ac potentissimo principi, populis suis, qui Tiberim accolunt, imperare, ut flumen expurgent, alueũ dirigãt, ripas propter alluuiones attollant, quod illi circũpadani Galli ubiq; ad sua flumina quotidianis operis student? Id cũ fecerint nostri, eadẽ atq; illi commoda consequẽtur. Nam, ut mittam nauigationis beneficium, maximum certè, ac diuinum, tum multum agri ubique lucrabuntur, quod Tiberis uagus, ac liber, nec intra ripas propter incolarum segnitiem coërcitus, alluit, ac populatur. Plusquam decem millia passuum agri, Perusini, atque Tudertes lucrabuntur, si ripas fluminis coarctauerint, direxerintq́;, atque marginem, aggeremq́; altius extulerint. Id facientes, tum aptabunt fluuium nauigiis idoneum, tum prohibebunt ne amplius agros alluat, quemadmodum infra Ocriculos usque Romam, & ostia fertur lateribus inclusus, ut quod perhibet Plinius, nulli fluminum minus liceat, inclusis utrinque lateribus. Id certe etiam in agro Perusino, Tudertiq́; foret. Omnes igitur magna cum uoluptate, lætissimisq́; animis, hanc operam suscipient, omnium aderit excellens studium, unde tantum commodi, atque lucri consequentur, nec laudes tuas Summe Pontifex, ullo æuo celebrare desistent. Quin etiam ad me plerique rogatum uenerunt, ut his de rebus tecum summe Princeps agerem, ne omitteres eos hoc tanto beneficio afficere. Atque quod in Gallia fit, ut minora nauigia usque ad ampliora flumina deducant. Inde maiores

iores

iores lembi excipiant, fieri quoque poſſet in Tiberi, ut minora nauigia à Truſiamno ducerent, uſque quo Clanis, aut Nar influunt. Hic maiora nauigia exciperent, nam illic quamlibet magnorum nauigiorum capax eſt Tiberis. Præſtiterit igitur fidum, prudentem, beneuolumq́ꝫ hominem negotio præficere, qui iuſſu tuo populis imperet, circum Tiberim ſedentibus, alueum fluminis dirigere, coërcere, arctioremq́ꝫ facere, aggerem attollere, & iuxta Gallicam conſuetudinem ſalices, populos'que pro ripis plantare, quorum radicibus agger contineatur. Vidi ego longe difficiliora, propter utilitatem tamen à priuatis urbibus, hominibusq́ꝫ fieri. Inuenti ſunt priuati homines, qui Rhauennę latiſsimas paludes auderent exhaurire, quas frumentis conſererent. Bononienſes immenſas paludes, quas fluuius eorum Rhenus, Pado propinquus inſtagnat, ſuperioribus annis exhauſerunt, imperatis undique operis, qui cum fluminis aggerem altius extuliſſent, fecerunt, ut omnis ille propter alluuionem inutilis, paludoſusq́ꝫ ager, optimus deinceps eſſet. Id fieri longe facilius ad Tiberim poſſet, propterea quòd latius duntaxat euagatur, paludes autem efficit nullas. Quid? nonne diuinos honores Principes illos meruiſſe fatemur, qui ſummo ſtudio publica commoda iuuiſſent, qui paludes exhauſiſſent, flumina direxiſſent, pontibus inſtrauiſſent, non'ne hoc uno Romanos admiramur, obſtupeſcimus, magnitudinem animi eorum conſiderantes, cùm quædam adhuc tantæ magnitudinis ueſtigia uiatoribus occurrunt. Certè tu Summe Pater, qui ſanguis eorum es, non potes, quod hactenus ubique præſtitiſti, eorum gloriam, magnitudinemq́ꝫ

animi non emulari. Atque illud quoque perſpiciendum eſt, quantum commodi non ipſis modò populis, quantæ copiæ prouenturæ ſint Romæ ex hac nauigatione: uerùm etiam quid quæſtus, quid lucri publico ærario, quantum uectigal: optime enim noſti Summe Princeps, quàm multa, quàm laudati uini genera fert omnis regio, quæ nauigatione fluminis uti poſſet: deferrent igitur Romam quicquid optimi uini apud eos naſcitur, atque omnis illa pecunia, quæ Corſicam, Regnumq́ꝫ Neapolis, uinis diuenditis importatur, in urbibus, regionibusq́ꝫ tuis remaneret. His populos tuos locupletares, quæ quãta ſint, uix enumerari poteſt. Adde, quod Vrbs cùm uini penuria maxime laboret, tunc eſſet refertiſsima. Quid, quòd ab eis regionibus magna uis altilium, quod hodie quoque difficile fit, Romam inferretur? Quid olei copiam memorem? quid carnes? plus enim unum nauigium adduceret: quàm quinquaginta iumenta, quicquid hodie multorum iumentorum dorſo, magno cum labore, ſummis expenſis Romam affertur, uno nauigio, uitatis expẽſis, afferretur. Multa quoque ſunt, quę dorſo iumentorum propter iacturam portari non poſſunt: mitto merces, mitto ueſtem, omneq́ꝫ cibariorum genus, nam unico uerbo Strabo ſuperius expoſuit, cum ſcriberet flumen afferre Romam θαυμαστὴν ὑποχορηγίαν copiam admirabilem. Quanta igitur erit urbium tuarum lætitia, quod gaudium hac nauigatione reſtituta? Neminem qui cum, hac de re ſum loquutus, inueni, qui non uotis intentiſsimis eam efflagitaret, ſupplexq́ꝫ oraret, tibi id faciendi mentem Deus aſpiret. Scio quidem non defuturos, qui uel tibi præclari operis, uel ei qui ſcripſit egregii propoſiti famam inuidentes,

tes,

tes, uel certè quòd in animos eorum, humilia ſemper, atꝗ; abiecta ſpectantes, magnarum rerum cogitationes adhærere nequeāt, te quacunꝗ; liceat eis ratione ab egregio facinore deterreant. Nullis enim ſeculis inuſitato, atque admirando opere reperto, quod carperet, atque obrueret prȩſto non affuit inuidia, uti imperante Nerone ſcripſit Tacitus de Lucio Vero, Romanarum legionum in Germania Legato. Is cùm cerneret Moſellam, atque Ararim fluuios, quorum primus Rheno receptus influit Oceanum Germanicum: alter receptus Rhodano, deuoluitur in mare mediterraneum in meridiem, propinquas inter ſe habere origines: nempe in Celtis uidit fieri poſſe, ut interiecta foſſa utraque flumina connecterentur, atque à mari mediterraneo per Rhodanum, tum per Ararim, exin per foſſam in Moſellã copiæ ſubuectȩ hinc per Rhenũ, in Oceanum inducerentur, ſublatisꝗ; itinerum difficultatibus nauigabilia inter ſe Occidentis, Septentrionisꝗ; littora fierent. Huic igitur operi inuidiſſe ſcribit Selium Gracilem Belgicæ legatum deterrendo Lucium Verum, periculoſum eſſe Romano Imperio, atꝗ; ipſi Legato ſi Germanicas legiones inſuefaceret Gallicas affectare copias, quæ hac nauigatione affatim ſuppeterent. Inuidiam igitur indicauit Tacitus, tectam quidem, atꝗ; fucatam ratione. Multa enim commoda mortalibus abſtulit inuidia, monſtrumꝗ; horrendum, quaſi regia larua, rationis ſumpta figura aggreditur principum animos, dolisꝗ; fallacibus eos à uirtutibus auertit. At quibus eſt robur benefactorum laudem memoriamꝗ; rerum præclarè geſtarum omnibus præſtare perſpectum habentes, ſuaꝗ; ſponte honeſti cupiditate flagrantes, quàm facile diſſipat Aquilo nubes tenebroſas

brosas reddita terris serenitate, tantopere animi sui magnitudine, illis insanorum hominum fabulis eiectis, sese à laude deduci, aut ullis sibi casibus, dedecus, nomenq́ꝫ eripi non sinunt, uanis persuasionibus ad aures aditum denegantes. Addidit ad postremum, ubi hoc cõmemorasset Tacitus, plerunqꝫ conatus honestos inuidia prohiberi, obiicere sese exaduerso uelut acerrimam inimicam, graueq́ꝫ aduersariam conatibus honestis inuidiã, Certè igitur principibus maximè perspiciendum est, ne quemadmodum Cassandram Teucri, sic ipsi bona, utiliaq́ꝫ canentes audire contemnant. Quod si tu Romam uiis, plateisq́ꝫ patefactis, atqꝫ directis, ueteriq́ꝫ ædificiorum deformitate deiecta, longe meliorẽ, pulchrioremq́ꝫ reddidisti: si propugnaculis, & ante hac inaudito muri genere muniisti, Principis Apostolorum inchoatum à superioribus Pontificibus ædificium templi, sed longo tempore intermissum, magno studio repetitum excitare cœpisti: si magnorum Principum inter se conciliandorum causa, tantum itineris obiisti: longe autem maiora à te expectamus in dies. Certe & hanc tantæ laudis occasionẽ, tale, ac tantum uirtutis tuę testimonium prętermittere non debes. Omnium uerò in te laudes, acclamationesq́ꝫ confluent, uerum Pontificẽ, patrem patriæ celebrabunt, teq́ꝫ de stirpe Romana procreatum, Romanum facinus edidisse prædicabunt.

